

NOTÍCIES BIBLIOGRÀFIQUES¹

I. OBRES I BIBLIOGRAFIES GENERALS

José SIMÓN DÍAZ, *Bibliografía de la literatura hispánica*. Tomo XII, Madrid 1982, XII i 902 pp.

El volum és dedicat a autors dels segles XVI i XVII, el primer cognom (o paraula equivalent) dels quals comença amb les lletres IASON-LAZO. Cauen en el nostre camp els següents: Roc Iason Berja (n. 1), fr. Andreu Ibáñez (2-3), Antoni Ibáñez (4), Juan Miguel Ibáñez (17), Vicente Antonio Ibáñez de Aoiz (54, 57, 60 i 63), Jeroni Ibáñez i Sant (74 i 75), Gaspar Ibáñez de Segovia (85, 90, 109, 110 i 116), Martín Ibáñez de Villanueva (172), Diego de Ibarra (203), Pere Pasqual d'Ibarra (240-141), Anna Iborra i de Meca (263), *Idea espiritual...* (284), *Idea y proceder de Francia...* (286, 288), *Ideas del púlpito...* (289), fr. Ignacio de Jesús María (310), Sant Ignasi de Loiola (344, 347, 348, 350, 352, 353, 354, 512-513, 620, 622, 624, 626, 641, 933), fr. Ignasi de Sant Feliu (945), Alonso de Illescas (957) Gonzalo de Illescas (969-970, 973-979, 981, 988-992, 994-995), fr. Pere Joan Imperial (1017-1019), fr. Joan Inca (1023), *El inculto* (1032), *Inscripción* (1067), *La institución* (1082 i 1084), traducció castellana de Claude Fleury, *Catecismo histórico...*, publicada a València 1728, Mallorca 1777 i Barcelona, sense any (1116), *El pintor christiano y erudito* (1130), *Introducción al nuevo arbitrio* (1140), fr. Jaume Inça (1143), Joan Jeroni Iranzo (1174-1176), Bernardo Iriarte (1188), fr. Antonio Iribarren (1207, 1217), Francesc Isern (1281), fr. Joan Bta. Jusà (1341), Nicolau Ivert 1343), Ausiàs Izquierdo (1345-1362), Aleix de Boixadors i Lull (1385), Sebastián Izquierdo (1386-1387), *Xàcara del rendimiento de Perpignan* (1406-1407), *Xàcara nueva* (1410), *Fiestas... de Valencia a... Santa Teresa de Jesús* (1411), fr. Jacint de Sant Julià (1415), fray Jacinto de Sevilla (1417), Diego de Jaén y de Orgaz (1426-1427), fr. Agustí Jaume (1428), Francisco Jaime (1429), fr. Jaime de Corella (1438, 1439, 1441, 1442), fr. Jaime de Cornellà (1449-1450), Josep de Jalpí i Julià (1453), Lucas de la Jara (1463), Diego Jarava del Castillo (1498), *Jardín florido... de Tortosa* (1509), Francisco Jarque (1512), Roque Jasón Verja (1530), Juan de Jáuregui (1558, 1559, 1587), Martín de Jáuregui (1638), Baldiri Jayle (1656), Joan Pau Jener (1659), fr. Jeroni d'Alacant (1686-1687), fr. Jeroni de l'Assumpció (1688), fr. Jerónimo de Barbastro (1689), fr. Jerónimo de la Concepción (1695), fr. Jeroni de Sant Josep (1744), fr. Jerónimo de Segorbe (1780), fr. Cirilo Jiménez (1808), fr. José Jiménez (1828-1830), fr. Juan Jiménez (1840-1842), fr. Juan Jiménez (1846-1848), fr. Diego Jiménez Arias (1892, 1895-1899, 1902-1907 i 1909), Vicent Jiménez de Cisneros (1934-1940), Diego Jiménez de Enciso (1962, 1966-1967, 1969, 1974-1975, 1981, 1988), fr. José Jiménez Samaniego (2140), Jerónimo Jiménez de Urrea (2212, 2222, 2225), fr. Juan Jimeno (2249-2250), fr. Pablo Jimeno (2252), Pere Antoni Jofreu (2263-2267), Dionís de Jordà (2268-2272), Francesc Jorba (2273-2274), Àngel Jordán (2276), fr. Jaume Jordán (2288), Llätzer Jordán (2289), fr. Lorenzo Martín Jordán (2290-2298), Jeroni de Jordán i de Robion (2301), Antoni Jordán Selva (2302), Miquel Jordi (2303), Gaspar Jornet (2316-2317), Pedro Jornet (2318), fr. José de Caravantes (2339), fr. Josep de Girona (2387), fr. Josep de Jesús (2389-2391), fr. José de Je-

1. Les abreviatures d'arxius són les indicades en el primer volum, p. 485; les altres consten al final d'aquesta secció.

sús (2393-1395), fr. José de Jesús María (2416-2418), fr. José de Santa Cruz (2490), fr. Pere Jover (2602-2603), fr. Antoni Joan (2606), fr. Cristòfor Joan (2607), Honorat Joan (2609-2618), fr. Juan de los Ángeles (2631, 2640, 2646, 2652), fr. Juan Antonio de la Cruz (2688-2689), fr. Juan de la Anunciación (2696, 2711), fr. Juan del Ave María (2722), San Juan de Ávila (2777, 2804), Joan Baptista (3000), fr. Juan Bautista (1325), fr. Joan Bta. de Bolduc (3040), Sant Joan de la Creu (3107, 3141-3142, 3148, 3167, 3205, 3207, 3209, 3212, 3316-3318, 3500, 3514, 3531, 3677, 3680-3681, 3693 i 6531), fr. Juan de la Cruz (4228), fr. Joan de Jesús Maria (4318), fr. Juan de Mata (4349), fr. Juan de la Presentación (4385), Sant Joan de Ribera (4392-4431), fr. Juan de San Alberto (4444-4445), fr. Juan de San Martín (4507), fr. Joan de Sant Robert (Figueras Carpi) (4513-1514), fr. Juan de Santa María (4518-4522), fr. Juan de Santa María (4549), fr. Juan de Santa María (4552), fr. Juan de Santo Tomás (4562, 4564, 4566, 4570, 4573, 4576, 4582), fr. Juan de la Virgen (4649), fr. Juan de Vitoria (4652), Sor Juana Inés de la Cruz (4674, 4677, 4679, 4681), Jerónimo Juárez de Piedrula (5052), fr. Dionisio Jubero (5058), Joan Julià (5077-5078), Miquel Julià (5077-5080), Narcís Julià (5081), Francesc Julian (5082-5084), fr. Joan Julian (5085-5086), Miquel Julian (5088-5089), Baltasar Julian i Monplau (5091), *Junta y marcha del ejército...* (5102), *Justas poéticas...* (125), *Relación de la persecución...* (5127), *Justicia del inclito príncipe D. Juan IV...* (5129), José de la Justicia (5132-5134), *La justificación real ofendida...* (5142), Juan Justiniano, traductor de Joan Lluís Vives (5143-5154), Francisco Labata (5177), Carlos de Labayen (5187), fr. Jeroni Llorda (5195), Pere Lacavalleria (5198-5202), Baltasar Lladró (Ladrón) (5205-5207), fr. Baltasar Lladró (Ladrón) (5208-5209), *Lágrimas de Catalunya...* (5255), Andrés de Laguna (5262-5265), fr. Josep Laguna (5329-5331), fr. José Laínez (5347), Domingo Lamarca (5401), Luis Lamarca (5402), Jerónimo Lamarra (5403), *Lamentación sobre la muerte... del cardenal duque de Richelieu...* (411), Joan Francesc Lamuela (5423-5424), Martín de Langa (5499), Pedro Francisco Lanini Sagredo (5505, 5507-5526, 5540, 5545, 5549, 5553, 5559, 5561), fr. Vicent Lanuza (5596), fr. Juan Lanza de Mendoza (604), Tomàs Lapis (5605), fr. Francesc de Lara (5623), Rodrigo de Lara (5662), Miguel Jacinto Lardías (5669), Tomàs Lardín (5670), fr. Joan Bta. Lardito (5674), fr. Bernardino de Laredo (5683), José Laredo (5707), Francisco Larrando de Mauleón (5722), fr. Atanasio Larraz (5723), Juana Clara Lasiera (5764), Diego Lasso de la Vega (5779), Gabriel Lasso de la Vega (5788-5789), Vincencio Juan de Lastanosa (5818, 5828), fr. Francisco de Latas (5855), Antonio Latre (5867), *Lazarillo de Tormes* (5964, 5973, 5975, 5989, 5992), Antonio Lázaro de Velasco (6491-6492). — J. P. E. [1196

Medioevo latino. Bolletino Bibliografico della cultura europea dal secolo VI al XIII.

I a cura di Claudio LEONARDI e di Rino AVERSANI, Ferruccio BERTINI, Giuseppe CREMASCOLI, Giovanni ORLANDI. Spoleto 1980, XLII i 592 pp.

Recull de fitxes bibliogràfiques, acompanyades de resum del contingut, ordenades i numerades seguint la llista alfabètica d'autors medievals, als quals es refereixen. N'hi ha de relatives als següents escriptors i obres nostres: Agobard de Lió (17, n. 141), Arnau de Vilanova (37-38, n. 360-362), Arnulf de Ripoll (39, n. 368), Benet d'Aniana (47, n. 436), *Carmina Rivipullensia* (77, n. 758), Dhouda (88, n. 825-826), Florus de Lió (98, n. 894-895), Guiu de Cardona (124, n. 1139), Justinià de València i Just d'Urgell (176, n. 1554), *Liber maiorichinus* (180), *Liber mundi* (181, n. 1584), *Necrologia Cathaloniae* (190, n. 1635), Oliba (195-196, n. 1681-1690), Pere de Cardona (203), Ramon Llull (225-227, n. 1928-1953), Ramon Martí (227, n. 1954), Ramon de Penafort (227-228, n. 1956-1964). En la secció d'autors, hom troba referència a obres més

generals agrupades en la secció temàtica (295-480). L'índex de manuscrits conté referències a Barcelona, ACA, Biblioteca de Catalunya i Biblioteca de la Universitat, i a les biblioteques de les catedrals de la Seu d'Urgell, Tortosa i València (551-561). — J. P. E. [1197]

Medioevo latino... II (1979 [1981]), XXXVI i 659 pp.

Aquest segon volum conté fitxes i resums relatiu a Arnau de Vilanova (35-36, n. 238-239), *Carmina Rivipullensia* (83, n. 675-676), Claudi de Torí (87-88, n. 701-702), Dhouda (96, n. 756), Matfré Ermengau (103, n. 810), Florus de Lió (107, n. 832), Joan de Biclara (170, n. 1278), *Liber Maiorichinus* (195), Oliba (210, n. 1526), Pedro de Atarrabia (217, n. 1564), Ramon Llull (232-234, n. 1671-1686), Ramon Martí (234 i 551, n. 4096), Ramon de Penyafort (234, n. 1687-1691), *Sacramentarium Rodense* (247, n. 1761), *Visitatio sepulchri Rivipollensis* (283 i 554, n. 4122). L'índex de manuscrits presenta referències a Barcelona, ACA, a Tarragona, Arxiu Històric Arxidiocesà i a biblioteca o arxiu de les catedrals de Lleida, València i Vic. — J. P. E. [1198]

Medioevo latino... III (1980 [1982]), XL i 984 pp.

El tercer volum conté fitxes i resums bibliogràfics sobre Antoni Andreu (46, n. 249), Arnau de Vilanova (48-49, n. 267-272), Caesarius Montserratensis, pseudo (111, n. 768), *Carmina Rivipullensia* (113, n. 778-782), Dhouda (138, n. 918-919), Durand d'Osca (142, n. 933), Felix Urgellensis (151), Guiu Terrena (197, n. 1283), Guillem d'Aragó (198, n. 1291), Joan de Biclara (250, n. 1586-1587), Joan Burgunyó (250, n. 1588), Iohannes Rivipullensis (258), *Kalendaria* (279, n. 1787 i 1789), *Lectio-naria* (282, n. 1801), *Martyrologium Flori Lugdunensis* (305), Petrus de Atarrabia (325, n. 2047), Pere Tomàs (335, n. 2113), Ramon Llull (345-346, n. 2160-2177), Ramon Martí (346), Ramon de Penyafort (346-347, n. 2178-2181), *Visitatio sepulchri Rivipollensis* (417). En l'índex de manuscrits trobem referències a Barcelona, ACA, Ripoll 46, 74 i 204; Arxiu Capítular de la Catedral de Barcelona, ms. 185; i a les biblioteques de les catedrals de Girona, 20.a.1, Lleida ms. 18, Seu d'Urgell ms. 2076 i Tortosa ms. 43 i 71. — J. P. E. [1199]

Collectanea Franciscana. Bibliographia franciscana. Tomus XIV principaliora complectens opera annis 1974-1980 edita. Fasc. 3. N. 2717-5674. IV. Relationes de scriptoribus franciscanis (continuabitur), Roma [1982], 225-448.

Aquest lliurament conté seccions particulars destinades a Ramon Llull (325-338, nn. 4072-4243) i a Francesc Eiximenis (364-367, nn. 4563-4601), ultra dues fitxes dedicades a Antoni Andreu (358, nn. 4489 i 3390) i una a Guillem de Rubió (358, n. 4491) i a Pere Tomàs (359, n. 4503); tres d'altres pertanyen a Pedro de Atarrabia (360, nn. 4514-4516). — J. P. E. [1200]

Bibliographia Internationalis Spiritualitatis a Pontificio Instituto Spiritualitatis Ordinis Carmelitarum Descalceatorum edita, auctoribus Otilio RODRÍGUEZ, Ildefonso MORIONES, Juan Luis ASTIGARRAGA, Manuel DIEGO SÁNCHEZ. Collaboravit O. FILLEK, 14 (1979 [1982]), XXII i 580 pp.

En l'apartat VI, destinat a la bibliografia relativa a història de l'espiritualitat, hi ha seccions dedicades als següents personatges nostres: Benet d'Aniana (389), Fran-

cesc de Borja (400), Josep de Calasanç (408), Pasqual Bailón (410), Ramon de Penyafort (411), Ramon Llull (412 i cf. Sebastián Izquierdo, 463), Vicent Ferrer (424), Antoni Andreu (426), Vicent Justinià Antist (427), Nicolau Eimeric (411), Francesc Eiximenis (444), Bernat Gort (447), Pere Joan Micó (480), Jeroni Nadal (482) i Benet Perera (487). — J. P. E. [1201

BIBLIOTECA DE LA CAJA DE AHORROS PROVINCIAL DE ALICANTE, *Catálogo de libros del Fondo de Cultura Valenciana*, Alacant 1982, 458 pp.

Fitxa de les gairebé sis mil obres del fons de tema valencià de la Biblioteca de la Caixa d'Estalvis Provincial d'Alacant, dins el qual hi ha molts títols que cauen en el nostre tema, tant en edicions anteriors al 1801 com en publicacions modernes de o sobre obres d'autors catalans antics. El conjunt és disposat per ordre alfabètic de cognoms. — J. P. E. [1202

Manuel del DIEGO INVERNÓN, Jesús MOLINERO FRANCO, *Repertorio bibliográfico oscense. La zona oriental desde el Esera-Bajo Cinca*, dins «J. Zurita. Cuadernos de Historia», XXXVII-XXXVIII (1980), 117-147.

Les seccions d'«Historiografía» (121-126, n. 63-175) i «Historiografía local» (126-131, n. 176-302) contenen fitxes bibliogràfiques relatives a la Franja de Ponent i al nostre tema. — J. P. E. [1203

Bibliografía de temas bagencs (1980-1982), dins «Miscel·lània d'Estudis Bagencs», 2 (1982), 179-183.

Assenyalen l'existència d'algunes fitxes bibliogràfiques corresponents al nostre tema. J. P. E. [1204

Antoni LLULL MARTÍ, *Passat, present i perspectiva de futur dels estudis d'antroponímia a Mallorca*, dins «Societat d'Onomàstica. Butlletí interior», n. IX (1982), 32-64.

Butlletí bibliogràfic, el primer apartat del qual és dedicat als historiadors mallorquins dels segles XVI-XVIII (34-36). Els apartats següents contenen nombre de notícies sobre textos antics publicats en els segles XIX i XX. — J. P. E. [1205

Historia del Anuario e Indices, dins «Anuario de Historia del Derecho Español», LI bis (1982), LVI i 414 pp.

Els índexs són quatre: del contingut dels cinquanta-un volums publicats entre 1924 i 1981 (3-142); alfabètic d'autors (143-246); d'obres recensionades (247-363); i sistemàtic de matèries, on hom troba apartats relatius a Catalunya i a València (380, 383-384, 394) i, encara, indicació de monografies escadusseres sobre textos jurídics catalans en molts d'altres apartats. — J. P. E. [1206

Jaume BOVER, *Bibliografía de Joaquim Maria Bover de Rosselló, intent d'aproximació*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXVIII (1981), 5-60.

Aquesta bibliografia conté entrades que cauen en el nostre tema. Sis de les vuit obres que ens afecten giren entorn de la *Biblioteca de Autores Baleares* (13, 15-16);

les altres dues fan referència a la història de la impremta a Mallorca (22-23) i a les primeres notícies sobre pobladors de les Illes Balears tretes de fonts inèdites (10-11).
J. P. E. [1207]

Amadeu-J. SOBERANAS I LLEÓ, *Bibliografia essencial de Josep Maria de Casacuberta*, dins «Homenatge a Josep M. de Casacuberta/2» (Estudis de llengua i literatura catalanes II), [Barcelona] 1981, 417-429.

Fundador i director de l'Editorial Barcino, la major part de les obres ací recollides i publicades en col·leccions diverses de l'editorial esmentada són edicions o estudis de textos catalans medievals. — J. P. E. [1208]

Felipe MATEU LLOPIS, *La moneda valenciana y la organización económica del Reino*, dins «Primer Congreso II», 387-397.

Bibliografia de l'autor sobre el tema, ordenada d'acord amb les èpoques a les quals pertanyen les monedes estudiades. — J. P. E. [1209]

Bibliografía de Ramón Sugranyes de Franch, dins SUGRANYES, XVII-XXVIII.

El primer apartat (*Lengua y literaturas ibéricas*, pp. XVII-XXI) dóna notícia de catorze treballs relatius a la nostra temàtica, gairebé tots sobre Ramon Llull. — J. P. E. [1210]

Maria del Carme BOSCH, *Index biogràfic i bibliogràfic de Pere Ventayol i Suau*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXIX (1982), 241-248.

Alguns dels treballs ací ressenyats pertanyen al nostre tema, com és ara l'*Inventari del castell del rey de Pollensa (sic), any 1417*; en general, els seus escrits es basen en un ampli coneixement dels fons arxivístics d'Alcúdia. — J. P. E. [1211]

Dictionnaire de Spiritualité, Ascétique et Mystique. Doctrine et Histoire. Fascicules LXXIV-LXXV, París 1982, 577-1084.

Assenyalem l'article dedicat a Vicent Maria Oliver i Arnau, de Juan Devesa (774-775). — J. P. E. [1212]

Dizionario Biografico degli Italiani, XXV (1981), XX i 816 pp.

Aquest volum conté biografies de Battista Cicala, ambaixador de Gènova a Ferran d'Antequera, de Giovanni Nuti (293-297); de Giovanni Cicinello, partidari napolità d'Alfons dit el Magnànim, d'E. Petrucci (392-393); i de Ciriaco, delegat papal en el sínode de Barcelona de 599, de Gabriella Braga (785-786). — J. P. E. [1213]

Dizionario Biografico degli Italiani, XXVI (1982), XX i 807 pp.

Assenyalem els articles dedicats a Claudi [de Torí], de Giuseppe Sergi (158-161); i a Coletta di Amendolea, segle xv, de Mauro de Nichilo (729-730). — J. P. E. [1214]

Alexandre OLIVAR, *Survivances wisigotiques dans la liturgie catalano-languedocienne*, dins «Fanjeaux 17», 157-172.

La primera part de l'article exposa en forma cronològica els estudis relatius al tema publicats de 1956 a 1980, fets sobre volums litúrgics existents o procedents de terres catalanes (158-166). La segona part (166-170) resumeix allò que hom pot considerar sòlid entorn de la supervivència de peces visigòtiques en la litúrgia romano-gàlica, resistència popular fidel al propi ritual, però també llibertat oberta a la inventiva; i la sentència comuna i les divergències de detall sobre la importància de la metropolitana de Narbona en la configuració dels llibres litúrgics de les esglésies de Catalunya durant els segles IX-XII. — J. P. E. [1215]

Pedro M. CÁTEDRA, *Dos estudios sobre el sermón en la España medieval*, Barcelona (Bellaterra) 1981, 40 i 2 pp.

L'opuscle conté referències a sant Vicent Ferrer (9,10, 12 i 14) i a d'altres autors nostres (Sanç Porta, Baltasar Sorio, Joan d'Aragó, Bonifaci Ferrer, Joan Ballester, 16 i Joan de Palomar, 18). També als sermons de Barcelona, ACA, Sant Cugat del Vallès 67 [i Roma, Casanatense 1022]. — J. P. E. [1216]

Hilary Dansey SMITH, *Some Preachers of the Agustinian Order in Spain, 1570-1630*, dins «Analecta Agustiniana», XLV (1982), 271-292.

L'apèndix I, dedicat a fray Cristóbal de Fonseca, dona notícia de les edicions següents: *Tratado del amor de Dios*, Barcelona 1594; de la *Segunda parte* de la mateixa obra, València 1608; de l'obra completa, Barcelona 1613 (280); de la *Primera parte de la vida de Christo Señor Nuestro*, Barcelona 1597; de la *Segunda parte...*, Barcelona 1602; de la *Tercera parte...*, Barcelona 1606. L'apèndix II, dedicat a fray Pedro de Valderrama, recorda les edicions següents: *Primera, segunda y tercera partes (de los Exercicios Espirituales para todos los días de la Quaresma)*, Barcelona 1603 i 1604; *Primera parte de los Exercicios Espirituales para todas las festividades de los santos*, Barcelona 1607; *Segunda parte...*, Barcelona 1607; i *Tercera parte...*, Barcelona 1607; *Exercicios espirituales para los tres domingos de septuagésima, sexagésima y quincuagésima*, Barcelona 1607; *Teatro de las religiones*, Barcelona 1615. L'apèndix III, dedicat a Basilio Ponce de León, esmenta la següent edició: *Discursos para diferentes evangelios del año*, Barcelona 1610 i 1612. — J. P. E. [1217]

L[uis] CERVERA VERA, *Libros religiosos en la biblioteca de Juan de Herrera*, dins «Hispania Sacra», XXXIV (1982), 521-548.

Ultra alguna referència (521 i 528) al fons lullà, ja estudiat per Joaquim Carreras i Artau, trobem indicacions d'algunes obres editades en poblacions d'àrea catalana existents en aquella biblioteca: *Arte para servir a Dios* de fra Alonso de Madrid, potser en edició de Barcelona, Claudi Bornat 1567 o potser d'Esteve Lliberós, o potser en edició de Tarragona 1591 (538); *De los nombres de Christo* de fra Luis de León, potser de Barcelona, Pere Malo 1587 (dues edicions) (543-544). També posseïa una pintura a l'oli representant Ramon Llull (546, nota 130). — J. P. E. [1218]

Giovanni ALLEGRA, *Antonio de Torquemada y el mito medieval*, dins «Annali della Facoltà di Lettere e Filosofia. Università degli Studi di Perugia. 3. Studi Linguistico-Letterari», XV (1977-1978 [1981]), 7-58.

Estudi del *Jardín de flores curiosas*, del qual són assenyalades les edicions de Llei-

da 1573 (55, amb fotografia de la portada entre les pp. 56 i 57) i de Barcelona 1621. Són també indicades altres obres del mateix autor, algunes d'elles editades en les nostres terres: *El ingenio o juego de marro...*, València 1547 i *Historia del invencible cavallero Don Olivante de Laura...*, Barcelona 1564. — J. P. E. [1219]

Enzo ESPOSITO, *Annali di Antonio de Rossi stampatore in Roma (1695-1755)* (Biblioteca di Bibliografia Italiana LXVII), Florència 1982, XXXII i 646 pp.

Figuren entre les publicacions d'aquest impressor els llibres de Francisco Escrivà, *Vida del venerable siervo de Dios Don Juan de Ribera...*, edició bilingüe castellana i italiana, Roma 1696 (exemplar a Roma, Biblioteca Angelica) (6); de Carlo Maria Questa, *Vita della reverenda Madre Maria Angela Teresa dell'Incarnazione, chiamata al secolo Giacinta Roselli, romana, originaria di Catalogna...*, Roma 1722 (exemplar a Roma, Biblioteca Corsiniana) (227-228); i d'Antoni de Bastero i Lledó, *La Crusca Provenzale...*, Roma 1724 (exemplar a Roma, Biblioteca Angelica) (246-247). — J. P. E. [1220]

Màrius BEVIÀ, *Formació del País Valencià i canvi urbà: el cas d'Alacant*, dins «L'Espill» n. 15 (Tardor 1982), 53-82.

Tesi segons la qual la conquesta provocà una ruptura en la vida del País Valencià, també en la configuració dels nuclis urbans, tesi que és il·lustrada en el cas d'Alacant, cas conegut gràcies a les notícies proporcionades per les *Cròniques* (Jaume I, Ramon Muntaner) i per una sèrie de textos antics locals, tant publicats com inèdits, entre els quals es troben els plànols conservats a Simancas, Archivo General [cf. ATCA 2 (1983), 605-606, n. 1160]. — J. P. E. [1221]

Pierre GUICHARD, *Los castillos musulmanes del norte de la provincia de Alicante*, dins «Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval», 1 (1982), 29-46.

Partint del pressupòsit de la diferència entre el sistema defensiu àrab i el cristià i de la no identitat entre castell cristià i castell àrab, l'autor estudia, a partir de la documentació conservada en l'ACA i en l'ARV, l'estructura dels castells de la zona septentrional de la província d'Alacant i aplega en apèndix les notícies conservades en els arxius esmentats sobre els castells desapareguts d'Alarc i Sanxet, Almiçra, Aljubea, Berdia, Xerols o Iúrulas, Mariola, Segarria, Serra (de Finestrat), Torres, La Mola i Serrella (42-46). — J. P. E. [1222]

Juan Manuel del ESTAL, *Conquista y anexión de las tierras de Alicante, Elche, Orihuela y Guardamar al Reino de Valencia por Jaime II de Aragón (1296-1308). Alicante medieval en la proyección expansionista de Aragón desde la hegemonía castellana a su incorporación formal al Reino de Valencia (1243-1308)* (Publicaciones de la Caja de Ahorros Provincial 87), Alacant 1982, 426 pp.

L'autor avisa en la introducció que el llibre respon més al subtítol que al títol (13). Tracta, en efecte, successivament de la incorporació de les terres alacantines a la corona de Castella el 1243 (35-80), de la conquesta del regne de Múrcia per Jaume II, preparada per un progressiu desplaçament d'hegemonia (81-268), de la partició del primitiu regne de Múrcia entre les corones de Castella i de Catalunya-Aragó (269-285) i de l'annexió de les terres d'Alacant al Regne de València (287-302). La part central i més llarga conté també la tesi bàsica de l'autor, la que l'annexió del primitiu regne de Múrcia

no fou un passeig militar, ans una autèntica guerra causada per la resistència de les poblacions contra l'exèrcit de Jaume II. L'apèndix documental (305-415) reproduïx més de quaranta documents de procedència diversa datats entre 1057 i 1308, en general d'ACA. Assenyalem les pàgines 19-32 amb llistes de fonts manuscrites, impreses i bibliografia i l'abundant transcripció de fragments textuais en les notes de tota l'obra. — J. P. E. [1223]

Juan Manuel del ESTAL, *Carta Magna de Jaime II de Aragón a las villas de Orihuela, Alicante, Elche y Guardamar en su anexión al reino de Valencia (a. 1308). Anexo documental*, dins «Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval», 1 (1982), 47-78.

Exposició dels fets relatius a la fixació de la frontera entre els regnes de València i de Múrcia des de la sentència arbitral de Torrelles (1304) fins a l'acte d'agregació formal de les terres dellà Segura al Regne de València (1308) per Jaume II. L'estudi es basa en documentació, en part inèdita, de l'ACA, *Cancelleria, Registres i Cartes Reials Diplomàtiques*, i dels arxius municipals d'Oriola, *Libro de privilegios*, Elx, *Armari segon*, i Alacant, *Armari setzè*. Són transcrits en apèndix els diplomes reials d'annexió de la terra esmentada al Regne de València, d'extensió dels *Furs* de València al territori annexat, exceptuats els privilegis locals reconeguts per Jaume II, i d'aplicació de la decisió general a Guardamar i a Alacant, els tres primers en llatí, el darrer en traducció castellana de l'original llatí (72-78). — J. P. E. [1224]

Ramón FERRER NAVARRO, *La población de una comarca alicantina: la serranía de Alcoy*, dins «Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval», 1 (1982), 9-27.

Atenent a les dades proporcionades pel *Llibre del repartiment*, ací agrupades en els dos capítols de donacions (10-19) i repobladors (19-27), l'autor remarca l'abundància de concessions collectives (14) i presenta la hipòtesi que els repobladors haurien pertangut a una classe social única, la rural poc acomodada (22). — J. P. E. [1225]

María Ángeles BELDA SOLER, *Aportación a la historia de Ayelo de Malferit*, València 1982, 126 pp.

Començant amb el *Llibre del repartiment* (12-14), trobem en aquestes pàgines traducció castellana del privilegi d'Alfons dit el Magnànim a Jaume de Malferit, de 1445 (17-18), nombre de caps de casa en l'*Oferta dels tres braços de l'any MDX* (24, nota 3) i llista dels setanta-tres de 1563, amb motiu del segrestament d'armes (25-27 i fotocòpia entre les pp. 20 i 21); presentació de les *Cartes de població* de 1610 i resum en castellà de la de 1611, de València, Arxiu del Regne, *Manaments i empires* 6/55 (29-33, amb algun paràgraf en valencià) i fragments d'Antoni Joan Cabanilles, de l'any 1795 (36-37). Les pp. 39-41 contenen un extret de la *Memòria de les cases o vehins y habitants del Lloch de Ayelo* de l'any 1646. Algunes dades procedeixen del *Llibre de consells e provisions dels magnífichs jurats de la universitat de Olleria* (46 i 79). — J. P. E. [1226]

Robert CASADEVALL I CAMPS, *L'ajuntament d'Altafulla durant el segle XVIII*, dins «Estudis Altafullencs», 6 (1982), 13-46.

A base de la documentació d'ACA, *Reial Audiència*, registres entre 183 i 262,

l'autor reconstrueix la nòmina dels diversos càrrecs municipals de 1718 a 1745 (18-24), recull la dels anys següents (25-41), i la redueix als corresponents estrats socials. — J. P. E. [1227]

Salvador-J. ROVIRA I GÓMEZ, *La població activa masculina d'Altafulla l'any 1795*, dins «Estudis Altafullencs», 6 (1982), 59-70.

Exposició dels aspectes demogràfic, sociològic, onomàstic i mèdic de la població masculina d'Altafulla major de 16 anys el 1795, basada en la *Lista general de todos los hombres de la jurisdicción de la villa de Altafulla desde la edad de 16 años en adelante...*, de l'Arxiu Històric de Tarragona, Miquelets, vol. V. — J. P. E. [1228]

José María FONT RIUS, *El antiguo derecho local de la ciudad de Balaguer*, dins «Anuario de Historia del Derecho Español», LII (1982), 5-110.

Resumida la bibliografia anterior sobre el tema (6-10), presenta les seves fonts manuscrites de l'Arxiu Municipal de Balaguer (*Llibre de consuetuds, privilegis i ordinacions, Llibre de privilegis, Cartoral de privilegis, Pergamins*, 10-12) i refà el procés històric de formació del «corpus» documental, suma de les exigències de la comunitat i de les concessions senyoriales durant dos segles (12-25). L'autor hi discerneix tres estrats: uns resums de privilegis concedits pels comtes d'Urgell a la ciutat de Balaguer, un estatut organitzatiu del govern local i una recopilació de normes processals. L'estrat segon tenia un precedent, els *Statuta sive constitutiones edite per probos homines*, anteriors a 1311 (30) i el terç és, en gran part, aplicació a Balaguer de les *Consuetudines Ilerdenses* i per això l'autor compara a la menuda les de Balaguer i les de Lleida i amb les d'Horta i de Miravet, nascudes de la lleidatana (50 ss.) i arriba a la conclusió que el text de Balaguer s'hauria inspirat en una redacció més primitiva del de Lleida que l'acceptada com a definitiva (60). Onze preceptes del «corpus» balaguerí són originals (58). Font publica en apèndix una transcripció anotada dels tres sectors de les *Consuetudines Balagarii* (74-97), quatre privilegis senyoriales (dos de Jaume I i dos d'altres, respectivament, dels comtes Ermengol X i Pere I, 97-105) i les *Ordinacions i bans de la ciutat de Balaguer*, text català potser de la primera meitat del segle XIV (105-110). — J. P. E. [1229]

Francisco BERENGUER MORA, *Bañeres y San Jorge*. Segunda edició, facsímil de la primera, con prólogo de Adolfo DOMÍNGUEZ MOLTÓ (Publicaciones de la Caja de Ahorros Provincial 93), Alacant 1982, XX i 114 pp.

Reproducció anastàtica de la primera edició, publicada a València sense indicació d'any, però abans de 1922. Ultra algunes referències a fons documentals de la població (72, 74, 77, 84, 86-87 i 101-106), les darreres pàgines (107-114) contenen la transcripció de tres documents de Felip V atorgant certes gràcies a Banyeres pel fet d'haver-li restat fidel durant la Guerra de Successió, tots tres de juny i juliol de 1708. — J. P. E. [1230]

María Pilar IBÁÑEZ LEIRÍA, *La fundación y primera época del monasterio de Junqueras (1212-1389)*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 11 (1981), 363-382.

Narració, basada en ACA, *Monacals*, lligall 8, particularment atenta a l'estructura de l'autoritat en el monestir i a la persona de les successives prioros, cada una de les

quals té el respectiu recull de notícies (366-372). Les darreres pàgines (372-375) narren les vicissituds de l'elecció de dues prioros l'any 1389 [reflex de les dues obediències del Cisma d'Occident?]. Són recollits en apèndix sis documents i un regest, dels quals destaca el sisè, acta d'elecció d'Alamanda de Sant Vicenç, priora immediatament després de la Pesta Negra (380-382), document de Madrid, AHN, Santa Maria de Jonqueres, lligall 165. — J. P. E. [1231]

Josefina MUTGÉ, *Algunes notes sobre Alfons el Benigne i l'orde de la Mercè de Barcelona*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 11 (1981), 853-858.

Resum de les vicissituds del convent de la Mercè de Barcelona fins a mitjan segle XIV. L'apèndix conté tres documents d'ACA, *Cancelleria*, registres, relatius a la construcció de l'església i convent de la Mercè els anys 1331-1335. — J. P. E. [1232]

Joan F. CABESTANY FORT, Francesca RIERA VILAR, *Hallazgos de cerámica medieval en la iglesia de Santa María del Pi de Barcelona*, dins *La céramique médiévale en Méditerranée occidentale. X-XV siècles* (Colloques Internationaux du Centre National de la Recherche Scientifique N.º 584), París 1980, 407-412.

L'estudi recull una antiga inscripció (407) i un document reial de 1329 (408) i d'altres notícies sobre obres realitzades durant el s. XV del *Llibre negre de la M. I. Junta d'Obra*, de l'Arxiu de la parròquia del Pi (Barcelona). — J. P. E. [1233]

Anna MAGDALENA LORENTE, *El plato de los pobres vergonzantes de la parroquia de Santa María del Mar, en Barcelona*, dins *La pobreza II*, 153-171.

Exposició global, amb particular atenció als aspectes econòmics (censos, 164-167) i socials (ventall de beneficiaris, 167-169), de les dades ofertes pels *Coerns del plat dels pobres vergonyants* de l'arxiu de Santa Maria del Mar, sobretot els dels anys 1404, 1416 i 1425. — J. P. E. [1234]

Guillermo ARAMAYONA ALONSO, *El cuaderno de 1421 de «El Baci dels pobres vergonyants», de la parroquia de Santa Maria del Mar, de Barcelona*, dins *La pobreza II*, 173-189.

Presentació (174-177) i exposició analítica de les dades del *Coern del plat dels pobres vergonyants* de la parròquia de Santa Maria del Mar per a l'any 1421, conservat en l'arxiu de la mateixa parròquia. — J. P. E. [1235]

Teresa-Maria VINYOLES I VIDAL, Margarida GONZÁLEZ I BETLINSKI, *Els infants abandonats a les portes de l'Hospital de Barcelona (anys 1426-1439)*, dins *La pobreza II*, 191-285.

Presentació de la sèrie de *Llibres d'expòsits* de l'arxiu de l'Hospital de la Santa Creu i de Sant Pau de Barcelona (193-194), esquema de les dades ofertes per cada fitxa (194-195 i 200) i exposició de notícies contingudes en els dos primers volums conservats de l'esmentada sèrie, tant en allò que afecta els infants com les atencions que successivament rebien de l'hospital (dides i aprenentatge). Les pàgines 240-254 ofereixen un elenc nominal dels 259 infants documentats en aquells dos llibres. L'apèndix documental (256-284) ofereix la transcripció de les anotacions d'entrada a

l'hospital de molts d'aquells infants o, al final, les de les restitucions d'infants a llurs famílies (280-284). Remarquem el cas del nadó Bernat (252, núm. 200), el qual portava, com a possible senyal d'identificació, l'*Evangelí de sant Joan*. Les pàgines 196-199 presenten setze reproduccions de bitllets que acompanyaven els infants en ésser trobats a la porta de l'hospital, i les 211-214 el vocabulari específic de les notes escrites en els bitllets esmentats. — J. P. E. [1236

Elisa BADOSA I COLL, *Els lloguers de cases a la ciutat de Barcelona (1780-1834)*, dins «*Recerques*», 10 (1980), 139-156.

Estudi de l'evolució del preu dels lloguers a base de llibres de comptes de quatre convents (agustinians calçats, trinitaris calçats, carmelitans descalços i cartoixa de Scala Dei), ara en l'ACA, *Hisenda moderna* 547, 618, 623, 2038, 3483 i 3545, i *Monacals, Universitat* 332 (142, nota 16). Remarquem la notícia —amb publicació d'un fragment— del plet dels dominicans de Barcelona contra un venedor de llibres (141), d'ACA *Monacals, Hisenda* 145. Cal remarcar la pàgina dedicada a les fonts de dret català anteriors al segle XIX (140-141). — J. P. E. [1237

Josep M. FONT I RIUS, *La Universidad de Pro-hombres de Ribera de Barcelona y sus Ordenanzas Marítimas*, dins «*Estudios de Derecho Mercantil en homenaje al profesor Antonio Polo*», Madrid 1981.

Publicació només coneguda per la notícia dins «*Revista Jurídica de Catalunya*», LXXXII (1983), 1053, signada per Pedro Miroso Martínez. — J. P. E. [1238

Josep M. MINGUELLA I PIÑOL, Roser RIPOLLÈS I DE LA FRAGUA, *Les Borges Blanques a cavall del Decret de Nova Planta*, dins «*Ilerda*», XLIII (1982), 377-418.

Relació dels fets i de les circumstàncies demogràfiques, polítiques, socials i econòmiques que els emmarcaren a les Borges Blanques en el pas del segle XVII al XVIII. Comença reconstruint aspectes diversos de la vida a les Borges en la segona meitat del segle XVII a base del *Llibre de la gent que s'és trobada a la vila a cada casa*, [de l'Arxiu Municipal], i d'un *Manual de capítols i testaments* de l'Arxiu parroquial, d'on són transcrits fragments diversos tant de capítols com de testaments (384-393) i d'actes de constitució del consell (394-395) o relatius a certes funcions públiques (397-398) o a obligacions econòmiques, aquestes tretes del *Llibre en el qual estan asentats tots los sensals fa la vila* (399) o del *Memorial de les soldades i selaris que la vila pague cada any* (401-402). Les pàgines 405-418 contenen reproduccions de la documentació esmentada en l'article. — J. P. E. [1239

Albert BENET I CLARÀ, *L'origen de la família Calders*, dins «*Miscel·lània d'Estudis Bagençs*», 2 (1982), 15-30.

Reconstrucció de la família Calders, branca de la vescomtal ausetana, durant els segles X i XI a base de documentació ja publicada i d'altra de l'ACA, *Pergamins, Ramon Borrell, Diversos i Monacals*, i de Montserrat, *Papers de Sant Benet de Bages*. La làmina entre les pàgines 16 i 17 conté fotocòpia de dos pergamins amb la signatura de Wadaldus, primer «archilevita» i després «episcopus». — J. P. E. [1240

Luisa d'ARIENZO, *San Saturno di Cagliari e l'Ordine militare di San Giorgio di Alfama*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 11 (1981), 823-852.

Narració de les principals vicissituds d'aquell monestir, tant en el temps de la seva dependència de Sant Víctor de Marsella, com en el posterior a la donació feta per Pere el Cerimoniós a l'orde de Sant Jordi d'Alfama el 1363, amb particular atenció als detalls que emmarcaren la donació (834-836), ja que segurament els cavallers mai no l'ocuparen (836). Les notícies procedeixen de Barcelona, ACA, *Cancelleria*, reg. 1036, etc. i pergamins. Subratllem l'afirmació d'ésser destruït el volum manuscrit de l'Archivio Arcivescovile de Càller intitulat *Libre de totes les rendes de la mensa arxiepiscopal* (836, nota 55). En apèndix, transcripció de dinou documents dels anys 1328 a 1388, d'ACA, registres esmentats. — J. P. E. [1241]

VÍCTOR OROVAL TOMÀS, *El poblament de Carcaixent*, dins «Primer Congreso II», 49-62.

Recopilació de dades demogràfiques relatives a Carcaixent, a base del *Llibre del repartiment* i d'una sèrie de documents de l'ARV: *Manifest de cases i bestiar*, de 1510 (*Real* 514 ter), *Quèrn de nòmina del manifest de tots los vehins e habitants de la vila de Algezira...*, de 1572 (*Mestre racional* 531), *Manifest de tots los vehins e habitants...*, de 1602 (*Mestre racional* 532), de l'ACA, i àdhuc de Simancas, Archivo General, *Guerra moderna*, lligall 252, ultra l'Arxiu Parroquial de Carcaixent, *Quinque libri* (61, nota 56). — J. P. E. [1242]

XAVIER SITJES I MOLINS, *El sistema defensiu de Castellar a principis del segle XI*, dins «Miscel·lània d'Estudis Bagencs», 2 (1982), 153-157.

Reconstrucció de la xarxa d'alertes dels castells i fortificacions del terme de Castellar (Bages) a base dels esmentats en el testament de Seguí, senyor de Castellar, de 1022, ací transcrit en traducció catalana (156-157). — J. P. E. [1243]

JULIA BELTRÁN ESCRIG, *Precedentes del Colegio de Huérfanos de Castellón*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVII (1981), 425-435.

Recorda les solucions medievals al problema dels orfes tant a Castelló de la Plana com a València, l'intent de solucionar-lo a Castelló entorn de 1634 per part de Matias Igual (427) i la represa de tal intent per part del mestre Pere Falomir l'any 1760, del qual són publicades en apèndix (432-434) tres instàncies al consell municipal dels anys 1760-1762 i el text de l'acord del mateix consell creant una «Junta de Piedad» amb idèntica fi (434-435). Per la instància de 1760 sabem que un mestre de gramàtica llatina de Castelló es deia Joan Ulldemolins. — J. P. E. [1244]

JUAN A. BALBÁS, *El libro de la provincia de Castellón*, Castelló de la Plana 1981, 872 pp.

Reproducció anastàtica de l'edició de Castelló 1892. L'obra conté multitud de dades que cauen en el nostre tema. — J. P. E. [1245]

J. E. RUIZ DOMÉNEC, *La primera estructura feudal (Consideraciones sobre la produc-*

ción, el poder y el parentesco en Cataluña durante el siglo XI, c. 980-c. 1060), dins «Quaderni Catanesi di Studi Classici e Medievali», IV (1982), 301-368.

Assaig encaminat a demostrar que «la organizació del poder y la producció passa en la societat catalana entre 980-1060 per una verdadera estructura de parentesco» (366) mitjançant un procés que durà tres generacions, les quals assentaren les bases d'una autèntica estructura feudal, un cop hagueren desaparegut els lligams amb la cort franca i amb ells l'estructura imperial centralitzada pel fet de la seva ineficàcia en l'any cèntric de 985. Les anàlisis d'antropologia estructural prenen com a punts de referència els documents contemporanis tant de l'ACA, publicats o encara inèdits (*Pergamins, Ramon Berenguer I*), com de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona (*Diversorium, Libri Antiquitatum*), fragments dels quals són ací transcrits (346 ss.). Els textos són llegits amb el pressupòsit que «tras la apariencia de las informaciones contenidas en esta documentación, se esconde una realidad social, de base estructural, coherente, lógica» i que, per tant, és llegut d'«ayudar a la escasa documentación existente... con algo de "lógica"» (324). — J. P. E. [1246]

Núria COLL I JULIÀ, *Documentación notarial relativa a los pobres en la Cataluña del siglo XV*, dins *La pobreza II*, 287-311.

Recull de dades procedents dels manuals de notaris diversos conservats en l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona sobre aquests temes: fundació i administració de l'Hospital d'En Llobera, de Solsona (287-294); gestió d'alguns béns de la Confraria del Sant Esperit de cecs i coixos pobres de Barcelona (294-298), on trobem la notícia que la caixa de la dita confraria contenia a començaments de 1460, ultra nou documents reials, l'original i còpies d'un procés i un llibre de paper encobertat amb pergamí (296); llista de deixes testamentàries per a la redempció de captius entre els anys 1402-1455 (298-305); la deixa extraordinària d'Elionor Sacirera amb la mateixa finalitat (305-308); i notícies sobre la beguina portuguesa, Agnès, a Barcelona (308-311). J. P. E. [1247]

Ramon JORDI, *L'evolució del medicament a Catalunya*, dins «L'Avenç», núm. 48 (abril 1982), 47-53.

L'autor estableix la tesi que els medicaments elaborats abans del segle XIX no sempre eren obra personal i individualitzada de l'apotecari. La prova és l'existència en el Col·legi d'Apotecaris de Barcelona, almenys des del 1531, d'una «caixa» on havien de conservar-se tant els medicaments simples com els compostos, que el Col·legi tenia a disposició dels seus membres. En el curs de la prova són fetes referències a la *Concordia apothecariorum Barcinonae* de 1511 i a diversos documents notariais de la segona meitat del segle XVIII existents en l'Arxiu Històric de Protocols Notariais de Barcelona, notaris Francesc Mas i Güell (1765) i Josep Vilamala i Cassany (1775). Hom fa referència als exàmens que el col·legi exigia als candidats a mestres apotecaris i als llibres que hom els exigia de conèixer (50) i a la *Tarifa dels reals drets se deven percebir, segons lo estil y observansa de las Reals Aduanas de Barcelona...*, Barcelona 1817. — J. P. E. [1248]

Xavier TORRES, *Els bàndols de «nyerros» i «cadells» a la Catalunya moderna*, dins «L'Avenç», núm. 49 (maig 1982), 33-38.

Després d'haver recordat la historiografia relativa al tema de «nyerros» i «cadells»

i llur origen i implicacions, exposa, a base de la documentació conservada en l'ACA, *Consell d'Aragó*, lligalls diversos, i *Generalitat, Deliberacions del General*, 1590-1596, els abusos de tota mena del jutge Francesc Puig, el qual, potser per protegir-se, es féu de la parcialitat dels «cadells». — J. P. E. [1249]

Fernando SÁNCHEZ MARCOS, *El autogobierno perdido en 1652: el control por Madrid de la vida política de Cataluña durante el virreinato de don Juan de Austria*, dins «Pedralbes. Revista d'Història Moderna», 2 (1982), 101-125.

Exposició del procediment emprat per a l'elecció dels càrrecs electius de la ciutat de Barcelona i de la Diputació de la Generalitat de Catalunya immediatament després de la capitulació de la citada ciutat als exèrcits de Felip IV, a fi de salvar, alhora, la legislació catalana i l'adhesió a la monarquia hispànica mitjançant el control dels noms insaculats. L'estudi es basa en fons inèdits de l'ACA, *Consejo de Aragón* i *Generalitat*, en l'AHCB, *Lletres closes* i altres, i en el *Dietari* de Miquel Parets, de Barcelona, BC, ms. 224. — J. P. E. [1250]

Xavier GIL I PUJOL, *L'actuació de la intendència de Catalunya sobre els béns del Reial Patrimoni a la Cerdanya en el segle XVIII*, dins «Besalú IV», 129-142.

Prescindint dels possibles aspectes econòmics o demogràfics, l'estudi presenta l'actuació de la Intendència de Catalunya «en el seu paper d'administrador dels béns i drets de la Corona» (129) a base dels *Processos de la batllia moderna* de l'ACA, ací summàriament descrits (129). Les pàgines inicials exposen els canvis introduïts en l'administració del reial patrimoni pel decret de Nova Planta i la pràctica dels «apeos» ja en la dècada de 1720 (130-133). Les pàgines següents exposen el nucli d'una sèrie de processos entorn de drets reials diversos a la Cerdanya. — J. P. E. [1251]

Josep-Joan PIQUER I JOVER, *El castell de Ciutadilla*, dins «Ilerda», XLIII (1982), 419-444.

Després d'una descripció de com es trobaven en 1931 els edificis més notables, presenta uns volums existents en l'arxiu d'Antoni Valls: *Llibre de les valies de la vila de Ciutadilla*, *Llibre de la vila*, *Llibre de la universitat de Ciutadilla*, *Llibre de notes de la casa Valls*. Altra font de dades és l'arxiu del marquès de Sentmenat, d'on són tretes les dades relatives a Ciutadilla que vénen a continuació (426-434), recollides per Francesc de Bofarull. Les darreres pàgines (435-444) contenen plànols i fotografies. — J. P. E. [1252]

Josep IVARS PÉREZ, *La ciutat de Dénia. Evolució i permanència del fet urbà* (Publicacions de la Caja de Ahorros Provincial 88), Alacant 1982, 152 pp.

Repàs cronològic de les diverses etapes per les quals ha passat el casc ciutadà de Dénia, amb freqüents citacions d'autors moderns i alguna referència a fonts inèdites de l'Arxiu Municipal, *Llibre d'actes del consell* (54, 73). Remarquem la reproducció de plànols i croquis de l'edat moderna, amb les corresponents explicacions contemporànies, procedents de l'Archivo General de Simancas (39, 61). No consta la procedència en les pp. 62, 68, 74 i 76. Assenyalet, encara, la fotografia dels «rètols àrabs» en la p. 40. J. P. E. [1253]

Robert AMIET, *Les livres liturgiques du diocèse d'Elna*, dins «Revista Catalana de Teologia», VII (1982), 279-302.

Robert AMIET, *Les livres liturgiques et le calendrier du diocèse d'Elna*, dins «Fanjeaux 17», 139-154.

Tots dos articles comencen amb una presentació històrica del bisbat d'Elna i continuen amb un apartat, en el qual són presentats els manuscrits o edicions, testimonis del ritus litúrgic propi del dit bisbat, de forma més detallada dins «Revista Catalana de Teologia», car inclou els fragments i tota una secció dedicada a altres ritus (monàstics) utilitzats en el bisbat d'Elna, en total trenta-quatre llibres o fragments manuscrits i nou d'impresos. «Fanjeaux 17» dedica cinc pàgines (144-149) a estudiar les coincidències entre els sants propis d'Elna i els dels bisbats veïns, amb el resultat d'ocupar els tres primers llocs en la llista de semblances Barcelona, Girona i Vic; i les darreres (150-153) a remarcar el caràcter popular de tal litúrgia, amb particular atenció a la festa de l'àngel de la Guarda (16 de maig), vinculada a Sant Vicent Ferrer, i de la Presentació de la Mare de Déu o dels quinze graons (21 de novembre). Al final, l'autor transcriu els himnes de Vespres, de Matines i de Laudes a honor de Santa Eulàlia de Mèrida (153-154). — J. P. E. [1254, [1255

A[imé]-G[eorges] MARTIMORT, *Répertoires des livres liturgiques du Languedoc, antérieurs au Concile de Trente*, dins «Fanjeaux 17», 51-80.

Les pp. 57-60 contenen les indicacions relatives al bisbat d'Elna i a les seves abadies de Sant Guillem de Combret, Sant Miquel de Cuixà, Arles del Tec i Sant Martí de Canet. — J. P. E. [1256

M.ª Josepa ARNALL I JUAN, *Toponímia medieval de l'Alt Empordà (municipis i agregats)*, dins «Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos», 15 (1981-1982), 41-123.

Sobre la base de fonts literàries o documentals publicades per Ramon d'Abadal, Joaquim Botet i Sisó, Bernat Desclot, Josep Iglésies, Pèire de Marca, Francesc Monsalvatje, Jaume Villanueva, etc., l'autora relaciona les diverses formes toponímiques medievals dels pobles i veïnats de l'Alt Empordà. Expressa també l'etimologia de cada indret, per a la qual cosa addueix els estudis de Paul Aebischer, Antoni M. Alcover i Francesc de B. Moll, Josep Balari, Antoni Griera, Joan Coromines i Enric Moreu-Rey. A l'apèndix recull els topònims citats a el *Diccionari Nomenclàtor de Catalunya* i a la *Gran Enciclopèdia Catalana* desconeguts de la bibliografia medieval pel fet de ser de formació més moderna. — J. C. R. [1257

Joan AINAUD DE LASARTE, *Les esglésies de Santa Margarida i Santa Magdalena, a Empúries*, dins «II Reunió», 347-349 i quatre làmines.

Indicats els tres fons documentals que s'han de considerar bàsics per al coneixement d'Empúries, l'autor presenta dos mapes, ara a l'ACA, *Arxiu del Marquès de Sentmenat*, tots dos de la segona meitat del s. XVIII. — J. P. E. [1258

José Luis HERNÁNDEZ MARCO, *Enguera. Propiedad y renta en un núcleo textil valenciano del siglo XVIII*, dins «Pedralbes. Revista d'Història Moderna», 2 (1982), 149-162.

Exposat el concepte anterior entorn de la industrialització d'Enguera en el se-

gle XVIII, el corregeix a base del *Padrón de la villa de Enguera* de 1741, actualment a Madrid, AHN, *Consejos, Junta de Incorporaciones*, lligall 11541, del qual són transcrits alguns fragments (151). — J. P. E. [1259]

Antoni JORDÀ, *Delmes i drets senyoriais de l'orde de Sant Joan de Jerusalem a l'Espluga de Francolí (s. XVIII)*, dins «Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. Aplec de treballs», 4 (1982), 193-201.

Enumeració explicada de cada un dels drets senyoriais feta sobre la base de la *Còpia de la confessió general del capbreu de la Espluga de Francolí y de las cavallerias del dit terme...* de 1778, de l'ACA, *Sant Joan de Jerusalem*, armari 15. — J. P. E. [1260]

Christian GUILLERÉ, *Une institution charitable face aux malheurs du temps: la Pia Almoïna de Gérone (1347-1380)*, dins *La pobreza II*, 313-345.

Els estatuts de l'Almoïna gironina de 1347, ací transcrits (332-343) a base de la còpia conservada en l'Arxiu Diocesà de Girona, sèrie G (*Notularum*), vol. 19, prescriuen la formació d'un volum en pergami, on fossin recollits tots els documents notariais que demostraven la possessió de béns o drets per part d'aquella institució (334-335), i també que els responsables havien de portar un llibre de comptes (336, darrera línia) del qual s'havien de fer còpies per a ésser sotmeses als oïdors de comptes (340, IX). Si el primer dels volums esmentats no s'ha conservat, almenys a Girona (315), sí, en canvi, alguns dels llibres de comptes, dos dels quals (els dels anys 1347-1348 i 1376-1377) són ací analitzats en el cos de l'estudi, després d'haver donat algunes notícies sobre l'actual localització dels fons arxivístics de la Pia Almoïna (314 i 317-318). Els dos llibres estudiats són a l'Arxiu Històric Provincial de Girona, *Comptes de la Pia Almoïna* i hom n'exposa tant les dades relatives a les fonts de financiació (318-326, amb mapes a les pàgines 320 i 324, relatiu a cada un dels dos volums) com les corresponents als beneficiaris i al pa distribuït (336-332). L'apèndix segon (343-345) dona la transcripció de les modificacions introduïdes l'any 1355 als estatuts de 1347, de l'ADG, *Pia Almoïna*, Calaix 23. — J. P. E. [1261]

Jaume MARQUÈS I CASANOVAS, *El rellotge de la catedral*, dins «Revista de Girona», XXVIII (1982), 165-172.

Recopilació de dades, disposades en ordre cronològic, d'entre les quals destaquen els extrems de la concòrdia entre catedral i ciutat de Girona de 1385 (165-166), del contracte de totes dues institucions amb Joan Agustí per a la construcció d'un rellotge mecànic l'any 1478 (167-168), amb algun complement, àdhuc en forma de cobla (169) i el contracte de les dues corporacions esmentades amb Pere Anés el 1568 (169-170). Per al temps posterior, hom resumeix les notícies amb transcripció d'algunes frases (170-171). — J. P. E. [1262]

Antoni SIMON I TARRÉS, Ramon ALBERCH I FUGUERAS, *L'evolució demogràfica de Girona en els segles XVI i XVII a través dels registres parroquials*, dins *Girona*, 11-31.

Prent com a base el despullament de les partides de baptismes, matrimonis i òbits de les parròquies de Sant Feliu, la Catedral i Sant Nicolau, els treballs de Josep Iglésies i les propostes formulades per Jordi Nadal i Emili Giralt, hom traça la tra-

jectòria demogràfica de Girona entre 1503 i 1700. Els autors assenyalen que, al llarg dels dos segles, el creixement vegetatiu de la ciutat resulta força compromès per l'elevada mortalitat que s'hi enregistra, especialment la dels albat, superior al 50 per cent de la mortalitat total. — J. C. R. [1263]

Antoni SIMON I TARRÉS, Ramon ALBERCH I FUGUERAS, *L'economia i la població gironina segons el fogatge de l'any 1558*, dins *Girona*, 33-57.

Després d'unes consideracions generals sobre els fogatges com a font limitada per a l'estudi del teixit social de les poblacions, els autors aporten noves dades demogràfiques, de l'activitat professional i onomàstiques sobre Girona, tretes del *Racional de les rebudes fetes per llevadors dels fogatges comensat en la paga del agost MDLVIII*, que es guarda a l'Arxiu Municipal de la mateixa ciutat. Els noms i els oficis dels 1.097 contribuents són relacionats a l'apèndix (44-57), agrupats per carrers i places. J. C. R. [1264]

Josep CLARA, *El retaule de la capella del Corpus de la Catedral*, dins «*Revista de Girona*», XXVIII (1982), 173-181.

L'autor transcriu els capítols per a la construcció del retaule de la confraria del Cos de Crist de la Seu de Girona, de 12 d'agost de 1562, i la sentència arbitral de 7 de gener de 1569, tots dos textos de Girona, Arxiu Històric Provincial, Notaria 2, volums 536 i 561, respectivament (178-181). Per ells, ara ens són coneguts els noms de l'escultor, Antoni Coll, del pintor, el francès Perris de la Rocha, i del daurador, Nicolau Mates. El conjunt de l'obra hauria estat realitzat entre 1562 i 1570. — J. P. E. [1265]

Narcís CASTELLS I CALZADA, *La municipalització dels molins de la ciutat de Girona*, dins «*Revista de Girona*», XXVIII (1982), 233-240.

Exposició de la dinàmica que conduí, pel camí de les necessitats, al fet que la ciutat de Girona adquirís els tres molins dels quals depenia l'assortiment de farina, i pel de les possibilitats, a disposar dels cabdals adients a l'adquisició dels molins esmentats, adquisició a la qual contribuí l'església de Girona. L'autor transcriu en apèndix la concòrdia entre ciutat i església per a l'adquisició dels molins, de 1582, procedent de Girona, Arxiu Històric Provincial, Notaria 3, vol. 378. — J. P. E. [1266]

Josep CLARA, *La pesta del 1650. La desigualtat davant la mort i aspectes religiosos*, dins *Girona*, 165-188.

Després de remarcar la significació de l'epidèmia pestilent del 1650 a la Península Ibèrica, l'autor descriu la incidència que tingué a la ciutat de Girona. Assenyalà que la mortalitat que hi causà va representar, pel cap baix, una cinquena part de la població (un miler de víctimes) i que la sociologia diferencial revela una desigualtat davant la mort (la gent dels oficis fou la més afectada). També apunta l'abandonament que sofriren els càrrecs públics i l'especial devoció dels afectats envers la Mare de Déu del Carme i la del Roser. En apèndix (177-188) dóna un *Memorial dels hòmens y dones se moriren en lo Hospital de Morbaria de la Illustra Ciutat de Gerona*, procedent de l'Arxiu Municipal de Girona, document que al costat dels registres parroquials i d'altres textos coetanis —*Crònica* de Jeroni de Real, testaments, etc.— serveix de base a l'estudi. — J. C. R. [1267]

Josep CLARA, *La ciutat de Girona a mitjan segle XVII (a través de la talla del 1651)*, dins *Girona*, 59-84.

Reedició revisada del treball recensionat dins ATCA, 2 (1983), 571, núm. 1026.
J. C. R. [1268]

Lluís BATLLE I PRATS, *L'hospital nou de Santa Caterina (1568-1654)*, dins «*Revista de Girona*», XXVIII (1982), 145-148.

Recopilació de les dades relatives a la construcció del nou edifici destinat a hospital, existents en l'Arxiu Municipal de Girona, *Registres municipals* corresponents als anys 1568-1571 (147), algunes de les quals són transcrits textualment. Remarquem la relativa a l'adquisició de dos volums destinats a registres diversos de l'hospital (145).
J. P. E. [1269]

Ramon ALBERCH I FUGUERAS, Pere FREIXES I CAMPS, Emili MASSANAS I BURCET, Joan MIRÓ I AMETLLER, *Girona: Rius, Ponts, Aiguats*, Girona 1982, 160 pp.

L'assaig de cronologia dels aiguats (32-47) fa referència a fonts inèdites per al de 1686 i per als de 1735 ençà (36 ss., Arxiu Municipal de Girona, *Manuels d'acords*). Hi ha referències escadusseres al *Llibre vermell* del mateix arxiu i a protocols notariais de l'Arxiu Històric Provincial de Girona en els capítols dedicats als ponts (70, 89, 92, 118). Les pàgines 72, 83, 90 i potser 125 ofereixen plànols anteriors a 1801, tres d'elles amb text explicatiu. L'apèndix documental (145-150) reproduïx els articles de dos contractes per a la construcció del pont de Sant Jaume de Pedret, any 1512, de l'Arxiu Històric Provincial, Notaris, Girona 6, 253 i 257. — J. P. E. [1270]

Carme BATLLE I GALLART, *El monasterio de Sant Miquel de les Medes (Girona) y las Órdenes Militares*, dins «*Anuario de Estudios Medievales*», 11 (1981), 151-164.

Construcció i altres vicissituds del monestir-fortalesa defensiva de les illes Medes durant el segle XVI, amb constant referència a fons inèdits d'ACA, *Cancelleria*, reg. 2207, 2214-2215, etc. Remarquem algunes notícies sobre la financiació del projecte a base de permisos d'acaptar i sobre un plet entorn de 1420. En apèndix, transcripció de la descripció de l'estat dels edificis l'any 1494, de Madrid, AHN, *Órdenes militares, Visita de la Orden de Santiago, 1494* (164). — J. P. E. [1271]

Santiago de LLOBET MASSACHS, *El quinto de Su Majestad: naufragios, corsarios y piratas*, dins «*Revista de Girona*», XXVIII (1982), 255-266.

Exposada la legislació catalana sobre béns procedents de naufragi o de cors, a base de Josep Monràs, *Discurso juridico sobre presas de armadores y quinto de Su Magestad según Constituciones de Cataluña*, Barcelona 1670, recorda la captura de vint-i-quatre tripulants de dues naus corsàries de sarraïns a Tossa el 25 de juny de 1657 a base de Barcelona, ACA, *Consell d'Aragó*, lligall 238, d'on són transcrits alguns fragments (258-260) i la carta de [Francisco de Orozco], marquès d'Ollás i de Mortara, de 20 d'abril de 1658 (260-261). Segueixen notícies diverses de naufragis (262-263), amb fragment d'una carta de Berenguer d'Oms i de Santa Pau sobre el d'una sagetia francesa el 15 d'octubre de 1684 davant Lloret de Mar (263). La part relativa a pirates és extret de *Relación verdadera de la famosa presa que han hecho tres galeras de la esquadra de Génova... en las playas de las Medas... de una tartana de franceses*,

Los quales auian cogido a tres barcas catalanas..., Barcelona 1636, ara a Biblioteca de Catalunya, Fulletons Bonsoms 8973 (264-266). — J. P. E. [1272]

Asunción ALEJOS MORAN, *Carpinteria mudéjar en una iglesia valenciana. Aproximación al estudio de la capilla del Cristo de la Paz de Godella*, dins «Actas del II Simposio Internacional de Mudejarismo: Arte. Teruel, 19-21 de noviembre de 1981», Teruel 1982, 261-269.

En parlar dels escuts de l'enteixinat (267-269), l'autora s'ocupa del tercer, anomenat «dels Mercader» i assenyalava l'existència d'un *Acte de capitols concordats entre parts de D. Pedro Mercader et dona Isabel de Almenar et de Mercader... per la venta que feren dels dits llochs* (de Godella i Rocafort) el 1527, ara a València, Arxiu del Regne, *Reial Justicia*, llibre 28, quadern 22. — J. P. E. [1273]

Jorge BOIX POCIELLO, *La «Confraternitat de Nostra Senyora d'Ivorra»: Estudio de una cofradía de comienzos del siglo XI, en el obispado de Urgel*, dins *La pobreza II*, 13-42.

Les pàgines inicials emmarquen en la Catalunya i en el bisbat d'Urgell de començaments del segle XI uns documents atribuïts al papa Sergi IV i al bisbe sant Ermengol d'Urgell (14-34) i ací estudiats en tant que manifestació del fenomen associatiu de la cristiandat contemporània (20-23 i 26-33). Els textos són transcrits a base de la còpia recollida per Jaume Pasqual dins els *Sacra Cathalonie Antiquitatis Monumenta*, BC ms. 729/VII (35-38), també els relatius a gestions diverses encaminades a llur confirmació amb motiu de l'estada a Catalunya del cardenal legat Pèire de Foix els anys 1426-1429 (38-41). — J. P. E. [1274]

Eduard VIVAS I LLORENS, *La vida jonquerenca en la centúria del 1700. Estudi i divulgació del volum I de testaments*, dins «Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos», 15 (1981-1982), 253-260.

A partir del volum I de *Testaments* de l'Arxiu Parroquial de la Jonquera, l'autor fa una sèrie de consideracions sobre les principals nissagues de la població, els oficis, les monedes, la devoció i les deixes. La documentació d'on s'extreuen les dades abraça el període 1694-1789 i aplega uns 225 testaments. — J. C. R. [1275]

Regina SÁIZ DE LA MAZA, *El monasterio santiaguista de San Pedro de la Piedra en Lérida*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 11 (1981), 383-418.

A base de Madrid, AHN, *Órdenes Militares, Uclés*, carpeta 262 i de Barcelona, ACA, *Cancelleria, Cartes reials i Monacals*, l'autora reconstrueix en els seus aspectes diversos (origen, estructura personal i base econòmica) el monestir de Sant Pere de la Pera, el qual només subsistí setanta anys. L'apèndix conté 18 documents (401-418), de 1260 a 1342; en destaca l'onzè, acta d'elecció de la priora Guillema Satorra (410-412, de 1320). — J. P. E. [1276]

Prim BERTRAN I ROIGÉ, *L'Almoina de la Seu de Lleida a principis del segle XV*, dins *La pobreza II*, 347-368.

Després d'haver recordat les dades bàsiques sobre l'existència d'una almoina de la

Seu ja en els primers moments de la restauració després de la Reconquesta de Lleida (349-350), l'autor exposa les dades tant relatives a l'estructura de la institució (350-355) i als pobres assistits (355-356) com a d'altres atencions més marginals (356-360), i a tres infants abandonats a la porta de la Seu (360-361), a base de dos llibres de comptes menats per l'administrador de l'Almoïna, Jaume Miralles, corresponents als anys 1409 i 1415, ara a Lleida, Arxiu de la Paeria, reg. 1406a i 1406b (348), dels quals són transcrits fragments diversos. Remarquem les notícies que la Pia Almoïna havia llogat a l'Estudi General l'edifici destinat a les aules de medicina per quatre sous anyals (que feia deu anys que no cobrava, 353), que en una ocasió pagà cinc florins al franciscà mestre en teologia Bernat Ça Nou (360; cf. ATCA, 2 [1983], 503, núm. 807), que entre els beneficiaris normals de l'Almoïna hom comptava 20 estudiants del dit Estudi General, un dels seus bidells i dos escolans o escolars del mestre de cant de la Seu (356) o que entre els juristes als quals l'Almoïna pagava serveis figuren un rector i un canceller de l'Estudi General (367) i un grup de personalitats molt conegudes de la cort papal de Benet XIII a Peníscola (367-368). La darrera part de l'exposició (362-363) recull notícies diverses d'abast més general com són ara les relatives al pas de sant Vicent Ferrer per Lleida tant l'any 1409 com el 1415. — J. P. E. [1277]

Gabriel LLOMPART, «*La festa de l'estandart*», una liturgia municipal europea en Mallorca (siglos XIII-XV), dins «J. Zurita. Cuadernos de Historia», XXXVII-XXXVIII (1980), 7-34.

Presentació de la forma com actualment se celebra la festa de l'Estendard a Ciutatella, Eivissa i sobretot a Ciutat de Mallorca. A base de documentació, en part inèdita, ací transcrita en apèndix (25-34) i de les dades proporcionades per la pintura contemporània, l'autor exposa els diversos elements humans o simbòlics que figuren en aquella festa de la Baixa Edat Mitjana. L'apèndix recull deu documents nous, sis d'ells anotacions de quantitats pagades per serveis relacionats amb la festa, de l'Arxiu Diocesà de Mallorca, *Llibre de les missions menudes de la Universitat*, ms. 124. Hi ha també tres cartes d'invitació i una crida, de l'ARM. — J. P. E. [1278]

Juan ROSSELLÓ LLITERAS, *Nuestra Sra. del Rosario del convento de Sto. Domingo de Mallorca* (s. XV-XVI), dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXIX (1982), 123-144.

L'estudi recopila algunes notícies de l'activitat del convent dominicà de Ciutat de Mallorca entorn a la devoció del Rosari, d'entre les quals destaca el fet que fr. Alonso de Castro hauria fet editar a València el *Mariale* de Sanç Porta; principalment presenta (132 ss.) i transcriu l'*Inventari de la capella del Roser, lo qual donà fray (!) Joan Adrover quant isqué de la sacristia* (140-144), text de 1543 (132), completat el 1565 (143) i encara el 1572 (143). Sembla haver-se conservat en l'Arxiu Diocesà de Mallorca, potser en el volum de P. Febrer, *Excelencias y grandezas del Convento de Sto. Domingo de Mallorca*, ara en l'arxiu esmentat. — J. P. E. [1279]

Gabriel LLOMPART, *Plata medieval mallorquina*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXIX (1982), 51-92 i dos fulls de làmines.

Recull de documentació sobre orfebreria mallorquina medieval (51): dos fragments relatius als estatuts de la confraria d'argenteres, procedents de Barcelona, Biblioteca de Catalunya ms. 89 (56 i 57); fragment d'inventari dels béns de Guillem Oliva de 1439

(59-606); inventari dels de Galceran Piris del mateix any (61-63); de Manuel Goçalbo, de 1467 (64-68); fragment d'inventari de Bartomeu Mogons, de 1475 (68-72); inventari d'un argenter desconegut, de 1517, on apareixen quatre llibres d'estampa (73-77); i fragment del de Jeroni Sanglés, de 1539 (78-82), tots de l'ARM, *Protocolos notariales*. Les pàgines 82-91 contenen la transcripció de quinze documents esparsos relacionats al mateix tema, entre els quals destaquen els paràgrafs pertanyents a unes ordinacions municipals de 1360 sobre venda «d'or e argent obrat» (83), de l'Arxiu Diocesà de Mallorca, S. Ms. 2960. — J. P. E. [1280

Baltasar COLL TOMÁS, *Per a la història del segle XVI. Documenta varia*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXIX (1982), 113-122.

Recopilació de nou documents de tema cultural, en general relacionats amb artistes els dos primers, capitulacions per a la construcció d'obres d'art (114-115). Destaquem la *Memòria de la vinguda dels moros en Sóller MDLXI* (118-120) i la també *Memòria* de l'arribada del bisbe Diego de Arnedo (120-121). Ens afecten particularment el rebut de Fernando de Cansoles, impressor, pel paper emprat en les butlles de concessió de gràcies per a la redempció de captius el 1541 (116) i el rebut de mestre Jeroni Nadal del preu d'afranquiment d'una seva esclava mora, Caterina (116-117) el 23 d'abril de 1542. Els set primers documents procedeixen de sèries diverses de l'ARM i els dos darrers de l'Arxiu Diocesà de Mallorca. — J. P. E. [1281

Gabriel LLOMPART MORAGUES, *El patrocinio de San José en Mallorca y su talante folklórico e iconográfico*, dins «Mayurqa», 19 (1979-1980), 323-336.

Recull de notícies sobre el tema expressat en el títol, corresponents als segles XVI-XIX. Les pàgines contenen bon nombre de referències a literatura dels segles esmentats, i l'autor hi publica el text català d'una inscripció existent en el poble de Pina (328), les inscripcions, totes catalanes o llatines, de quadres diversos (329-330) i les set estrofes i tornada de *Los set parenostres al patriarca sant Josep* (336), de darrereries del s. XVI, segons que sembla (326). — J. P. E. [1282

Catalina CANTARELLAS CAMPS, *Los conventos de capuchinos de Palma: desde la estructura barroca a la clasicista*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXIX (1982), 201-206.

Entre la documentació relativa a l'enderroc del primitiu convent foramurs de Ciutat i al trasllat de la comunitat a l'interior de la mateixa entorn de 1770, figura un volum manuscrit de la Biblioteca del Marquès de Vivot, de Ciutat de Mallorca, *Acta translationis conventus capuccinorum maioricensium*, dels anys 1771-1775 (203, nota 7). — J. P. E. [1283

Joan MIRALLES I MONSERRAT, *Els estudis de toponímia a Mallorca. Estat de la qüestió*, dins «Societat d'Onomàstica. Butlletí interior», núm. IX (1982), 11-24.

Ultra algunes indicacions, sobretot bibliogràfiques, relatives a la nostra temàtica, remarcuem les pàgines 21-22 dedicades als «corrals o trasts assegurats», dels quals descriu les distribucions fetes a Montuiri els anys 1773, 1789 i 1791, de l'Arxiu Municipal de Montuiri, *Ramaderia*. — J. P. E. [1284

Carlos MANERA ERBINA, *Dos documentos sobre el comercio publicados en Mallorca a fines del siglo XVIII*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXIX (1982), 165-182.

Presentació i transcripció d'una sèrie d'articles publicats en el «Semnario Económico» de Ciutat de Mallorca, núms. 1-4, 6-17 i 19-24 de l'any 1784 sota el títol de *Comercio* (167-180); i de l'article publicat en el núm. 50 de la mateixa publicació, l'any 1787, amb el títol de *Reglas de deven observarse para lograr buen éxito en el comercio con los países extrangeros* (180-181). L'autor, en la introducció, afirma que aquests articles recollien les idees dels membres de la «Sociedad Económica de Amigos del País» i en particular dels que propugnaven la «Compañía de Comercio Mallorquina». Sembla particularment interessant el paràgraf en el qual s'exposa el pla d'estudis que hom considerava adequat a les noves necessitats (168-169). — J. P. E. [1285]

Llorenç FERRER I ALÓS, *Genealogia de la família Soler i March. Aspectes socioeconòmics*, dins «Miscel·lània d'Estudis Bagencs», 2 (1982), 33-52.

Estudi de les quatre genealogies que conflüen en Leonci Soler i March (Soler, Mollet, March, Solernou) a base de documentació diversa del s. XVIII, inèdita, en l'Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa, lligalls «Soler i March» i «March», dins el qual remarquem un *Llibre de treballadors* de 1793 a 1797, i en l'Arxiu Històric de Protocols de la mateixa ciutat, volums de notaris diversos. — J. P. E. [1286]

Josep OLIVERAS I SAMITIER, *La ciutat de Manresa en començar el segle XIX*, dins «Miscel·lània d'Estudis Bagencs», 2 (1982), 103-121.

L'estudi es basa, entre d'altres fonts, en les respostes, atribuïdes per l'autor a Josep Antoni Enrich, a la *Instrucción de las preguntas a qué deberán responder de cinco en cinco años a los Intendentes los pueblos de sus respectivas provincias...*, redactades el juny de 1799 i conservades en l'Arxiu Històric de la Ciutat de Manresa, font gairebé única dels apartats sobre el comerç i els oficis artesanals (115-117) i sobre l'activitat tèxtil (117-118). — J. P. E. [1287]

[Josep] M[aria] PONS I GURI, Joaquim LLOVET, *El senyor del castell de Mataró versus la universitat del terme*, dins «Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria [de Mataró]», 14 (juliol 1982), 31-36.

Narració d'un episodi de lluita entre el senyor del castell de Mataró, Pere Arnau Marquès, i la collectivitat dels caps de família dels seus castells, legalitzada i protegida pel rei Joan I amb dues lletres de 1391, ací transcrites, d'ACA, *Cancelleria*, reg. 1900 (34-35). L'ocasió podria haver estat el programa de defensa contra els escamots d'armanyacs, programa i exigències documentades en acabar l'any 1389 i començar el 1380 en el veí vescomtat de Cabrera, a base de crides conservades a Arenys de Mar, Arxiu Històric Fidel Fita, *Notaria de Montclús* 185, 8.º, ací transcrites (36). — J. P. E. [1288]

Gabriel BELTRAN, *Carmelites descalços de Mataró (1588-1835)*, dins «Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria [de Mataró]», 14 (juliol 1982), 18-20.

Resum de la història del Convent de carmelitans descalços de Mataró, pel qual sabem que la fundació fou patrocinada per Diego Pérez de Valdivia i legalitzada per Joan Dimas Loris (18), bisbe de Barcelona. Entre els conventuals cèlebres figura Jeroni

de l'Assumpta, editor de *Las cautelas y avisos* de San Juan de la Cruz, el 1650 a Girona (19) i Josep de Sant Josep, el qual signà a Mataró els *Annales* de la província carmelitana descalça de Catalunya el 1707. Algunes notícies són transcripció de relacions manuscrites contemporànies. — J. P. E. [1289]

Manuel SALICRÚ I PUIG, *Els cementiris de Mataró*, dins «Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria [de Mataró]», 13 (abril 1982), 18-33.

L'estudi recull dades dels segles XVII i XVIII, de vegades amb transcripció de paràgrafs. També hi són indicats un *Llibre dels òbits y funeràries y cantars de la Sglésia Parroquial de Santa Maria de Mataró* de 1602-1604 (18) i el *Libro de la fundación...* del convent de Sant Josep (27). La pàgina 19 conté reproducció de la portada de la Real Cédula sobre cementiris de 1787 en edició barcelonina contemporània. — J. P. E. [1290]

Emilio MOLINA LÓPEZ, *El gobierno independiente de Menorca y sus relaciones con al. Andalus e Ifriqiya*, dins «Revista de Menorca», 73 (1982), 5-88.

Intent de reconstrucció de la vida a Menorca durant el s. XIII a base dels textos conservats en la biblioteca de El Escorial, còdex àrab 520, entre els quals figuren la correspondència en prosa i en vers del rais d'Abû Utmân Sa'id ibn Hakam, on hom troba notícies sobre la vida intel·lectual intensa de la Menorca contemporània. Remarquem, d'entre les notícies esmentades, les relatives a Abû al-Mutarrif ibn 'Amira al-Majzûmî, autor d'una *Història de Mallorca*, ara perduda. — J. P. E. [1291]

Jaume MASCARÓ I PONS, *Noms de bateig i llur transmissió a Ciutadella de Menorca*, dins «Societat d'Onomàstica. Butlletí interior», núm. IX (1982), 66-80.

Remarquem la informació (66-67) sobre l'arxiu diocesà de Menorca, amb fons de 1558 ençà i registres de baptismes des de 1566, i sobre l'ús de les llengües catalana, llatina i castellana en els registres del segle XVIII. — J. P. E. [1292]

Miquel GALITÓ I PUBILL, *Dos «procuras» del siglo XVII del monasterio de Montalegre*, dins «Cistercium», XXXIV (1982), 237-242.

L'autor presenta, emmarca, explica i transcriu el text de dos actes de constitució de procurador de la comunitat de Montalegre l'any 1640, conservats a Barcelona, Arxiu Històric de Protocols Notarials, *Antic Servat major*, lligall 34. Els documents són en llengua catalana (241-242). — J. P. E. [1293]

Josep M. PORTA I BALANÀ, *La vila de Montblanc: Agricultura, urbanisme i societat segons el cadastre de 1731*, dins «Pedralbes. Revista d'Història Moderna», 2 (1982), 273-277.

Resum de tesina de llicenciatura basada en el *Cadastre matriu* de 1731 conservat en l'Arxiu Municipal de Montblanc. — J. P. E. [1294]

Joan VICENT I CAVALLER, *Inventaris de castells montesins (I)*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVII (1981), 405-424.

Presentació i transcripció de sis inventaris de castells de l'orde militar de Montesa

(Onda, Peníscola i Silla) i del reial de Sogorb, de la segona meitat del s. xv, procedents de l'ARV, Protocols nn. 2373, 2378, 2379 i 2380. Remarquem els capítols de comenda del castell de Peníscola a fra Pere de Vilafranca de 20 de juny de 1464 (411-413), l'esment de missals en els castells d'Onda i de Peníscola (410 i 415) i el d'un quadern de paper intítulat *La sentència dels cinc jutges* a Onda. — J. P. E.
[1295]

Francisco BAILA HERRERA, *Los eclesiásticos de la orden ecuestre de Montesa*, Castelló de la Plana 1982, 258 pp.

Les pp. 11-16 contenen la secció de fonts documentals, tant manuscrites com impreses, totes les quals corresponen al nostre període. La primera part de l'estudi és un resum d'història de l'Orde de Montesa, amb particular atenció a la seva estructura jeràrquica (9195); remarquem les pàgines dedicades a la biblioteca i arxiu de la casa del Temple de València (74) i al local que ocupava (84), al lector i a l'arxiver de la casa (91). El capítol quart tracta del Col·legi de Sant Jordi establert per l'orde a València (96-142): resumeix les constitucions de 1611 (100-101) i les de 1653 (104-107), en les quals trobem (106) que els exercicis de predicació dels collegials havien d'ésser en llengua castellana, «por ser la usada para este fin en el reino de Valencia» [però cf. resum núm. 1661] i la codificació de costums de 1713 (108-110). Les pp. 113-117 contenen la llista de les persones que sota el títol de priors-rectors o només de rectors governaren aquella institució. Segueix un resum d'història de la universitat de València feta a base de l'obra de Francesc Ortí i Figuerola, *Memorias históricas de la fundación y progresos de la insigne universidad de Valencia*, Madrid 1730 (129-135). La secció final del capítol es fixa sobretot en els aspectes pedagògics: hores d'estudi, assistència a la universitat, disciplina, càstigs (135-142). La darrera part (143-151) exposa la jurisdicció eclesiàstica de l'orde de Montesa sobre les poblacions sobretot del Mestrat, amb particular atenció a les escoles de gramàtica creades a Sant Mateu, Traiguera i Vinaroç, famoses sobretot les primeres durant el s. xvi, de les quals hom recorda els principals professors, alguns d'ells autors de tractats gramaticals. Hom diu de Domènec Ninyerola que publicà la prosòdia de Grifolla en valencià (148). En apèndix són transcrits 45 documents, la majoria inèdits, procedents de Madrid, Archivo Histórico Nacional, *Órdenes militares*. — J. P. E.
[1296]

Vicent FELIP I SEMPÈRE, *Fiestas i celebracions de la vila de Nules (segles XVI-XVIII)*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVII (1981), 298-338.

Recordada la bibliografia sobre festes tant de la ciutat de València com de la de Castelló de la Plana i de la de Vila-real (297-298), l'autor presenta els fons documentals relatius a la vila de Nules, d'on ha aplegat les seves notícies, sobretot els *Manuales de consells*, actualment conservats en l'Arxiu de la Diputació Provincial de Castelló de la Plana, completats per alguns volums de l'Arxiu de la parròquia de Nules (*Llibre de censals*, *Llibre verd del convent de carmelites*, *Llibre de clavariats*) i per la *Maneta de celebracions* de l'Arxiu municipal (299-300). Les notícies són distribuïdes en els apartats referents a Sant Sebastià (300-304), advocat contra la pesta; a sant Bartomeu (304-310), patró de la vila; a festes o advocacions de la Mare de Déu (310-314); a les inauguracions del nou temple parroquial (314-318) i del convent de carmelites (318-320); a exèquies o naixements dels senyors (320-333); a visites reials (323-328) i a d'altres celebracions (328-330). L'apèndix documental recull onze textos corresponents als temes esmentats (330-338), d'entre els quals cal destacar la reafirmació dels drets de la vila de Nules sobre l'ermita de Sant Bartomeu de la Vila Vella,

de 1618 (330-332), i la narració del pas de Felip II l'onze d'abril de 1564 (335-336).
J. P. E. [1297]

Narcís PUIGDEBALL I DIUMÉ, *Els documents sobre la Garrotxa durant els segles IX i X*, dins «Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Annals 1980-81», Olot 1982, 199-213.

Transcripció del precepte de Carles el Calb de 22 de febrer de 866 (210-211) amb particular atenció al «villare Revidazer» entorn de la localització del qual l'autor es distancia de tots els altres que se n'han ocupat, bo i afirmant que «roman, avui per avui, totalment desconeguda» (206). — J. P. E. [1298]

Lluís BATLLE I PRATS, *Notes sobre migració d'Olot i d'altres poblacions a Girona*, dins «Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Annals 1980-81», Olot 1982, 47-57.

Recopilació de dades i dates de ciutadans immigrants a Girona a darreries del s. xv i durant el s. xvi, recollides dels «registres d'acords de l'Arxiu Municipal de Girona» (47), no més especificats. Les setanta-set notícies van del 7 de març de 1497 al 14 de novembre de 1572. — J. P. E. [1299]

Carme SALA I GIRALT, *El paleoclima de bona part del segle XVI en la demarcació olotina*, dins «Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Annals 1980-81», Olot 1982, 237-277.

Recopilació de notícies sobre meteorologia a Olot durant el s. xvi, consignades en els volums de *Deliberacions del Consell* de l'Arxiu Municipal d'aquella ciutat, amb transcripció dels fragments corresponents. En apèndix és transcrita la *Capitulació, acta, acord y avinensa, feta, pactada, capitollada y acordada... entre els cònsols de Batet... y mestre Joan Duran sobre la construcció d'un pou* (272-273) i l'acta notarial de recurs de Gabriel Soveias i germans al virrei de Catalunya (274-276) i un mòdul de certificació de sanitat del segle xvi (276). — J. P. E. [1300]

Joan SALA I PLANA, *Estudi tipològic de les cases construïdes a Olot durant l'expansió del segle XVIII*, dins «Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Annals 1980-81», Olot 1982, 281-302.

Al centre de l'estudi són recollides les inscripcions de les llindes dels segles xvii i xviii (285-293) i en apèndix la sollicitud de permís d'instal·lació d'una màquina de frisar el 1790 (302). — J. P. E. [1301]

Ernest LLUCH, *La revolució industrial a la Garrotxa (1777-1822)*, dins «Besalú IV», 279-307.

El tema de la industrialització és tractat sota diversos aspectes: el de la fabricació de mitges i gorres, basat en la *Memoria de los telares de gorros que hay en la villa de Olot...*, plagi realitzat per Francisco Antonio de Zamora y Aguilar sobre un treball de Jaume Amat i Pont; la *Memoria...* ha estat trobada a Madrid, Biblioteca del Palau Reial, ms. 2436 (279-289); el de l'avaluació global de la indústria olotina, a base de fonts diverses, entre les quals destaca un inèdit de Jaume Caresmar, *Discurso sobre*

la agricultura, comercio y industria... en que se halla cada partido o vegueria de los que compone el Principado de Cataluña, del mateix Palau Reial, mss. 2649 i 2471 (292-296); l'estratificació laboral de la parròquia de Tortellà, a base dels *Llibres de baptismes* de l'Arxiu parroquial (297-300) amb el resultat de la desaparició gairebé sobtada dels paraires entorn de 1790; i el de les dificultats a la creació de dos nous barris (301-303). — J. P. E. [1302]

Josep CLARA I RESPLANDIS, *El poblament de la Garrotxa a les darrerries del segle XVIII. El Nomenclàtor Diocesà del 1790*, dins «Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Annals 1980-81», Olot 1982, 61-67.

Les dades relatives a la Garrotxa incloses en el *Nomenclàtor de las ciudades, villas, lugares, aldeas y vecindarios del Obispado de Gerona...*, conservat en l'Arxiu Diocesà de Girona, secció S, vol. 468, són comparades amb les del cens de Floridablanca i col·locades en columnes paral·leles, amb el resultat d'un augment de 2.231 persones entre 1787 i 1790. — J. P. E. [1303]

Ricard JORDÀ I GÜELL, *Sobre la fixació dels límits entre Olot i Les Preses*, dins «Bsalú IV», 41-66.

Les pàgines inicials (41-46) resumeixen un plet centenari entre les dues poblacions (amb la participació del monestir de Sant Benet de Bages a favor de Les Preses, senyoriu seu), plet que s'acabà per composició arbitral entre les parts, l'any 1791. Les pàgines següents contenen la transcripció de dos dels documents aportats al procés (46-52) i de la composició o concòrdia final (52-65), tot procedent de l'Arxiu Municipal d'Olot, *Manual de la Universitat 1787-1791*. — J. P. E. [1304]

Rosa María BLASCO, *Sobre la anexión de Guardamar a Oriuela*, dins «Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval», 1 (1982), 79-86.

Notícia d'haver-se conservat en l'Archivo Municipal d'Oriola, en un plec solt de set pàgines, còpia feta a darrers del s. xv d'una sentència de Pere el Cerimoniós dictada el 7 de setembre de 1371 i del seu complement donat onze dies després, precisant les relacions entre la vila d'Oriola i el lloc de Guardamar. La part central de la sentència és en català. Tot el document és transcrit en les pàgines 81-86. — J. P. E. [1305]

Felipe MATEU Y LLOPIS, *Ioanna, infanta de las Españas, princesa de Portugal y la Baylia General de Oriola*, dins «Saitabi», XXXI (1981), 89-98.

Amb motiu de publicar la reial provisió datada a Valladolid el 30 d'agost de 1555 sobre tribunal per als conflictes del dret reial de «montatge» a Oriola (93-94), dóna notícies i extractes del *Llibre de capitols ab los quals se arrenden y collecten los drets reals que té sa magestat en la governació y batllia general de Oriola y Alacant...*, Oriola 1613, i d'altres obres, publicades o inèdites (90-92), entre d'altres l'elogi de Llorenç Matheu i Sanç a Felip III en les seves addicions al *Sumari de la successió dels inclits reys de València*, ara a Madrid, BN ms. 2336 (95-96). — J. P. E. [1306]

Mario MARTÍNEZ GOMIS, *Aportación al estudio de la financiación y rentas de una universidad menor: Oriuela siglos XVII y XVIII*, dins «Mayans II», 429-466.

L'autor estudia la base econòmica de l'Estudi d'Oriola, malgrat l'escassetat de fonts. La primera part descriu l'economia d'aquell estudi gràcies a les dades del Archivo Histórico d'Oriola, *Armario 159, Libro de grados y acuerdos de la Universidad de Oribuela, 1610-1643*, d'on es dedueixen dues constants: que l'estudi depenia econòmicament del convent dominicà local i que els salaris dels professors eren inferiors (40 i 20 lliures) a les 50 lliures considerades mínimes (438). Una de les conseqüències hauria estat el desinterès per la biblioteca (440-441). En la dècada 1640-1650, com a retruc de les guerres de Catalunya i de Portugal, el rei atorgava el reial privilegi de reconeixement civil de títols. La ciutat, per la seva banda, assegurava 500 lliures anyals, cosa que prometia augment d'estudiants. La pesta de 1648 i la de 1676-1678 esvaïren les perspectives (443-445); el Decret de Nova Planta inicià anys econòmicament difícils fins al Reial Despatx de 1749, en el qual el rei reintroduí la normalitat i alhora els doctors seglars començaren una campanya a favor de llur major protagonisme. De fet, la segona meitat del s. XVIII fou per a l'Estudi d'Oriola una època de creixement d'alumnes i econòmic, potser més aparent que real (447-459). El 1783 el Consejo de Castilla obligava aquell estudi a renovar estatuts i plans (així s'introduïren autors nous) i alhora li suprimia les càtedres de medicina (460), cosa que permet d'assistir als intents inútils d'assegurar una base econòmica per a la facultat mèdica i a una incipient distanciació del col·legi dominicà en relació a l'estudi. — J. P. E.
[1307]

Juan B. SIMÓ CASTILLO, *Peñíscola. Ciudad histórica y morada del papa Luna*, Barcelona 1982, 212 pp.

En el curs de la narració, l'autor recull inscripcions diverses (53-54, 65, 103-104, 111, 115), reproduceix el text de la carta de població de 1251 (81-82), una part del document de concessió de Peníscola a l'orde de Montesa l'any 1320 (100), una narració de l'estat de Peníscola durant el setge de 1706 (106 i 108-109) i la concessió del títol de ciutat per Felip V l'any 1709 (113-114). Assenyalen la nota 2 de la pàgina 130, on són indicats els fons anteriors al s. XIX en l'Arxiu Municipal de Peníscola i la transcripció d'algun fragment en la part destinada a Benet XIII (149, 150), ultra la reproducció de la butlla amb la qual Martí V donava el castell i la vila de Peníscola a Alfons dit el Magnànim (190-191). — J. P. E.
[1308]

Agustí ALTISENT, *Les relíquies de l'altar major de l'església de Poblet*, dins «Aplec de treballs del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà», 4 (1982), 165-192.

Narració de la troballa del vas de vidre amb les relíquies dipositades en l'altar major de Poblet quan aquell fou construït i consagrat, descripció detallada de cada un dels elements de la troballa, entre els quals figuren les inscripcions lligades a cada una de les bossetes de relíquies, inscripcions transcrits i reproduïdes fotogràficament (170-184). — J. P. E.
[1309]

Sebastià BOSOM ISERN, *Homes i oficis de Puigcerdà al segle XIV (un document inèdit de 1345)*, Puigcerdà 1982, 132 pp.

Presentació i transcripció de l'acta de procuració, en virtut de la qual mil doscents seixanta-cinc ciutadans de Puigcerdà encomanaven llur defensa econòmica contra les pretensions d'alguns exactors reials. La presentació subratlla l'interès del document per a la història de la municipalitat cerdana, per a l'onomàstica, la filologia, la sociologia i la demografia (21-32). La part de transcripció conté també la de la minuta

del document i la seva reproducció fotogràfica (35-37). A partir de la pàgina 67, hom ha aplegat primer l'índex alfabètic dels cognoms dels signants de la procuració esmentada (69-91) i en segon lloc l'índex de les professions conegudes dels mateixos (95-130). El document pertany a l'Arxiu Històric Municipal de Puigcerdà, *Liber firmitatis ville Podii Ceritani...* dels notaris Ramon Guillem de Lorà i Joan Torrent, els quals no figuren entre els «scriptores» signataris del document (122). — J. P. E. [1310]

Francesc RAFART, *Demografia de Rajadell al segle XVI*, dins «Miscel·lània d'Estudis Bagençs», 2 (1982), 125-134.

Recopilació de dades sobre diverses famílies i masos del terme a base de «documents dispersos no catalogats de l'Arxiu Parroquial de Rajadell» (125) i dels tres arxius de Manresa (Seu, Protocols i Ciutat). — J. P. E. [1311]

Manuel RIU, *El reliquiari de Sant Eudald de Ripoll*, dins «Quaderns d'estudis medievals», núm. 7 (març 1982), 385-389.

Narració de l'acte, en el qual fou obert el reliquiari de sant Eudald, conservat en la basílica de Ripoll, on fou trobat un tros de roba amb inscripció aparentment àrab, però que no sembla dir res (388). La roba és datada dels segles XII-XIII. La pàgina 389 conté fotografies de la roba esmentada, en una de les quals és visible la suposada inscripció. — J. P. E. [1312]

Carlos MARTÍNEZ SHAW, *Riudoms a la primera meitat del segle XVIII: un perfil socioeconòmic* (Quaderns de divulgació cultural 4), Riudoms 1982, 34 pp.

Estudi de les estructures laboral (11-14) i econòmica (15-19) de la població de Riudoms a base del volum del *Repartiment del cadastre* de 1737 corresponent a la població esmentada, conservat en l'AHA de Tarragona. Les pàgines 10 i 26 contenen reproduccions de pàgines documentals del s. XVIII. Les pàgines finals són dedicades a quadres sinòptics i a gràfics. — J. P. E. [1313]

Josep M.ª SANTAMARIA, *Una família riudomenca en la 1.ª meitat del s. XVIII: la família Toda*, dins «Miscel·lània d'escriptors i estudiosos riudomens», Riudoms 1982, 55-62.

Notícia dels volums de cadastre del s. XVIII conservats en l'Arxiu Municipal de Riudoms i exposició de les dades relatives als béns imposables de la família a base dels volums esmentats i del *Libro de alojamientos* de 1751, una pàgina del qual és reproduïda fotogràficament (59). — J. P. E. [1314]

Imma OLLICH I CASTANYER, *El jaciment arqueològic medieval de l'Esquerda, a les Masies de Roda de Ter (Osona)*. IV. *L'església romànica de Sant Pere*, dins «Quaderns d'estudis medievals», núm. 7 (març 1982), 423-434.

La primera part de l'estudi presenta un inventari de la documentació relativa a l'esmentada església, del 927 al 1435, existent en sèries diverses de l'Arxiu Capitular de Vic i en la de Pergamins de Casserres, de la Biblioteca Universitària de Barcelona. Són transcrits els documents de 936, 982 i 1043 (425-426). — J. P. E. [1315]

Philippe TRUTTMANN, *La forteresse de Salses* (Petites notes sur les grands édifices 16), [París] 1980, 64 pp.

Tot i contenir una part dedicada a la història (3-17 [sense ni una referència a l'ACA]), l'opuscle no porta altres textos antics que els que il·lustren mapes (3) o gravats (8, 9, 12, 14-15). — J. P. E. [1316]

Joan PAGÈS I PONS, *El comte Sunifred i el monestir de Sant Benet de Bages*, dins «Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Annals 1980-81», Olot 1982, 141-170.

La donació de Les Preses a Sant Benet de Bages provocà constants conflictes d'interessos entre els abats d'aquest monestir i els comtes de Besalú, els d'Empúries i àdhuc els de Barcelona, conflictes que, de tant en tant es resolien en concòrdies. En el curs de l'exposició, hom transcriu, traduïdes del llatí, les de 971 (142-143), 1111 (145-146), 1122 (147-148), 1126 (149) i la general de 1328 (162-168), documents conservats a Montserrat, *Fons Bages*. — J. P. E. [1317]

Ernesto ZARAGOZA PASCUAL, *La unión del monasterio de San Benito de Bages a Montserrat (1594)*, dins «Studia Monastica», 24 (1982), 389-394.

Presentació i transcripció de les dues cartes, amb les quals [Pere Jaime], bisbe de Vic, i Jaume Forner, abat de Montserrat, notifiquen al rei haver estat executada la permuta entre Sant Pau del Camp (Barcelona) i Sant Benet de Bages (Manresa, bisbat de Vic), destinat aquest monestir a casa d'estudis dels monjos de Montserrat; i de la súplica elevada pels monjos de Sant Benet de Bages en aquella ocasió, acompanyant el *Memorial de les coses se advertexen... per part dels Rvts. prior y monjos del monestir de Sant Benet de Bages* (392-393). Els documents pertanyen a l'Archivo Zabálburu, carpeta 165, de Madrid. — J. P. E. [1318]

Cebrià BARAUT, *Diplomatari del monestir de Sant Climent de Codinet (segles IX-XI)*, dins «Studia Monastica», 24 (1982), 147-201 i 13 reproduccions fotogràfiques.

La part central de l'estudi és transcripció literal de quaranta-nou documents, quaranta-sis dels quals pertanyen a l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell i van de 815 al pas del s. XI al XII (158-196), un, el n. 7 (164-165) a Barcelona, Biblioteca de Catalunya; els altres dos també pertanyien a la Biblioteca darrerament esmentada però ara semblen introbables i només són coneguts per resums de Ramon d'Abadal i de Vinyals (161-162 i 169-170). La introducció explica les vicissituds del fons urgellenc, classifica els documents segons llur contingut (tots, llevat de dos, són actes jurídics privats). En parlar de la cronologia, corregeix una datació de Jaume Villanueva, el qual col·locà en temps de Carlemany el document n. 10, que Baraut data de 887, any terç de Carles III el Gros (151). La sèrie constitueix una bona mostra de l'evolució de la lletra visigòtica a la carolina. L'autor defensa que Codinet hauria estat fundat entre 815 i 829 sota la regla de Sant Benet (152-153), en reconstrueix l'abaciologia entre 829 i 1004 (154), dibuixa, àdhuc amb mapa (155), la geografia del patrimoni i es fixa en particular en el precepte del comte Ermengol I d'Urgell, en virtut del qual Codinet s'integrava en el monestir de Sant Andreu de Trespunts (156-157 i 190-192). L'estudi és completat amb tres índexs: onomàstic, d'escrivans i toponímic (197-201). Dues vegades trobem citacions explícites de frases evangèliques (159-160 i 174) i una de cànons antics i lleis godes (189). L'esmentat precepte comtal afirma

que [els?] llibres de Codinet n'havien estat trets i venuts (191). El 840, el bisbe Sisebut d'Urgell havia legat al monestir el *Sententiarum expositum* de Tajó de Saragossa. — J. P. E. [1319

Joan CASTELLÀ-GASSOL, *Història de Sant Esteve Sesrovires*, St. Esteve Sesrovires 1982, 118 pp., + 1 plànol, + 32 pp. de fotografies.

L'autor estudia de primer l'establiment dels romans vora l'Anoia, els primers signes d'habitatge i els primers masos que van existir en el terme de St. Esteve Sesrovires. Després dóna el marc històric jurídic del poble —la baronia de Castellvell de Rosanes— i eclesiàstic —la parròquia de St. Esteve. Un capítol és dedicat a estudiar els caps de casa l'any 1710, coneguts gràcies al *Tall fet al 30 de desembre any 1710 i essent jurats Salvador Parellada i Franch Estella*, document redactat pel rector de la parròquia, Francesc Reniu, que l'autor publica, sembla, íntegrament (prové de l'Arxiu Municipal de St. Esteve Sesrovires). Al final d'aquest mateix capítol reproduceix fragmentàriament en edició anastàtica un document imprès provinent de l'Arxiu Parroquial de Martorell sobre certes irregularitats denunciades pels marmessors i executors del testament del dit mossèn Francesc Reniu. En el capítol següent transcriu, també fragmentàriament, els vuit primers d'un manuscrit de 12 ff., escrits pel mateix Francesc Reniu entre 1726 i 1746, intitulat *Preguntes a les quals han respost i han fet lo comú i particulars del lloc i terme de St. Esteve Sesrovires del Bisbat de Barcelona*, que fou manat de fer per l'administració borbònica i dóna una visió detallada de l'estat del poble durant la primera meitat del s. XVIII: descripció del terme i dels conreus, preus dels aliments, delmes i primícies, autoritats i censos, caps de casa i bestiar. En el capítol següent reproduceix un cens del 1722, *Relación de los hombres del Lugar de San Estevan Sasroviras del corregimiento de Barcelona...*, que prové de l'Arxiu de St. Esteve Sesrovires. Del mateix arxiu i dins el mateix capítol publica un cens en català, que l'autor data com l'anterior, aventurant la hipòtesi que es tracta de l'esborrany fet pels jurats del poble abans de redactar l'oficial en castellà, i un altre document intitulat en el plec exterior *Porcs i bestiar del any 1722* i redactat a l'interior en castellà, amb el títol *Relación del Ganado se halla en el año 1722*. En el capítol dedicat a «La vida al segle XVIII», es publica un document de l'Arxiu Municipal de St. Esteve Sesrovires intitulat *Vecindario del Lugar y termino de San Estevan Sasroviras obispado y corregimiento de Barcelona practicado en 5 de abril de 1773*. — J. de P. [1320

Lluís ESTEVA I CRUAÑAS, *L'escut d'armes de Sant Feliu de Guíxols* (Publicacions del Museu Municipal 3), Sant Feliu de Guíxols 1982, 114 pp.

Exposada la problemàtica vinculada a l'escut municipal (12-18), l'autor dreça l'inventari dels escuts conservats, alguns dels quals contenen inscripcions (19, 28, 31, 33, 35) i d'altres es troben en la coberta de *Manuale d'acords* del municipi (23-24 i 27), actualment conservats en l'Arxiu Històric Municipal. L'apartat destinat a escuts d'institucions relacionades amb el municipi ofereix noves inscripcions (57) i escuts en coberta de volums, aquesta vegada, *Llevadors de l'Almoina* del mateix arxiu. — J. P. E. [1321

Ernesto ZARAGOZA PASCUAL, *Abadologio Guixolense (siglos X-XIX)*, Sant Feliu de Guíxols 1982, 114 pp.

Biografies dels cent-onze abats que governaren el monestir de Sant Feliu de Guíxols del segle X al XIX, a base d'obres ja publicades i de diversos fons manuscrits,

indicats en les pàgines 6-8. Remarquem el resum de les Constitucions de 1439 i les notícies dedicades als abats que escriviren alguna obra: Francesc Bohigas (49-50), Jeroni Lloret (52), Alonso Cano (66-67), Alonso de Truxillo (69-70), Jerónimo de Torquemada (73), Maur Monsalvo (76) i Joan Font (95-96). — J. P. E. [1322

F. Xavier RICOMÀ I VENDRELL, *Notícies de l'ermita de sant Joan de Tamarit*, dins «Estudis Altafullencs», 6 (1982), 5-11.

Després de recordar la legislació sobre ermitans donada pel Concili Provincial de Tarragona celebrat el 1584 sota Antoni Agustín (5), presenta els dos documents ací publicats, procedents d'Altafulla, Arxiu de la família Martí, el primer acta de donació del terreny on l'ermita s'havia de construir, de 1697, i el segon inventari alçat el 1706 (8-10). Hom dóna notícia de la troballa de nous documents relatius a l'ermita esmentada (11). — J. P. E. [1323

Francesc Xavier RIERA I CABRAFIGA, *Els «Familiars» del Sant Ofici Josep i Narcís Sparcb (1730-1780) de la parròquia de Sant Joan les Fonts*, dins «Besalú IV», 73-82.

Algunes de les dades personals recollides en aquestes pàgines són documentades per referència a l'Arxiu Històric de Protocols d'Olot (78) o a l'Arxiu de la casa Llaüdes, de Besalú (80). — J. P. E. [1324

Joan PAGÈS I PONS, *El benifet de l'altar de Sant Jaume de la parròquia de Sant Pere de les Preses*, dins «Besalú IV», 1-25.

Recull de dades relatives als successius beneficiats i a les possessions o drets del benifet, a base de documentació de l'arxiu de la parròquia de Les Preses, de l'arxiu del mas Camps de la mateixa parròquia, de l'Arxiu Diocesà de Girona, en particular de la seva secció U, i de l'arxiu de Montserrat. Són transcrits dins l'estudi fragments diversos, entre d'altres un informe sobre permuta de béns, de 1388, en llengua catalana (5-7), i quatre documents notariais en llatí al final (21-25), tots de l'arxiu del mas Camps de Les Preses. Remarquem la notícia de la presència a Olot l'any 1505 de Miquel Olarguer, estudiant, oriünd de Perpinyà (11). — J. P. E. [1325

Albert COMPTE, *Fesomia urbana i govern municipal a Sant Pere Pescador pels volts del 1800*, dins «Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos», 15 (1981-1982), 243-251.

L'autor dóna a conèixer dos documents dels anys 1798 i 1807, on s'anoten els ingressos i les despeses del municipi, i un plànol del poble que es troba a la Biblioteca Nacional de Madrid, datable entre finals del XVIII i principis del XIX. — J. C. R. [1326

Joan PAGÈS I PONS, *Els senyorijs al·lodials situats dins la parròquia de Santa Margarida de Bianya durant la Baixa Edat Mitjana*, Olot 1981, 20 pp.

Recompte de propietats del terme parroquial de Santa Margarida de Bianya sobre les quals existien drets al·lodials del monestir de Sant Joan les Fonts (1-6), de la pabordia de gener de la seu de Girona (8-13) o del bisbe de Girona (13-15). Les pàgines 6-8 resumeixen la sentència arbitral de Ramon Gener sobre drets del monestir de Sant Benet de Bages i del de Sant Joan les Fonts en el mas ça Molera de la parròquia

esmentada, sentència de l'Arxiu de la Catedral de Girona, *Pobles del bisbat, Bianya*. L'altra documentació extractada és de l'Arxiu de Montserrat, *Fons Bages*, i de l'Arxiu Diocesà de Girona, sobretot el *Llibre Verd*. — J. P. E. [1327]

Antoni CAVALLÉ I CRIVILLÉS, Imma OLLICH I CASTANYER, *Les tombes antropomorfes excavades a la roca de Santa Maria de Lluçà*, dins «Ausa», X (1982), 361-370.

Figura entre el material antropològic un ardit encunyat a Barcelona entre 1613 i 1621, amb inscripció ací transcrita (366, nota 4). — J. P. E. [1328]

Sabine LECLERC, *El priorat de Santa Maria del Vilar*, dins «Quaderns d'estudis medievals», núm. 9 (setembre 1982), 515-529.

Estudi de les diverses etapes de la construcció d'aquesta església, al Vallespir. La primera part aplega les notes històriques (515-522), algunes d'elles inèdites, de Perpinyà, Arxiu departamental, sèries B, L i T, i d'altres ja publicades, el regest de les quals pot hom veure en la pàgina 521. Són reproduïts set documents, de 1093 a 1587 (516-520), ja transcrits per Pere Vayreda. — J. P. E. [1329]

Bruno ANATRA, *Per una storia dell'annona in Sardegna nell'età aragonesa e spagnola*, dins «Quaderni Sardi di Storia», 2 (1981), 89-102.

Exposició del proveïment de gra durant els segles XIV-XVII a base de documentació inèdita de Barcelona, ACA, *Consejo de Aragón*, lligalls 1087 i deu més fins al 1307, i *Tresoreria general*, reg. 134; i de Càller, Antico Archivio Regio, reg. 210. — J. P. E. [1330]

Giuseppe MELONI, *L'attività in Sardegna di Raimondo d'Ampurias, dell'ordine di San Giovanni in Gerusalemme*, «Anuario de Estudios Medievales», 11 (1981), 549-558.

Text ja publicat dins «Annali delle Facoltà di Lettere, Filosofia e Magistero» [de Càller], XXXVII (1974-1975), 145-157. L'estudi es basa en Barcelona, ACA, *Cancelleria*, reg. 1006 i següents, d'on són transcrits dos documents in extenso. — J. P. E. [1331]

Foiso FOIS, *Cavalieri dell'Ordine di Santiago e il Castello di Villasor in Sardegna*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 11 (1981), 493-504.

Conjunt de dades dels segles XV al XVIII relatives a diversos nobles catalans (Galceran Besora, Joan Dusay, Anna de Cardona...), procedents de Càller, Archivio di Stato, *Archivio feudale*. — J. P. E. [1332]

Raimondo TURTAS, *La questione linguistica nei collegi gesuitici in Sardegna nella seconda metà del Cinquecento*, dins «Quaderni Sardi di Storia», 2 (1981), 57-87.

Baltasar Pinyes, català, fou un dels dos primers jesuïtes arribats a Sàcer. Era l'any 1559. L'estudi es basa en les seves cartes a Alfonso Salmerón, de les quals transcriu fragments (59, nota 4; 63, nota 9), i n'esmenta d'altres al provincial d'Aragó (66, nota 17). Per aquesta seva exposició de la situació lingüística sabem que el català era llengua predominant a Càller i a l'Alguer (62 i 74). — J. P. E. [1333]

José RAMIÓ PUJADAS, *Aproximación al estudio del sistema defensivo de Castellciudad y Seo de Urgel. Génesis histórica*, dins «Revista de Historia Militar», XXVI, núm. 52 (1982), 59-78.

Recopilació de dades sobre la Seu d'Urgell en general i en particular sobre Castell Ciutat, en relació al qual són transcrits fragments més o menys extensos de dues obres conservades inèdites en l'Arxiu Capitular de la Seu d'Urgell: el *Spill manifest de totes les obres del vescomtat de Castellbò* [darrerament editat], del notari Pere Tragó, i *Compendio histórico en lo eclesiástico, civil y político de la ciudad y santa Iglesia catedral y obispado de Urgel*, de Jeroni Brach i Montui, del s. XVIII, i d'altres fonts manuscrites o publicades. — J. P. E. [1334]

Antoni VIRGILI I COLET, *El «Ball del Sant Crist de Salomó». Un estat de la qüestió entorn de la seva problemàtica*, dins «Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp», 1 (1982), 51-54.

El Sant Crist de Salomó té una història centrada en una operació de compra de la imatge a Argel i en el seu transport a Salomó, cosa que esdevingué el material narratiu de *Goigs* abans de 1786 (52) i del *Ball del Sant Crist*, el moment inicial del qual és més difícil d'assenyalar. — J. P. E. [1335]

David JOU I ANDREU, *Els Sitgetans a Isla Cristina. Aportació a l'estudi de les migracions catalanes a l'Espanya dels segles XVIII i XIX*. Pròleg d'Antoni JUTGLAR. Sitges 1982, 180 pp.

Per bé que cenyit a un àmbit molt local, l'autor estudia un tema la importància del qual havia estat assenyalada per J. Vicens i Vives: la riuada d'emigrants catalans cap a terres de la monarquia espanyola a partir del s. XVIII, que va tenir com a conseqüència la creació de les bases econòmiques de l'Espanya moderna. L'estudi monogràfic de David Jou es concreta en el moviment dels sitgetans davant la ciutat andalusa d'Isla Cristina (Olva), on van introduir les seves tècniques comercials. En apèndix, a més d'una colla de documents del s. XIX, aporta dos textos del XVIII, una *Relació de viatges a les costes d'Andalusia, realitzats per embarcacions sitgetanes en els anys 1756 i 1757* i un altre sobre *Participacions en un viatge a Andalusia*, del mateix any, ambdós provinents de l'Arxiu Històric Municipal de Sitges, *Escrivania de Marina*, M/2/01. — J. de P. [1336]

Juan MOLERES IBOR, *Historia de Sollana*. Prólogo de Vicente GASCÓN PELEGRÍ, Sollana 1982, 454 pp.

En el curs de la narració apareixen les inscripcions de monedes romanes (41), les referències a Sollana en el *Llibre del repartiment* (68-75) i, ja a partir d'ací, moltes de les notícies són consignades mitjançant transcripció de documents de Barcelona, ACA o València, Arxiu del Regne, i també de Barcelona, Arxiu del monestir de Pedralbes, *Llibre spèculum*, *Pergamins* i Madrid, Archivo de los duques de Alba, *Hijar-Épila*. Cal remarcar el resum de la *Carta de població* de 1277 (98-102), la transcripció dels *Stabliments e ordinacions del loch de Sollana*, de 1461 (143-150), de València, Arxiu del Regne, *Cancelleria*, reg. 280 i de les condicions per a l'establiment d'una comunitat de mercedaris el 1604 (187-192). En parlar de l'època en la qual foren senyors de la població els Vilaragut, l'autor recorda que un d'ells, Antoni, fou traductor de les *Tragèdies* de Sèneca en català (112-113). — J. P. E. [1337]

Vicente ROS, *Oposiciones al cargo de organista en Sueca (Valencia) a la muerte de Vicente Hervás*, dins «I Congreso», 363-364.

Un dels resultats d'aquelles oposicions del setembre de 1745 fou que el guanyador, Joaquim Serra, d'Alcúdia de Carlet, s'ocupà els dies feiners en l'ensenyança de les primeres lletres i Tomàs Bendicho fou promogut a mestre de gramàtica. — J. P. E.
[1338]

Duncan FISHWICK, *The Altar of Augustus and the Municipal Cult of Tarraco*, dins «Madrider Mitteilungen», 23 (1982), 222-233.

Presentació global del tema, conegut per una frase de Quintilià, *De institutione oratoria*, VI, 3, 77, i confirmat per una colla de monedes, les inscripcions de les quals són ací recordades. — J. P. E.
[1339]

Salvador RAMON, *Les comensalies i comensals de la Seu de Tarragona del segle XIII al XIX*, dins «Quaderns d'Història Tarraconense», III (1982), 45-81.

Llistes dels eclesiàstics que posseïren comensalies, dividits per segles; les llistes s'han establert a base de nombroses obres inèdites de Tarragona, Arxiu Capitular i Arxiu històric arxidiocesà. Figuren en les llistes autors com Josep Blanc (69) o Marià Marf i Bas (77). — J. P. E.
[1340]

Prim BERTRAN I ROIGÉ, *Tàrrega en la revolta catalana contra Joan II*, dins «Ilerda», XLII (1982), 359-375.

Narració de les vicissituds per les quals passà la vila de Tàrrega del juny de 1461 al de 1462, a base de cartes o d'altres textos ja publicats per Manuel de Bofarull o per Francesc Carreras i Candi. L'aportació pròpia és la relativa a la guarnició que ocupà el castell de Tàrrega des del desembre de 1462, coneguda per Barcelona, ACA, *Reial Patrimoni, Mestre Racional* 2488/3 (371-372). Són reproduïdes en apèndix senyals cartes dels paers de Cervera i dels de Tàrrega als diputats de la Generalitat, juny 1462 (373-375), ja conegudes. — J. P. E.
[1341]

Josep M. PLANES I CLOSA, *Metodologia i demografia històrica: Tàrrega, segles XVII i XVIII*, dins «Pedralbes. Revista d'Història Moderna», 2 (1982), 251-256.

Resum de tesina de llicenciatura basada en les tres sèries de baptismes, matrimonis i defuncions de l'Arxiu Parroquial de Tàrrega. — J. P. E.
[1342]

Josep VERT I PLANAS, *La reliquia de Sant Genís* (Monografies Montgrinenques 3), Torroella de Montgrí 1982, 62 pp.

Després d'algunes notes sobre la situació general de Torroella de Montgrí en el segle XVII, amb particular atenció a les vicissituds penoses, com són invasions o guerres i en particular la batalla de Torroella de 27 de maig de 1694, recorda la petició del torroellenc Genís Serra als cònsols de Besalú d'una part de la reliquia de Sant Genís, amb regesta dels quatre documents de 1690, propietat de l'autor, que hi fan referència (21), transcrits en l'original català els dos primers (28-30) o en traducció catalana del llatí els altres dos (31-34), i encara fotogràficament reproduïts (37-49). Al final, la narració del canvi de l'altar vell de Torroella, tretat de l'Arxiu Parroquial, *Llibre d'òbits de 1607* (55). — J. P. E.
[1343]

María José CARBONELL, *Notas para el estudio de la escritura usual en Tortosa (primera mitad del siglo XIV)*, dins «Saitabi», XXXI (1981), 37-46.

Anàlisi de l'angle i tipus d'escriptura, del ductus, mòdul, pes, estil, enllaços i abreviatures de la lletra amb què fou escrit l'actual volum 112 de la sèrie «Collettorie» de l'Arxiu Vaticà, obra d'un clergue del bisbe de Tortosa. — J. P. E. [1344]

Mario ZUCCHITELLO, *El comerç marítim de Tossa a través del port barceloní (1351-1553)* (Quaderns d'Estudis Tossencs 2), Tossa 1982, 150 pp.

L'estudi es basa principalment en dues sèries de l'ACA: *Albaranorum* i *Ancoratges*, també en sèries diverses de l'AHCB, de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, de l'Arxiu Històric Provincial de Girona, de diversos arxius familiars de Tossa (Aromir, Axandri, Samada) (8-10), de l'Arxiu Parroquial (28) i de l'ARV (38, 48, 62...). El cos de l'estudi és l'exposició, amb gran nombre de quadres sinòptics i de gràfics, d'aspectes diversos d'aquell comerç amb atenció especial a les classes de vaixells esmentats en la documentació (31-40), als trajectes realitzats per naus de Tossa (55-74), i a les mercaderies transportades (75-117). L'apèndix documental conté deu peces (120-135): la part relativa a Tossa en els fogatges de 1497 i 1515, els testaments de Grau Sellers, de 1547, i de Lluís Ballell, de 1557, tres contractes i tres cartes dels consellers de Barcelona de 1443 i 1515. Al final, índexs onomàstic i toponímic. A la pàgina 53 figura un Bernat Sants, estudiant d'arts. — J. P. E. [1345]

Miquel DOLÇ, *Fons clàssiques de la ciutat de València*, dins «Primer Congreso II», 291-300.

Parteix del text de Titus Livi, que considera relatiu a la València actual; interpreta «Valentia» com un plural neutre, equivalent a «Valentia castra» (295). Es fixa en alguns detalls de les inscripcions, com és ara la qualificació de «colònia», la coexistència de dues comunitats a l'interior de la mateixa, i les grafies que ha tingut el substantiu denominador de la ciutat (295-297). Les darreres pàgines repassen les altres fonts literàries: Sallusti, Plini, Pomponius Mela, Florus, *Itinerarium Antonini Imperatoris*, Prudenci, Joan de Biclara i la *Cosmographia* de l'Anònim de Ravenna. — J. P. E. [1346]

Mercedes GALLENT MARCO, *Aproximación a un modelo medieval de institución sanitaria: el Hospital de la Reyna*, dins «Saitabi», XXXI (1981), 73-87.

Objectiu declarat d'aquestes pàgines és el d'«ejemplificar, con el estudio específico de un hospital, la hipótesis de que la evolución urbana exige la creación de instituciones hospitalarias determinadas» (74). Formen la base de l'estudi els 41 volums dels *Llibres d'administració de l'hospital de la reina*, ara en l'Arxiu Municipal de València corresponents al segle xv i porten les signatures de reg. 346/1 fins a reg. 349/11. Ultra el metge (78), que en alguna ocasió fou moro (81), l'hospital tenia escrivans al seu servei (78). Algunes frases dels volums esmentats són transcrites sobretot en les pàgines 84-85. — J. P. E. [1347]

Agustín RUBIO VELA, *La ciudad de Valencia en 1348: la Peste Negra*, dins «Primer Congreso II», 519-526.

Resultat d'investigacions en arxius valencians, les quals confirmen les afirmacions de la *Crònica* de Pere el Cerimoniós (520). Són adduïts de l'Arxiu de la Catedral els

Pergamins i el Llibre de clàusules, de l'AMV el manual notarial contemporani de Pere Montsó, d'on és copiada la notícia dels primers empestats a València (521) o les relatives a provisió d'aliments o a seguretat de béns romanos sense amo (523-525). — J. P. E. [1348]

José MARTÍNEZ RUIZ, *Precedente histórico del trasvase Júcar-Segura. Un proyecto de construcción de canal y aprovechamiento de las aguas del siglo XIV*, dins «Primer Congreso II», 527-538.

Notícia, presentació i transcripció dels acords del consell municipal de València relatius al projecte de «prendre e girar l'aygua en tot o en partida, del riu de Cabriel en lo riu de Guadalaviar» (533). Els textos són de l'AMV, *Manuales de consells* A-16 i A-17, i van del 20 de febrer de 1372 a 12 de febrer de 1376. — J. P. E. [1349]

José HINOJOSA MONTALVO, *De Valencia a Portugal y Flandes. Relaciones durante la Edad Media*, dins «Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval», 1 (1982), 149-168.

Exposició de diversos aspectes de les relacions comercials entre València i Portugal, d'una banda (150-160), i entre València i Flandes de l'altra (160-168), durant els segles XIV i sobretot XV, recopilant les dades esparses en sèries diverses de l'ARV, en particular *Batllia*, i de l'AMV, en especial *Lletres missives*. Remarquem la notícia sobre una nau de Pere d'Artés, de l'any 1421 (156) [potser parent del mestre racional de Martí l'Humà, a qui Francesc Eiximenis dedicà alguna de les seves obres]. — J. P. E. [1350]

Ferran PIUGARRON SECO, *La música a la parròquia de Sant Martí de València (segles XVI-XX)*, dins «Cabanilles», 2-3 (abril-setembre 1982), 6-86.

L'autor estudia les diverses vicissituds de l'orgue de la parròquia de St. Martí de València, els seus organistes coneguts, els conservadors i manxadors, xantres i mestres de capella. Un important apèndix aplega els 34 documents d'on provenen les notícies exhumades. Vint-i-sis són de l'Arxiu de Protocols de València, tres de l'Arxiu del Marquès de Dues Aigües, i cinc de l'Arxiu del Regne de València. Abasten des de l'any 1571 al 1779. — J. de P. [1351]

J[osé] MARTÍNEZ MILLÁN, *La burocracia del Santo Oficio en Valencia durante el siglo XVIII*, dins «Miscelánea Comillas», XL (1982), 147-193.

Estudi principalment sociològic dels diversos nivells de funcionaris de la Inquisició en el districte de València, en el qual, de més a més, l'autor constata que durant aquella centúria el Tribunal de la Fe s'hagué d'autofinançar, cosa que féu amb resultats molt positius, però alhora perdia la seva presència en zones rurals. Les dades, transcrites de vegades amb fragments de textos, procedeixen de Madrid, AHN, *Inquisición*, lligalls o llibres diversos i en algun cas de Simancas, Archivo General, *Gracia y Justicia*, lligall 622 (149). Són publicats en apèndix la *Relación de los oficiales y ministros del Tribunal de Valencia en 1733*, de l'AHN, *Inquisición*, lligall 504, caixa 1 (167-170) i la llista dels familiars de la Inquisició en el districte de València (bisbats de Sogorb, Albarrassí, Terol, Tortosa i València), l'any 1748, del lligall 5025, caixa 1 (171-193). Cal afegir el fet que cada població porta indicat el nombre de veïns, cosa que pot convertir l'esmentada llista en font per a estudis demogràfics. — J. P. E. [1352]

Joaquín MESTRE PALACIO, *Rectificación en la ruta que siguió el Cid desde Elche a Valencia*. (El «Ondia» de la Gesta R. C. no corresponde a Ondara sino a la «Ombria del Pop»), dins «Primer Congreso II», 419-425.

Transcrit el text de *Gesta Roderici Campidocti* relatiu a aquella ruta, l'autor proposa les raons en les quals es basaria la seva tesi. — J. P. E. [1353]

Juan ZOZAYA, *Aperçu général sur la céramique espagnole*, dins *La céramique médiévale en Méditerranée occidentale. X-XV siècles* (Colloques Internationaux du Centre National de la Recherche Scientifique N.º 584), París 1980, 265-296.

La secció destinada a València 1300-1500 (291-295) conté l'observació que la inscripció IHS d'alguns plats, mirada al revés (gir de 180º) permet de llegir la inscripció musulmana «al-Mulk», títol de la Sura LXVII de l'Alcorà. — J. P. E. [1354]

Balbina M. CAVIRÓ, *Temas figurados en las lozas doradas levantinas*, dins *La céramique médiévale en Méditerranée occidentale. X-XV siècles* (Colloques Internationaux du Centre National de la Recherche Scientifique N.º 584), París 1980, 375-383. Les pàgines 379 i 381 s'ocupen de les inscripcions. — J. P. E. [1355]

Robert Ignatius BURNS, *Mudejar Life and Work: Colonial Tax Structure in the 13th-Century Kingdom of Valencia*, dins «Primer Congreso II», 435-352.

La tesi de l'autor és que la mateixa població musulmana no resultà més gravada de tributs en el regne cristià que sota els seus reietons, car el principi fou el de «pagar tots aquells drets, los quals solien pagar lurs antecessors» (437-438). L'estimació concreta de la suma de tals taxes és realitzada a base de la documentació de Barcelona, ACA, Cancelleria, registres, completada amb altres fons, com és ara l'Arxiu de la Catedral de València, pergami 2341 (449), fragments o frases dels quals són ací transcrits. — J. P. E. [1356]

José M. CASAS HOMS, *Del reparto de Valencia por el rey D. Jaime I*, dins «Primer Congreso II», 453-457.

Presentació i publicació d'una carta de donació de propietats a València, atorgada a Bernat de Rosanes durant el setge de la capital; i de la fundació d'aniversaris i d'altres obres pies fetes per l'esmentat Bernat a base d'aquells i d'altres béns seus. Els documents són a Barcelona, Arxiu Capítular de la Catedral, *Libri Antiquitatum* I. — J. P. E. [1357]

Hans SCHADEK, *Los familiares valencianos de la Corona de Aragón en el siglo XIV*, dins «Primer Congreso II», 513-517.

Recopilació de dades sobre les persones que consten nomenades familiars reials en ACA, Cancelleria, registres. Remarquem el nom de tres notaris, de València, Morella i Portell, respectivament (516). — J. P. E. [1358]

María Carmen PÉREZ APARICIO, *El proceso de consolidación de la monarquía autoritaria y la reacción foral valenciana: la Junta de contrafurs*, dins «Mayans I», 131-151.

La progressiva distanciació en la celebració de Corts valencianes, la introducció d'altres mecanismes per a l'obtenció de diners i la conculcació de la legalitat foral per part dels ministres reials portaren les corts de 1626 a la proposta d'un Tribunal de Contrafurs, no acceptat per Felip IV, i a la d'una Junta de Contrafurs en les de 1645, tampoc no acceptada, bo i reforçant els elects de contrafurs dels tres braços (139). L'entronització de la casa de Borbó representà noves tensions en relació als furs dels estats de la corona catalano-aragonesa. A València, hom volia insistir en la Junta de Contrafurs i els Elects dels Estaments prepararen uns *Apuntaments per a corts [sobre la] Junta de Contrafurs*, conservats dins l'ARV, Reial 559 i ací transcrits (147-151).
J. P. E. [1359]

Ana BOTELLA GÓMEZ, *La industria papelera: su localización en el País Valenciano*, dins «Saitabi», XXXI (1981), 165-181.

La primera descripció global d'allò que representava la indústria del paper en les comarques valencianes es troba en l'obra de Tomàs Ricord, *Noticia de las varias y diferentes producciones...*, València 1793; en canvi, les *Observaciones sobre la historia natural...*, d'Antoni J. Cavanilles, Madrid 1795-1797, serien molt deficientes en aquest punt (168-169). — J. P. E. [1360]

José-Miguel PALOP RAMOS, *La estructura del tráfico comercial marítimo de Valencia a fines del s. XVIII. Aproximación a su estudio*, dins «Mayans II», 697-727.

Estudi realitzat sobre la base dels divuit volums dels *Registros de embarcos y desembarcos en el puerto de Valencia*, que formen part de l'ARV, Propietats antigues, vol. 148A ss., les característiques dels quals són indicades a la pàgina 699. — J. P. E. [1361]

Josep MURLÀ I GIRALT, *De la Consueta i altres notícies de la Vall del Bac*. Dibuixos del pintor olotí Sebastià CONGOST PLA, [Olot] 1982, 22 pp.

Encara que la *Consueta* és de 1855, trobem en aquestes pàgines notícies de descripcions més antigues, començant per la de 1568 ací transcrita (11-12), per la *Relación hecha por los regidores de la parroquia de la Vall delbach...*, de 1747 (12-13) o per la *Nota de consuetuds* de l'any 1700 (20). — J. P. E. [1362]

Eduardo de DELÀS Y DE UGARTE, *Un «Ovni» en el siglo XVIII a la Vall d'En Bas*, dins «Besalú IV», 67-69.

Inventari de les seccions incloses en el volum de l'Arxiu Municipal d'Olot, *Llibre de notas y diadas de actes fahents per la casa de Desprat* (original i còpia) i transcripció de la nota relativa a un fenomen atmosfèric anormal percebut el 7 de juny de 1757. — J. P. E. [1363]

Gabriel SECALL I GÜELL, *Els joglars, els jocs i les fires del Valls medieval (segles XIV i XV)*, dins «Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp», 2 (1982), 39-60.

Recopilació de dades i transcripció de manaments o d'anotacions de despeses, pels capítols indicats en el títol, de l'Arxiu Històric Provincial de Tarragona, *Llibre del consolat* i de l'Arxiu Històric Municipal de Valls, *Llibre de claveria*; destaca la trans-

cripció de la crida relativa a la fira de 1400 del darrer dels arxius esmentats, *Llibre gros de la vila* (57-58). — J. P. E. [1364]

Francesc OLIVÉ I OLLÉ, *La villa de Valls a través de la firma Antonio Baldrich i Janer, comerciante en aguardientes (1770-1778)*, dins «Pedralbes. Revista d'Història Moderna», 2 (1982), 279-282.

Resum de tesina de llicenciatura, pel qual consta que la reconstrucció de l'estructura socio-econòmica de la vila esmentada es basa en una còpia del repartiment cadastre de 1748, sense altres indicacions heurístiques. Recollim la notícia de la publicació de l'estudi sota el títol *El Valls del segle XVIII i el comerciant d'aiguardents Anton Baldrich i Janer* (Publicacions de l'Institut d'Estudis Vallencs), Valls 1981. — J. P. E. [1365]

Georges FABRE, Marc MAYER, Isabel RODÀ, *Epigrafia romana d'Osona*, dins «Ausa», X (1982), 293-318.

Objecte d'aquest catàleg és el material epigràfic corresponent a Osona, la quasi totalitat del qual es conserva actualment al Museu Episcopal de Vic (293). Els autors recorden la tradició literària que els ha precedit i ofereixen descripció, transcripció, traducció catalana, fotografia i, quan s'escau, reproducció de dibuixos fets per Jaume Ripoll i Vilamajor el segle passat, i datació de les deu peces conservades i d'una de desapareguda, gairebé totes mil·lars. — J. P. E. [1366]

Jordi PONS I SALA, *Una inscripció de Germània de dos legionaris ausonencs*, dins «Ausa», X (1982), 319-328.

Transcripció, traducció catalana i fotografies dels tres fragments de la inscripció conservada a Magúncia, Römisch-Germanisches Zentralmuseum, de la qual són estudiats amb més detall els noms, la carrera militar que hi és descrita i la part escrita en vers. — J. P. E. [1367]

M.ª Dolors MOLAS I FONT, *Els ausetans i la ciutat d'Ausa* (Osona a la butxaca 4), Vic 1982, 156 pp.

Aquest «estudi científic i coherent del passat ibèric i romà a Osona» (13) dedica més de la meitat de la seva extensió a fer un recompte de les fonts escrites que permeten de reconstruir allò que fou Ausa, primer de les obres literàries llatines (15-41) i després de les inscripcions, tant les escasses d'escriptura ibèrica (47-51) com les més abundants de l'època romana (51-78), tant les unes com les altres transcrits i traduïdes al català i de vegades fotografiades. — J. P. E. [1368]

Ramon ORDEIG I MATA, *Els orígens històrics de Vic (segles VIII-X)* (Osona a la butxaca 1), Vic ¹1981, ²1983, 156 pp.

Estudi del període de transició entre l'època visigòtica i la comtal catalana, passant per la invasió àrab, la qual produí la desaparició momentània de la ciutat de Vic. Tota l'obra es basa en el coneixement directe de la documentació vigatana i barcelonina (ACA) relativa a l'època, tant la publicada com l'encara inèdita. És particularment interessant el darrer capítol, síntesi de l'estat actual dels coneixements sobre la cultura i l'art, amb particular atenció a l'activitat dels escrivans d'una banda i a l'es-

cola vinculada a la seu de Vic (època d'estudis de Gerbert d'Aurillac) de l'altra; asenyalem, encara, la comparació entre els inventaris de la biblioteca catedralícia vigatana dels anys 957 i 971-972 (114). Reproduccions fotogràfiques de pàgines de còdexs vigatans contemporanis són distribuïdes per tot el volum (21, 107, 127); en la pàgina 81, la d'una moneda amb inscripció. — J. P. E. [1369]

Ramon ORDEIG I MATA, «*Villae*», «*viae*» i «*stratae*» d'Osona, *testimonis de l'antiguitat a l'època medieval*, dins «Ausa», X (1982), 387-400.

«Relació de topònims i de mencions de possibles restes de l'antiguitat» (387), en la comarca d'Osona conservats en la documentació dels anys 879-1000 de l'Arxiu de la Catedral de Vic, en algun cas completada per la d'ACA o per la de l'ACB. Les dades són agrupades en vint circumscripcions, potser castells, els quals són disposats per ordre alfabètic amb abundants transcripcions de frases originals (388-399). Les remarques finals estratifiquen la toponomàstica ausonenca d'acord amb el seu origen, en alguns casos pre-romà (399). L'autor hi expressa també la seva convicció que, tot i haver restat deserta la ciutat d'Ausona després de la irrupció sarraïna, el bisbe Idalguer exagerava en afirmar que «no romangué cap cristià en el pagus d'Osona» (400). La p. 391 conté un mapa amb la reconstrucció dels camins documentats. — J. P. E. [1370]

Manuel RIU I RIU, *El paper dels «castra» en la redistribució de l'hàbitat al comtat d'Osona*, dins «Ausa», X (1982), 401-409.

Estudi de l'organització del territori a la comarca d'Osona immediatament després de la reconquesta, a base de les dades que proporcionen els documents en curs de publicació dins el *Diplomatari de la catedral de Vic* [cf. ATCA, 1 (1982), 328, n. 28; 2 (1983), 399-401]. La comparació amb el Berguedà indica que l'estadi organitzatiu no era idèntic en els dos territoris veïns. La p. 406 conté el mapa de la distribució geogràfica dels castells osonencs, en relació al qual hom es fixa en llur funció defensiva. — J. P. E. [1371]

Paul FREEDMAN, *Military Orders in Osona during the Twelfth and Thirteenth Centuries*, dins «Acta historica et archaeologica mediaevalia», 3 (1982), 55-69.

Estudi de la implantació dels ordes del Temple i de l'Hospital a la comarca d'Osona durant els segles XII i XIII, més important la del darrer. Comença amb indicació dels arxius, on hom pot trobar documentació relativa als Hospitalers, amb el resultat d'un conjunt de noranta unitats (57). La documentació sobre els Templers només es troba a l'ACA i a l'Arxiu de la Catedral de Vic, amb quaranta-tres peces en total (63), ací estudiades sota l'aspecte de la propietat i altres drets sobre la terra. Les pàgines finals contenen la transcripció de tres documents d'entre 1198 i 1234, relatius a tipus diversos de relació senyorial, de l'Arxiu de la Catedral de Vic, *Calaix* 6. — J. P. E. [1372]

Josep GUDIOL I CUNILL, *Els claustres de la catedral de Vic* (Osona a la butxaca 3), Vic 1982, 140 pp.

Obra escrita per l'autor el 1897 i ara publicada per primera vegada. Les notícies sobre els tres temes dels quals l'obra s'ocupa (emplaçament, construcció i trasllat del claustre gòtic) es basen en coneixement de primera mà dels fons arxivístics vigatans, tal com hom pot veure en les pàgines 73-85, on s'han concentrat les notes, moltes

d'elles transcripció de fragments inèdits. La vàlua de tals notes augmenta pel fet que moltes procedeixen de l'antic Arxiu Episcopal, cremat amb motiu de la revolta del juliol de 1936. Assenyalem, de més a més, notícies sobre un volum de la Cúria Fumada, *Negocis del capítol i pabordies 1308-1332* (38), sobre un quadern de comptes ja en molt mal estat a darreries del segle passat (40), sobre la Casa de la llibreria construïda en la dècada de 1390 [cal remarcar la sincronia amb la de Girona, més encara, el fet que en aquell moment la seu de Vic fos ocupada per homes de la confiança de Benet XIII, entre els quals possiblement destacà Fernando Pérez Calvillo, conegut, segons que sembla, amb el sobrenom d'«El Faraó de Vic»] (41, 43, 65 i 81, nota 40), sobre un *Codex argenti* (53) i sobre l'obra de Damià Bolló, *Trassa per reedificar la Iglésia Cathedral de la ciutat de Vich...*, Barcelona 1632. La pàgina 49 conté la transcripció d'una inscripció i la notícia d'un benifet sota el patrocini dels quatre sants doctors de l'Església llatina. Ramon Ordeig i Mata presenta autor i obra en les pàgines 5-8; Josep Bracons i Clapés parla de les escultures del claustre i n'ofereix setanta fotografies en les pàgines 87-137. — J. P. E. [1373]

Paul FREEDMAN, *The Enserfment Proces in Medieval Catalonia: Evidence from Ecclesiastical Sources*, dins «Viator», 13 (1982), 225-244.

La tesi de l'autor és que enlloc com a Catalunya no resulta tan clar que la situació dels pagesos empitjorà considerablement entre 1000 i 1400 (226). La situació de remença hauria estat creada per les constitucions de cort del segle XIII (227). L'article exposa la situació rural anterior a 1200 (230-235) i la posterior (236 ss.), amb especial atenció a la dels anys que segueixen la Pesta Negra (239-241), a base, sobretot, de documentació inèdita de l'Arxiu Capitular de Vic, *Liber dotationum antiquarum* o també *Calaix* 6 i 9, i de l'Arxiu de la Mensa Episcopal de la mateixa població, *Llibre de pergamins* 9, d'on són transcrites peces o fragments. Després de la Pesta Negra, s'haurien unit en la condició servil el fet d'ésser sotmès i els «mals usos». — J. P. E. [1374]

Ramon ORDEIG I MATA, *Aspectes del segle XV vigatà segons els acords del Consell Municipal*, dins «Ausa» X (1982), 13-29.

Exposició de problemes i transcripció dels corresponents acords municipals relatius a la localització de carniceries (15-16); a processons de pregàries per terratrèmols (17-19); a construcció del primer rellotge automàtic o capaç de «sonar les hores per elles mateixes» en el cloquer de la catedral (20); a la introducció del costum de vestir gramalles els consellers de Vic (21); al pas de la jurisdicció senyorial del comte de Foix sobre Vic al poder reial (22-23); a la portada d'aigües de la font de Cauelles a diversos indrets de la ciutat (25); i a festes públiques, en particular la corresponent a la presa de Granada de poder de moros per Ferran el Catòlic (28-29). Els textos relatius, copiats «in extenso», procedeixen de l'Arxiu Municipal de Vic, *Llibre d'acords* 1-3. [L'adjectiu «furtimal» (terrible) (19) no figura en el *Diccionari Català, Valencià, Balear.*] — J. P. E. [1375]

Josep CLOSA I FARRÉS, *Un elogi poètic llatí de l'Ausa romana en el segle XVII*, dins «Ausa», X (1982), 411-415.

L'autor recorda la troballa de la poesia de Pèire de Marca a París, Bibliothèque Nationale, *Fonds Baluze*, vol. 110, ja durant el segle passat i la seva publicació per Jaume Collell el 1894, n'analitza, amb confrontació de fragments, els models literaris

(Virgili i Lucà sobretot), indica les observacions personals fetes per Pèire de Marca durant la visita a Vic el 1648, i reproduïx en nota alguns del setze dístics. — J. P. E.
[1376]

Joaquim ALBAREDA I SALVADÓ, *La industrialització de la Plana de Vic (1770-1875)* (Ausona a la butxaca 2), Vic 1981, 170 pp.

Les cinquanta primeres pàgines de l'estudi s'ocupen del tema encara durant el segle XVIII a base tant de fonts ja publicades com de documentació encara inèdita existent en arxius diversos, de Vic (Arxiu Municipal), de la comarca (Arxiu Municipal de Manlleu) i de Barcelona (ACA, AHCB, *Junta particular de comerç*, volum 51 en particular, font d'interès especial per a la reconstrucció del procés de dissolució del sistema gremial a la Plana de Vic), fonts de les quals hom transcriu alguns fragments (40-49). — J. P. E.
[1377]

M.ª Josefa ARNALL JUAN, *Importancia de la abadía-colegiata de Vilabertrán*, dins «Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos», 15 (1981-1982), 261-268.

Breu síntesi dels principals estudis que ha suscitat l'abadia de Vilabertran des del punt artístic-arqueològic, històric i religiós. Al final l'autora crida l'atenció sobre els pergamins dels segles XI i XII, en fase de catalogació a la Biblioteca de Catalunya, els quals tenen un gran interès per a l'estudi de l'origen del monestir. — J. C. R.
[1378]

Miguel Àngel MARTÍNEZ RODRÍGUEZ, *La población de Vilanova en el siglo XVIII*, dins «Pedralbes. Revista d'Història Moderna», 2 (1982), 287-292.

Resum de tesina de llicenciatura, la documentació bàsica de la qual són les sèries de baptismes, de matrimonis i de defuncions de l'Arxiu parroquial de Vilanova (i la Geltrú). — J. P. E.
[1379]

Lluís NOGUÉ I PASTÓ, *1482-1982. Cinc-cents anys d'història de Sant Miquel de la Tosca, El Vilosell (Lleida), Les Garrigues*, Lleida 1982, 72 pp.

Aplec de notícies populars, amb referència a la més antiga documentació de l'ACA, en la qual és esmentat el poble de El Vilosell (9). Moltes dades procedeixen de la sèrie de *Visites pastorals* de l'AHA de Tarragona. És transcrita una *Nota del que àn ofert d'ofrenes particulars del Velusell de caritat per lo retaule i altar de la hermita de Sant Miquel de lo añ 1754...*, potser d'arxiu particular (20-22). — J. P. E.
[1380]

Josep M. PORTA I BALANYÀ, *Vimbodí en el 1739: economia i societat segons la documentació del reial cadastre*, dins «Centre d'Estudis de la Conca de Barberà. Aplec de treballs», 4 (1982), 203-232.

Exposició tant de l'estructura socio-econòmica de la població com de la destinació de la terra del terme a base del *Llibre del repartiment al por menor* de 1739 conservat en l'Arxiu Municipal de Vimbodí, lligall 7. — J. P. E.
[1381]

Agustí VENTURA, *Formulari i onomàstica de les inscripcions romanes de Xàtiva i comarca*, dins «Primer Congreso II», 321-331.

Transcriu quatre inscripcions inèdites (321-322), fotografiades en la làmina entre

les pàgines 328-329. Estudia les fórmules de les inscripcions funeràries i els elements lingüístic i onomàstic de tot el conjunt, sense oblidar els problemes de localització. — J. P. E. [1382]

Agustí VENTURA, *Les fonts clàssiques de Xàtiva*, dins «Primer Congreso II», 301-312.

Reprodueix el nom fber de la ciutat, recorda els escriptors romans que esmenten «Saetabis» i agrupa per temes les notícies per ells fornides: localització, desembocadura del riu «Sucro» (ací, sobretot, és tingut present el text de Sili Itàlic), pas de la «Via Augusta» i el títol d'«augustani» i la riquesa de lli (poemes de Catul). Esmentem la notícia que l'Arxiu Municipal conserva el volum intitulat *Noticias y glorias de la antigua ciudad de San Felipe, antes Xàtiva*, del s. XVIII. — J. P. E. [1383]

Pere BOHIGAS, *Aportació a l'estudi de la literatura catalana*. Pròleg d'Amadeu J. SOBERANAS (Biblioteca Abat Oliva 23), [Barcelona] 1982, XXII i 456 pp.

Recopilació de vint-i-sis estudis publicats entre 1928 i 1980, dinou dels quals encaixen en la nostra temàtica. Només un és publicat ací per primera vegada, *Els primers temps de la poesia catalana* (123-138), síntesi de coneixements sobre els primitius poetes catalans que s'expressaven en llengua d'oc i sobre els que en el segle XIV versificaven d'acord amb el Consistori dels Jocs Florals de Tolosa, amb indicació dels volums manuscrits on s'han conservat llurs obres. El prologuista, per la seva banda, aplega en les pàgines VII-XXI algunes notícies biogràfiques i bibliogràfiques de Pere Bohigas. — J. P. E. [1384]

Treballs històrics de Mn. Sanç Capdevila i Felip (1883-1932). Edició a cura de F. Xavier RICOMÀ VENDRELL (Institut d'Estudis Tarraconenses Ramon Berenguer IV. Els llibres de la medusa 1), Tarragona 1980, 86 pp.

Sanç CAPDEVILA, *El Castell de Maldà*, dins *Maldà. Recull de treballs històrics*, Maldà 1982, 65-116.

El volum esmentat en primer lloc aplega quinze articles breus d'aquell historiador mort l'any 1932, catorze dels quals cauen en el nostre tema i dos eren inèdits: *Antecedents de l'arquebisbe Benet de Rocabertí* (25-28) i *Jurisdicció espiritual de l'arquebisbe de Tarragona a les terres africanes* (29-31), tots dos basats en documentació inèdita diversa de l'Arxiu Històric Arxidiocesà. Els ja publicats ho foren entre els anys 1921 i 1932, gairebé tots en la revista tarragonina «La Cruz». El segon treball és reproducció fotostàtica del publicat dins «Estudis Universitaris Catalans», IX (1919). Francesc Xavier Ricomà presenta el personatge, les publicacions periòdiques de les quals fou col·laborador i els articles aplegats en el volum (7-10). — J. P. E. [1385, 1386]

Gabriel LLOMPART, *Religiosidad popular. Folklore de Mallorca, folklore de Europa*.

Miscelánea de estudios I. El Calendario y la jornada. Prólogo de Julio CARO BAROJA (Fontes rerum balearium. Subsidia 4), Ciutat de Mallorca 1982, XVI i 430 pp.

«Manejo de artículos sobre el folklore de la isla de Mallorca» (IX) defineix l'autor aquest aplec de vint-i-un estudis publicats entre 1963 i 1980 en revistes diverses i en particular en «Revista de Dialectología y Tradiciones Populares»; tenen el comú denominador d'estudiar el «sector de la religiosidad popular y sus formas de expresión, en especial las ópticas o iconográficas» (XI), amb molta atenció, però, a tota mena de

textos, essent molt abundosos els d'extracció popular en forma més o menys versificada. Les pàgines 421-428 apleguen la bibliografia de l'autor, amb cent vuitanta-quatre títols. — J. P. E. [1387]

Francesc de B. MOLL, *Textos i estudis medievals*. Pròleg d'Antoni M. BADIA i MARGARIT (Biblioteca Abat Oliva, 25), [Barcelona] 1982, X i 356 pp.

Recopilació de catorze estudis, tretze dels quals ja havien estat publicats en llocs diversos entre 1932 i 1980. Els tres primers són edicions de textos (Ramon Llull, *Vida coetània* i *Lo pecat de N'Adam*; Giovanni Boccaccio, *Il Corbaccio* en traducció catalana de Narcís Franch); tres d'altres són estudis sobre el *Liber elegantiarum* de Joan Esteve. Hi ha quatre estudis relacionats amb Llull, tres dels quals amb el seu lèxic. *Els sons i les formes en el 'Liber elegantiarum'* (307-315) fou publicat dins «Romana Europaea et Americana. Festschrift für Harri Meier 8-Januar 1980», Bonn [1980], 386-391, és exposició de les característiques de fonologia, ortografia i morfologia verbal del llibre esmentat. *Sorpreses i problemes d'un filòleg davant la medicina medieval* (319-334) són pàgines inèdites, de naturalesa miscel·lània, on hom pot trobar els textos catalans de medicina medieval coneguts per l'autor (322-323), alguns fragments més significatius (receptes i una oració supersticiosa ritmada [cf. ATCA 1 (1982), 48, 68, 71 i 74], 324-325) i algunes pàgines dedicades a les equivalències catalano-àrabs del *Llibre de les medicines particulars* (328-330) o al lèxic particular del fins fa poc pràcticament desconegut *Speculum* (330-333). L'autor acaba auspiciant un «Corpus de Medicina Catalana Medieval» (334). — J. P. E. [1388]

Pedro SÁINZ RODRÍGUEZ, *Antología de la literatura espiritual española I. Edad Media* (Espirituales españolas 28), Madrid 1980, 790 pp.

Recull cronològic de textos en prosa, entre els quals figuren fragments de l'*Exhortatio ad paenitentiam* de sant Pacià de Barcelona en traducció de Vicent Noguera (117-125); d'Eutropi, *De contemnenda haereditate* (159-170); el *Sermo in dedicatione ecclesiae Rivipullensis* de 1032 (323-329); de Teodulf d'Orléans, *Capitula*, XXI (362-366); sant Pere Pasqual, *Glosa del Pater Noster* (389-403); Ramon Llull, *Blanquerna* (*Art de contemplació* i dos altres capítols) (405-419); Arnau de Vilanova, *Informació espiritual al rei Frederic* i *Lliçó de Narbona* (421-457); Bernat Oliver, *Esperamiento de la voluntad en Dios*, llibre quart (509-519); Francesc Eiximenis, *Libro de los santos ángeles* (quatre fragments) i *Tractat de contemplació* (fragment) (539-552); sant Vicent Ferrer, *Sermó de sant Joan Baptista* (563-576); Ramon Sibiuda, *Liber creaturarum* (quatre capítols) (585-596); Felip de Malla, *Memorial del pecador remut*, cap. 214 (663-686); Antoni Canals, *Escala de contemplació*, cap. 20 i 21; Isabel de Villena, *Vita Christi*, cap. 20 i 27 (727-736). Alguns d'aquests textos són reproduïts en català. — J. P. E. [1389]

II. SOBRE AUTORS I TEXTOS CATALANS

R. F. J. JONES, S. J. KEAY, J. M. NOLLA and J. TARRÚS with contributions from M. MILLETT, B. HARTAS, J. J. N. HILL, F. J. GREEN, J. F. C. THOMPSON and Sheila GIBSON, *The late Roman Villa of Vilauba and its Context. A first Report*

of *Field-Work and Excavation in Catalunya, North-East Spain, 1978-1981*, dins «The Antiquaries Journal», LXII (1982), 245-282.

Entre els objectes descoberts en aquest camp d'excavacions prop de Banyoles figura un fragment de làpida de marbre amb part d'inscripció, sembla del s. I a. C., fotografiada en la làmina 37a i transcrita i explicada en la pàgina 273. — J. P. E. [1390]

Emili JUNYENT SÁNCHEZ, Arturo PÉREZ ALMOGUERA, *El yacimiento romano de la Fonteta de Grealó (Lleida, Segrià)*, dins «Ilerda», XLIII (1982), 63-93.

Un dels fragments de terrissa porta un grafit (70-71) i dos d'altres, segells llatins (81-82). — J. P. E. [1391]

Lluís MARÍ I SALA, M.ª Teresa MASCORT I ROCA, Joan SANTMARTÍ, *La villa romana de Cantaperdius (Bellvís - La Noguera)*, dins «Ilerda», XLIII (1982), 95-117.

Descripció d'un jaciment, on s'han trobat «grans quantitats de terra sigillata» (95), la inscripció de la qual és transcrita en la pàgina 116, 3 (cf. 97). — J. P. E. [1392]

Josep CASAS I GENOVER, *L'estació romana de Serra de Daró (Baix Empordà)*, dins «Revista de Girona», XXVIII (1982), 329-336.

Sis de les peces ací descrites són de «terra sigillata aretina» (329-331), les inscripcions de les quals són ací transcrites i reproduïdes. — J. P. E. [1393]

Víctor M. GUERRERO AYUSO, Dalí COLLS Y PUIG, *Exploraciones arqueológicas submarinas en la bocana del puerto de Cabrera (Baleares)*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXIX (1982), 3-22 i deu fulls de làmines.

Exposició de la campanya d'arqueologia submarina realitzada durant el mes d'agost de 1979 (3-5), classificació dels cinc punts investigats (6-8) i descripció del material recuperat en els pecis 5 (10-15), 1 (16-18 [on, per cert, manca el corresponent sots-títol]) i 3 (18-20). Les inscripcions, el text de les quals hom no dona encara com a definitiu, consten en les pp. 12, 14 i 17 i en les làmines X, XVI, XVII i XX. — J. P. E. [1394]

Josep Vicent LERMA, Ismael MIRALLES, *Hallazgos cerámicos y numismáticos en Silla (Valencia)*, dins «Saitabi», XXXI (1981), 5-10 i un full de làmines.

Tant la ceràmica com les monedes tenen inscripcions; aquestes van de l'època romana a Felip IV, figurant també un dirhem d'Abd al-Rahman, amb extensa inscripció (9). — J. P. E. [1395]

Alberto BALIL, *Esculturas romanas de la Península Ibérica (V)*, dins «Boletín del Seminario de Estudios de Arte y Arqueología», XLVIII (1982), 120-150.

Hi ha notícies d'inscripcions en les peces n. 76 (Barcelona, 120-121), 77 (Tarragona, 122; làmina I), 87 (Tarragona, 128; làmina VI), 89 (Barcelona, 129; làmina VII), 90 i 91 (Tarragona, 145; làmina VIII). — J. P. E. [1396]

Alberto BALIL, *Estudios sobre lucernas romanas (III)*, dins «Boletín del Seminario de Estudios de Arte y Arqueología», XLVIII (1982), 153-168.

Assenyalem les pàgines 158-160 dedicades a la lucerna de Barcino amb marca de ceramista MAV... i a les de marca de ceramista N, una de les quals almenys es troba a Tarragona (166). — J. P. E. [1397]

Gustav GAMER, «*Sepulcrum Cnei et Publ. Cornel. Scipionum Tarrac.*» *Das Monument bei Tarragona und andere Bauten in der Nachfolge des Maussolleions von Halikarnass*, dins «*Madriider Mitteilungen*», 23 (1982), 296-317.

Les primeres pàgines de l'article recorden la bibliografia relativa a la Torre dels Escipions anterior al s. XIX (297). — J. P. E. [1398]

Asunción FERNÁNDEZ IZQUIERDO, *Estudio del tráfico marítimo en la costa de Castellón a través de la arqueología submarina*, dins «*Saguntum*», 17 (1982), 113-129.

Les escasses marques en ceràmica són transcrites en les pp. 122-123 i reproduïdes en les pp. 128-129. — J. P. E. [1399]

Rafael ARROYO ILERA, *Volumen y repercusión de la inflación monetaria romana del 261-269 d. C. en la Tarraconense Costera Meridional*, dins «*Saguntum*», 17 (1982), 131-145.

Estudi limitat al territori del País Valencià basat en els exemplars de monedes d'aquells nou anys, trobats en la zona esmentada, les inscripcions de les quals són ací reportades (133-138). — J. P. E. [1400]

M.^a del V. VILÀ, *Inscripción latina del Turó de Sant Grau (Caldes de Malavella, Girona)*, dins «*Pyrenae*», 17-18 (1981-1982), 329-334 i una làmina.

Notícia de la troballa de la segona inscripció de Caldes de Malavella, en l'ermita del Turó de Sant Grau, dipositada en el Museu de Girona, núm. 218, reproduïda, transcrita i traduïda al castellà (333) i fotografiada en la làmina. Seria del primer o segon segle de l'era cristiana i demostraria que Caldes era «municipium». — J. P. E. [1401]

Jean-Noël BONNEVILLE, *Les CUPAE de Barcelone: les origines du type monumental*, dins «*Mélanges de la Casa de Velázquez*», XVII (1981), 5-38.

L'autor estudia el marc de les inscripcions, tant en el seu sentit més material com en comparació amb d'altres diversos exemplars en diferents indrets de l'Imperi Romà, amb observacions sobre els noms que hi figuren i vinculen el tipus «cupa» a la mà menor d'una ciutat de segon ordre en la Tarraconense. — J. P. E. [1402]

Jean-Noël BONNEVILLE, *Remarques sur l'indication de l'origo par la tribu et le toponyme après des tria nomina sans filiation*, dins «*Mélanges de la Casa de Velázquez*», XVIII/1 (1982), 5-32.

Dóna una lectura personal d'aquesta inscripció, conservada a Barcelona, Museu d'Història de la Ciutat (7, amb reproducció parcial, 8) i defensa que procedeix d'una zona exterior de Mèrida vers Nord-Oest (12 i 16), datable de 150-190. Tindria la ma-

teixa procedència un fragment del Museu Arqueològic de Barcelona, de la inscripció de la qual dóna nova interpretació (16-17). Estudia la inscripció d'un pedestal a Caldes de Montbui, del mateix que en dedicà altres dues, trobades respectivament a Tarragona i a Puigdelfí (20-25). I proposa una nova lectura de la inscripció de Maó, encapçalada per Maecius Maecianus, nom que el condueix a reconstruir una altra inscripció fragmentària, també de Maó (27 i 30-31). — J. P. E. [1403]

Jordi MIRÓ, *Les marques «C. Mussidi Nepotis» i «Philodamus» i la producció d'àmfores Dressel 28 i Dressel 7/11 a Catalunya*, dins «Pyrenae», 17-18 (1981-1982), 335-342.

Àmfores del tipus Oberaden 74 amb la marca SEX DOMITI haurien estat fabricades a Tivissa, amb la marca PHILODAMVS a Sant Vicenç de Montalt i amb la marca C MVSSIDI NEPOTIS en algun lloc de la Tarraconense. La p. 341 conté dibuixos de tres marques. — J. P. E. [1404]

Carmen SÁNCHEZ FERNÁNDEZ, *La cerámica ática de Ibiza en el Museo Arqueológico Nacional*, dins «Trabajos de Prehistoria», 38 (1981), 281-311 i 4 pp. de fotografies.

El gresol n. 105 conté inscripció i un número corresponent a 235 (295 i 296, figura 2; i fotografia en la pàgina 4 de les làmines, n. 6). — J. P. E. [1405]

Jean-Jacques JULY, Pierre ROUILLARD, *La céramique attique de Ruscino*, dins RUSCINO 163-196.

Hom troba algunes unitats amb inscripcions, ací transcrites: inv. 0598 (163); inv. 411 (168). — J. P. E. [1406]

Michel GAYRAUD, *Les inscriptions de Ruscino*, dins RUSCINO 67-98.

Recordades les notícies anteriors sobre troballa d'inscripcions, no sempre localitzables amb precisió, dreça la llista de les trenta-tres unitats (algunes de les quals consten de fragments diversos) (72-94), de les quals descriu i completa el text i el reproduïx fotogràficament. L'autor remarca la repetida referència a persones de la família de Tiberi (94) i les notícies sobre l'estructura de les representacions oficials de la població (94-95), al cim de la qual sembla que hi havia un grup de «quatuorviris». — J. P. E. [1407]

Jürgen UNTERMANN, *Les inscriptions préromaines et la langue indigène du Roussillon*, dins RUSCINO 103-106.

Defensa que el «plom d'Elna» és d'importació gallo-grega (104) i que, en canvi, les inscripcions autòctones són les ibèriques, de les quals són analitzats els detalls que permeten alguna conclusió sobre la llengua anterior a la conquesta romana (105). Els textos d'escriptura ibèrica demostren que «Ruscino era habitada per població que parlava la mateixa llengua ibèrica de l'altra banda dels Pirineus» (106). — J. P. E. [1408]

Rémy MARICHAL, Françoise MAYET, *Céramiques à parois fines et gobelets*, dins RUSCINO 245-270.

Molts dels exemplars de gerros d'ACO (265-270) porten inscripcions transcrites i fotografiades en aquestes pàgines, corresponents a la Itàlia del s. I a. C. — J. P. E.
[1409]

Jean-Luc FICHES, Pierre-Yves GENTY, *La céramique sigillée de Ruscino: estampilles et formes estampillées*, dins RUSCINO 271-301.

Visió de conjunt (272-276) seguida de les reproduccions dels segells (277-281 i 284) i de llur catàleg, amb les corresponents inscripcions transcrites. Els segells són dividits en itàlics (287-291), grup d'Ateius (291-293) i segells de la Gàl·lia meridional (293-299). — J. P. E.
[1410]

Gilbert FÉDIÈRE, *Marques sur tuiles et sur briques d'époque romaine en Roussillon*, dins RUSCINO 327-335.

Les marques són descrites per ordre alfabètic (328-331), reproduïdes (332) i geogràficament distribuïdes (333-335). — J. P. E.
[1411]

Jean-Claude-Michel RICHARD, Georges CLAUSTRES, *Les monnaies de Ruscino*, dins RUSCINO 107-150.

Recull de notícies i de fotografies (aquestes en les pàgines 132-150) sobre primeres troballes documentades i catàleg de les 446 peces agrupades en sèries, de les quals hom transcriu les corresponents inscripcions (109-125). La conclusió remarca que les monedes encunyades en la Península Ibèrica (46,49 % de les antigues) són predominants. — J. P. E.
[1412]

Guy BARRUOL, *Ruscino et les sources littéraires antiques*, dins RUSCINO 15.

Llista de les referències a Castell Rosselló en les fonts antigues, tant d'autors coneguts com anònimes, i resum de les dades: Ruscino és hidrònim i topònim, aglomeració humana ja el segle III a.C., «polis», capital del país dels «Sordes», situada prop d'un riu navegable per a petites embarcacions i lloc de pas en el camí de Narbona a Tarragona. — J. P. E.
[1413]

Guy BARRUOL, *Le pays des Sordes*, dins RUSCINO 29-35.

Transcripció, traducció francesa i anàlisi dels fragments de Pomponi Mela, Plini, Fest Aviè sobre el país dels «Sordes» i síntesi dels resultats (cf. la fitxa anterior). Resta oberta la pregunta sobre la possible relació entre els «Sordones» del Rosselló i els «Surdaones» de la comarca de Lleida. — J. P. E.
[1414]

Guy BARRUOL, *Historiographie du site de Ruscino*, dins RUSCINO 17-20.

Recompte de les referències a aquest tema, la primera de les quals és la de Pèire de Marca l'any 1688, seguida de dues més (una d'elles en l'*Encyclopédie*, vol. XIV) durant el segle XVIII. — J. P. E.
[1415]

S. L. DYSON, *The Distribution of Roman Republican Family Names in the Iberian Peninsula*, dins «Ancient Society», 11/12 (1981-1982), 257-299.

A base del *Corpus Inscriptionum Latinarum* i de colleccions complementàries, l'autor publica mapes de distribució geogràfica de les «gentes» Pòrcia (260), Semprònia (264), Aemília (268), Fàbia (274), Júnia (278), Licínia (282), Caecília (286), Pompaia (290) i Sulpícia (292), en els quals és perceptible la presència de cada una a Catalunya i a València. — J. P. E. [1416]

Volker ZEDELIOUS, *Vorbericht über die Arbeiten in Centcelles 5. Die Fundmünzen*, dins «*Madriider Mitteilungen*», 23 (1980), 180-188.

Inventari de vuitanta-quatre monedes, dividides en encunyacions ibèriques (1-16), romanes (17-81) i visigòtiques i modernes (82-84), amb indicació d'inscripcions en alguns casos (45, 46, 48, 52). — J. P. E. [1417]

Helmut SCHLUNK, *Las conexiones históricas del cristianismo hispánico a través de la iconografía*, dins «*II Reunión*», 55-70 i 10 pàgines de làmines.

Els sarcòfags de Tarragona semblen vinculats a Cartago (56-57, amb fotografia en la làmina III); la basílica d'Elx i sobretot les seves inscripcions en grec, ací reproduïdes i transcrites, permeten d'endevinar una comunitat vinculada a l'Orient (62-65). J. P. E. [1418]

María Dolores del AMO, *Aportación al estudio de los sarcófagos de la necrópolis cristiana de Tarragona*, dins «*II Reunión*», 239-242 i dues làmines amb cinc reproduccions fotogràfiques.

Estudi de les peces datables del s. III i començos del IV anteriors a la gran producció de les darrerries del s. IV i començaments del s. V, amb inventari de set peces (241-242), dins el qual figura la transcripció d'inscripcions (242, n. 3-6). La primera fotografia de la primera làmina reproduceix tota la inscripció (vuit línies intactes) del més antic d'aquests sarcòfags, transcrita en la pàgina 239, nota 3. — J. P. E. [1419]

María Ángeles ALONSO SÁNCHEZ, *Crismones con ΩA en España*, dins «*II Reunión*», 297-302 i quatre làmines amb onze fotografies.

Entre els materials ací estudiats hi ha peces de Fraga, Tarragona, Mataró, València, Barcelona, la Vall d'Aran (Alós d'Isil, Montcorbau, Casarill i Bosost). Les làmines contenen fotografia de les de Fraga, Tarragona, Alós d'Isil, Montcorbau i Casarill. — J. P. E. [1420]

Norbert BROX, *Consentius über Origenes*, dins «*Vigiliae Christianae*», 36 (1982), 141-144.

Com a justificació de la seva poca estima per la ciència teològica, Consentius parla a sant Agustí d'Orígenes, considerat pel nostre com l'escriptor cristià més important, entorn del qual fa una afirmació fins ara nova: que no hauria estat desqualificat com a teòleg cristià durant la seva vida, ans només després, cosa que reforça una expressió de sant Jeroni, *Epistola* 33, 5: «... nunc adversum eum rabidi canes simulant...». — J. P. E. [1421]

E. D. HUNT, *St. Stephen in Minorca. An Episode in Jewish-Christian Relations in the Early 5th Century A.D.*, dins «The Journal of Theological Studies», XXXIII (1982), 106-123.

La primera part de l'article (106-113) resumeix la carta circular del bisbe Sever de Menorca, normalment coneguda com a *Epistola de iudaeis*, bo i completant-la en algun punt, com és ara el detall que qui portà a Maó alguna relíquia de sant Esteve fou Orosius (106-107), o amb dades antigues sobre l'illa de Menorca. La segona part col·loca els episodis menorquins en el context de les tensions entre jueus i cristians de finals del s. IV i començaments del V i de l'escalada antijueva en la legislació imperial romana (113-123). — J. P. E. [1422]

Michel CHALON, *Études sur le Roussillon du IVe au IXe siècle*, dins RUSCINO 341-363.

Castell Rosselló es pon a partir del s. II. Segons Eutropi, l'emperador Constant moria el 350 «in castro, cui Helenae nomen est» (*Breviarium* X, 9, 4), notícia que repetirien l'*Epitome de Caesaribus* i Zòsim dins *Historia nova* (342-343). Joan Zonaras, al s. XII, reporta una de les versions de l'assassinat de Constant, aquella que diu que fou assassinat en una església. Elna, doncs, tenia una església l'any 350, la notícia més antiga sobre una església a la Narbonesa (344) i àdhuc notícia totalment més antiga sobre l'exercici del dret d'asil vinculat a les esglésies cristianes (345). L'autor, en canvi, no està d'acord amb Zonaras en el fet de derivar de l'emperadriu Helena el topònim Elna, que ell qualifica de celta (346-349) i que havia desplaçat el nom ibèric d'Illiberis. Creu, en canvi, que fa referència al riu Tec el vers 105 de l'*Epigramma Paulini* (350). Joan de Biclara dona la primera notícia i nom d'un bisbe d'Elna: Dominus (*Chronica*, ad annum 572, 4); després, vénen les notícies sobre la catedral d'Elna en documentació del s. IX i següents (352-357). La darrera part de l'estudi s'ocupa de les notícies cristianes de la comarca i en particular del monestir d'Arles del Tec amb els dos «descobriments» de relíquies (357-359), i de Cotlliure i la seva presència en llistes de ciutats episcopals i en el *Martyrologium Hieronymianum*, «natale sancti Vincentii» el 19 d'abril. — J. P. E. [1423]

Pere de PALOL, *La Basílica de Cap des Port de Fornells. Menorca*, dins «II Reunió», 353-404.

Després de l'estudi de conjunt (353-381), ve el del material arqueològic, entre el qual destaquen fragments de marbre amb inscripcions (388) i amb uns grafitos de lletra molt dubtosa (378 i 394). — J. P. E. [1424]

Antonio LINAGE CONDE, *Tras las buellas de Justiniano de Valencia*, dins «Primer Congreso II», 353-363.

Reproduceix tant el capítol de sant Isidor de Sevilla, *De viris illustribus*, dedicat a Justinia de València, com l'epitafi d'aquest darrer (353-354), li atribueix el sermó a honor de sant Vicent Màrtir que comença «Gloriosissimi Vincentii Martyris...» (359), però no creu poder fer el mateix amb el que comença «Cunctorum licet (o "Quantumvis") dilectissimi...» (363). — J. P. E. [1425]

ANTONIO LINAGE CONDE, *Eutropio de Valencia y el monacato*, dins «Primer Congreso II», 365-376.

Recull les notícies sobre Eutropi de Joan de Biclara i d'Isidor de Sevilla, els textos dels quals són ací transcrits (365-366). Consta autor de tres cartes, una de les quals, l'adreçada a Licinià de Cartagena, és perduda. Les altres dues són de tema monacal, totes dues dirigides a Pere, bisbe d'Arcàvica, una original, l'altra formada d'extractes de la *Collatio V* de Joan Cassià (373). L'original és en defensa pròpia contra l'acusació d'excessiva rigidesa, davant el bisbe competent, el d'Arcàvica (375). — J. P. E. [1426

ANTONIO LINAGE CONDE, *El monacato en el País Valenciano hasta la Reconquista*, dins «Primer Congreso II», 377-386.

L'autor sosté la tesi que el monaquisme visigòtic només compta amb una casa segura en el País Valencià, la de Sant Martí, que l'autor localitza en el cap (Sant) Martí entre Xàvea i Dénia (384). Abans recorda les peces literàries que parlen de monjos en països catalans en temps anterior a les invasions bàrbares (377) i refà la historiografia del Barroc, continuadora en aquest punt de Pere Anton Beuter, segons la qual el monestir «Servità», on era abat Eutropi abans d'ésser bisbe de València, es trobava a Xàtiva (380-382). Reprodueix el capítol de Gregori de Tours sobre el monestir de Sant Martí (385). — J. P. E. [1427

S. GRABOWSKI, *Jan z Biclara i jego kronika*, dins «Meander», 35 (1980), 63-73.

Resum biogràfic de Joan de Biclara (63-67), temàtica i estil de la *Chronica* i extracte de les principals notícies dels anys 567-590 (70-72). — J. P. E. [1428

J. M. ALONSO-NÚÑEZ, *L'historien Jordanès comme source de l'histoire de la Péninsule Ibérique*, dins «Revue Belge de Philologie et d'Histoire», LIX (1981), 147-159.

La nota inclou un primer apèndix, on són transcrits els fragments tant del *De summa temporum vel origine actibusque gentis Romanorum* com del *De origine actibusque Getarum*, publicats l'any 551, alguns dels quals, per exemple, el primer sobre la destrucció de Sagunt (152), pertanyen al nostre tema; també el relatiu a la vinculació d'Ataül a Barcelona (154-155). — J. P. E. [1429

JOSÉ ORLANDIS, DOMINGO RAMOS-LISSON, *Die Synoden auf der Iberischen Halbinsel bis zum Einbruch des Islam* (Konziliengeschichte. Reihe A: Darstellungen 2), Paderborn 1981, XVIII i 378 pp.

Aquesta exposició s'ocupa particularment d'actes i cànons dels concilis de Tarragona 516 (53-58), Girona 517 (58-60), Barcelona 540 (65-67), Lleida 546 (68-73), València 546 (73-76), Narbona 589 (120-122), Saragossa 592 (124-128, amb particular atenció al document intitulat *De fisco Barcinonensi*), Osca 598 i Barcelona II, 599 (130-133). Hom indica les successives edicions d'actes i cànons de cada un i la situació de l'esmentat *De fisco...* en el Codex Aemilianensis, [ara a Madrid, Academia de la Historia] (127). Les pàgines 97-103 sobre la conversió de Recared es basen en les notícies de Joan de Biclara. — J. P. E. [1430

Réginald GRÉGOIRE, *Homélieires liturgiques médiévaux. Analyse de manuscrits* (Biblioteca degli «Studi Medievali» XII), Spoleto 1980, XII i 542 pp.

Les pàgines 73-74 contenen un resum de la controvèrsia entorn de l'atribució d'un homiliari a Florus de Lió. — J. P. E. [1431]

Jordi BOLÓS I MESCLANS, *Els molins protomedievals del comtat de Besalú i de les seves rodalies*, dins «Besalú IV», 195-207.

Estudi realitzat a base dels esments de molins en documentació dels anys 893-1035, publicada o inèdita, aquesta generalment d'ACA, *Monacals*. La primera part, estudi dels elements que formaven un molí, recorda els mots amb els quals cada un dels elements esmentats era denominat en la documentació de l'època (195-198). La segona part conté setanta-cinc indicacions documentals dels comtats de Besalú, Osona, Cerdanya i Vallespir, de cada un dels quals són transcrites les frases relatives a molins (198-205). J. P. E. [1432]

Albert BENET I CLARÀ, *La incursió d'hongaresos a Catalunya l'any 942*, dins «Quaderns d'estudis medievals», núm. 9 (setembre 1982), 568-574.

Exposa que la identificació dels «Ungulis» d'una acta de consagració d'esglésies de 950 amb els hongaresos, feta per Josep M. Millàs i Vallicrosa, resultaria confirmada pels historiadors àrabs al-'Udri i Ibn Hayyan (569-570) i encaixaria amb el fet que la majoria d'actes de consagració d'esglésies catalanes entre 944 i 996 es concentren en el camí que puja pel Coll d'Ares i baixa a Barcelona, passant per Girona (570). — J. P. E. [1433]

Anscari M. MUNDÓ, *Entorn de dos còdexs del s. X de Sant Cugat del Vallès*, dins «Faventia», 4/2 (1982), 7-23.

Resumeix les opinions d'investigadors dels segles XVII-XX sobre el lloc i temps en què foren escrits els còdexs 17 i 21 del fons de San Millán de la Cogolla, ara a Madrid, Real Academia de la Historia. Mundó els data de «ple segle X» i afirma «llur origen català» (9). Completa i en algun cas corregeix la lectura del colofó del còdex 17 feta per Gustav Loewe i Wilhelm von Hartel, amb el resultat que el volum fou escrit a honor del màrtir sant Cugat sota l'abat Landeric en temps del rei franc Lotari i, ajudat per set altres documents, tres d'ells inèdits de Montserrat, Arxiu, *Pergamins de Sant Cugat* i de l'ACB, *Libri Antiquitatum* IV, refà la llista d'abats de Sant Cugat del Vallès en la segona meitat del segle X. El copista esmentat en el mateix colofó seria Truitàrius, altrament conegut i el volum un *Collectaneus*, qualificatiu força present en inventaris de biblioteques catalanes dels segles XI-XIII, col·lecció de sermons i homilies de l'any litúrgic. La còpia hauria estat finida el 956-957. El conjunt presenta en els dos volums la variant que el còdex 17 conté afegitons després del colofó, absents del còdex 21 (21). Els dos volums haurien estat copiats simultàniament, cosa que permet de deduir una forma de treball en el «scriptorium» de Sant Cugat. Les pàgines 22-23 contenen una fotografia actual del colofó confrontada amb la de la seva reconstrucció i la de la signatura de Truitàrius, de Montserrat, Arxiu, *Pergamins de Sant Cugat* 17. — J. P. E. [1434]

Albert BENET I CLARÀ, *Hug de Gurb, un vigatà iniciador de la família Cervelló (996-1027)*, dins «Ausa», X (1982), 1-12.

Estudi del patrimoni personal d'aquest personatge, concentrat en gran part entre Santa Coloma de Queralt i Aguiló d'una banda i el coll de Lilla de l'altra, amb la tesi que «el fet d'esmentar-se (en els documents contemporanis) un vicari d'un castell no eximeix que no pugui tenir un senyor superior que no sigui el comte i a vegades hi ha un intermediari entre el vicari i el comte» (6). L'estudi es basa en documentació contemporània ja publicada o bé encara inèdita en l'ACA, *Cancelleria*, pergamins de Ramon Berenguer, o *Monacals*, de l'ACB, *Diversorum*, o de l'Arxiu de la Catedral de Vic, caixa 6 i 9. — J. P. E. [1435]

M[arc] MAYER, *La inscripció «cristiana» de la torre del Breny*, dins «Faventia», 4/2 (1982), 111-115.

Corregeix en «... VILGELMO» / «... QUE †» la lectura de la inscripció a base d'un foli conservat a Madrid, Biblioteca de la Reial Acadèmia de la Història, ms. 9/3930 i pertanyeria al s. x, potser al s. xi (114-115). — J. P. E. [1436]

Lluís TO I FIGUERAS, *El comte Bernat I de Besalú i el seu testament sagramental*, dins «Besalú IV», 117-128.

Resum del testament indicat en el títol, d'entorn de 1020, amb particular atenció a la nomenclatura de les estructures feudals i a la corresponent estratificació de la societat. Remarquem la notícia relativa al judici de 21 de juliol de 1020, la sentència del qual s'ha conservat en el *Cartoral de Carlemany*, de l'ADG (123) i les pàgines destinades a la política de Bernat Tallaferró envers l'Església. — J. P. E. [1437]

Emma FALQUE REY, *Cartas entre el conde Berenguer de Barcelona y Rodrigo Diaz de Vivar (Historia Roderici 38-39)*, dins «Habis», 12 (1981), 123-137.

Nova edició i traducció de les dues lletres de batalla, que l'autora, seguint Ramon Menéndez y Pidal, considera autèntiques. Descriu breument els dos manuscrits bàsics de la Reial Acadèmia de la Història i edita les dues cartes amb el respectiu aparat crític i alguna nota explicativa. — J. P. E. [1438]

Albert BENET, *La tutoria de Ramon Berenguer III. La participació de Bernat Guillem de Queralt*, dins «Quaderns d'estudis medievals», núm. 7 (març 1982), 401-405.

Exposició dels moviments associatius de la noblesa catalana entre 1082 (assassinat de Ramon Berenguer II) i 1097 (mort de Berenguer Ramon II) a base de la documentació ja coneguda, a la qual l'autor afegeix noves peces de l'ACA, *Cancelleria*, *Pergamins de Berenguer Ramon II* i de l'Arxiu Capítular de la Catedral de Barcelona, *Liber Antiquitatum*. — J. P. E. [1439]

Roser SERRA I COMA, *El Molí del Blanquer, de Calders*, dins «Miscel·lània d'Estudis Bagençs», 2 (1982), 145-149.

Resum i dades geogràfiques relatives a un molí blanquer objecte de compra-venda consignada en el pergamí de l'ACA, *Cancelleria*, *Pergamins de Ramon Berenguer* 277, ací transcrit (148-149). Contindria la referència més antiga a un molí blanquer a Catalunya. — J. P. E. [1440]

Pere BALANÀ ABADIA, *Un jueu de Tortosa (segle X) informador dels geògrafs àrabs medievals*, dins «Quaderns d'Història Tarraconense», III (1982), 9-28.

Article primer d'una sèrie sobre al-Turtusi (12), on és reconstruït l'iter del redescobriments modern d'aquest personatge (Ibrahim ibn Ga'qub al Israïli al-Turtusi) i són traduïts (13-14 i 17) i transcrits (25-28) els fragments en els quals al-Udri i al-Bakri esmenten al-Turtusi com a font de llurs informacions geogràfiques i exposada la hipòtesi de l'anella intermèdia entre aquest i els recopiladors esmentats. — J. P. E. [1441]

Àngels NAVARRO PEIRÓ, Luis VEGAS MONTANER, «*La poesia hebrea*»: capítol XVIII del *Tahkemoni* de Al-Harizi, dins «Sefarad», XLII (1982), 140-171.

El capítol d'Al-Harizi conté una valoració global molt laudatòria de Selomoh Ibn Gabirol, mort a València (153, 158, 162) i una referència a Zerahya ha-Lewi Giron-di (163). — J. P. E. [1442]

Enric PRAT, Pep VILA, *Els orígens de la Càbala i el centre cabalístic de Girona segons Gershom G. Scholem*, dins «Revista de Girona», XXVIII (1982), 329-336.

Presentació de la càbala, amb particular atenció al seu desplaçament de Provença a Catalunya i en concret a Girona, i de les diverses hipòtesis sobre l'origen de tal sistema de pensament a partir del *Comentari al llibre de la creació* de Judà ben Barzilai de Barcelona entorn de 1130. La figura central seria la d'Isaac el Cec (c. 1165-c. 1235). Sota l'epígraf *El centre cabalístic de Girona*, hom tradueix fragments de Gershom G. Scholem, *Les orígens de la Kabbale*, París 1966. — J. P. E. [1443]

Manuel GRAU MONSERRAT, *Famílies jueves de Besalú (s. XIII-XV). II: Los Monells (1300-1381)*, dins «Anuario de Filología», Barcelona 1981, 285-307.

Exposició dels esdeveniments (285-290), reconstrucció de l'arbre genealògic (290-291) i transcripció dels dinou documents relatius a la família, conservats a Olot, Arxiu Històric Notarial, *Besalú*, volums diversos. Remarquem les actes d'un plet entre Isaac i Vidal de Monells i la vila de Besalú pels danys que rebia llur casa tocant al Pont per les obres que hom feia en aquest (292-297), la notícia de dos volums «de mestre Moisès d'Egipte» (302) i la que Esperandéu Cardona el 1381 era qualificat de «jurista de Besalú» (307). — J. P. E. [1444]

Manuel GRAU I MONSERRAT, *El Fossar dels Jueus (Besalú, segle XIV)*, dins «Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Annals 1980-81», Olot 1982, 113-124.

Aquest estudi centrat en l'emplaçament d'aquell fossar (croquis en pp. 115 i 118) es basa en documentació contemporània, en part inèdita a l'Arxiu Històric Notarial d'Olot, de la qual són transcrits tres textos en l'apèndix documental (123-124). — J. P. E. [1445]

Gabriel SECALL I GÜELL, *Generalitats i notícies històriques sobre les noces dels jueus tarragonins en els s. XIII-XV*, dins «Quaderns d'Història Tarraconense», III (1982), 29-44.

Les dades relatives a temes relacionats amb el matrimoni (costums diversos, contractes matrimonials, ajudes de poncelles a maridar, divorci, adulteri) en jueus de

comarques tarragonines són tretes de la documentació publicada per Joan Segura i Valls l'any 1885 i d'altra d'inèdita de Tarragona, Arxiu històric provincial, Protocols notarials de Santa Coloma de Queralt; Arxiu històric arxidiocesà, l'Aleixar, *Liber iudaeorum*; Valls, Arxiu històric municipal, Protocols notarials de Bartomeu Carbonell, d'on són transcrits alguns fragments, en llatí o en català. — J. P. E. [1446]

Isaac ALTERAS, *Notes généalogiques sur les médecins juifs dans le sud de la France pendant les XIIIe et XIVe siècles*, dins «Le Moyen Âge», LXXXVIII (1982), 29-47.

Les pàgines 30-37 apleguen informació sobre cinquanta-tres metges jueus de Perpinyà, tots, llevat de dos, pertanyents al segle XIV. Figura entre els d'Avinyó, Vidal Crescas Caslari, traductor del *De regimine sanitatis* d'Arnau de Vilanova (40); entre els de Montpeller el gironí Nahmànides (Mosè Ben Nahman) (41-42); i entre els de Narbona, Abraham Ben Caslar, aveïnat a Besalú, on escriví quatre llibres (45). — J. P. E. [1447]

Thomas WILLI, *Judentum, Christentum und Islam in der geistesgeschichtlichen Situation Spaniens im 13. Jahrhundert*, dins Ina WILLI-PLEIN, Thomas WILLI, *Glaubensdolch und Messiasbeweis. Die Begegnung von Judentum, Christentum und Islam im 13. Jahrhundert in Spanien* (Forschungen zum jüdisch-christlichen Dialog 2), Neukirchen-Vluyn 1980, 11-20.

Resums biogràfics, en els quals són recollits sobretot els trets relatius a les confrontacions entre frares dominicans i jueus durant la segona meitat del s. XIII a Barcelona, de sant Ramon de Penyafort (12-16), de Ramon Martí (16-18) i de Rabi Salomó ben Adret (18-20), sempre a base de fonts publicades, sobretot de recopilacions documentals jueves [de sant Ramon de Penyafort, per exemple, no és ni esmentat que fou el compilador dels *Decretalium libri V*]. — J. P. E. [1448]

Ina WILLI-PLEIN, *Der «Pugio Fidei» des Raymund Martini als ein exemplarischer Versuch kirchlicher Auseinandersetzung mit dem Judentum*, dins Ina WILLI-PLEIN, Thomas WILLI, *Glaubensdolch und Messiasbeweis. Die Begegnung von Judentum, Christentum und Islam im 13. Jahrhundert in Spanien* (Forschungen zum jüdisch-christlichen Dialog 2), Neukirchen-Vluyn 1980, 23-83.

Presentació global del sentit del *Pugio Fidei* de Ramon Martí, estructurada en sis apartats, cada un dels quals conté una primera meitat expositiva i una segona destinada a exercici de lectura a base de fragments del llibre esmentat, traduïts a l'alemany, corresponents a introducció i proemi (27-33) i a les parts segona (39-41, 60-62, 67-69, 79-81) i tercera del *Pugio* (50-54, 62-63, 81-83). Comença sintetitzant les notícies sobre edicions i influx del *Pugio* fins a les darreries del s. XVIII, precisa que, tot i que el títol parla d'una destinació de l'obra a la confrontació amb jueus i moros, aquests en realitat hi tenen un espai molt secundari (25-26). L'obra seria estructurada entorn d'un centre, que és la demostració de la dignitat messiànica de Jesús, doctrina que ocuparia en l'obra principal de Martí el lloc que en d'altres *Summes* medievals és destinat a la doctrina sobre Déu (34). L'objectiu principal del *Pugio* és el d'arribar a tal demostració mitjançant l'Antic Testament i tota la literatura jueva complementària, per tant, en diàleg exegètic amb els jueus (42). Per això el seu contingut doctrinal és en general una interpretació, que fa coincidir Antic Testament i Talmud amb la realitat cristiana del s. XIII, fins a detalls clarament excessius, com és ara l'afirmació que la versió targúmica del *Salm* 72, 16 preannuncia el ritus d'alçar Déu en la missa (42-43).

Hi ha també, però, un treball de depuració històrica dels textos i en seria mostra l'esforç en precisar els càlculs cronològics (43 ss.). L'autora es planteja el problema de si era possible una entesa de Martí amb els jueus entorn del Vell Testament: ell considera, certament, inspirats els mínims detalls del text original (44-45) però està segur que, en general, la intervenció jueva ha desfigurat el text, el qual només en Jesús i el cristianisme tornaria a trobar el sentit autèntic de l'«hebraica veritas primitiva», fins al punt que, segons l'autora, Martí només s'hauria ocupat del *Talmud* amb tant d'interès, perquè l'hauria trobat favorable a ell en el seu treball polèmic (44-46, i en particular nota 31 d'aquesta darrera pàgina). Martí hauria estat un extraordinari filòleg (46-47), no refusa d'ocupar-se de temes gramaticals, per als quals estableix comparacions amb la llengua catalana (48), però l'autora creu que no dominava tant l'hebreu com per a falsificar tot un Midrash (49 i 55). El *Pugio* no seria altra cosa que una recopilació de citacions rabíniques entorn del tema cristològic, destinada a la missió entre els jueus, a la polèmica, i l'autora hipotitza si potser també a l'autodefensa cristiana després dels resultats de la *Disputa de Barcelona* de 1263 (64-65). Això no obstant, la capacitat de comprensió de la literatura hebrea per part de Ramon Martí hauria estat limitada pels seus condicionaments històrics i en aquest sentit l'aportació de l'obra seria decebedora (77-78). — J. P. E. [1449]

Thomas WILLI, *Die «Perusche Aggadot» des R. Salomo ben Adret*, dins Ina WILLI-PLEIN, Thomas WILLI, *Glaubensdolch und Messiasbeweis. Die Begegnung von Judentum, Christentum und Islam im 13. Jahrhundert in Spanien* (Forschungen zum jüdisch-christlichen Dialog 2), Neukirchen-Vluyn 1980, 87-100.

Ben Adret destinà aquestes «Explicacions» a la defensa dels poc instruits enfront de preguntes intencionades de moros i cristians sobre punts dels Aggadot, del Talmud o del Midrash. Reafirma l'origen diví de la *Thora* contra la interpretació historicista d'ibn-Hazm, d'una banda, i desestima, de l'altra la divisió cristiana de prescripcions vètero-testamentàries en allegòriques, tipològiques i morals, a la qual contraposa l'afirmació de llur validesa literal estricta, sense diferències. Els raonaments de ben Adret reflectirien una discussió real amb un teòleg cristià, el qual sembla ésser Ramon Martí. La raó última de les posicions de ben Adret és la seva afirmació de la correlació plena entre Israel i Llei de Moisès, car només aquesta diferenciaria el jueu dels altres pobles. El final de l'obra es converteix en una discussió de la doctrina cristiana de la Trinitat amb l'afirmació que aquesta ocuparia en el cristianisme el lloc que en la teologia jueva ocupa la doctrina sobre Israel (95-96). La darrera part de l'estudi resumeix el *Responsum* de l'esmentat ben Adret a l'aljama de Lleida, amb la reafirmació que ni la Bíblia ni el Talmud no donen a entendre que el poble d'Israel ja no hagi de pensar en una existència com a estat en funció de la revelació jueva (97-100). — J. P. E. [1450]

Manuel SÁNCHEZ MARTÍNEZ, *La fiscalidad catalano-aragonesa y las aljamas de judíos en la época de Alfonso IV (1327-1336): los subsidios extraordinarios*, dins «Acta historica et archaeologica mediaevalia», 3 (1982), 93-141.

Estudi d'aquelles subsidios que, por un motivo concreto, eran solicitados de forma global a todas las aljamas» (94), a base dels fons d'ACA, *Cancelleria*, reg. 543 i *Reial Patrimoni*, la interrelació dels quals és establerta en les pàgines 95-96. En el curs de l'estudi són esmentats altres volums de les dues sèries amb transcripció de breus fragments textuais. — J. P. E. [1451]

David ROMANO, *Les juifs de la Couronne d'Aragon avant 1391*, dins «Revue des études juives», CXLI (1982), 169-182.

Exposició de l'estat de la qüestió, amb particular interès envers les aportacions darrereres, de les recerques en curs sobre el tema del títol en la Baixa Edat Mitjana, tant pel que fa als coneixements aportats per fonts-jueves (*Responsa*) com cristianes oficials (ACA sobretot, a l'interior del qual restaria inexplorat l'«Arxiu del Reial Patrimoni»), municipals, notariais (amb particular atenció als *Libri iudeorum*, 172-173) i eclesiàstiques. Si per al període 1252-1310 els coneixements són satisfactoris, no en canvi per al de 1311-1391, a causa de la gran quantitat de documentació. La segona part de l'article és una síntesi de dades sobre l'estratificació socio-econòmica de la comunitat jueva (175-178), en particular sobre el problema dels impostos (179-180) i sobre la demografia (180-181). — J. P. E. [1452]

David ROMANO, *Prorata de contribuyentes judíos de Jaca en 1377*, dins «Sefarad», XLII (1982), 3-39.

Estudi del sistema més adient per a calcular la població de les aljames catalano-aragoneses medievals i del corresponent sistema impositiu amb aplicació a la jueveria de Jaca, a base de documentació diversa d'ACA, d'on procedeix la *Confirmatio quarundam ordinationum iudeis Jacce factarum*, de Cancelleria, reg. 1783 (30-35). — J. P. E. [1453]

José HINOJOSA MONTALVO, *La comunidad hebrea en Valencia: del esplendor a la nada (1377-1391)*, dins «Saitabi», XXXI (1981), 47-72.

L'autor precisa l'objectiu del seu estudi: «presentar una panoràmica lo más completa posible de dicha judería [de la ciutat de València], sobre todo en sus aspectos sociales, en un período de unos quince años, desde 1377 a 1391» (48), a base de la documentació de l'Arxiu del Regne de València (*Batllia, Mestre racional, Protocols notariais*) i de l'Arxiu municipal de la mateixa ciutat (*Manuales de consells i Lletres missives*). Patrimoni de la reina, la jueveria valenciana intenta de constituir-se en comunitat amb la seva estructura pròpia, paral·lela a la de la ciutat, però aquesta defensà els seus furs quant a la unitat de certes jurisdiccions, com és la del mostassaf (49-50); la tensió entre les dues comunitats sembla haver anat creixent fins a l'explosió de 1391 (51). Reconstruït el perímetre del Call (52-54), replanteja el tema de la seva consistència numèrica, que col·loca entre 2.500-3.000 habitants (57), dóna la llista dels cognoms més freqüents (56), es fixa en l'estructura social, copiada de la cristiana (mans major, mitjana i menor) i transcriu dos inventaris de béns (59-60) de Batllia general, apèndix 127, de 1377. Recull les dades sobre sinagogues, rabins i almoïna (60-63) i desemboca en els delictes de la societat jueva, dades que, a partir de les fonts valencianes, completen les que havia publicat Juan Ramón Magdalena Nom de Déu a base de l'ACA; remarquem els casos d'intrusisme en l'exercici de cirurgia i de medicina (66) [la documentació relativa a les activitats fetilleres de Salamies Nasci és coneguda des que la publicà Johannes Vincke, cf. ATCA, 1 (1982), 111]. — J. P. E. [1454]

Jaume MARQUÈS I CASANOVAS, *Sobre la sinagoga de Castelló d'Empúries*, dins «Anals de l'Institut d'Estudis Empordanesos», 15 (1981-1982), 269-286.

L'autor publica i comenta un document en llatí, del qual dóna també la traducció catalana, datat el 1415 i procedent de l'Arxiu Diocesà de Girona, U, vol. 115, per mitjà del qual el vicari general Guillem Mariner decretà que fos clausurada la banda meri-

dional de la sinagoga de Castelló d'Empúries, més sumptuosa i recent, i respectat el culte en la part més antiga i moderada en riquesa artística. — J. C. R. [1455]

José Luis LACAVE, *Las juderías aragonesas al terminar el reinado de Fernando I*, dins «Sefarad», XXXIX (1979), 209-224.

Presentació general del contingut del volum de Barcelona, ACA, *Reial Patrimoni* 2659, publicat el 1977 per Francesca Vendrell i Gallostra, i anàlisi detallada de les notícies sobre la situació de les aljames d'Aragó immediatament després de la Disputa de Tortosa i de les normes subsegüents. El text del registre és en aragonès. — J. P. E. [1456]

Rodrigo PITA MERCÉ, *Los últimos años de existencia de la aljama hebrea de Lérida (1490-1492)*, dins «Ilerda», XLIII (1982), 445-455.

Recopilació de dades sobre les aljames dels voltants de Lleida en la segona meitat del segle XV (Cervera, Tàrrrega, Agramunt, Fraga, Montsó i Barbastre), transcriu la concessió de permís de corretatge a dos jueus de Lleida l'any 1490, de l'Arxiu Municipal de Lleida, *Probomenies* 371, presenta l'estat demogràfic de l'aljama lleidatana segons el *Fogatge de 1491*, de Barcelona, ACA, ja publicat per Prim Bertran i Roigé (449-452); i reproduceix i comenta el paràgraf relatiu a l'expulsió, del *Libre de notes antigues de la ciutat de Leyda*, ja publicat per Pere Sanahuja (453-455). — J. P. E. [1457]

Gabriel SECALL GÜELL, *Noticias de judíos aragoneses en el momento de la expulsión*, dins «Sefarad», XLII (1982), 103-112.

Resum dels actes notariais realitzats a Tortosa durant els mesos de juliol i agost de 1492 per jueus aragonesos expulsats, conservats a Tarragona, Arxiu històric provincial, *Manual* 1237, amb transcripció de la procura datada el 7 d'agost (109-110). És reproduïda la carta de Ferran II prohibint que hom exigís d'aquells jueus altres tributs que els imposats a cristians de pas, carta ja publicada per Francesc Carreras i Candi (110-111). — J. P. E. [1458]

Joseph SHATZMILLER, *Converts and Judaizers in the Early Fourteenth Century*, dins «Harvard Theological Review», 74 (1981), 63-77.

Un dels principals punts de referència de l'estudi són dues respostes (*Resposta*) de Salomó ibn Adret en les quals es manifestava contrari a rebatejar per immersió un jueu convers cristià i retornat al judaisme. Fragments de les dues respostes són traduïts a l'anglès (64-65). — J. P. E. [1459]

Juan Luis PALOS, *La lluita contra els jueus, els protestants i l'heretgia moral. El tribunal del Sant Ofici a Barcelona (segle XVI)*, dins «L'Avenç», núm. 47 (març 1982), 21-31.

Pàgines centrades en l'actuació del tribunal de la Inquisició de Barcelona durant la segona meitat del s. XVI (23) a base dels resums de les causes enviats al Consell de la Suprema Inquisició, ara a Madrid, AHN, *Inquisición*, llibros 730 i 731, dels quals són ací copiats alguns fragments, sobretot en l'apartat relatiu a causes per motius de creences, en aquell moment de la segona meitat del s. XVI, sobretot per infiltracions d'hugonots (26-28). — J. P. E. [1460]

Francesc RIERA MONTSERRAT, *Algunes notícies inèdites sobre la qüestió xueta en el segle XVIII*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXIX (1982), 183-200.

Narració de les vicissituds que acompanyaren a Mallorca els preparatius de les reials ordres de Carles III a favor de la igualtat legal de xuetes i no xuetes, llur publicació i els intents inútils d'aplicació, narració dins la qual són transcrits in extenso els documents presentats per les diverses institucions oficials de l'illa (universitat literària, casa de la ciutat, capítol catedralici i gremis), procedents de diversos arxius de Mallorca (ARM, Arxiu Municipal, Arxiu Capitular, Arxiu Diocesà). El triomf de la pressió social mallorquina antixueta seguí manifestant-se no sols en casos particulars de matrimoni mixt projectat (197-199), ans encara en una situació en què tan interessada estava la corona com el recrutament de soldats amb motiu de la primera invasió de l'Empordà per l'exèrcit francès de la Revolució (194-197). — J. P. E. [1461]

María José HERMOSILLA LLISTERRI, *Los maestros andalusíes en la «Gunya» del Qadi 'Iyad (476-544/1084-1149)*, dins «Anuario de Filología», Barcelona 1981, 309-325.

Deu dels noranta-vuit mestres aplegats en la «Gunya» pertanyen al territori entre Oriola i Tortosa: Muhammad b. Jalaf b. Sulayman b. Jalaf b. Fathun, A. Bakr, alfaquí i tradicionalista d'Oriola (320, n. 51); Ahmad b. Tahir b. 'Ali b. 'Isà Al-Ansari al-Jazrayi, A.-l-'Abbas, tradicionalista *zabiri* de Dénia (316, n. 22); Muhammad b. al-Walid B. M. b. Jalaf b. Sulayman b. Ayyub al-Turtusi, Ibn Abi Randaqa, A. Bakr, polígraf de Tortosa (322, n. 57); dos són valencians: Julays b. 'Abd Allah b. Ahmad b. 'AA al-'Abdari, A.-l-H., tradicionalista (318, n. 36) i Sufyan b. al-'Asi b. Ahmad b. al-'Asi al-Asadi, A. Bahr, alfaquí i tradicionalista (321, n. 60); i cinc són de Xàtiva: 'Abd Allah b. Muhammad b. Ayyub b. al-Qasim al-Fihri, A.M. (314, n. 4); Muhammad b. 'Ali b. Ahmad b. Muhammad, Ibn al-Sayqal, A.'AA, tradicionalista (319, n. 45); Muhammad b. Habib b. 'AA. b. Mas'ud al-Umawi, A.'Amir (319, n. 49); Musà b. A.-l-Rahman b. Jalaf b. Musà Ibn Abi Talid, A. 'Imran, alfaquí i tradicionalista (320, n. 58) i Sulayman b. al-Bigi (321, n. 61). Cada fitxa conté les corresponents referències bibliogràfiques. — J. P. E. [1462]

Pedro BALAÑA ABADIA, *Índices de los «Anales Palatinos de Al-Hayam II»*, dins «Al-Qantara», III (1982), 228-247.

Aquest capítol de l'*Al-Muqtabas* d'Ibn Hayyan fou publicat l'any 1967 per Emilio García Gómez sense índex. En l'ara publicat trobem noms nostres com Barcelona (232), els comtes Borrell (233) i Guitart (234), Lleida (238), Tortosa (245) i València (245) i d'altres de possibles, com és ara aquest Hisn al-Roso (236) potser localitzable prop de Lleida (233). — J. P. E. [1463]

Margarita LA CHICA GARRIDO, *El poeta Ibn Darray al-Qastali en Valencia*, dins «Primer Congreso II», 411-417.

Ibn Darray visqué a València, Xàtiva i Dénia. L'autora aplega judicis de crítics àrabs de vuit segles diversos, indica les principals dades biogràfiques del poeta, s'ocupa d'algun dels poemes del *Diwan* i explica alguns fets de la recerca que permeté de trobar aquesta obra. — J. P. E. [1464]

Juan J. RODRÍGUEZ LORENTE, *Hallazgos de numismática árabe medieval de occidente y su aportación a la historia*, dins «*Madrider Mitteilungen*», 23 (1982), 428-439.

El darrer apartat de l'article s'ocupa del dirham encunyat a València l'any 404 de l'Hègira, les inscripcions del qual són transcrites en la pàgina 439. La moneda és reproduïda en la làmina 70 e, f. — J. P. E. [1465]

M. del Carmen BARCELÓ TORRES, *Documentos árabes de Al-Azraq*, dins «*Saitabi*», XXXII (1982), 27-41.

Estudi de dos documents àrabs de l'ACA i sobretot de les dues versions del tractat entre l'infant Alfons, primogènit de Jaume el Conqueridor, i Al-Azraq (Abû 'Abd Allâh Muhammad b. Hudayl), de 1244 o 1245 (ACA, Pergamins, *Jaume I* 947). L'autora apunta que el text posterior, àrab, podria ésser revisió dels pactes anteriors (28) i l'estudia des de biaixos diversos: toponímic, sòcio-polític (amb atenció a les divergències entre Pierre Guichard i Robert Ignatius Burns), familiar, etc. L'altre document és una carta d'Al-Azraq presentant uns seus missatgers a la muller de Jaume I, Violant d'Hongria, datada el 1251. Els textos són fotografiats, transcrits i traduïts en les pàgines 38-41 i en la làmina entre les pàgines 40-41. — J. P. E. [1466]

Anna LABARTA, *Cuentas del tendero morisco Gerónimo Hoix (Gandía, 1587)*, dins «*Al-Qantara*», III (1982), 135-171.

Notícia de l'existència del quadern de 17 folis, ara en l'AHN de Madrid, *Inquisición*, lligall 548/4, del qual trobem reproduïdes sis pàgines en altres tantes làmines entre les pàgines 144 i 145. Text àrab i traducció castellana són a les pàgines 158-171. L'autora analitza en particular els topònims (136-138), els antropònims (139-146), els noms de pesos, mesures i monedes (147-149) i de mercaderies (149-155) amb els preus corresponents (155-157). — J. P. E. [1467]

José TRENCHS, *El documento condal catalán. Estado actual de su estudio*, dins «*Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura*», LVIII (1982), 315-349.

Visió de conjunt dels estudis fets sobre la documentació catalana dels segles IX-XI, en particular sobre la dels comtes. Després d'unes indicacions sobre els treballs anteriors a 1939, ve una exposició dels posteriors amb especial atenció a edicions de textos (320-322), a estudis sobre diversos aspectes històrics (322-325), i més en particular a estudis sobre temes de diplomàtica (325-332). La conclusió indica els desiderata actuals (332-333). Les pàgines 334-349 contenen la bibliografia posterior a 1950, distribuïda en vuit apartats corresponents als de l'estudi introductori. — J. P. E. [1468]

Josep TRENCHS I ÒDENA, *La escribanía de Ramón Berenguer III (1097-1131). Datos para su estudio*, dins «*Saitabi*», XXXI (1981), 11-36.

El treball «pretende dar una visión globalizada de los escribanos del conde, de su origen y formación, de su estamento social, así como tratar la tipología documental de los pocos textos conocidos y sus cláusulas diplomáticas» (11-12). Després d'unes pàgines sobre les escribanies anteriors, en les quals distingeix quatre grups: el de les monàstiques i catedralícies; el de les judicials; el de les comtals; i el de les locals, presenta un per un els diversos escrivans coneguts, agrupats en eclesiàstics (18-21; remarquem a p. 20 les notícies sobre Renall), monjos (21-23), levites (23-24) i altres (24), clas-

sífica els documents i n'analitza l'estructura. En aquest apartat són recollits fragments diversos com a mostra, entre els quals destaca la referència històrica a la destrucció del castell d'Olèrdola l'any 1107 (33). És publicada en apèndix la fórmula o pauta d'acta notarial de jurament de fidelitat, d'ACA, Pergamins de Ramon Berenguer III, Extrainv. 2401 (36). — J. P. E. [1469]

Àngel CANELLAS LÓPEZ, *Las cancellerías catalano-aragonesas. Estado actual de la cuestión*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVIII (1982), 351-394.

Exposició d'allò que actualment és conegut de la cancelleria de la casa comtal de Barcelona i reial d'Aragó durant el període en el qual formaren unitat, de 1137 a 1479. Comença amb un resum bibliogràfic (351-355) i després exposa les característiques de la cancelleria per períodes: 1137 a 1218 (355-359); 1218 a 1283 (360-363); 1283 a 1291 (363-367), anys durant els quals s'hauria configurat de forma definitiva; 1291 a 1344 (367-372); 1344 a 1412 (372-378), època en la qual la cancelleria és regida, com tots els altres organismes de la cort reial, per les *Ordinacions* de Pere el Cerimoniós; i 1412 a 1479 (378-382). L'estudi de cada període es fixa en els funcionaris, les fonts documentals fins ara conservades àdhuc amb indicació del nombre de peces soles o de volums de registre, i els tipus documentals o formes diverses de la documentació elaborada; aquestes tres consideracions bàsiques són en algun cas completades per la de la «genètica documental» (369 i 375). Les pàgines finals (382-394) contenen una bibliografia general i la relativa a cada un dels períodes esmentats, amb un conjunt de cent quaranta-sis fitxes. [A la pàgina 377 ens assabentem que les cartes de Pere el Cerimoniós foren «generalment redactadas en valenciano». Davant aquesta aportació de tan extraordinària vàlua científica, hom es pregunta si el títol de l'article no havia d'ésser el de *Las cancellerías valenciano-aragonesas.*] — J. P. E. [1470]

María Desamparados CABANES PECOURT, *Particularidades diplomáticas de la cancellería de Alfonso el Magnánimo*, dins «Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval», 1 (1982), 169-180.

Exposició de la tipologia documental de la cancelleria d'Alfons el Magnànim (171-176) i de les característiques diplomàtiques emprades (176-180), deduïdes de la documentació conservada en sèries diverses de l'ARV (170). Privilegis (172-173) i provisions (173-175) són escrits en pergami, les cartes (175-176) en paper. L'autora es fixa en quatre característiques diplomàtiques: titulació (177), salutació (177-178), esment dels signes de validació (178-179) i data (179-180). — J. P. E. [1471]

María Luisa CABANES CATALÁ, *Tipología documental de Alfonso V: nombramientos de alcaides en Alicante*, dins «Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval», 1 (1982), 181-193.

Presentació (182-184) del registre de l'ARV, *Reial Cancelleria* 24 i anàlisi d'algunes de les característiques dels documents allí copiats. Les pàgines 186-187 presenten quatre llistes amb les respectives grafies de lletra gòtica i de lletra humanística, majúscula i minúscula. Al final (191-193), transcripció de tres dels nomenaments del volum [escrits, segons que sembla, en llatí. D'altra banda, Ferran d'Antequera no morí a Perpinyà (181) sinó a Igualada; el sou del castellà de Penàguila no era de mil lliures (191), ans de mil sous (191, document primer, línia 11)]. — J. P. E. [1472]

Josep TRENCHS, *La cancelleria de Enrique IV, rey de Cataluña (1462-1464): unas notas*, dins «Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval», 1 (1982), 195-206.

Reproducció dels fragments del *Manual de novells ardots* relatius al nomenament i règim d'Enric IV de Castella com a sobirà de Catalunya (195-197) i llistes de persones que formaren part del consell reial o exerciren càrrecs en la cancelleria (197-203), en la tresoreria (204) o en l'audiència reials (204-205). — J. P. E. [1473]

M.ª Milagros CÁRCCEL ORTÍ, *El documento episcopal. Estado actual de sus estudios*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVII (1982), 471-511.

La introducció recorda la bibliografia sobre el tema procedent de terres catalanes (471-473). L'exposició relativa a l'organització de l'escribania episcopal, a la genètica dels documents i a llur tipologia és feta principalment a base de les notícies de les escribanies episcopals de Barcelona, València i Mallorca. Les vint-i-tres mostres literalment transcrits en l'apèndix procedeixen dels arxius diocesans de València i Mallorca (les deu procedents d'aquest foren publicades per Joan Rosselló i Lliteras, [cf. ATCA, 1 (1982), 375, n. 192]); les tretze restants són de València, Arxiu Diocesà, Secció I, Fons III, carpetes 12-15 i 18 (491-511). — J. P. E. [1474]

M. Milagros CÁRCCEL ORTÍ, José TRENCHS ÓDENA, *Las visitas pastorales de Cataluña, Valencia y Baleares*, dins «Archiva Ecclesiae», XXII-XXIII (1979-1980), 491-500.

Resum de notícies ja publicades sobre sèries de Visita Pastoral en els arxius diocesans de Catalunya (492) i inventari de les existents en els bisbats i parròquies del País Valencià, molt detallat (495-498) per als fascicles conservats en l'Arxiu Diocesà de València I, Fons II, Visites pastorals, d'on és transcrita en apèndix la convocatòria de la visita de 1396 (500). — J. P. E. [1475]

[eter] A. LINEHAN, *Two unsealed Papal Originals in Spanish Archives*, dins «Archiv für Diplomatik», 25 (1979), 240-255.

Una d'aquestes dues lletres papals, ara a Jaca, Archivo Catedral, *Documentos pontificios* 27, és adreçada a l'ardiaca de la seu de Lleida per Bonifaci VIII el primer d'agost de 1299, i és fotocopiada entre les pàgines 248-249 i transcrita entre les pàgines 254-255; en el mateix arxiu i sèrie, n. 26 i 26 bis, hi ha dues altres versions de la mateixa butlla (251-253), en la qual el papa fa referència a processos realitzats pels arquebisbes-metropolitans de Tarragona Benet [de Rocabertí] i Roderic [Tello] sobre si el capítol d'aquella seu era canonja agustiniana. — J. P. E. [1476]

José GARCÍA ORO, *La documentación franciscana española. Notas para una archivística y diplomática franciscanas*, dins «Archivo Ibero-Americano», XLII (1982), 7-74.

L'exposició teòrica fa referència en algun punt als dos manuals notariais d'A. Anglès i d'A. d'Odena, dels primers anys del segle XVI, en l'Arxiu Històric de Protocols Notariais de Barcelona (36, nota 117), al *Libro de las bulas, privilegios y otros papeles que contiene el archivo de la provincia* [de framenors de València], de València, Arxiu del Regne, *Clerecia* 1869 (47-48); i a l'edició del *Supplementum privilegiorum*, Barcelona 1523 (61-62). — J. P. E. [1477]

Josep M. LLORENS I RAMS, Montserrat MATARÓ I PLADELASALA, Josep Manuel RUEDA I TORRES, *Estudi del poblament al segle XI a Sant Feliu de Buixalleu, Arbúcies, Breda i Riells*. Estudi introductor i a càrrec de l'Honorable Senyor Miquel COLL I ALENTORN, Barcelona 1982, 96 pp.

Volum commemoratiu del novè centenari de la mort de Ramon Berenguer II, comte de Barcelona, fet al qual és dedicada la primera part del volum (9-36), on trobem la recopilació de notícies que dediquen al fet set crònicons de l'època (28-29) i els cronistes pseudo-Bernat Boades (Enric Roig i Jalpí) i Jeroni Pujades (29-34). L'altra part és una sistematització de les dades econòmiques que els documents contemporanis ja coneguts i ací aplegats (67-86) ofereixen sobre les poblacions esmentades en el títol. Els documents han estat tretts de les recopilacions citades en la pàgina 94. — J. P. E.
[1478]

Anscari M. MUNDÓ, *Méthode comparative-statistique pour la datation des manuscrits non datés*, dins *Paläographie* 1981. Colloquium des Comité International de Paléographie. München, 15-18. September 1981. Referate herausgegeben von Gabriel SILAGI (Münchener Beiträge zur Mediävistik und Renaissance-Forschung 32), Munic 1982, 52-54.

Presentació del mètode de comparació estadística, proposat per l'autor, el qual es promet que donarà resultats més objectius que els de «l'ull paleogràfic», exposat a tantes imprecisions. La teoria és ací aplicada al fragment de traducció catalana del *Liber iudiciorum*, normalment datat de la segona meitat del s. XII, que l'autor ha comparat amb tretze volums i deu documents escrits a Catalunya entre 1132 i 1235. El resultat comparatiu de cada característica és exposat en la làmina segona, al final del volum (*Tafel II*), amb la conseqüència que el màxim d'elements concordants es troba en els escrits de 1182 i 1188. — J. P. E.
[1479]

Josep M. NADAL i M. Teresa SABRIÀ, *L'accés del català a l'escriptura*, dins «L'Avenç», núm. 49 (maig 1982), 15-21.

Visió de conjunt del procés que desembocà en l'ús normal de la llengua catalana en la literatura escrita durant els segles XII i XIII per a un públic que desconeixia el llatí. Els autors remarquen la tercera funció, la «d'interpret entre la llengua dels escrits, el llatí, i la llengua dels usuaris de la lletra escrita, el vulgar» (17) dels redactors de la rica documentació jurídica catalana dels segles X-XII, funció semblant a la dels lectors públics de textos més literaris, la pronúncia llatina dels quals podia acostar els textos savis a la parla del poble (17). Durant el segle XII s'hauria accentuat l'accés directe del lector al text i per tant la necessitat que aquest fos en la seva llengua (18). A partir d'ací, els autors exposen els camins de l'ús de la llengua vulgar en la poesia (en aquest cas l'occità més o menys catalanitzat), en les traduccions bíbliques i la predicació (*Homilies d'Organyà*) i en els textos jurídics (18-19). L'article s'acaba amb dades sobre l'ús col·loquial, culte i administratiu de les llengües àrab i hebrea entre nosaltres, amb dades del segle XIII per a la primera (20-21). La il·lustració ofereix dues pàgines d'altres tants manuscrits i la reproducció total d'un document pertanyents a l'època estudiada. — J. P. E.
[1480]

Mila SEGARRA, *Sobre ortografia i pronunciació en català antic*, dins «L'Avenç», núm. 49 (maig 1982), 22-26.

Estudi filològic de l'evolució de la llengua catalana durant els segles IX-XII, amb

particular atenció a l'*Acta de consagració i dotació de la catedral d'Urgell* del 839, a l'*Epístola fàrcida de sant Esteve*, a les *Homilies d'Organyà* i al *Capbreu de la vall de Ribes* de 1283. — J. P. E. [1481]

Jesús ALTURO I PERUCHO, *Dos petits itineraris de Ramon Berenguer III i d'Alfons el Cast*, dins «Faventia», 4/2 (1982), 95-97.

Complement als itineraris de Ramon Berenguer III i d'Alfons el Cast a base de les dates de set documents de l'ADB, fons de Santa Anna i fons de Santa Eulàlia del Camp, expedits a Besalú i a Cervera els dos del primer i a Barcelona, Saragossa, Lleida i Perpinyà, els cinc del segon. — J. P. E. [1482]

Max CAHNER, *Estudi gramatical dels hidrònims catalans*, dins «Societat d'Onomàstica. Butlletí interior», núm. VII (1982), 1-8.

Les pàgines 3-5 contenen mostra de les formes com els escriptors del segle XIII al XIV expressaven els cursos d'aigua. — J. P. E. [1483]

Will H. L. OGRINC, *Western society and alchemy from 1200 to 1500*, dins «Journal of Medieval History», 6 (1980), 103-132.

Resum general del tema, atent sobretot a Anglaterra. Dedicada, però, mitja pàgina a Arnau de Vilanova (107), del qual esmenta cinc títols, i altra mitja a Ramon Llull (107-108), en relació al qual reconeix que les obres alquímiques a ell atribuïdes són totes posteriors a la seva mort, bo i deixant, però, obert l'interrogant de si escriví alguna obra sobre alquímia (108). La làmina de la pàgina 122 reproduïx una il·lustració del s. XV on són figurats els quatre principals alquimistes, entre els quals figura Arnau de Vilanova. — J. P. E. [1484]

Linda PATERSON, *Great Court Festivals in the South of France and Catalonia in the Twelfth and Thirteenth Centuries*, dins «Medium Aevum», LI (1982), 213-224.

L'autora defensa que Catalunya no fou només un ressò de les corts provençals, ans tingué vida pròpia amb trets peculiars. Després de ràpida revista per diverses corts europees, descriu les catalanes a base sobretot de dos fragments de la *Crònica* de Ramon Muntaner i arriba a la conclusió que allò que hom hi cercava era possibilitat de reunir-se i parlar fins enllà de la nit vora el foc. — J. P. E. [1485]

Yves DOSSAT, *La découverte des textes cathares: le père Antoine Dondaine*, dins «Cahiers de Fanjeaux», 14 (1979), 343-359.

Les pàgines 348-352 són dedicades al tractat càtar que Duran d'Osca reproduï fragmentàriament a l'inici dels capítols del seu *Liber contra manicheos* (1222-1223?). J. P. E. [1486]

Paule V. BÉTÉROUS, *Xénophobie, xénophilie dans les miracles mariaux en langue vulgaire, de la Romania au XIII siècle*, dins «Bulletin Philologique et Historique (jusqu'à 1610)», anné 1978, París 1980, 131-142.

Examina, entre d'altres de no catalanes, la narració n. 20 del recull de Lleida publi-

cat el 1956 per Pere Bohigas, en el qual veu una mostra d'anglofilia (135-136), explicada pel fet d'ésser l'aliança amb Anglaterra una constant en la història de Catalunya (139). — J. P. E.

[1487]

José M. LACARRA, LUIS GONZÁLEZ ANTÓN, *Los testamentos de la reina Maria de Montpellier*, dins «Boletín de la Real Academia de la Historia», CLXXVII (1980), 671-688.

Notícia que el primer dels tres testaments de la reina Maria de Montpeller, mare de Jaume I el Conqueridor, ha estat trobat en la Biblioteca de l'Academia de la Historia, de Madrid, «Colección Salazar y Castro», Apéndice, Leg. D, carp. 9, n. 1, signatura general 9/1641. L'estudi preliminar exposa els problemes amb els quals la reina s'havia hagut d'enfrontar en anys anteriors a causa del senyoriu sobre Montpeller, i els més personals de la relació entre els esposos Pere el Catòlic i Maria, reflectits en els tres testaments de 1209, 1211 i 1213. En les pp. 686-688, transcripció del primer, les dues cares del qual són reproduïdes fotogràficament en les pp. 684-685. — J. P. E.

[1488]

José SÁNCHEZ HERRERO, *Los concilios provinciales y los sínodos diocesanos españoles 1215-1550*, dins «Quaderni Catanesi di Studi Classici e Medievali», IV (1982), 111-197.

Continuació de l'estudi publicat en la mateixa revista, III (1981), 113-181 (cf. ATCA 2 [1983], 453, n. 608). Ens afecten les pàgines dedicades als concilis provincials de Tarragona (123-148), amb indicació de les edicions dels respectius textos [cal afegir, per al de l'any 1312, l'estudi resumit dins ATCA 1 (1982), 367, n. 162, en virtut del qual aquella assemblea ha deixat d'ésser només «probable» (134), qualificació que encara li aplica l'autor; també manca qualsevol esment del concili provincial de Lleida de 1418, tan important]; als sínodos diocesans de Barcelona (154-155), Girona (163-166 [cf. ATCA 2 (1983), 553-554, n. 961]), Lleida (169-170), Sogorb (183-184), Tarragona (187-188), Tortosa (190-192), Seu d'Urgell (193 [en endavant caldrà tenir present les dades proporcionades per l'estudi d'Enric Moliné, resumit dins ATCA 2 (1983), 567-658, n. 1016, sobre la tradició de celebrar sínode al cap de poc de la presa de possessió d'un nou bisbe]), València (193-195) i Vic (195-196). — J. P. E.

[1489]

Ana M.ª BARRERO GARCÍA, *El Derecho Romano en los Furs de València de Jaime I*, dins «Primer Congreso II», 471-478.

Exposades les sentències diverses sobre les fonts dels *Furs*, l'autora comunica els resultats globals de la seva investigació tant sobre les rúbriques com sobre el text dels *Furs* esmentats. La font més important és el *Corpus Iuris Civilis*, però hi ha una influència no menyspreable de *Lo Codi* (amb comparació a triple columna 476). La del *Decretum* de Gracià i la dels *Libri Feudorum* es redueix a dues normes cada un. — J. P. E.

[1490]

Margarida GONZÁLEZ I BETLINSKI, Anna RUBIÓ I RODON, *La Regla de l'orde de Santa Clara de 1263. Un cas concret de la seva aplicació: el monestir de Pedralbes de Barcelona*, dins «Acta historica et archaeologica mediaevalia», 3 (1982), 9-46.

Les pàgines inicials (9-29) resumeixen algunes lluites del s. XIII entorn de la pobresa franciscana, sintetitzen la regla de vida dels convents de menorettes publicada per Urbà IV el 1263 (13-24) i recorden algunes dades de la fundació del monestir

de Pedralbes i dels successius alleugeriments de la regla durant els segles XIV-XV (24-28). Les pàgines 28-44 contenen la transcripció de la *Segona regla de Santa Clara* en català, existent a Barcelona, Arxiu del monestir de Pedralbes, armari XVIII, n. 24, al començament de la qual hi ha la crònica de la fundació del monestir (29-30). La transcripció acaba amb un vocabulari (44-45). — J. P. E. [1491]

Bernat DESCLOT, *Crònica*. A cura de Miquel COLL i ALENTORN (Les millors obres de la literatura catalana 76), Barcelona 1982, 376 pp.

El pròleg a aquesta edició (9-39), tal com diuen els editors (9), és reproducció d'alguns apartats del publicat en el volum 62 d'«Els Nostres Clàssics», Barcelona 1949, i més en concret de les pàgines 13-21, 22-24, 25-29, 30-35, 35-37, 40-41, 42-51, 52-54, 57-58, 61-62, 65-69, 69-72, 74-76, 77-79, 79-82, 84-85, 88-92, 93-100, 102-106. El text de la *Crònica* és acomodació del de l'edició esmentada. — J. P. E. [1492]

Àngel POVEDA i SÁNCHEZ, *Aigües i corrents d'aigua a la toponímia de MAYURQA segons el Llibre del repartiment*, dins «Societat d'Onomàstica. Butlletí interior», núm. IX (1982), 47-57.

Estudi dels hidrònims d'arrel àrab consignats en el *Llibre del repartiment* de Mallorca, relatius a rius o torrents, fonts, «qanawat», aljubs, safareigs, sínies, horts i jardins, dels quals l'autor ofereix la denominació àrab correcta i procura d'indicar l'actual localització. — J. P. E. [1493]

Jane C. WILMAN, *A Medieval Urban Frontiersman: Pere de Barceló*, dins «Comitatus. A Journal of Medieval and Renaissance Studies», 12 (1981), 70-96.

Examen de la biografia i de les activitats financeres d'un emigrat de Lleida a València amb motiu de la conquesta de Jaume I a base de documentació d'ACA, publicada o inèdita. En són transcrits alguns fragments. Barceló apareix en el *Llibre del repartiment* (74). — J. P. E. [1494]

JAUME I, *Crònica o llibre dels fets*. A cura de Ferran SOLDEVILA (Les millors obres de la literatura catalana 86), Barcelona 1982, 428 pp.

Les pàgines inicials, signades per C[arme] A[rnau], presenten l'autor i l'obra amb particular atenció a determinar les etapes en què fou escrita (5-7). La introducció de Ferran Soldevila és un extret de la publicada a Barcelona l'any 1971 en *Les quatre grans cròniques* (9-33), corresponents a les pàgines 13-22, 23-25, 26-29, 31-32, 33-34) i el text reproduceix el d'aquella edició (35-422). Les pàgines 423-426 ofereixen un glossari. — J. P. E. [1495]

Stefano ASPERTI, *Indagini sul Libro dels feyts di Jaume I: dall'originale all'archetipo*, dins «Romanistisches Jahrbuch», 33 (1982), 269-285.

L'estudi es basa en l'anàlisi dels capítols 47-87 (conquesta de Mallorca), cosa que ha confirmat en l'autor la certesa d'unitat de redacció de tota l'obra, amb dues possibles excepcions, la de la darrera secció, possiblement de Jaume Sarroca, i la dels capítols 123-126 sobre la conquesta d'Eivissa, basats en la narració d'algué que hi fou present (269-276). Acabada la *Crònica* entorn de 1276, l'autor planteja el problema de

la seva relació amb el text llatí escrit per Pere Marsili els anys 1313-1314 i desestima tant la tesi de Manuel de Montoliu (text llatí font del text català) com la de Lluís Nicolau d'Olwer (independència dels textos llatí i català) i reafirma que la versió llatina depèn de la catalana, a base d'indícis que globalment adquireixen «valore di prova inoppugnabile» (279): formes verbals en primera persona del plural, alguns noms propis en català, simplificació del cap. 138, citació de l'*Ars amandi*, la citació bíblica equivocada del cap. 53, corregida en el text llatí i en el text català editat a València el 1557 i el joc de paraules «turcs»-«torres» en el cap. 199. La traducció llatina de Pere Marsili seria un instrument de divulgació de les gestes de Jaume I i de reafirmació de la casa de Barcelona per a un públic cortesà entre 1310-1320 (282-283). Marsili, però, no indica el seu text base i per això cal preguntar-se en quin estadi de transmissió es trobava el text català emprat per Marsili (283): indicis diversos porten l'autor a un resultat admès almenys com a hipòtesi de treball: el model de Marsili es trobava en un estadi anterior al que és possible de reconstruir ara a base de tots els manuscrits del *Llibre dels fets*, agrupables en dues famílies: la formada pel ms. 1 de la Biblioteca Universitària de Barcelona amb una versió aragonesa, d'una banda, i els altres tres manuscrits (Barcelona, Biblioteca de Catalunya 1734; Escorial Y.III.5; Madrid, Biblioteca Nacional ms. 10121) i la ja esmentada edició de València. — J. P. E. [1496]

Germà COLON DOMÈNECH, *Uns passatges de la Crònica de Jaume I a la llum del text dels Furs*, dins «Primer Congreso II», 459-470.

En el capítol II-III-26 dels *Furs de València*, ací transcrit també en traducció llatina (459-460), figura «enagarà» = «animaverit», verb del qual aplega trenta-tres mostres més en escriptors catalans medievals (461-463); n'estudia l'ús sintàctic i proposa de millorar a base del mateix verb dos passatges del *Llibre dels feyts* de Jaume I: «a vagar» < «anagar» al capítol 112 i «s'anaguava» al cap. 226, verb que no ha d'ésser interpretat «s'enaiguava»; i un de la *Crònica* de Pere el Cerimoniós: «avagam» < «anagam», lectura que ja donà Amadeu Pagès, sense encertar-li el sentit, el qual no és «amarar-se de suor», ans «encoratjar, incitar, induir algú». Provindria d'«indagare», amb un sentit semblant al de la frase de sant Jeroni: «... asinus... a domino... indagatus...». — J. P. E. [1497]

Vicente L. SIMÓ SANTONJA, *El notariado valenciano en tiempos de Jaime I*, dins «Primer Congreso II», 479-493.

El *Costum* de 1240 conté una rúbrica «De notariis» amb nou disposicions, completables amb algunes d'altres títols (*De lezda, corredoribus et retorno*). A continuació, l'autor transcriu i comenta les prescripcions que es troben en el text llatí dels *Fori antiqui*, com també, en general, en el text català, relatives a diversos punts concrets. En parlar del col·legi, addueix testimonis del temps de la Guerra de Successió sobre l'origen de la funció notarial a València a partir de la Conquesta (487-488). Al final figura la nòmina de notaris que reberen concessions de Jaume I, d'acord amb el volum ms. de Madrid, Biblioteca Nacional 10.444 (493). — J. P. E. [1498]

Colección de cartas puebla, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVII (1981), 381-384.

Transcripció del document amb el qual Guerau Amic, castellà d'Amposta, establia l'alqueria de Bimaraix, terme de Borriana, a Arnau de Golifàs, Berenguer de Piera,

Joan Peris i Pere de Tallada el 20 de febrer de 1256 (1255). L'original és a Madrid, AHN, Órdenes militares, carpeta 516. — J. P. E. [1499]

Josep R. SOLÉ, Manuel J. PELÁEZ, *Aspectos institucionales jurídico-públicos y de derecho feudal en la Carta de franquicia de Bañolas de 1263*, dins «Besalú IV», 319-333.

Nova transcripció del text de la carta d'enfranchiment atorgada per l'abat a la població de Banyoles l'any 1263, ja publicada per Pere Alsius i Torrent i per Josep M. Font i Rius (327-330). La carta enfranquia dels tres mals usos d'eixorquia, intèstia i cugúcia, els quals són explicats a base de la doctrina de Joan de Socarrats, *In tractatum Petri Alberti... de consuetudinibus Cathalonie inter dominos et vasallos ac nonnullis aliis... commentaria*; la part relativa a eixorquia és transcrita extensament (321-323), les altres, resumides. Són també transcrits altres documents relatius a l'afer. — J. P. E. [1500]

Arcadi GARCIA SANZ, *La primera època del Consolat del Mar de València (1283-1362)*, dins «Primer Congreso II», 501-512.

L'època inicial va de l'erecció el 1283 a les grans reformes dels anys 1358-1362 (502). L'estudi es basa en la documentació aplegada en la càtedra «Consolat de Mar» de la Facultat de Dret de la Universitat de Barcelona. El *Privilegium magnum* de 1283 permetia el naixement del Consolat de València (503-504). El nou dret vinculat al Consolat fou recollit en la *Consuetudo maris* (505 i 507). La institució valenciana influí en la parallela de Mallorca i el notari d'aquesta, Huguet Borràs, compilà l'*Orde judiciari de la cort dels cònsols de mar de la ciutat de València*. Tot desembocaria en els *Capitols del consolat de mar de Mallorca* (ARM, còdexs *Rosselló vell* i *Rosselló nou*). El resultat de les innovacions s'aplicava a Barcelona el 1348 (508-509). Les dificultats que s'anaren presentant en la segona meitat del s. XIV finiren amb la transacció de 1360 (511). — J. P. E. [1501]

G. ROSSELLÓ-BORDOY, J. SASTRE MOLL, *El mudejarismo en Mallorca en la época de Ramon Llull*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXIX (1982), 257-263.

L'aportació present és feta en referència a la hipòtesi exposada per Joan Vernet de si l'obra de Llull s'adreçava a una població mallorquina cripto-musulmana que s'expressava en català. Els *Llibres de comptes de les obres de l'Almudaina i del Castell de Bellver* (1309-1314), de l'Arxiu del Regne de Mallorca, demostren la supervivència nombrosa de musulmans, a Ciutat o fora, esclaus i lliures, alguns d'ells homes d'ofici que devien entendre i àdhuc parlar en català. — J. P. E. [1502]

Miguel ASÍN PALACIOS, *El Islam cristianizado. Estudio del sufismo a través de las obras de Abenarabi de Murcia*. Dibujos de Carlos de MIGUEL (Libros Hiperión 58), Madrid 1981, 544 pp.

En les pàgines 219-220 trobem la tesi que l'allegoria de la candela, emprada per Ramon Llull en el *Liber mirandarum demonstrationum* (*Llibre de demostracions*), seria reproducció literal de la que es troba en el *Fotubat* d'Abenarabí. Ja abans (11) havia recordat el deute, tant de Ramon Martí com de Ramon Llull en relació a l'escola «suffí». — J. P. E. [1503]

Dominique URVOY, *Perspectives històriques sobre l'«Art» de Ramon Llull*, dins «L'Avenc», núm. 48 (abril 1982), 40-45.

Després d'unes observacions crítiques a les tesis de Lluís Sala Molins i d'Armand Llinarès, l'autor afirma que «fins ara, aquest Art (de Llull) ha escapat de l'anàlisi històrica» (40), art «explícitament concebut com un mètode de confrontació entre religions —i per tant civilitzacions— diferents» i per tant comprendre l'objectiu filosòfic de Llull equival a examinar «aquest paper de confrontació de les diverses mentalitats que coexisteixen en la seva època» (40). A continuació, Urvoy recorda les principals escoles d'islamisme que configuaven Mayúrqa immediatament abans de la conquesta: l'escola del «kalam» o teologia apologetica, sembla que majoritària, la del «fiqh» literalista i legalista, minoritària, i alguns signes d'atenció a la mística, ambient al qual respondrien els temes fonamentals de Llull, els de les «rationes necessariae» i el dels atributs divins o dignitats, analògicament participats en l'escala descendent dels éssers (42), posicions fonamentals que van en Llull acompanyades per dos detalls «folk-lòrics»: la mística, en connexió amb el sufisme, i certs procediments de ciències ocultes, transformats en «màquina de pensar». El judaisme, en canvi, només hauria tingut un influx parcial en tant que font d'informacions sobre l'Islam i confirmació del lloc central de la teoria de les «dignitats» (43-44). Dels possibles tres plans de la confrontació religiosa amb l'Islam (anàlisi textual, polèmica popular i controvèrsia de tipus universitari), el *Llibre del gentil* hauria estat una mostra de la segona, el *Llibre de contemplació en Déu*, en canvi, hauria iniciat un cos doctrinal sobre l'art de pensar, el qual, un sol moment, el de l'*Ars notatoria*, hauria estat exposat en els seus elements formals purs (44-45). Nicolau de Cusa no s'hauria interessat massa a l'aprofundiment del mètode lullà i Leibniz només a la seva traducció matemàtica. — J. P. E. [1504]

Ramon LLULL, *Llibre de Meravelles*. A cura de Marina GUSTÀ. Pròleg de Joaquim MOLAS (Les millors obres de la literatura catalana 36), Barcelona 1980, 362 pp.

Reedició del text publicat per Salvador Galmés els anys 1931-1934, sense oblidar el publicat el 1901 per Jeroni Rosselló i Mateu Obrador, regularitzant, però, la grafia «sempre que el canvi no pogués implicar una realització fonètica diferent de la que el manuscrit fa suposar» (16). Acompanyen l'edició unes pàgines destinades a resumir biografia, importància de l'obra i bibliografia principal de Ramon Llull, signades per C[arme] A[rnau] [però, ¿serà veritat que «tota la prosa catalana anterior a Llull consistia en traduccions»?]. El pròleg de Joaquim Molas (9-15) defineix el conjunt de l'obra lulliana com a elegia i utopia, personificables en *Llibre de meravelles* i en *Blanquerna*, obres de les quals assenyala semblances i diversitats. El primer es col·locaria en la línia de la literatura escolàstica quodlibetal, diàleg entre mestre(s) i deixeble, en el qual l'estructura enciclopèdica ha estat transformada en novellística, amb marc esceno-gràfic (*locus amoenus*) i psicològic, on no manca la captació de deliciosos contrastes de la vida domèstica. El *Llibre de les bèsties*, incorporat de manera forçada al conjunt de l'obra, n'és la part més novellística i imaginativa (13), i és una crítica moral dels mecanismes de confrontació en una societat pràcticament feudal. — J. P. E. [1505]

John DAGENAIS, *New Considerations on the Date and Composition of Llull's Llibre de bèsties*, dins «Actes Yale», 131-139.

Revisió de la tesi, segons la qual el *Llibre de les bèsties* hauria estat escrit abans del *Llibre de meravelles* i després integrat en ell com la seva setena part. La raó que propugna la redacció del *Llibre de les bèsties* abans de 1286, es basa en què Honori IV

suprimí l'Orde dels Apòstols de Gerardo Segarelli, lloablement citat en el pròleg, i per tant la raó esmentada només valdria per al pròleg, no per al cos del *Llibre de les bèsties*. D'altra banda, la inclusió d'un llibre semblant en un altre era possibilitat que Llull podia conèixer pel cas paral·lel del *Rasa'il* (Epístoles) dels Germans de la Puresa i, per tant, no sembla necessari d'acceptar que el *Llibre de les bèsties* fos escrit abans que el *Llibre de meravelles*. — J. P. E. [1506]

Ramon LLULL, *Llibre d'Evast e Blanquerna*. A cura de Maria Josepa GALLOFRÉ.

Pròleg de Lola BADIA (Les millors obres de la literatura catalana 82), Barcelona 1982, 360 pp.

Després d'un resum bio-bibliogràfic, signat per C[arme] A[rnau], ve el pròleg, en el qual l'autora recorda que fins a mitjan segle XIX de Llull interessà l'Art i que després ha interessat la literatura, la qual tenia per al seu autor valor d'intenció segona o de camí per a assolir la primera, l'honor de Déu. Cap autor de la Baixa Edat Mitjana no hauria realitzat tant a consciència aquest sotmetiment, objectiu ja perseguit en el *Llibre de contemplació en Déu* (9). Badia s'inclina a favor de la tesi d'Anthony Bonner, data la novel·la entre 1274 i 1283 i [contra E. W. Platzeck] a favor de mantenir la primera «n» en la paraula «Blanquerna» (9-10). Defineix aquest romanç com a «novel·la-embolcall» de la veritat de Llull, com a «novel·la de tesi» que configura la imatge del cristià ideal, que és Blanquerna, el qual, en esdevenir Amic desvelaria el sentit últim de la utopia lulliana (11). La reforma moral de la humanitat, entesa en tant que cos social, seria una utopia secundària, en funció de la primera i s'hauria de realitzar d'acord amb els postulats de la teocràcia i «amb la més estricta tradició feudal» (12). En aquesta utopia, «els subjectes individuals tenen sentit en la mesura en què remeten a les espècies i als gèneres» (13); els «eximplis» tindrien una funció semblant, la de permetre el salt a una doctrina abstracta. Tot ajuda a fer de Blanquerna «un heroi genèric, utòpic i crònic» (14). La novel·la seria estilísticament «una solemne lliçó de sensatesa i de bon gust literaris» (14). El text de l'obra lulliana és l'establert per Salvador Galmés per a «Els Nostres Clàssics», Barcelona 1935-1954. — J. P. E. [1507]

Ramon LLULL, *Llibre d'amic e amat*. I. Text original. II. Text en català modern per Miquel PEIX (Col·lecció Els Daus 52), Barcelona 1982, 134 pp.

Després de la introducció (5-6), que insisteix a derivar aquesta obra no dels suffis ans «només de la qualitat lulliana d'intellectual cristià i d'antic amador trobadoresc» (5), segueix la transcripció del text medieval en les pàgines parells, encarat amb el text contemporani en les pàgines senars (8-129). Les quatre darreres pàgines, «A tall d'epíleg» (131-134) transcriuen alguns fragments de la tesi doctoral *Amor, amar i amors del 'Llibre d'Amic i Amat' d'En Ramon Llull*, presentada per Pere Prat i Serra en la Pontifícia Universitat Gregoriana de Roma. — J. P. E. [1508]

Josep PERARNAU I ESPELT, *Un text català de Ramon Llull desconegut: La «Petició de Ramon al papa Celestí V per a la conversió dels infidels»*. Edició i estudi, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 1 (1982), 9-46.

Notícia de l'existència del text en el volum de Munic, Bayerische Staatsbibliothek, Cod. hisp. [cat.] 60, presentació de l'estructura interna de la *Petició*, exposició de les circumstàncies ambientals de la presentació de la súplica durant el mes que Celestí V visqué a Nàpols (12-17), bo i insistint en el fet que Llull hauria vist en Celestí V una

personificació del seu papa Blanquerna, estudi de les característiques que diferencien aquesta de les altres peticions lullianes d'objectiu idèntic i, sobretot, de les aspiracions d'«espirituals» contemporanis com Angelo Clarenó, cosa que explicaria l'absència d'elements escatològics en la petició (20-22) i anàlisi de l'evolució de Llull en el tema de la guerra santa, del refús a l'acceptació, la qual no seria merament circumstancial (22-26). L'edició crítica del text (29-43) és completada amb l'índex de mots (44-46) J. P. E.

[1509]

Miquel BATLLORI, *Sur l'édition de l'autobiographie de Raymond Lulle par le père de Gaiffier*, dins «Analecta Bollandiana», 100 (1982), 683-689.

Comparació entre les edicions de la *Vita coetanea* de Baudouin de Gaiffier, el 1930, i la d'Hermogenes Harada el 1980. La diferència més notable és que el primer havia estat fidel al text de París, Bibliothèque Nationale lat. 15450 i el segon, a base de París, Bibliothèque Nationale lat. 14586 cerca un arquetipus «x» anterior al volum esmentat en primer lloc. Harada, encara, normalitza molt més la grafia llatina. A continuació, Batllori estableix la llista de les lectures de Harada que considera preferibles, la de les preferibles en l'edició de de Gaiffier, la de les incertes i reflexiona en particular sobre tres lectures de la darrera edició. — J. P. E.

[1510]

Modest PRATS, *Ramon Llull, «creador del català literari»*, dins «L'Avenç», núm. 49 (maig 1982), 27-30.

Tot i no ésser l'únic entre els seus contemporanis a emprar el català en la creació literària (Jaume I, Bernat Desclot també se'n serveixen), per la quantitat de la seva producció (encara que també usi el llatí i l'àrab) i sobretot pel fet d'haver-hi escrit obres de teologia, de filosofia, de pedagogia i d'altres matèries molt abans que hom ho fes en les llengües d'Europa, aquest seu treball fou autèntica creació, car també entre nosaltres hom continuava a emprar el llatí en tractar tal problemàtica. L'explicació podria venir de la seva formació de tants anys com a trobador de línia provençal; l'objectiu missioner podria ésser altra causa, però ací l'autor no creu que l'alta qualitat lingüística de l'obra lulliana hagi estat «com una bella i gratuïta casualitat», ans afirma que «en Llull hi ha una clara consciència d'opció idiomàtica i de voluntat d'estil» (28), estil que seria el resultat de la imitació de la «sòlida arquitectura sintàctica» pròpia de la gramàtica llatina i de la «disciplina i habilitats retòriques» corresponents a la formació trobadoresca (28). Ja el primerenc *Llibre de contemplació* plantejaria la teoria de la bellesa de l'ordre i de la jerarquia de les paraules basada en llur significació, esforç que desembocaria en la *Rethorica nova*, on estableix el principi que la bellesa de les paraules prové de la caritat (29). La sintaxi presentaria la duplicitat d'ésser, de vegades, calc de construccions llatines i d'altres reflex de l'espontaneïtat del llenguatge popular. Pel que fa al lèxic, l'autor accepta els resultats dels estudis de Francesc de B. Moll (30). Pel que fa a l'influx de la llengua de Llull en els escriptors posteriors, Prats s'associa més al pessimisme de Jordi Rubió que no a l'optimisme de Martí de Riquer. — J. P. E.

[1511]

Nathaniel B. SMITH, *Ramon Llull, trobador exalçat*, dins «Hispanofila», 26 (1982), 1-7.

La posició de Llull envers els trobadors, ambivalent després de la conversió, és perceptible en el *Cant de Ramon*. Vist amb mirada de conjunt, aquest recorda els

gèneres de «comiat» i de «planh» o d'altres models occitans molt personalitzats. Les imatges i el llenguatge són els de la «cansó». — J. P. E. [1512]

Sebastián GARCÍAS PALOU, *Ramon Llull y el Islam*, Ciutat de Mallorca 1981, XVI i 488 pp.

L'autor, cap al començament del llibre, ens parla de «la empresa islàmica de Ramon Llull, la qual constitueix el asunto de este libro» (15), «por lo cual, en realidad, viene a ser una especie de *Islamología cristiana*» (15) i al cap de poc resumeix el resultat del seu estudi afirmant que Llull «más que un destacado estudioso de los temas del Islam... es, principalmente, un celoso misionero-apologeta, que conoce los errores teológicos y filosóficos de los musulmanes y los refuta... con la finalidad de mostrarles la verdad... cristiana» (18). Aquest estudi de la islamologia lulliana és dividit en dues parts. La primera és constituïda, tot i no existir cap indicació al respecte, pels capítols II-XIII, els quals ressegueixen els contactes personals que Llull tingué amb els musulmans en el curs de la seva vida, des de la convivència de les comunitats cristiana i musulmana a Mallorca, passant per la casolana amb l'esclau sarraí fins a arribar al darrer viatge missioner a Tunis. La segona part, constituïda bàsicament pel capítol XIV, és un estudi-comentari al llibre quart, *De la creença dels sarraïns del Llibre del gentil i dels tres savis*, en el qual la tal creença és reduïda a dotze articles, nombre que no es troba en les sistematitzacions conegudes del credo musulmà (243-252). Els apèndixs es refereixen als plans estratègics de croada contra l'Islam propugnats per Llull a partir de 1292 (419-438), a la cronologia de les seves relacions amb l'Islam (439-445) i a la reproducció d'onze documents o textos contemporanis sobre el tema (458-459). Completen el volum un índex de termes àrabs (459-461) i una bibliografia específica (463-479). L'autor manifesta en alguna ocasió la seva disconformitat amb tesis recents de Dominique Urvoy: 40, nota 30: no haurien fugit tots els moros benestants de Mallorca; 28, nota 54 i 415: el coneixement d'escrits suffis no fou purament casual. — J. P. E. [1513]

Eusebio COLOMER, *Zu dem Aufsatz von Rudolf Haubst «Der junge Cusanus war im Jahre 1428 zu Handschriften-Studien in Paris»*, dins «Mitteilungen und Forschungsbeiträge der Cusanus-Gesellschaft», 15 (1982), 57-70.

Colomer accepta que la prova publicada per Rudolf Haubst (cf. ATCA 1 [1982], 363, n. 148) demostra que Nicolau de Cusa es trobava a París el 1428 treballant en obres de Llull. A partir d'ací, exposa les diverses possibilitats que París oferia per a un contacte amb obres lullianes (cartoixa de Vaubert, llibreria de la Sorbona i en particular el fons llegat per Thomas Le Myésier), sense que sigui possible de decantar-se per cap en particular. Pel que fa al possible paper d'Emeric Van De Velde com a anella de conjunció entre Llull i Nicolau de Cusa, Colomer continua pensant que la mediació d'Emeric és una hipòtesi (68), bo i fent remarcar que ja en les obres de l'època d'Emeric a Colònia (1425 i ss.) es troben expressions de molt probable procedència lulliana, cosa que es podria explicar pels seus anys d'estudi a París (1410-1415), on el lullisme era viu, tal com demostren les repetides preses de posició de Jean Gerson en contra. — J. P. E. [1514]

Jean-Daniel CAVIGIOLI, Ruedi IMBACH, *Quelques complements aux catalogues des oeuvres d'Heymericus de Campo*, dins «Codices manuscripti», 7 (1981), 1-3.

Aquestes pàgines són complement de l'inventari d'obres dels primers professors de la Universitat de Lovaina publicat l'any 1977 per Luc Burie. Assenyalem els volums manuscrits de Londres, Wellcome Historical Medical Library, ms. 12, i el de Liège, Bibliothèque Universitaire, ms. 339C, perquè contenen el *Compendium divinatorum*, ultra el *Compendium ethicorum* i el *Compendium primae philosophiae* el primer volum, i uns *Dubia super compendium divinatorum* d'autor dubtós, el segon [Emeric Van de Velde és un dels autors més importants per a la història del lullisme de la primera meitat del s. xv]. — J. P. E. [1515]

Charles H. LOHR, *Ramón Lull und Nikolaus von Kues. Zu einem Strukturvergleich ihres Denkens*, dins «Theologie und Philosophie», 56 (1981), 218-231.

L'influx de Llull en Nicolau de Cusa és una mostra del que exercí en tot el període del Renaixement a la Il·lustració. L'autor el rastreja en els vint-i-un primers sermons, de 1430 a 1441, acabats de publicar entre 1970 i 1977. La presentació del pensament lullian n'exposa la doctrina sobre l'estructura de l'ésser, sobre la dinàmica del coneixement, sobre la funció dels principis relatius, punts que l'autor veu concentrats en la síntesi de les tesis lullianes feta a Tunis l'any 1292, tal com diu la *Vita coetanea* (222-223), sobre els correlatius i sobre les grans etapes de formació del sistema lullian. La lectura del sermó de Nadal de 1430, tot i que Nicolau de Cusa no citi explícitament Ramon Llull, presenta assimilada la teoria dels correlatius i permet de veure que el principi central del sistema cusà és la relació amb Déu com a «principium, medium, finis». — J. P. E. [1516]

Silvano CAVAZZA, *Platonismo e riforma religiosa: la «Theologia vivificans» di Jacques Lefèvre d'Étaples*, dins «Rinascimento. Rivista dell'Istituto Nazionale di Studi sul Rinascimento», seconda serie, XXII (1982), 99-149.

Assenyalem el fet que Lefèvre en aquesta obra no fa referències ni als comentaristes medievals d'Aristòtil ni als grans mestres de l'escolàstica, cosa que fa més interessant la citació explícita (i les implícites) a Ramon Llull i a Nicolau de Cusa. — J. P. E. [1517]

Frances A. YATES, *Lull and Bruno. Collected Essays. Volume I*, Londres 1982, XII i 279 pp. i 57 il·lustracions.

Aquest recull aplega dos estudis de l'autora: *The Art of Ramon Lull: an Approach to it through Lull's Theory of the Elements* (9-77), publicat l'any 1954, i *Ramon Lull and John Scotus Erigena* (78-125), de l'any 1960. — J. P. E. [1518]

Karel HUBKA, *The late Seventeenth-Century Lullism in Caspar Knittel's* (sic), dins «Collectanea Franciscana», 51 (1981), 65-82.

Estudi de l'obra *Via regia* (1682), col·locada en el marc de l'evolució cultural de l'escola jesuítica immediatament després de la guerra dels Trenta Anys. Reafirmat el caràcter lullian de tota l'obra mitjançant l'anàlisi de cada una de les seves parts (67-69), sintetitza l'itinerari que conduí de l'*Art de la memòria* renaixentista a la recerca d'una *Ars universalis* o mitjà d'obtenir un coneixement complet del diví i de l'humà amb el menor temps. L'obra de Knittel és compilació d'allò que havien ofert els seus predecessors (Athanasius Kircher, Sebastián Izquierdo) en la recerca d'una art cognoscitiva universalment vàlida, problema que en aquells moments féu moure el mateix empe-

rador d'Àustria, Ferran III (75); només les notícies sobre la càbala semblen procedir de Giovanni Pico della Mirandola (76). L'article acaba amb tres preguntes: ¿com s'expliquen les tres edicions de la *Via regia*? Pel fet d'haver-ne donat notícia els *Acta eruditorum* 1682 i pel fet d'haver merescut l'atenció de Daniel Georg Morhofius en el seu *Polibistor literarius*. ¿Com s'explica l'atenció dels jesuïtes envers el lullisme? Per llur activitat missionera, que els fa apreciar l'art de la memòria i la inventiva retòrica. ¿Quina relació hi ha entre lullisme i les ciències especialitzades que neixen el segle XVIII? El lullisme encaixa amb els segles de transició entre Edat Mitjana i el segle de la Il·lustració, atents a tots els camins místics de contacte amb la realitat. — J. P. E.
[1519]

Pere RAMÍREZ MOLAS, *Modulacions del tema lullà del «Davallament» i «pujament» en la lírica de Verdager*, dins «Sugranyes», 261-277.

L'influx de Lull en Verdager apareix el 1879 en *Idilis i cants místics*, reapareix el 1887 en *Lo somni de Sant Joan* i esdevé onada entre 1893 i 1896 en *Roser de tot l'any*, *Flors del Calvari* i *Perles del llibre d'Amic i d'Amat*, influïts sobretot pel *Llibre d'amic i amat*, present en la Biblioteca Episcopal de Vic l'any 1869 en l'edició de *Blanquerna*. Verdager reelabora el pensament lullà transformant-lo en cançó i Ramírez es fixa en la relació topogràfica entre amat i amic en els paràgrafs 258-260 del *Llibre* esmentat. — J. P. E.
[1520]

Heiko A. OBERMAN, *The Reorientation of the Fourteenth Century*, dins «Studi sul XIV secolo in memoria di Anneliese Maier» a cura di A[lfonso] MAIERÙ e A[gostino] PARAVICINI BAGLIANI (Storia e Letteratura 151), Roma 1981, 513-530.

A l'interior d'aquesta visió de conjunt, crítica de la imatge que per al segle XIV dibuixaren Pierre Mandonnet i Étienne Gilson, segons els quals aquell segle hauria estat dominat per un pan-escolasticisme tomista, l'autor subratlla, entre d'altres elements, la vigència de les expectatives escatològiques, realitat incompatible amb l'afirmació d'aquells autors, segons els quals el mètode lògic i pedagògic escolàstic hauria estat plenament acceptat; en aquest marc l'autor recorda les posicions contraposades d'Arnau de Vilanova i de Guiu Terrena (i d'altres) en relació a la possibilitat de preveure la data de la fi del món. — J. P. E.
[1521]

John F. BENTON, *The Birthplace of Arnau de Vilanova: A Case for Villanueva de Jiloca near Daroca*, dins «Viator», 13 (1982), 245-257; i *New Light on the Patria of Arnald of Villanova: The Case for Villanova de Jiloca near Daroca*, dins «Analecta Sacra Tarraconensia», 51-52 (1978-1979 [1983]), 215-227.

Recordat el problema del lloc de naixement d'Arnau i que els seus contemporanis el qualificaren de «catalanus», l'autor reproduïx el colofó de l'actual ms. Beverly Hills (Califòrnia), Pincus Ms. 3, f. 48, el qual repeteix el qualificatiu, i la relativa nota marginal, afirmant que tal qualificació és mentida i que Arnau era «de Villa Nova de Sancto Martino circa Civitatem Darocensem» (248). Aquesta anotació hauria estat escrita per un posseïdor del volum, Juan de Ejulve, els dos autògrafs del qual són reproduïts en la pàgina 251 de «Viator». Però «un sol testimoni no confirmat és insuficient per a establir una dada de fet» (235). L'autor acaba formulant hipòtesis per al cas que l'afirmació de Juan de Ejulve resultés confirmada. Les darreres pàgines contenen descripció dels mss. Pincus 1-3 i Bethesda, National Library of Medicine, Early Western MS 79. Els volums Pincus ms. 1 i ms. 3 serien escrits amb lletra catalana

(254-156); el darrer conté el *Speculum medicine* d'Arnau de Vilanova. La lletra dels altres dos seria del sud de França. — J. P. E. [1522]

Michael R. McVAUGH, *Further documents for the biography of Arnau de Vilanova*, dins «Dynamis. Acta Hispanica ad Medicinae Scientiarumque Historiam Illustrandam», 2 (1982), 363-372.

Recopilació de disset referències a documents d'ACA relatius a Arnau de Vilanova, els quals corregeixen o completen les regestes anteriors. Nou d'aquests documents són reproduïts in extenso. — J. P. E. [1523]

Alain MILHOU, *La chauve-souris, le Nouveau-David et le Roi Caché (trois images de l'empereur des derniers temps dans le monde ibérique: XIIIe-XVIIe s.)*, dins «Mélanges de la Casa de Velázquez», XVIII/I (1982), 61-78.

El «Vae mundo in centum annis...», atribuït a Arnau de Vilanova, aplica la imatge escatològica de la rata-pinyada («vespertilio») a un rei de la casa de Barcelona. A través de Joan de Rocatallada i de l'infant fra Pere d'Aragó, la profecia arribà a la casa de Trastàmara i és emprada en el pas del s. xv al xvi tant en l'àrea catalana (Jeroni Torrella) com en la castellana i encara se'n féu ressò Gaspar Escolano. En el «Vae mundo...» un nou David restauraria la fortalesa de Sió, imatge recollida per fra Joan Alemany en el *De la venguda de Antichrist*, obra que tingué molta difusió en traducció castellana (69-71). La figura del (Bon Rei) Encobert també es troba en l'escrit d'Alemaný, significativament reeditat a València el novembre de 1520, i encara tindria fortes repercussions a Castella en temps de Felip II. — J. P. E. [1524]

Agostino PARAVICINI BAGLIANI, *A proposito dell'insegnamento di medicina allo Studium Curial*, dins «Studi sul xiv secolo in memoria di Anneliese Maier» a cura di A. MAIERÙ e A. PARAVICINI BAGLIANI (Storia e letteratura 151), Roma 1981, 395-413.

L'autor esmenta les referències d'Arnau de Vilanova als dos cardenals anglesos alquimistes John of Toledo i Hughes of Eversham en *De vita philosophorum* i esmenta la recepta de l'or potable en d'altres escrits (406). — J. P. E. [1525]

Hermann J. HALLAUER, *Cod. Harl. 5403 (Sammlung alchemistischer Schriften)*, dins «Mitteilungen und Forschungsberichte der Cusanus-Gesellschaft», 15 (1982), 43-56.

Els folis 43-50 d'aquest volum contenen un *Liber de compositione medicine sive elixiris*, més conegut com a *Practica*, que hom, també Hallauer, atribueix a Arnau de Vilanova (47-48). — J. P. E. [1526]

Dolors PIFARRÉ TORRES, *Dos visitas de comienzos del siglo XIV a los hospitales barceloneses d'En Colom y d'En Marcús*, dins *La pobreza II*, 81-93.

Després d'un resum de notícies sobre cada un d'aquests «hospitals» i d'esquematitzar les dades ofertes per les dues actes de visita pastoral ací publicades (84-90), l'autora ofereix en apèndix (91-93) una transcripció seva de les actes esmentades, de l'ADB, *Visitationum I*. — J. P. E. [1527]

Carme SALA I GIRALT, *La Indústria Paperera Catalana en els seus orígens (senyals, marques, filigranes)*, dins «Festes de la Mare de Déu del Tura. Olot, del 4 al 12 de setembre de 1982», [Olot 1982, 15-16].

Notícia de la conferència pronunciada per Oriol Valls i Subirà a Olot el 30 d'abril de 1982 sobre *El paper a la Garrotxa i a les seves rodalies*, de la recopilació de filigranes realitzada per l'autora en els arxius notarial i municipal d'aquella població i de la senyal en ziga-zaga, precedent immediat de les filigranes figuratives, trobat en el fons notarial de Santa Pau i fotogràficament reproduït en la pàgina 15 a base del paper on és escrit un document datat l'any 1307. — J. P. E. [1528]

Josep PERARNAU I ESPELT, *Activitats i fórmules supersticioses de guarició a Catalunya en la primera meitat del segle XIV*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 1 (1982), 47-78.

Exposició basada en les sèries sobretot de *Visites pastorals* dels arxius diocesans de Barcelona i de Girona. Comença agrupant les notícies sobre persones acusades de practicar activitats supersticioses (49-54), ofereix, a continuació, dades sobre casos més coneguts (54-57) i aplega al final els relatius a Na Gueraula Codines, de Subirats (58-64). En l'apèndix de les pàgines 66-75 són transcrits onze documents relatius al tema, en els quals consten set de les fórmules en vers emprades pels guaridors, i d'altres en prosa. En notes són transcrits les procedents d'altres fons (47-48). Les pàgines 76-77 contenen l'índex de mots catalans. — J. P. E. [1529]

Pablo CATEURA BENNÀSSER, *Las «avaries» de una coca de Sancho de Mallorca (1321)*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXIX (1982), 93-111.

L'estudi exposa el resultat d'aportacions precedents al tema de naus del Regne de Mallorca i sintetitza les dades de *Lo libra de les massions de la cocha del senyor rei*, de l'ARM, Reial patrimoni, Expedients i documents escadussers 1321, transcrit íntegrament a partir de la pàgina 104. — J. P. E. [1530]

Josep PERARNAU I ESPELT, *El testament de Guillem Marrell, parent de Nicolau Eimeric*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 1 (1982), 263-268.

Transcripció del testament de 1322, el qual permet d'explicar per què Nicolau Eimeric fou conegut amb el motiu de «Marrell» i d'altres detalls de la seva família d'argenteres gironins. — J. P. E. [1531]

Sara CUNCHILLOS DE LOSCERTALES, *Cuaderno de documentos sobre Berenguer de Maguerola, como procurador real en los condados del Rosellón y la Cerdaña (siglo XIV)*, dins «Besalú IV», 93-106.

Presentació global del contingut del quadern existent a l'ACA, Cancelleria, Vària núm. 57, amb documentació de 1344 a 1380 relativa a drets reials en els comtats, amb transcripció de les rúbriques d'encapçalament i resum, en català, dels seixanta-cinc documents (95-99). En les pàgines 100-104 són transcrits els tres primers documents de la col·lecció, nomenaments de Berenguer de Maguerola com a lloctinent de tresorer reial, duaner i procurador del rei en els comtats de Rosselló i de Cerdanya. — J. P. E. [1532]

Josep PERARNAU, *El bisbe de Barcelona fra Bernat Oliver (1345-1346) i els framenors de Vilafranca del Penedès*, dins «Estudios Franciscanos», 82 (1982), 277-306.

Un conflicte entre la parròquia i els framenors de Vilafranca del Penedès, iniciat poc abans de l'arribada de fra Bernat Oliver a Barcelona i acabat per ell, permet de descobrir les idees d'aquell bisbe entorn de la pobresa franciscana. L'estudi es basa en catorze documents relacionats amb aquell afer, conservats en els volums 13 i 14 de la sèrie *Notularum communium* de l'Arxiu Diocesà de Barcelona, transcrits en l'apèndix (289-306). — J. P. E.

[1533]

Diplomatario del Cardenal Gil de Albornoz. Cancillería Pontificia (1354-1356). Introducción por Emilio Sáez y María Teresa Ferrer y estudio diplomático por José Trenchs Ódena (Monumenta Albornotiana [2]), LXIV i 682 pp. i 16 fulls amb 25 fotograts.

En els 504 documents registats o transcrits hem trobat les següents notícies nostres: els ambaixadors de Pere el Cerimoniós assisteixen a Avinyó a les negociacions de pau entre Gènova i Venècia, 15 febrer 1354 (20-21, n. 25). Pere Roig, «preposito de la catedral de Génova», actua com a procurador del cardenal Gil de Albornoz, 18 juny 1354 (77, n. 85; cf. 131, n. 140, 133, n. 143). L'arquebisbe de Saragossa demanava per a Romeu de Lahoz un benifet en el bisbat de València, aquest concedit per Innocenci VI (184-185, n. 200-202). Pere Roig, capellà d'Elna i procurador del cardenal Albornoz, demana una canongia a Elna, 27 maig 1355 (296-297, n. 305). Innocenci VI demana un subsidi als abats, entre els quals figuren els de Sant Pere de Galligants, Vilabertran, Sant Quirze de Colera, Sant Pere de Rodes, Santa Maria de Roses, Sant Miquel de Fluvià, Sant Llorenç del Mont, Sant Pere de Besalú, Banyoles, Camprodon, Sant Salvador de Brea (*sic!* Breda), Ripoll, Arles [del Tec], Sant Cugat del Vallès, prior de la seu de Tortosa, abat de Sant Feliu de Girona, de Poblet, de Sant Andreu (Elna), Sant Miquel de Cuixà, Canigó, Vallbona (Elna), Sant Joan de les Abadesses, Santa Maria de l'Estany, [Sant Benet de] Bages, Santa Cecília de Montserrat, Bellpuig [de les Avellanes], Cardona, Sant Cerni de Tavèrnoles, Àger, Santes Creus, Benifassà i d'Escarp, 8 setembre 1355 (334-342, n. 351). Innocenci VI demana al bisbe d'Osca informació sobre possible permuta de Betxí per Fuentes de Ebro, suggerida per l'arquebisbe de Saragossa, 17 setembre 1355 (377, n. 381). El mateix papa demanava a Pere el Cerimoniós que pagués el cens per Sardenya i Còrsega, 2 desembre 1355 (379-380, n. 385). Bernat de Camps demana canongia a Osca o a Sant Feliu de Girona per a Ramon des Quer, 22 desembre 1355 (415-416, n. 424). Innocenci VI comunica a Pere el Cerimoniós i a d'altres membres de la família reial el nomenament de Fernando Gómez de Albornoz com a comanador de Montalbán, 1 maig 1356 (446-447, n. 458-459). El papa demana al rei esmentat que reconegui i ajudi Fernando Gómez de Albornoz i no el mestre de Montalbán nomenat pel superior de l'orde, 15 juliol 1356 (489-490, n. 485). El papa demana el valiment de Bernat de Cabrera per al mateix objectiu (492, n. 487). — J. P. E.

[1534]

Rosa María Muñoz Pomer, *Preliminares de la guerra de los dos Pedros en el Reino de Valencia (1356)*, dins «Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval», 1 (1982), 117-134.

Exposició de les repercussions a València de la tensió creixent entre Pere el Cerimoniós i Pedro I de Castella l'any 1356 fins a arribar a la guerra declarada (Guerra

dels dos Peres). Base de l'exposició són les diverses sèries de l'AMV, *Manuals de consells*, *Lletres missives*, *Claveria comuna*, *Manuals d'albarans*, d'on són transcrits fragments diversos. — J. P. E. [1535]

Urbain V (1362-1370). Lettres communes analysées d'après les registres dits d'Avignon et du Vatican par Michel et Anne-Marie HAYEZ avec la collaboration de Janine MATHIEU et de Marie-France YVAN. Tome VIII (Bibliothèque des Écoles Françaises d'Athènes et de Rome, 3e Série-V^{bis}), Roma 1982, 504 pp.

Tenen relació amb el nostre tema els resums següents [cf., en allò que toca a la disposició de les notícies, ATCA 2 (1982), 513, n. 844]: *De absoluteione plenaria in articulo mortis*: a favor de Joana, filla de Pere el Cerimoniós, 8 gener 1369 (3, 22913); de Gispert de Campllong i muller Sança, senyors del castell de Púbol (Girona), 9 gener 1369 (3, 22914); de Guillem, vídua de Bernat Gual, i d'Elionor, muller de Francesc de Casanova, ambdues de Barcelona, 16 gener 1369 (3, 22916-22917); d'Arnau, abat del monestir d'Arles del Tec (Elna), 27 febrer 1369 (5, 22946); d'Agneta, vídua de Berenguer de sant Joan, d'Elna, i de Brunissén de sant Marçal, monja de santa Clara de Perpinyà, 27 maig 1369 (7, 22984 i 22985); de Pere c'Estrada i Bernat de Marimon, ciutadans de Barcelona, 7 setembre 1369 (10, 23031 i 23032). *De beneficiis sub expectatione*: reserva d'un benefici a Barcelona per a Joan de Verges, beneficiat de Castelló d'Empúries, 8 gener 1369 (18, 23100); d'un benefici a Tortosa a Berenguer des Bosc, clergue de Vic, 16 gener 1369 (18, 23101). *De beneficiis vacantibus*: la sagristia de sant Feliu de Girona i altres beneficis en aquell bisbat són atorgats al cardenal Pèire de Banac, 8 novembre 1368 (23, 23124); la parròquia de Mora (Tortosa) a Romeu Mascareny, durant quatre anys lector de dret canònic, 28 novembre 1368 (26, 23135); la parròquia de Montsó (Lleida) a Jaime de Lidón, 12 desembre 1368 (32, 23163); el deganat i una canongia de la seu de Mallorca a Étienne de Poissy, cardenal, 15 gener 1369 (40, 23197); porció d'Alpont (Sogorb) a Pasqual Cervera, clergue de València, 29 gener 1369 (42, 23209); la parròquia de Vila-real (Tortosa) a Antoni Besant, 29 juny 1369 (43, 23211); canongia i prebenda de la seu de Lleida a Domènec Roig, de València, estudiant de dret canònic a Montpeller, 3 febrer 1369 (45, 23221); canongia i prebenda de la seu de Girona a Bernat des Camps, de família de ciutadans de Girona i capellà reial, 27 febrer 1369 (49, 23239); canongia, prebenda i prebostia de la seu de Lleida a Guillem Galceran de Rocabertí, canonge de Girona i estudiant de dret canònic a Bolonya, 27 febrer 1369 (50, 23240); canongia, prebenda i ardiaconat en la seu de Mallorca a Francesco de Tebaldeschis, cardenal, 24 abril 1369 (60, 23283); sagristia del monestir d'Amer al monjo Pere Oller, 28 abril 1369 (63, 23294); parròquia de Lluçmajor (Mallorca) a Pere Torrosella, 16 maig 1369 (65, 23303); capellania de l'Armentera (Girona) a Enric Hugonis, «qui idioma Cathalanicum scit loqui et in partibus illis mansionem perpetuam elegit», 25 maig 1369 (66, 23309); priorat de Cervià (Girona) a Felip Cabassole, cardenal, 9 juny 1369 (68, 23320); parròquia d'Agramunt a Gil Zorie (sic! Sòria?), 13 juny 1369 (70, 23331); prebostia de l'almoina del pa de la seu de Girona a Pere Dalmau, «de partibus Cathalonie oriundo», 16 juny 1369 (71, 23332); capellania de Setcases (Girona) a Martí Concili, de València, estudiant de dret civil a Bolonya, 25 juny 1369 (73, 23339); parròquia de Pusià (Narbona) a Guillem Siguer, fins aleshores canonge de Guissona i rector d'Agramunt (Seu d'Urgell), 5 agost 1369 (83, 23385); ardiaconat de Terol en la seu de Saragossa a Berenguer Gener, canonge de Tortosa, jurista i conseller reial, 2 setembre 1369 (87, 23404); canongia i prebenda en la seu de València a Berenguer Vicenç, batxiller en decrets i beneficiat de santa Maria de Manresa (Vic), 27 setembre 1369 (90, 23421). *De beneficiis vacaturis*: vicaria perpètua de Lanaga (Osca) a Arnau Zanull, clergue de

València, 24 abril 1369 (102, 23482). *De conservatoriis*: els abats de sant Pere de Rodes i de sant Pere de Besalú (Girona) i el prior de sant Pau del Camp (Barcelona) són constituïts jutges sobre els drets del monestir de Banyoles (Girona), 17 gener 1369 (119, 23598); els bisbes de Barcelona i de Vic i el sagristà de Tarragona, constituïts jutges en qüestions del capítol de la Seu d'Urgell, 25 agost 1369 (131, 23718). *De fructibus percipiendis in absentia*: facultant als bisbes de Barcelona i de Tortosa a concedir dret a percepció dels fruits dels respectius beneficis als deu clergues que vagin a evangelitzar les Illes Canàries, 5 setembre 1369 (157, 23840). *De indultis, privilegiis et dispensationibus*: habilitant Guerau de Novalles per al càrrec de prior de la col·legiata d'Organyà (Seu d'Urgell), 7 novembre 1368 (160, 23847); concedint a Nicolau Eimeric facultat d'examinar amb altres quatre mestres en teologia de l'estudi dominicà de Barcelona, el candidat fr. Miquel Polo, i de magistrar-lo, si l'examen és positiu, 9 desembre 1368 (170, 23896); atorgant cent dies d'indulgència als qui ajudin a acabar santa Maria del Pi, de Barcelona, 19 desembre 1368 (174, 23909); concedint a Joan, comte d'Empúries, llicència de poder-se fer dir missa en llocs sotmesos a interdicte, 8 gener 1369 (177, 23930); concedint el mateix a Gispert de Campllonc, senyor de Púbol, 9 gener 1369 (177, 23932); concedint cent dies d'indulgència als qui visitin l'església de Púbol, 9 gener 1369 (177, 23931); concedint de poder-se fer dir missa en llocs sotmesos a interdicte als infants reials, el futur Joan I i el futur Martí l'Humà, a Elionor i Joana, filles de Pere el Cerimoniós, 9 gener 1369 (178, 23933-23936); concedint cent dies d'indulgència als qui visitin la capella de les Onze mil verges de Framenors de Girona, 9 gener 1369 (178, 23937); concedint dispensa d'impediment matrimonial al futur Joan I, per casar-se amb Joana, filla del difunt rei Felip de França, 9 gener 1369 (178, 23938); confirmant a Aparici d'Alès, vicari general de la Seu d'Urgell la canongia i prebenda concedides pel bisbe de la mateixa seu, 22 gener 1369 (183, 23968); confirmant a Pere Estampa, capellà de València, la parròquia de Montcada de l'Horta, 22 gener 1369 (184, 23969); confirmant l'elecció de Pere Robert d'Altpoll per al prebostat de Canolls (Elna), 28 febrer 1369 (191, 24015); encarregant als bisbes de Barcelona i de Tortosa la concessió de les gràcies apostòliques als missioners barcelonins que vagin a les Illes Canàries, 30 agost 1369 (234, 24199). *De litteris communibus*: encarregant al cardenal Joan de Blandiac de posar fi al judici entre el comte d'Empúries i l'abat i monestir de santa Maria de Roses pel fet que els homes dels Empúries havien preses les claus dels portals de la vila de Roses, 8 novembre 1368 (250, 24261); encarregant al bisbe de Barcelona d'informar-se dels detalls, sobretot econòmics, de la venda del senyoriu sobre Molins de Rei a la reina Elionor, muller de Pere el Cerimoniós, per part del monestir de santa Clara d'Oristany en l'illa de Sardenya, 18 gener 1368 (263, 24294); encarregant al cardenal Joan de Blandiac la qüestió entorn d'una canongia, prebenda i prebostia concedides pel papa a Martín de Zalba en la seu d'Elna, 4 abril 1369 (271, 24316); encarregant l'oficial del bisbat de Narbona de presentar-se personalment davant Pere el Cerimoniós i d'intimar-li altra vegada l'excomunió, si en un termini de quinze dies no revocava l'aplicació de les constitucions de pau i treva al bandeig de prelats i eclesiàstics, 14 juliol 1369 (282, 24343). *De litteris diversarum formarum*: sobre problemes en l'aplicació del testament d'Arnau de Castellet, degà de la seu de Mallorca, en els quals es trobava implicat el bisbe Antoni de Colell, 28 gener 1369 (330, 24494); sobre aplicació de penes canòniques als rebels contra Pere el Cerimoniós, de Sardenya, 6 febrer 1369 (333, 24505); sobre operacions vinculades a la compra dels senyoriis d'Oló i d'Aguiló per part del monestir de l'Estany a Sibilla, vídua de Pere de Montcada, 19 març 1369 (352, 24564); concedint a Berenguer d'Erill, bisbe electe de Barcelona, facultat de rebre la consagració episcopal de mans del bisbe que desitgi, salvats els drets del metropolità, arquebisbe de Tarra-

gona, 19 maig 1369 (368, 24616); concedint a Agneta, vídua de Berenguer de sant Joan, d'Elna, facultat de fer-se dir missa en llocs interdits, 4 juny 1369 (373, 24639); allargant fins a Tots Sants d'aquell any a Berenguer d'Erill, bisbe electe de Barcelona, el termini de rebre la consagració episcopal, 5 juny 1369 (374, 24640); idèntica concessió a Jaume çà Tria, bisbe electe de Girona, amb les de rebre el presbiterat i la consagració episcopal de mans del bisbe que vulgui, 5 juny 1369 (374, 24641-24643); concedint nova dispensa per al matrimoni entre Joan, comte d'Empúries, i Blanca, filla de Pere de Sicília, 11 juny 1369 (381, 24663); confirmant la rectoria de Manacor (Mallorca) a Pere Serra, estudiant de dret canònic, 17 juny 1369 (387, 24687); en la fundació del «Collegi de dotze metges», de Montpeller, hom diu que és veí de la casa del mestre en medicina Joan Jacme, en el carrer de sant Mateu o «dels metges», 25 setembre 1369 (417, 24801); encomanant a Nicolau de Térrens, ministre de Framenors de la província d'Aragó, d'examinar amb altres quatre mestres en teologia en l'«studium generale» del seu orde, de València, fra Arnau Renardes, i de conferir-li el grau de magisteri, si supera els exercicis, 30 setembre 1369 (421, 24817); encomanant a l'arquebisbe de Narbona diverses gestions en l'afer de la compra-venda del senyoriu de Molins de Rei per part d'Elionor d'Aragó al monestir de Santa Clara d'Oristany, i en cas que aquella no vulgui restituir l'esmentat senyoriu, de declarar-la excomunicada, 1 octubre 1369 (422, 24821-24822); concedint a Berenguer, abat d'Arles del Tec (Elna) permís de rebre de mans de qualsevol bisbe la benedicció abacial, 17 octubre 1369 (426, 24837). *De litteris dominorum cardinalium*: concedint al cardenal Felip Cabassole, canongia, prebenda i ardiaconat de Ribagorça de la seu de Lleida, 9 juny 1369 (433, 24854); al cardenal Simon de Langham, prebostia en la seu de València, ultra canongia i prebenda, ja concedides, 12 juliol 1369 (434, 24855); canongia, prebenda i ardiaconat en la seu de València a l'esmentat cardenal Felip Cabassole, 7 setembre 1369 (434, 24859); el priorat de Fraga (Lleida) al cardenal Guillem Sudre, 5 octubre 1369 (435, 24864). *De prebendis vacantibus*: col·lació de canongia i prebenda en la seu d'Elna a Guillem Boer, batxiller en decrets, 16 maig 1369 (452, 34993); col·lació de canongia i prebenda en la seu d'Urgell a Arnau Ferrer, estudiant de quart any de dret canònic a Montpeller, 25 juny 1369 (454, 25001). *De prebendis vacaturis*: col·lació de canongia amb reserva de prebenda en la seu de Barcelona a favor de Guillem Nicolau, estudiant de dret canònic i «familiar» de la casa reial, 16 gener 1369 (460, 25030); reserva de canongia i prebenda a la seu d'Urgell a favor d'Eimeric Donat, clergue de València, a 22 anys rector de dret canònic, vacant per translació de Bernat de Brugueroles a la seu de Girona, 24 gener 1369 (461, 25037). *De provisionibus prelatorum*: elecció de Pere Vernet, monjo d'Arles del Tec, per a abat de sant Pere de Rodes (Girona), 10 gener 1369 (473, 15101); trasllat d'Arnau, fins aleshores abat de sant Pere de Rodes, al càrrec d'abat de santa Maria d'Arles del Tec, 10 gener 1369 (473, 25102); comunicació al rei Pere el Cerimoniós del trasllat de Bernat, arquebisbe de Torres (Sardenya) a arquebisbe de Càller, 7 febrer 1369 (475, 25117); trasllats de Juan, bisbe de Sogorb i d'Albarrassí, al bisbat d'Osca; i d'Enec de Vallterra, bisbe de Girona, al bisbat de Sogorb i d'Albarrassí, 3 març 1369 (479, 25141); nomenament de Jaume çà Tria, ardiaca de Mallorca, bisbe de Girona, 3 març 1369 (479, 25142); trasllat de Jaume d'Aragó, de bisbe de Tortosa a bisbe de València, 5 març 1369 (479, 25143); trasllat de Guillem de Torrelles, de bisbe de Barcelona a bisbe de Tortosa, 14 març 1369 (480, 25146); nomenament de Berenguer d'Erill, abat de Gerri, bisbe de Barcelona, 14 març 1369 (480, 25147); nomenament d'abat de santa Maria d'Arles del Tec a favor de Berenguer, prior de sant Pau del Camp de Barcelona, 21 juliol 1369 (487, 25193); comunicació al rei Pere el Cerimoniós del nomenament de Guillem Bellvaisí, framenor, arquebisbe de Torres (Sardenya), 8 agost 1369 (489, 25204). *De regularibus*: nomena-

ment de Climent Provençal, monjo d'Amer, sagristà del mateix monestir (Girona), 9 juny 1369 (494, 25227); delegació en l'abat de sant Pere de la Portella dels poders necessaris a fi que no continuï passant per prior de sant Llorenç de *Mauroenox* (sic! de Morunys?), depenent de sant Serni de Tavèrnoles, Jaume Garcia, ans el legítim prior Germà Agulló, recomanat per Felip, abat de Tavèrnoles, 16 gener 1369 (495, 25230); concessió a Guillem Massó, monjo de santa Maria d'Arles del Tec, de la sagristia del mateix monestir (Elna), 21 juliol 1369 (498, 25247); nomenament de Ramon de Guixà, monjo d'Arles del Tec, prior de sant Pau del Camp, de Barcelona, 21 juliol 1369 (499, 25248); nomenament de Pere de Prat, monjo de santa Maria de Cergo (Sardenya, bisbat d'Empúries), prior de santa Maria de Meià (Seu d'Urgell), depenent de Ripoll, 23 juliol 1369 (499, 25249). *De religionis ingressu*: encarregant als canonges de Barcelona, Pere Samer i Pere *Aquichini*, de fer rebre canonge de Tarragona Arnau Guillem de Campllonc, clergue de Girona (9 juny 1369) (502, 25258); encarregant al bisbe, al degà i a l'ardiaca de Lleida de fer rebre canonge de Tortosa, Guillem de Matarulla, «racioner» de Lascarre (Lleida), 24 juliol 1369 (503, 25262). — J. P. E. [1536]

Lluís GIMENO I BETÍ, *La similitudència durant els segles XIV i XV*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVII (1981), 369-379.

Definida la similitudència com a «repetició de paraules de so semblant col·locades al final de dues o més clàusules o membres del període» (369), n'assenyala les grans etapes (prosòdica o tònica) en la Roma antiga, la continuïtat imperial i la traducció en l'oratoría tant política com religiosa del segle XIV català; en el s. XIV, en canvi, l'oratoría política evoluciona vers fórmules classicitzants, la religiosa en canvi segueix mantenint la similitudència (376); en Felip de Malla la similitudència esdevindria prosa rimada, tècnica que encara conservarien els humanistes valencians de finals de segle (378). Tot el procés hauria desembocat en la «valenciana prosa», que, segons l'autor, potser no seria altra cosa que «la natural evolució de totes les fórmules del *cursus*, les de la prosa rítmica i les de la similitudència barrejades amb una nova manera de dir que podria venir dels escriptors italians» (379). — J. P. E. [1537]

Arseni PACHECO-RANSANZ, *Notes per a l'estudi de la narrativa catalana en vers dels segles XIV i XV*, dins «Actes Yale», 151-161.

L'autor creu percebre en la narrativa en vers del pas del segle XIV al XV una petita revolta que insinua un nou esperit i cerca noves formes de narrar, per exemple en el fet que hom passa del ritme monòton dels versos apariats en les «noves rimades» a una forma d'expressió més acostada a la prosa i al llenguatge propi de la narració, les «codolades» (153-155), fins al punt que l'encreuament d'aquests dos gèneres potser explicaria les «noves rimades comediades» de Jaume Roig (156). Però els experiments de mètrica i llenguatge només serien signe d'una revolució més profunda, en virtut de la qual hom integraria en la narració les coordenades d'espai i de temps, els detalls de context familiars al lector i l'atenció als aspectes econòmics. L'autor posa exemples d'aquesta darrera part trets del testament de Bernat Serradell i de Francesc de la Via. J. P. E. [1538]

Josep PERARNAU I ESPELT, *La butlla de Gregori XI relativa a l'escriptora catalana, sor Ramoneta Oller*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 1 (1982), 269-270.

El text de la butlla de Gregori XI, ací transcrita, permet de saber que aquesta

monja dominicana barcelonina havia escrit alguns llibres devots en llengua vulgar. La butlla és de 1372. — J. P. E. [1539]

Josep PERARNAU I ESPELT, *El Tractatus brevis super iurisdictione inquisitorum contra infideles fidem catholicam agitantes de Nicolau Eimeric. Edició i estudi del text*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 1 (1982), 79-126.

En la introducció, l'autor data l'escrit entre 1383 i 1386 (84), exposa la seva característica d'ésser un conjunt de sillogismes basats en premisses d'«autoritat», destinats a convèncer els juristes del consell reial (88), contra els quals l'inquisidor defensava la seva competència exclusiva a judicar les desviacions doctrinals de jueus i moros en territori cristià quan aquestes també constituïen doctrines no ortodoxes per al cristianisme, assenyalava punts per a la recerca ulterior, presenta l'esquema lògic del tractat (97-98) i l'edita críticament a base de l'únic text conservat, el de Mallorca, Biblioteca Bartomeu March 15-III-6 (101-125). — J. P. E. [1540]

Nicolau EYMERIC (!), *Manual de inquisidores* según la edición del abate MARCHENA (Colección Rutas. Serie Erebus), Barcelona 1982, 148 pp.

Segona reedició barcelonina (la primera és de 1974), dels extrems del *Directorium inquisitorum* traduïts al castellà i publicats a Montpeller l'any 1821 per José Marchena, el qual recollí també alguns dels comentaris de Francisco Peña. — J. P. E. [1541]

John A. TRENTMAN, *The QUESTIO DE UNITATE UNIVERSALIS of Vincent Ferrer*, dins «Mediaeval Studies», XLIV (1982), 110-137.

Publicat el *Tractatus de suppositionibus*, l'autor recorda que Vicent Ferrer el començà parlant dels universals i es reafirma, contra Siegmund Brettler, en l'autenticitat del *De suppositionibus* (111). La base de Vicent Ferrer seria: la unitat de l'universal no és real, ans producte d'un acte de l'enteniment (112). Aquest resultat es deduiria d'una anàlisi dels conceptes d'identitat i de modalitat, inspirada en el *Topicorum liber I* d'Aristòtil, car la unitat expressada en el títol és la identitat que es troba en graus diversos en l'individu amb ell mateix, en individus diversos de la mateixa espècie i en individus d'espècies diverses. La seva font principal és Tomàs d'Aquino, també Avicenna. Hi hauria, però, una accentuació pròpia de Ferrer en la força amb la qual reafirma que només la unitat i identitat numèrica és real (116), preocupació explicable després d'Occam, la qual, però, començaria ja en Ferrer a fer acceptar certs pressupòsits més occamistes que tomistes, evolució molt més clara en Francisco Suárez: la unitat pròpia del concepte universal és producte de l'enteniment (117). Trentman acaba aquesta part amb tres indicacions, que confirmen la continuïtat entre el *Tractatus de suppositionibus* i la *Quaestio* actual: l'ús de l'expressió «convenire» (o «competere») per a significar la relació entre subjecte i predicat (118); l'anàlisi d'una expressió intencional del tipus «asinus appetit cibum» (119); i l'ús de «suppositum» (119). L'autor presenta l'únic text (Viena, Dominikanerkonvent 49/271) i assenyalava les deficiències de la transcripció feta per Henri Fages (120). Les pàgines 122-137 ofereixen el text acompanyat d'aparats crític i de fonts. — J. P. E. [1542]

Roberto RUSCONI, *L'attesa della fine. Crisi della società, profezia ed apocalisse in Italia al tempo del grande Scisma d'Occidente* (Studi Storici 115-118), Roma 1979, 282 pp.

Ultra alguna pàgina escadussera (22-23), on es troben plegats Arnau de Vilanova, la «Bibliotheca minor» de Benet XIII (amb indicació d'obres apocalíptiques adquirides a Barcelona) i fra Pere d'Aragó, hem d'assenyalar les pàgines 219-233, presidides per l'epígraf «*Cito et bene cito: la predicazione di Vicent Ferrer e l'attesa dell'Anticristo*», particularment atentes a les estades de sant Vicent a Itàlia (220-221). Consta que a darrers de setembre de 1408 es trobà a Laniaco amb els enviats del marquès de Monferrato [parent de la comtessa-mare d'Urgell, Margarida de Monferrato, 221, nota 7]. L'autor creu que la predicació sobre l'Anticrist és més assenyada fins al 1409 i que esdevé terrible entre 1409 i 1419 (222-223), entusiasme aigualit en haver de donar compte a Benet XIII mitjançant el memorial datat a Alcanyís el 27 de juliol de 1412 (223-227) i en els sermons contemporanis de València i de Barcelona (229-230). La gran predicació escatològica hauria estat la de Tolosa de Llenguadoc el 1416 (230). Les darreres pàgines s'ocupen de la «Companyia» i del *De Anticristo et fine mundi*, espuri, procedent de la Biblioteca de Tegernsee [ara Clm. 18606, f. 271]. — J. P. E. [1543]

Josep PERARNAU I ESPELT, *Documents i precisions entorn de Francesc Eiximenis (c. 1330-1409)*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 1 (1982), 191-215.

La primera part presenta els set nous documents (191-199) ací publicats (207-213), el comú denominador dels quals és el d'innovar sobre les relacions personals entre Francesc Eiximenis i Pero de Luna. La segona precisa, d'una banda, el temps de la composició del *De triplici statu mundi* (pas de 1378 a 1379), replanteja la seva atribució a Eiximenis i precisa en la població [i, potser, en el convent franciscà] de la població valenciana de Sollana el lloc on fou copiat l'únic exemplar de El Escorial H-III-24. Corregeix, de l'altra, les afirmacions de Jill R. Webster i de Manuel J. Pe-láez en relació a la possible ordenació sots-diaconal d'Eiximenis el 22 de desembre de 1351 i en relació a la data del seu naixement. — J. P. E. [1544]

Curt J. WITTLIN, *El vuitè tractat del «Dotzè del Crestià» de Francesc Eiximenis*, dins «Actes Yale», 141-149.

Visió de conjunt de la part esmentada en el títol i del seu seguici d'idees, amb particular atenció a les citacions d'autors i obres que en poden ésser la font i transcripció d'alguns fragments. Al final l'autor resumeix les característiques de la prosa d'Eiximenis i proposa un pla de col·laboració per a l'edició de les seves obres. L'únic text del tractat ací sintetitzat és encara inèdit a València, Catedral [ms. 167]. — J. P. E. [1545]

Pedro M. CÁTEDRA GARCÍA, *Francesc Eiximenis y don Alfonso de Aragón*, dins «Archivo Ibero-Americano», XLII (1982), 75-79.

Exposats els parers de Jaume Massó i Torrents, d'Andreu Ivars i de Pere Bohigas sobre la datació del *Dotzè del crestià*, els dos primers partidaris de 1386 o 1387, el tercer de 1391, Cátedra aporta les notes de l'administrador del duc de Gandia pagant la còpia d'un llibre d'Eiximenis entre l'abril de 1386 i el febrer de 1387, en què, copiat, il·luminat i relligat, el volum anà de València a Gandia; les notes són a València, Arxiu del Regne, *Mestre racional* 9596 (76-77). Els capítols interpolats en l'edició Palmart, València 1484, els 467-473, podrien ésser «... capítulos palinódicos... para determinado códice caracterizable de público» (79). — J. P. E. [1546]

Josep PERARNAU I ESPELT, *L'exemplar uniuersal del «Pastorale» d'Eiximenis*, dins «Arxiu de Textos Catalans Antics», 1 (1982), 271-274.

Descripció d'aquest volum, Clm. 11010, copiat a Rieti el 1455 per l'escriuà Agostino Tervisinus de Aldemariis. — J. P. E. [1547]

Manuel J. PELÁEZ, *Las fuentes jurídicas de Francisco Eiximenis, OFM, y aspectos histórico-jurídicos inéditos del «Dotzè del Crestià»*, dins «Archivo Ibero-Americano», XLI (1981), 481-504.

El problema de les fonts jurídiques i canòniques d'Eiximenis no havia estat tocat fins ara (481). Ell fou contemporani de la recepció del dret comú (482), fenomen general a tot Europa (483). Ell, però, personalment, valorava més aviat negativament la funció dels juristes en la comunitat civil (483). Després d'unes pàgines en les quals l'autor recopila les possibilitats de coneixement de clàssics llatins en la cort de Pere el Cerimoniós i de Joan I (en aquesta, sobretot a base de traduccions franceses) (486-488), dreça la llista d'una trentena de temes per als quals indica els llocs paral·lels del *Dotzè del crestià* i del *Decretum* (488-490); continua, després, assenyalant d'altres autors, tant canonistes com legistes, coneguts d'Eiximenis i, més en especial, les fonts dels paràgrafs que *Lo primer del crestià* dedica a la conversió de Constantí i a la donació dels futurs estats pontificis al papa Silvestre: l'*Edictum domini Constantini* de les Pseudo-Decretals i la *Vita seu actus sancti Silvestri* del Pseudo-Eusebi de Cesarea (393-395). La darrera part de l'article ofereix resums més o menys extensos dels capítols de les parts V, VI, VII i VIII del *Dotzè del crestià* (València, Biblioteca Capítular ms. 167) que toquen els temes de Corts, administració de justícia, rei i pacisme (496-504). — J. P. E. [1548]

A[ndreu] IVARS, Jill R. WEBSTER, *Franciscanismo de la reina de Aragón, doña María de Luna*, dins «Archivo Ibero-Americano», XLII (1982), 81-123.

Complement documental de l'article del mateix títol publicat per Ivars en aquella revista els anys 1931 i 1933. Són setanta-nou documents, centrats en tres punts: albarans de fr. Joan Eixemenó en qualitat de confessor de la reina; cartes o albarans de o a fr. Francesc Eiximenis; i cartes i albarans relacionats amb el nou monestir d'estricta observança del Sant Esperit, de Gilet. Els documents n. 12 (87), 16 i 17 (89-90) esmenten llibres i el n. 64 les cartes d'Eiximenis a la reina esmentada, la qual en demanava més: «...e haïam letres vostres, com tropiam gran plaer en aquelles» (112). Els documents són d'ACA, *Reial Patrimoni* o *Cancelleria*; les quatre cartes dels jurats de València sobre el monestir del Sant Esperit, de València, Arxiu Municipal (99-103). J. P. E. [1549]

Benjamín AGULLÓ, *Fundación y dotación del convento de Santo Espíritu del Monte (Valencia)*, dins «Archivo Ibero-Americano», XLII (1982), 125-155.

Presentació dels documents contemporanis relatius al monestir esmentat, recopilats per Andreu Ivars i publicats en l'article anterior o en aquest. La presentació els distribueix en els tres apartats de fundació (127-133, amb traducció castellana de la butlla de 13 d'agost de 1403), dotació (133-137) i plet del bovalar (138-142, amb transcripció dels termenals). L'apèndix conté onze documents, gairebé tots d'ACA, *Cancelleria* i *Reial Patrimoni*; destaquen la donació fundacional de 1404 (145-149) i les dues llistes de la roba comprada per a l'església d'aquell monestir (150-153). — J. P. E. [1550]

Jesús LALINDE ABADÍA, *La persona y la obra del jurisconsulto vicense Jaime Callis*, Vic 1980, 182 pp.

Obra coneguda a través de la recensió signada per J[osep] M. F[ont] i R[ius], publicada dins «Anuario de Historia del Derecho Español», LII (1982), 767-769. — J. P. E. [1551]

Pere SANTONJA, *L'humanisme i el tema de la immortalitat en el primer llibre de «Lo somni» de Bernat Metge*, dins «Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval», 1 (1982), 135-147.

Les expressions escèptiques del primer llibre de *Lo somni* (136), políticament apropiades a la cort de Joan I, serien refusades en el llibre segon, d'acord amb les exigències d'una cort més devota com fou la de Martí l'Humà (137). El mateix Bernat Metge col·loca la seva primera posició en la línia d'Epicur (conegut segurament a través de Lucreci Caro). Però, enfront de la interpretació dels historiadors recents de la literatura catalana, l'autor no veu escèpticisme en la posició de Bernat Metge, ans, seguint Pere Màrtir Bordoy-Torrents, una posició d'amalgama de fe i raó, pròpia dels autors franciscans. — J. P. E. [1552]

Michael METZELTIN, *El tema i la seva instrumentació en la Història de Valter e Griselda de Bernat Metge*, dins «Homenatge a Josep M. de Casacuberta/2» (Estudis de llengua i literatura catalanes II), [Barcelona] 1981, 43-63.

Exposició d'una teoria, potser personal, sobre estructura i anàlisi gramatical de textos, la qual és aplicada a la traducció catalana de la *Història de Valter e Griselda* de Francesc Petrarca feta per Bernat Metge, tant en el seu conjunt (47-48) com a cada una de les parts (52-54, 57-58 i 60-63), d'on resulta que la figura principal de la narració és Griselda i sobretot la seva figura contraposada a la de Valter i el resultat excel·lent de les proves a les quals aquest la sotmet; i que Bernat Metge s'hauria volgut servir de la traducció per assegurar-se el valiment d'una dama, Isabel de Guimerà. — J. P. E. [1553]

Pedro María CÁTEDRA GARCÍA, *Para la biografía de Enrique de Villena*, dins «Estudi General. Revista del Col·legi Universitari de Girona», II (1981), 29-33.

El tema del matrimoni d'Enrique de Villena amb María de Albornoz i el de les relacions del primer amb el seu avi i duc de Gandia, Alfons d'Aragó, és il·lustrat amb tres cartes aragoneses de Martí l'Humà datades l'any 1400 i ací transcrites (31), procedents de l'ACA, *Cancelleria*, reg. 2243. — J. P. E. [1554]

J[osep] CLOSA FARRÉS, *El prestigi de la universitat d'Oxford a les lletres i la filologia clàssica hispàniques. Notes per a una història*, dins «Faventia», 4 (1982), 67-75.

Assenyalem en aquestes pàgines les referències a la valoració de la llengua grega per part de Gregori Maians (68-69), a la indicació de les teories lògiques d'Oxford com a punt de referència a seguir per part de l'Estudi de València segons els estatuts de 1412, i a la presència d'En Thomas Linacre en la llista de llibres d'humanitats de lectura obligada a la Universitat de Barcelona el 1550 (70), a la col·laboració del jesuïta tortosí Joaquim Pla en l'edició monumental de l'Antic Testament segons la versió dels Se-

tanta (71) i a l'intercanvi comercial de llibres clàssics entre Anglaterra i València en la segona meitat del s. XVIII, amb particular esment de l'adquisició anglesa de la biblioteca del degà Manuel Martí (73). — J. P. E. [1555]

Joaquim ICART, *Una carta curiosa*, dins «Quaderns d'Història Tarraconense», III (1982), 83-85.

Presentació i transcripció (84-85) d'una carta tramesa de Barcelona el 26 d'octubre de 1413 per P[ere] Martí als cònsols de la ciutat de Tarragona amb notícies relatives al setge de Jaume d'Urgell a Balaguer. És conservada a Tarragona, Arxiu municipal, lligall del s. xv. — J. P. E. [1556]

Germà COLON, *Fer lo proverbi*, dins SUGRANYES, 33-39.

Partint d'una notícia general de la *Grammatica proverbiandi*, enllestida a València el 1427, i ara a Madrid, Biblioteca Nacional, ms. 8950 (33-34), l'autor es fixa en particular en la significació de l'exercici de «proverbiejar» (34-45), a base del qual explica la locució «fer (lo/un) proverbi» (36-38), explicació que troba aplicable àdhuc a dos passatges de l'infant Juan Manuel (38-39), extrem que el condueix a preguntar-se si no caldrà «considerar conjuntament les dades castellanes i catalanes del problema» (39). J. P. E. [1557]

Brigide SCHWARZ, *Die Abbreviatoren unter Eugen IV*, dins «Quellen und Forschungen aus Italienischen Archiven und Bibliotheken», 60 (1980), 200-274.

Assenyalem unes notes sobre la relació concordatària amb la corona catalano-aragonesa (253-254). En l'apèndix dedicat a presentar els aspirants a un lloc d'abreviador hi ha les següents fitxes de personatges nostres: Pau Alamany, de Vic (258, n. 13), Martí Llobet, de Mallorca (259, n. 20), Francesc de Florejacs, de la Seu d'Urgell (259-260, n. 21), Nicolau Belluga, de València (261, n. 31), Miquel Isalguer, de Vic (262, n. 38), Pere Aymar (263, n. 41), Joan Andreu Sorts, de Vic (264, n. 47), Joan Çaera, de València (266, n. 56), Joan Planes, de la Seu d'Urgell (268, n. 66) i Blai Ram, de Lleida (270, n. 74). Gairebé tots tenen grau universitari. De Martí Llobet i de Joan Planes consta que havien ensenyat dret canònic, el segon a Montpeller [en canvi, Didacus Lupi de Maiorico (260, n. 23) no és de Mallorca, sinó de Mayorga, bisbat de León, a Castella]. — J. P. E. [1558]

Werner KRÄMER, *Konsens und Rezeption, Verfassungsprinzipien der Kirche im Basler Konziliarismus*. Mit Edition ausgewählter Texte (Beiträge zur Geschichte der Philosophie und Theologie des Mittelalters. Neue Folge. Band 19), Münster 1980, VIII i 478 pp.

En aquesta tesi relativa a les principals idees teològiques sobre el tema de l'Església entre les personalitats més acusades del concili de Basilea, trobem en les pàgines 221-224 un resum de la *Quaestio utrum papa subsit iudicio concilii generalis*, atribuïda a Joan de Casanova. En les pp. 306-309, dedicades a Joan de Palomar, l'autor li atribueix un *Dialogus inter Jacobum et Johannem*, en el qual Palomar es desplaçaria d'una posició dialogant entre els partits conciliar i papal a una opció pro-romana absoluta, pròpia de la seva *Quaestio, cui parendum sit...*, on dóna moltes referències a la seva actuació durant el concili esmentat. Les pp. 261 i 268 recullen notícies sobre

el lullisme de Nicolau de Cusa, doctrina que hauria contribuït a l'elaboració del principi teològic de concordança, propugnat per aquest autor. — J. P. E. [1559]

Csba CSAPODI, *Codices, die im Jahre 1686 von Buda nach Wien geliefert wurden*, dins «Codices manuscripti», 7 (1981), 121-129.

Un d'aquests volums, l'actual Cod. [Vind.] 5114, portava el títol de *Tractatus D. Johannis de Palomar, auditoris sacri Palatii* [encara que només sigui d'aquest autor nostre el primer dels textos copiats en aquell volum]. — J. P. E. [1560]

Erich MEUTHEN, *Eine bisher unerkannte Stellungnahme Cesarinis (Anfang November 1436) zur Papstgewalt*, dins «Quellen und Forschungen aus Italienischen Archiven und Bibliotheken», 62 (1982), 143-179.

Amb motiu de discutir sobre una possible evolució de Giuliano Cesarini a partir de posicions més conciliaristes vers altres de més papals, l'autor addueix en sentit negatiu un fragment de Joan de Palomar, *Quaestio, cui sit parendum...*, i dóna la notícia que l'edició que J. J. I. von Döllinger féu d'aquest text l'any 1863 es basà, sense dir-ho, en el ms. de Barcelona, Arxiu Capitular de la Catedral 2. L'autor diu conèixer-ne més còpies manuscrites i promet d'ocupar-se'n en un altre estudi (163 i nota 68). J. P. E. [1561]

Gerhard EBELING, *Miszelle zur Wortgeschichte von theologia naturalis*, dins «Internationale Kirchliche Zeitschrift», 72 (1982), 92-95.

En tant que títol de llibre, *Theologia naturalis* apareix en la segona meitat del s. xv, aplicat pòstumament a l'obra de Ramon Sibiuda, *Liber naturae sive creaturarum*, ja en les primeres edicions de 1481 (?) i 1485 i conservat en totes les posteriors fins al s. xvii. El llibre de Sibiuda vol ésser un ajut per a la lectura del llibre que és la naturalesa i sobretot el microcosmos, que és l'home. Aquesta ajuda es troba en la línia de Llull i per això prescindeix de tota mena d'autoritats. El pressupòsit de partida és que només la revelació cristiana descobreix el sentit de la naturalesa, la qual aporta per la seva banda la seguretat del coneixement experimental i sobretot la de l'autoconeixement. Sibiuda és optimista quant a les possibilitats de la raó, fins i tot en la intel·lecció dels misteris de fe. Amb aquests pressupòsits reelabora tot el conjunt de la fe catòlica. Per això, la *Theologia naturalis* de Sibiuda és tan diversa de la dels deistes anglesos del s. xvii o d'aquella altra que es limita a les qüestions prèvies a una teologia de la revelació. El primer autor modern que batejà un llibre seu amb el mateix títol sembla ésser Johann Heinrich Alstedt, 1615, molt influït per l'obra de Sibiuda. — J. P. E. [1562]

Jürgen MIETHEKE, *Die handschriftliche Überlieferung der Schriften des Juan González, Bischof von Cádiz († 1440). Zur Bedeutung der Bibliothek des Domenico Capranica für die Verbreitung ekklesiologischer Traktate des 15. Jahrhunderts*, dins «Quellen und Forschungen aus Italienischen Archiven und Bibliotheken», 60 (1980), 275-324.

En l'inventari del volum Vat. lat. 4039 assenyalat (311, n. 16), el tractat de Benet XIII, «Quia nonnulli...» i els tres de Joan de Casanova, amb la indicació complementària de trobar-se també a Milà, Biblioteca Ambrosiana N.121.sup., ff. 1-99 el *De potestate pape et concilii generalis* i el que té per incipit *In quodam tractatu...*;

i potser a Gènova, Missionari Urbani ms. 55 (314-315, nn. 26-28). — J. P. E. [1563]

Anne SIMONSON FUCHS, *The Virgin of the Councillors by Luis Dalmau (1443-1445), The Contract and its Eyckian Execution*, dins «Gazette des Beaux-Arts», XCIX (1982), 45-54.

L'autora tradueix a l'anglès, abreujant-lo, el contracte de 29 d'octubre de 1443 entre la ciutat de Barcelona i Lluís Dalmau, publicat el 1870 per Josep Puiggarí (46-48) i recull el text llegible del cant dels àngels (50). — J. P. E. [1564]

Francesco GIUNTA, *Sul «Magister scolorum» Vittore de Poma da Bergamo*, dins «Quaderni Catanesi di Studi Classici e Medievali», III (1961), 183-190.

Un dels quatre documents ací publicats és el contracte pel qual el mestre esmentat es compromet a ensenyar gramàtica en la seva escola a dos fills de Mateu Pujades durant l'any escolar 1455-1456 pel preu global de dues unces d'or (188-197). El contracte és a l'Archivio di Stato de Palerm, notari Nicolò Grasso. — J. P. E. [1565]

Història de Jacob Xalabín. Estudi introductori, edició i notes de Lola BADIA (El Garbell 7), Barcelona 1982, 110 pp.

L'editora comença la introducció amb el fet que, en tant que narració amorosa, la nostra novella és homologable amb moltes d'altres de medievals; en tant que narració en la qual s'integren les habilitats cavalleresques, la versemblança geogràfica i l'ambientació històrica exacta ho és amb *Curial e Güelfa* i amb *Tirant lo Blanc*; en tant, però, que escrita des d'una perspectiva turca no té homologació possible (5-8). A partir d'ací, reconeix la seva dependència de l'edició d'Arseni Pacheco (Barcelona 1964), tant en la introducció com en el text publicat, ací més adaptat a la grafia actual, el qual és acompanyat de notes amb l'equivalent, en general, de frases arcaïques, d'un glossari (103-105) i de suggeriments de treball (107-108). — J. P. R. [1566]

Patricia J. BOEHNE, *The Coronation of Curial*, dins «Actes Yale», 179-187.

L'autora fa remarcar que aquest episodi no ha cridat l'atenció dels estudiosos, tot i ocupar una posició cèntrica. En resumeix la narració (181-183) i subratlla el seu paralelisme amb *Les Eumènides* d'Èsquil (184-185). Les darreres ratlles són dedicades a posar qüestions entorn dels camins per on podia arribar a l'autor del *Curial* el coneixement de tal obra, la qual aleshores tot just es començava de conèixer a Itàlia a través de l'exemplar grec del sicilià Giovanni Aurispa. [Ultra la possibilitat que oferia la cort d'Alfons dit el Magnànim, potser caldria pensar en les possibilitats de la primera cort papal Borja, la de Calixt III, 1455-1458.] — J. P. E. [1567]

Joe DiFRANCIS, *A Study of Curial e Güelfa*, dins «Actes Yale», 163-178.

Tesi segons la qual allò que donaria unitat definitiva a la novella no serien els tres aspectes de *Curial* (enamorat, cavaller i artista, d'acord amb les tres parts de l'obra), car aquesta només seria una unitat superficial (165), ans el rerefons mitològic de la temptació que representen primer Laquessis, personificació de la segona de les tres fades, però també de la terça, Atropos (171), i després Camar, personificació de l'amor com a força fatal i tràgicament destructora. Alliberat del darrer perill, *Curial* es llan-

caria a una vida de plaer, oblidat de l'amor honest de Güelfa, dels ideals de la cavalleria i de les arts liberals. — J. P. E. [1568]

Joanot MARTORELL, *Tirant lo Blanc a Constantinoble*. Estudi introductori, selecció i notes de Manuel LLANAS i Ramon PINYOL i TORRENS (El Garbell 6), 1ª Barcelona 1981-1983, 158 pp.

Edició escolar de setze capítols de *Tirant lo Blanc* (els 156-157; 171-174; 189; 228-231; 233-234 i 270-272), abans o entre els quals hom ha afegit un resum argumental dels que manquen. La introducció, recordada la biografia de l'autor i les edicions de l'obra (7-9), defineix el *Tirant lo Blanc* com a novel·la cavalleresca tan pròxima a la vida real dels cavallers com allunyada de les novel·les de cavalleria i, justament per la seva proximitat a la vida real, novel·la moderna i novel·la total [cf. ATCA 1 (1982), 409, n. 306]. Els personatges del romanç tiren a ésser versemblants (14-16), àdhuc el protagonista sembla ésser una recreació de Roger de Flor, dotat, però, de forta psicologia pròpia (16-17), sobretot en la vivència amorosa, i tot porta a suposar que l'autor s'ha complagut a desmitificar l'heroi (18). Les darreres pàgines presenten els principals trets lingüístics (18-20). El text reproduïx l'editat per Martí de Riquer l'any 1969 (21), és acompanyat de breus notes a peu de pàgina en general amb l'equivalència de paraules ara poc usades, d'un glossari al final (151-153) i d'alguns suggeriments de treball (155-156). — J. P. E. [1569]

Karl EBERENZ, *Diàleg i llenguatge colloquial al Tirant lo Blanc*, dins SUGRANYES, 55-66.

Tirant lo Blanc seria una fita en la història de la novel·la perquè la faria passar de les gestes cavalleresques a un món cortesà, dominat per l'ús de la paraula viva, la qual, però, no exclou la manifestació no-verbal per mitjà de gestos, sovint simbòlics, ni la trama amorosa del nucli de l'obra. L'estil del discurs oscil·laria entre el parlament retòric, sovint erudit, i la conversa planera i vulgar, mancant, però, la conversa cortesana, car àdhuc el diàleg entre amants té la forma de discurs grandiloqüent. Les expressions colloquials apareixerien de manera esporàdica, en situacions de tensió emocional i en les narracions localitzades a Anglaterra —encara més en les de Bizanci—; també són introduïdes en moments amorosos. L'autor es deixaria influir per la progressiva erotització de l'ambient i pel parlar dels seus personatges. L'estil colloquial seria caracteritzat per comparacions i metàfores xocants, per modismes populars, per exclamacions i, en general, per un gran sentit de la ironia (62-64). Els dos plans es tornen a trobar en els contes, car les narracions cultes són més extenses, les populars i còmiques, més breus (65). La raó última de la duplicitat rauria en la transformació social en curs en el segle xv, car l'ascensió de la burgesia comporta la utilització del llenguatge diari. — J. P. E. [1570]

Nathaniel B. SMITH, *From Peire Ramon de Tolosa to Ausias March: Towards a Post-Courtly Psychology*, dins «Actes Yale», 189-195.

La posició d'Ausiàs Marc en relació als trobadors és, com la de Ramon Llull, ambigua, feta de crítica i d'acceptació. Conserva principalment la idea d'amor autèntic i les seves implicacions psicològiques en la relació poeta i dama, però l'expressa de manera que mai no és possible de confondre un cant d'Ausiàs amb un dels trobadors. El llenguatge de Marc correspon a una descripció més aprofundida de la psicologia personal del poeta i de l'ésser real de la dama (cf. *Cant XXII*, 1-4). L'autor exem-

plifica la seva tesi en el cant LXVIII, el qual arranca del de Pèire Ramon de Tolosa «Si com l'enfas...», però adquireix en Ausiàs major dramatismes. — J. P. E. [1571]

L. P. A. MAIGNON, «*Sapientia* i la identitat de «dona Teresa» en la poesia d'Ausiàs March, dins «Els Marges», 21 (1981 [1982]), 113-118.

Lluís Carroç de Vilaragut identificà «dona Teresa» amb Teresa Bou, cosa que no sembla anar més enllà de simple conjectura. L'autor vol arribar a la identificació guiata per l'evidència interna basada en l'ús d'un llenguatge sapiencial en els «cants d'amor» (113). El «foc sens fum» del cant III, llegit amb la pauta oferta per Hug de Sant Víctor, encaixa amb el delit de vida contemplativa del poema LXXXVII. La dama d'Ausiàs és reflex i encarnació de l'Ésser diví; el poeta subratlla en ella gest i seny; aquest equival a la «sapientia» bíblica (114). Seny-saviesa es tradueix i manifesta en el gest: «així, en un context neoplatònic, la dama és reflex de l'intel·lecte diví» (115), ordenador del món. Guiat per la referència al bon govern de Venècia en el cant XXIII, l'autor arriba al capítol sisè, versos 4-5, del llibre bíblic del *Càntic dels càntics*, on troba la doble evocació de Tirsà i de Jerusalem, la primera de les quals s'hauria convertit en la Teresa dels poemes. No havent, però, estat recollida la indicació de Tirsà en la versió *Vulgata* de la *Biblia* i en les traduccions que en deriven, l'autor hipotitza entorn de possibles vies d'accés d'Ausiàs Marc al text hebreu. — J. P. E. [1572]

Lola BADIA, *Si com lo taur...*, dins «Els Marges», 22-23 (1981 [1982]), 19-31.

La interpretació musical del poema XXIX d'Ausiàs Marc per Raimon Pelejero mogué José Antonio Fonferrada Cerezo, de Montilla (Còrdova), a suggerir que Virgili podia ésser la font de la comparació inicial del poeta amb el brau derrotat, fugint al desert a recuperar forces. Constatada la no existència en els bestiars medievals d'una temàtica de lluita entre dos toros rivals en amor (25), l'autora exclou que els manuals d'història natural de la Baixa Edat Mitjana que coneixen el fenomen (Albert Magne i Tomàs de Cantimpré, seguint Aristòtil i Plini) siguin la font d'Ausiàs, car no són «ciència feta allegoria del comportament humà en versió èpico-formulària» (26); tampoc no la convencen els dos textos de Virgili (*Geòrgiques* III i *Eneida* XII, transcrits in extenso [26-27 i 29] i traduïts en nota); en canvi, creu molt més veí un text de Lucà, *Farsàlia*, versos 601-609, suggerit per Pedro M. Cátedra, transcrit i traduït en les pàgines 29-30. El tema de l' enamorat revoltat com un brau renovaria amb connotacions fins aleshores desconegudes el teixit trobadoresc de submissió resignada. — J. P. E. [1573]

Manuel ALVAR, *Ausias March, en castellano*, dins «Archivo de Filología Aragonesa», XXVIII-XXIX [1981?], 193-211.

Comentari a l'edició de les *Poesies* d'Ausiàs March a cura de Rafael Ferreres (cf. ATCA 1 [1982], 404-405, núm. 293), amb motiu de la qual remarca aspectes de la humanitat d'Ausiàs, centrats en el seu jo, que «sólo cobra su plena dimensión cuando se realiza ante la amada» (199). Remarca el sentit de la realitat concreta, en el qual veu un tret d'hispanisme (203-204). Acaba comparant el text del cant LXXXII amb les traduccions de Jorge de Montemayor, Pere Gimferrer i Rafael Ferreres (205-209), i proposa algunes alternatives de traducció (209-210). — J. P. E. [1574]

Manuel J. PELÁEZ, *Catalunya després de la Guerra Civil del segle XV. Institucions*,

formes de govern i relacions socials i econòmiques (1472-1479). Pròleg de Jaume SOBREQUÉS (Biblioteca de cultura catalana 46), Barcelona 1981, XVI i 270 pp.

Estudi de les repercussions de la victòria de Joan II en l'estructura política de Catalunya durant els anys esmentats en el subtítol. El treball es basa en documentació en gran part inèdita, de l'ACA, *Cancelleria, registres i Generalitat* i de l'AHCB, en particular *Deliberacions*. Cap al final, l'autor dedica sengles capítols a la conjuntura econòmica i comercial (126-173) i a les relacions de l'Església amb la monarquia i els municipis (174-193). Ens interessa particularment el capítol desè sobre el pensament i la filosofia política a Catalunya durant aquells anys (194-205), on hom pot trobar, ultra un conjunt de notícies de caràcter general relatives als dits set anys, dades més concretes sobre el *Tractat de cavalleria* de Bernabé Assam (199-200) i el *Recort* de Gabriel Turell (200-203). Les pàgines finals del capítol ens presenten els *Commentaria* de Joan de Socarrats, als quals són també dedicades les pp. 229-243 de l'apèndix III: *Dret comú i dret de la guerra als Commentaria (a. 1476) de Joan de Socarrats*; l'autor destaca que algunes parts dels esmentats comentaris semblen un empedrat de citacions de mestres juristes i canonistes (243) i que la seva doctrina reflecteix la de la cristiandat de la Baixa Edat Mitjana entorn de la guerra i la seva justificació (servei de la fe, discrecionalitat del «princeps» en el judici de la «defensio regni», 236). Els altres dos apèndixs estudien *Els contractes d'assegurança marítima a Catalunya els anys 1476-78* a base sobretot de l'AHPB, Narcís Guerau Gili, *Primus liber securitatum mercantiliium* (214-223) i ofereixen *Breus notes sobre els juristes, canonistes, metges, artistes i teòlegs catalans a les diverses universitats italianes als decennis centrals del segle XV* (224-228), on semblen particularment interessants les notícies sobre els anys d'estudi del valencià Francesc Argilagués a la facultat de medicina de Florència entorn de 1478 (228). — J. P. E. [1575

Manuel J. PELÁEZ, *Derecho común y pensamiento político de dos juristas de Sant Joan de les Abadesses: Joan de Socarrats y Antoni de Agullana*, dins «Besalú IV», 255-268.

Resum d'algunes de les idees dels *In tractatum Petri Alberti... de consuetudinibus Cathalonie inter dominos et vassallos ac nonnullis aliis... commentaria...*, de Joan de Socarrats, amb particular atenció a la indicació de fonts (Bartolo da Sassoferrato, sobretot, i d'altres autors italians, sense que manqui Guillem de Vallseca) (256-257) i a la problemàtica de relacions feudals (258-259) i de llurs complicacions, com és ara quan una obligació entrava en conflicte amb una altra, particularment en moments de guerra. Socarrats subratllaria els drets del poder reial, d'acord amb la trajectòria del Renaixement. — J. P. E. [1576

Marc DYKMANS, *Paris de Grassi*, dins «Ephemerides Liturgicae», XCVI (1982), 407-482.

Paride De Grassi, de família bolonyesa, fou cortesà d'Alexandre VI i més en particular oïdor de Cèsar Borja durant el temps en què aquest fou cardenal (410). Les pàgines 410-417 contenen nombre de dades sobre d'altres personatges, molts d'ells de terres catalanes, també membres de la cort dels Borja; remarquem les relatives al metge i escriptor Gaspar Torrella (414, nota 39). D'entre les múltiples fonts esmentades, tant de l'Arxiu com de la Biblioteca Vaticana, destaca el *Diarium* del mateix De Grassi, Vat. lat. 5636, d'on prové un paràgraf sobre Alexandre VI (465). Les pàgines 469-475 contenen la transcripció anotada del cerimonial previst *Pro coronatione serenissimi Friderici de Aragonia Sicilie Regis*. — J. P. E. [1577

Mariàngela VILALLONGA, *Una inscripció de Jeroni Pau a Subiaco*, dins «Faventia», 4/2 (1982), 99-105.

Transcripció d'una de les dues peces conservades només en el volum de Pere Miquel Carbonell, ara a l'ACA, *Memorials* 49, f. 151^v, epígraf d'aquest a una inscripció escrita per Jeroni Pau destinada a perpetuar la memòria de la reconstrucció de les defenses de Subiaco per Roderic de Borja (101-102); transcripció de la inscripció de Subiaco (102-103), indicació de les diferències, sobretot en la datació de l'obra, i hipòtesis explicatives de les diversitats. — J. P. E. [1578]

Maria BARCELÓ I CRESPI, *Anotacions sobre l'interès de les «talles» com a repertori antroponímic: segle XV*, dins «Societat d'Onomàstica. Butlletí interior», núm. IX (1982), 81-85.

Estudi basat en la talla de 1478, ara a Ciutat de Mallorca, Arxiu del Regne de Mallorca, A. H. 2100. — J. P. E. [1579]

Eva SERRA, *El règim feudal català abans i després de la sentència arbitral de Guadalupe*, dins «Recerques», 10 (1980), 17-32.

Revisió de la tesi de Jaume Vicens i Vives sobre la repercussió de la sentència de Guadalupe (1486) en les relacions entre senyors de la terra i pagesos, a base de capbreus anteriors adduïts en plets durant els segles XVII i XVIII, ara en ACA, AS, lligalls 1112, 1208, els quals són confrontats amb els textos jurídics dels segles XVI (26-30) i XVII (30-31). — J. P. E. [1580]

Josep TRENCHS, *El llibre i l'escriptura en inventaris catalans i valencians del segle XV*, dins «L'Espill», núm. 13-14 (Primavera-Estiu 1982), 71-85.

Resum de la ponència presentada en el Congrés preparatori per al V centenari del Descobriment d'Amèrica celebrat a Conca l'any 1979. Recull, sense referències, les expressions amb les quals els notaris catalans i valencians de l'època qualificaren en els inventaris els elements diversos dels llibres que havien de descriure, tant pel que fa a la matèria com a l'escriptura i l'enquadernació dels volums. Al final l'autor proclama abandonar l'expressió de «lletra aragonesa» com a designació de la nostra i d'acceptar, amb Francesco Casula, la de «lletra catalana» d'acord amb la denominació que es troba en aquells inventaris (83-85). — J. P. E. [1581]

Martín de RIQUER, *Algunas relaciones poéticas hispano-italianas en el siglo XV*, dins «Anuario dell'Istituto Storico Italiano per l'Età Moderna e Contemporanea», XXIX-XXX (1977-1978 [1979]), 365-383.

Resum d'algunes composicions poètiques que acompanyaven i comentaven esdeveniments bèl·lics i polítics, com és ara l'arribada d'Alfons dit el Magnànim a Nàpols o el seu desheretament per part de la reina Joana d'Anjou en composicions de Pedro de Santa Fe (367) i la consegüent presó d'alguns dels seus acompanyants com és ara Jordi de Sant Jordi (368-370). Les tensions entre els Trastàmars de Castella i els descendents de Ferran d'Antequera tingueren també traducció poètica en el ja conegut Pedro de Santa Fe o en Juan de Dueñas, a favor del Magnànim, o en Iñigo López de Mendoza en contra (371-374). A mitjan segle XV, Pere Torroella deixaria en les seves estrofes testimoni de la temàtica de la cort del rei Alfons en els darrers anys de la seva

vida (374-377). Cap al final, Joan (Ram) Escrivà, del grup valencià de Joan Roís de Corella i de Berenguer Mercader, continuaria amb la temàtica d'amor (també de mort), pròpia de la cort napolitana en la que fou ambaixador de Ferran el Catòlic, i entraria en el *Cancionero General* de Hernando del Castillo (378-382). — J. P. E. [1582]

Carme BATLLE, *Els Granollacs, metges de Barcelona (segle XV). De la cort del rei a la beneficència parroquial*, dins *La pobreza II*, 383-414.

Reconstrucció de la trajectòria familiar, professional i política de la nissaga Granollacs a partir del seu arrelament a Barcelona, venint de Vic, a darreries del segle XIV, a base de fons de diversos arxius barcelonins, amb arbre genealògic (407) i transcripció dels testaments de mestre Francesc Granollacs, datat a Barcelona el 17 d'agost de 1420 (409-411), procedent de l'AHCB, *Fons notarial*, IX; i del seu homònim, datat també a Barcelona el 12 de maig de 1498 (411-414), conservat en l'AHPB, *Dalmau Ginebret, Primer llibre de testaments*. En el curs de l'exposició, hom troba notícia d'algun dels llibres que formaven part de la biblioteca dels Granollacs, en general de medicina (397-399), però també *Lo gentil* [el qual sembla haver-se d'identificar amb el *Llibre del gentil i els tres savis*, de Ramon Llull]. L'autora identifica amb el Bernat de Granollacs, mort l'any 1487, l'autor del *Llunari*, de tant d'èxit en l'Europa contemporània (400). — J. P. E. [1583]

Raymond A. MENTZER, *Marranos of Southern France in the Early Sixteenth Century*, dins «The Jewish Quarterly Review», LXXII (1982), 303-311.

L'article inclou la notícia de l'empresonament d'un grup d'estudiants catalans a Tolosa de Llenguadoc el 1520 (308-309); i la que el metge català Gonçal de Molina fou desenterrat i cremat per ordre de la Inquisició l'any 1511 (310). — J. P. E. [1584]

Charles LOHR, *Renaissance Latin Aristotle Commentaries: Authors So-Z*, dins «Renaissance Quarterly», XXXV (1982), 164-256.

Darrer lliurament de la sèrie resumida dins ATCA 1 (1982), 422-423, núms. 351-355 i 2 (1983), 549, núm. 945. Trobem les ja conegudes notícies biobibliogràfiques pròpies d'aquesta sèrie relatives a Pere Company de Talavera, *Commentaria in VIII libros de physico auditu* (1604), existent a Solsona, Arxiu Capitular (189); Francesc Usach (sic), *Disputationes in totam Aristotelis dialecticam* (1635), a Barcelona, Biblioteca de Catalunya 1765 (207); Miquel Veny, *In universam Aristotelis philosophiam* (1646), a Ciutat de Mallorca, Biblioteca Pública 319 (214); Blai Verdú de Sans, amb diverses obres publicades a darreries del s. XVI i començaments del XVII (214); Lluís Joan Vileta (222); Bartomeu Vilanova, *In quinque... predicabilia*, Barcelona, Biblioteca de Catalunya 607, i *In logicae Aristotelis observationes*, ibid. 608 (222); Joan Lluís Vives (224-226); i Ciril (Ei)Ximenes (1618) (233). — J. P. E. [1585]

Luis GIL, *Política educativa y didáctica de las lenguas clásicas en España: del Renacimiento a la Ilustración*, dins «Anuario de Filología», Barcelona 1981, 79-99.

Troblem en l'article algunes referències a temàtica catalana (82, nota 10; 84, notes 17 i 18; 85, notes 18 i 25; 88, nota 41; 89 sobre precursors de la Il·lustració a València; 90, nota 50; 92, nota 55; 93 i 95 sobre Manuel Martí i Gregori Maians). La p. 96 conté l'exposició d'algunes de les idees de Josep Pau Ballot, *Reflexiones oportunas para el uso y manejo de la lengua latina*, Barcelona 1782. — J. P. E. [1586]

Anna TRIAS I TEIXIDOR, *El pròleg de Pere Badia a les «Introductiones latinae» de Nebrija (Barcelona, N. Spindeler, 1505)*, dins «Anuario de Filología», Barcelona 1981, 173-192.

Recull de dades biogràfiques, presentació de les dues *Epistolae* dedicatòries a honor de l'inquisidor hispànic Diego de Deza, amb particular atenció a l'escripta per a les *Introductiones latinae* d'Elio Antonio de Nebrija, en la qual exposa les grans línies del renaixement de la llengua llatina a partir de la cort d'Alfons dit el Magnànim. La *Petri Badie Epistola* és transcrita (179-181) i traduïda en català (181-185). Segueixen tres apèndixs amb resums biobibliogràfics de Joan Pastrana (185-187), Joan Serra (187-190) i Francesc Vidal de Noya (190-192). — J. P. E. [1587]

Amadeu-J. SOBERANAS, *Las Introductiones Latinae de Nebrija en Cataluña. Guia bibliogràfica*, dins *Nebrija a Catalunya*. Exposició commemorativa en el Cinquè Centenari de les *Introductiones Latinae* organitzada per la Biblioteca de Catalunya i la Universitat Autònoma de Barcelona amb la col·laboració de la Biblioteca Provincial i Universitària a cura de Francisco RICO i Amadeu-J. SOBERANAS, Barcelona 1981, 21-53.

Exposició de les característiques de cada una de les edicions barcelonines de l'obra esmentada. Porten glosses interliniars en català les realitzades entre 1501 i 1523 (24). El 1505 començaven les edicions realitzades a cura de Martí Ivarra, el qual afegiria a l'edició de 1523 una *Aelii Antonii Nebrissensis vita* (25, notes 3 i 31). Les edicions fins al 1543 reproduïen les anteriors (32-34), després les abreuen (35-38). Les edicions d'Ivarra inflüen en les de Lió, algunes de les quals recolliren les glosses catalanes interliniars i el vocabulari llatino-català al final (38-41). Responent al desig dels llibreters, el Consell de Cent imposà a l'Estudi General l'any 1624 un text de les *Introductiones* de Nebrija expurgat dels afegitons d'altri, però el 1650 sortia a Barcelona la refundició feta per l'olotí Guerau Marcillo (47), la qual tindria gran èxit, la de Joan Lacavalleria i Dulach i les d'altres (48). Les pàgines 52-53 contenen notícies sobre les darreres transformacions del llibre de Nebrija després de l'ordre de Carles III, de 1768, obligant a ensenyar la llengua llatina en castellà, i de l'expulsió dels jesuïtes; i sobre les obres de Jaume Felip Gibert i Josep Miret i Güell relatives a la part del llibre de Nebrija dedicada a gèneres i declinacions. L'annex conté una relació orientativa de les edicions de les *Introductiones* fetes a Catalunya (54-61). Les pp. 63-67 donen la llista dels volums que figuraven en l'exposició del centenari. — J. P. E. [1588]

Claudio MADONIA, *Simone Simoni da Lucca*, dins «Rinascimento» (seconda serie), XX (1980), 161-197.

Presentació i publicació de l'inventari de la seva biblioteca l'any 1585, ara a Cracòvia, Wojewódzkie Archiwum Państwowe, ms. 205. La biblioteca contenia el *De veritate fidei christianae* de Joan Lluís Vives (190), encara que després hi manqués (196). J. P. E. [1589]

August BOVER I FONT, *Sobre la difusió europea de l'Spill de vida religiosa: la traducció danesa*, dins «Anuario de Filología», Barcelona 1981, 529-531.

Llista d'edicions catalanes i en altres llengües europees, amb particular atenció a la danesa, la qual hauria estat realitzada a partir d'una de les holandeses per Maria Svendsen Kronichius i publicada a Copenhaguen. — J. P. E. [1590]

Eulàlia DURAN, *Les Germanies als Països Catalans* (Documents de cultura 17), Barcelona 1982, 564 pp.

Estudi elaborat sobre la base d'una documentació, la sola enumeració genèrica de la qual ocupa les pàgines 511-520, que cal completar amb les següents 520-523, les quals contenen la llista de Cròniques, dietaris, memòries, relacions, col·leccions de documents i històries fins al segle XVIII, tant impreses com manuscrites. Les pàgines finals 524-538 contenen la bibliografia sobre el tema i les restants 539-558 l'índex toponomàstic. L'objectiu de l'autora ha estat el de donar a conèixer «una sèrie d'incidents esdevinguts... en diversos indrets del Principat» i el d'intentar una interpretació global de les Germanies als Països Catalans (43-44). L'autora arriba a la conclusió que les causes de tals moviments reivindicatius d'entorn 1520 provenien ja de l'època de la guerra civil de 1462-1472 i que la «conseqüència més greu del fracàs de les Germanies fou la pèrdua de la força política dels oficis, la rearistocratització de les poblacions» (433). Tot el llibre es fonamenta en referències constants a les bases documentals i literàries a les quals ja ens hem referit, en alguna ocasió ofereix notícies que cauen plenament en el nostre camp com és ara la de l'existència d'un *Llibre de l'Encobert*, el qual, al cap de poc temps d'haver estat elaborat segurament a Xàtiva, ja es difonia per Mallorca (202) i al final dedica setanta pàgines a transcriure documentació contemporània (437-507), la major part cartes entre autoritats, sense que, però, hi manqui la transcripció íntegra de *La epístola dictada per el bachiller Juan de Molina* a l'encarregat reial de la repressió, Rodrigo de Mendoza, marquès de Cenete, publicada a València l'any 1522 (465-479). Remarquem també que la llista de danys declarats per Joan Gual, cavaller mallorquí, no conté cap llibre, sí, en canvi «albarans en llibre e engrunats» (500). — J. P. E. [1591

Eulàlia DURAN, *Aspectes ideològics de les Germanies*, dins «Pedralbes. Revista d'Història Moderna», 2 (1982), 53-67.

Resumit el fenomen agermanat en els Països Catalans (53-54), l'autora es pregunta si fou medieval o modern (54). La resposta consisteix bàsicament a subratllar-ne els trets de confrontació social de menestrals contra gentilshomes, d'exigència agermanada de justícia o distribució equitativa de càrregues a l'interior de les institucions municipals (56-59), de solidaritat entre els juramentats per damunt possibles fòbies personals (59), d'una certa inspiració espiritualista i joaquimita (60-64), apartat dins el qual trobem notícia de dues edicions de l'*Obra de fray Johan Alemany de la venguda de l'Anticrist...*, amb edicions el 1514 i el 1520 i del llibre del tarragoní Tomàs Roca, refutant un *De falsa diluvii pronosticatione* publicat el 1519 a Nàpols (63-64). Els antiagermanats haurien propugnat la continuació del «statu quo». La inspiració, per tant, de les Germanies era medieval, l'intent d'igualtat social, modern. — J. P. E. [1592

R[icard] GARCIA CÀRCEL, *La revolta de les Germanies* (Descobrim el País Valencià 3), València 1981, 112 pp.

Resum històric dels esdeveniments vinculats als aldarulls de les Germanies valencianes, dividit en cinc parts: la gestació, l'alçament, la guerra, la revolució i la repressió. Tot i que mai no sigui indicada la procedència arxivística, moltes pàgines contenen transcripció fragmentària de documentació diversa, com és ara ordinacions gremials de 1520 (15), de la Junta dels Tretze del mateix any (39), d'ordinacions agermanades de la Ciutat de València (83 i 88), correspondència de la mateixa ciutat amb Ferran el Catòlic de 1503 (22) o de 1511 (18), instruccions de Carles I al virrei de 1520 (41),

documentació judicial diversa, com és ara l'acusació presentada pel gremi de velluters el 1516 (16) o alguna dada sobre el procés inquisitorial contra l'Encobert (61), ultra alguns testimoniatges contemporanis sobre l'exacció d'impostos (85), del notari Felip Martí sobre el mateix tema (86-87 i 91) o de Pietro Martire d'Anghiera sobre el fenomen agermanat en general (92). Remarquem algunes pàgines que toquen més el nostre tema, com són les dedicades a una caracterització de la literatura valenciana del s. xv, definida com a netament conservadora i monàrquicament servilista, com a sàtira antiburguesa, com a políticament inspirada per Francesc Eiximenis (28-31); les que presenten la cultura dels agermanats basades en els inventaris de llurs biblioteques dreçats a l'hora d'ésser confiscades aquestes, les quals confirmen la preponderància d'Eiximenis (77-78); i les consagrades a la problemàtica cultural de la València postagermanada, amb particular atenció a les fluctuacions de la llengua preponderant en les edicions de llibres realitzades a València des de 1474 (103-108); trobem en aquestes darreres pàgines una certa reivindicació de Joan de Salaia [anomenat Guillem en la pàgina 103, on també li és donat el seu nom verdic]. Assenyalem encara, en les pp. 46-47 i 102-103, les notícies sobre la relació dels agermanats amb la Universitat de València o el fet que una de llurs actuacions fou la de donar «coltelades en les taules e en los llibres...» (84). A la p. 49 trobem el nom d'un mestre d'escola d'Ontinyent: Francesc Guadalupe. — J. P. E. [1593]

Eulàlia DURAN, *Unes cartes amoroses del segle XVI en català*, dins «L'Espill», núm. 15 (tardor 1982), 25-51.

Les cartes són atribuïdes a Dionís Pont en alguna de les edicions. L'autora aplega les notícies relatives a tal autor mallorquí (28-31) i als elements diversos que compareixen en les cartes (31-35), tant geogràfics com antropològics i de lèxic. Presenta els tres exemplars coneguts (26-28), descriu les sis edicions conegudes (36-39) i edita, amb indicació de variants, el text de *Les estillades y amoroses lletres trameses per Berthomeu Sirlot a la sua senyora y per ella a ell* (40-41). — J. P. E. [1594]

Paolo SIMONCELLI, *Il «Dialogo dell'unione spirituale di Dio con l'anima» tra alumbadismo spagnolo e prequietismo italiano*, dins «Annuario dell'Istituto Storico Italiano per l'Età Moderna e Contemporanea», XXIX-XXX (1977-1978 [1979]), 565-601.

Aquest opuscle del franciscà Bartolomeo Cordoni da Città di Castello, publicat a Perusa l'any 1538, fou traduït en català i estampat per Carles Amorós a Barcelona el 1546; el 1559 figurava en l'índex de llibres prohibits per la inquisició espanyola (567-568). — J. P. E. [1595]

Josep CLARA, *Dades inèdites sobre el pintor renaixentista Pere Mates*, dins «Revista de Girona», XXVIII (1982), 317-325.

Recordada la bibliografia anterior sobre Pere Mates, aporta noves dades biogràfiques, personals o familiars, d'arxius gironins (318-320); documenta sis encàrrecs en poblacions gironines entre els anys 1518 i 1552, amb la conclusió que no sols fou actiu a la Garrotxa, ans també a l'Empordà (320-321). Són transcrits en apèndix quatre documents, de Girona, Arxiu Històric Provincial; destaquen el segon i el tercer, capitulacions, en català, per als retaules de Vilamarí i de Verges (322-325). — J. P. E. [1596]

Luis ÁLVAREZ GUTIÉRREZ, *Santo Tomás de Villanueva. Su influencia en el pensamiento cristiano y su proyección en el pueblo de Dios*, dins «Revista Agustiniàna», XXIII (1982), 1-67.

Les pàgines inicials (3-5) ofereixen un resum dels estudis sobre sant Tomàs de Villanueva realitzats a partir dels anys cinquanta del segle actual. Segueixen els apartats relatius a la formació intel·lectual a Alcalá de Henares i a Salamanca i a l'ingrés i actuació en la província agustiniana de Castella (15-35). La seva activitat a València és presentada entorn del Sínode diocesà (40), de la fundació del Col·legi de la Presentació (41-42) i de la possible anada al concili de Trent (45-50), on, almenys, fou present a través d'alguns *Memorialia*, ara desconeguts, i de la seva doctrina entorn de la figura del bisbe-pastor (51-53). Els darrers apartats exposen les dades conegudes sobre l'influx doctrinal de Tomàs de Villanueva en escriptors contemporanis i posteriors (53-59) i les edicions de les seves obres completes o escadusseres (59-65). — J. P. E. [1597]

Cándido FLORES SELLÉS, *Antonio Agustín, estudiante en Italia (1536-1541)*, dins «El Cardenal Albornoz y el Colegio de España VI». Edición y prólogo de Evelio VERDERA Y TUELLS (Studia Albornotiana XXXVII), Bolònia 1979, 315-375.

Aplec de les notícies que sobre l'estada a Itàlia durant els anys d'estudi es troben en la correspondència, tant la ja publicada per Juan Andrés o en les *Opera Omnia VII* de Lucca 1774, com en la encara inèdita en els mss. de Madrid, Biblioteca Nacional ms. 9913 i Toledo, Archivo Catedral 101-109, amb constants extrets textuais en nota. Les notícies de mestres i companys són el tema que concentra l'atenció. Remarquem les dades sobre la publicació dels *Emendationum et opinionum libri IV* d'Antoni Agustín a Venècia, estiu de 1543 (348). Ací és publicada l'elegia *Ad Joannem fratrem* de Madrid, Biblioteca Nacional ms. 1854 (371-372) fins ara inèdita i dos dístics adreçats a J. Metelo, del mateix manuscrit (370). — J. P. E. [1598]

Stasys GOSTAUTAS, *Dos humanistas españoles del siglo XVI en Italia, Polonia y Lituania: Antonio Agustín y Pedro Ruiz de Moros*, dins «El Cardenal Albornoz y el Colegio de España VI». Edición y prólogo de Evelio VERDERA Y TUELLS (Studia Albornotiana XXXVII), Bolònia 1979, 379-447.

Paral·lisme entre les dues personalitats, realitzat en gran part a base de les cartes d'Antoni Agustín, amb particular interès en la caracterització dels mestres que tingueren a Bolònia (391-398). Ruiz s'esmerçà a succeir Antoni Agustín en el tribunal de la Rota Romana (421-426), encara que el nomenament fou per al barceloní Cristòfor Robuster, autor d'unes *Decisiones*. Les darreres pàgines dibuixen un retrat tant físic com espiritual dels dos personatges (436-445). — J. P. E. [1599]

Cándido FLORES SELLÉS, *El Catecismo romano de Antonio Agustín (1517-86). Presentación y edición*, dins «Revista Española de Teología», 42 (1982), 5-43.

La traducció parcial ací publicada fou realitzada a Lleida en tornar Antoni Agustín del Concili de Trent. La introducció emmarca aquest treball en el context de les altres traduccions castellanes, una de les quals la d'Agustín Zorita, fou editada a València l'any 1782 i fa algunes consideracions entorn del castellà insegur d'Agustín (6-7). Les pp. 8-43 contenen el text de la traducció, acompanyat dels corresponents llocs bí-

blics citats, procedent de Copenhague, Universitat, Arnamagnaeanske Institut, ms. 813. J. P. E. [1600]

Manuel de CASTRO, *Supresión de franciscanos conventuales en la España de Felipe II*, dins «Archivo Ibero-Americano», XLII (1982), 187-265.

Una part de l'estudi s'ocupa de l'aplicació de la reforma tridentina a Catalunya (237-239) i a València (239-240) i a la província d'Aragó de menorettes (244-245). L'apèndix sisè transcriu el paper de Sant Juan de Ribera, arquebisbe de València, sobre les dificultats materials per a l'aplicació de la reforma en el convent de Sant Francesc de València (263-264), de 1569, ara a Simancas, Archivo General, *Patronato Real*, 23-148. — J. P. E. [1601]

Laureano ROBLES, *Recuerdos de San Luis en Valencia*, dins «Bertrán», 352-365.

Inventari dels fons bibliogràfics o arxivístics conservats a València, Arxiu del Convent de Predicadors, mss. 73 i 62 (Procés de canonització) i Carpeta 23 formada per correspondència ja publicada (353-355); Arxiu de la Seu, amb sis peces, d'entre les quals destaca el volum de *Sermons* de sant Vicent Ferrer utilitzat per sant Lluís Bertran, amb llarga història (355-357); ARV, amb documentació administrativa procedent de l'antic convent de Sant Domènec i els cinquanta-dos lligalls de protocols de Joan Lluís Bertran, notari i pare del sant (358-360; sobre els protocols, hom pot veure més notícies en les pp. 328-329); Collegi del «Corpus Christi», on destaca la lletra autògrafa del sant a la seva mare en valencià i un altre volum de protocols notariais del seu pare, núm. 1328 (360-362); Arxiu de la parròquia de Sant Esteve, Arxiu i Museu Municipal (362-363); i Biblioteca de la Universitat, on destaca el tercer volum dels *Sermons* de sant Lluís Bertran (ms. 924) i quatre sermons esparsos, tres d'ells possiblement autògrafs (ms. 760). — J. P. E. [1602]

Adolfo ROBLES, *Lugares luisianos en Valencia. Algunos recuerdos*, dins «Bertrán», 366-379.

Destaquen en aquest itinerari per la ciutat de València la descripció del sepulcre feta en el procés de 1596 per Antoni Ballester, de l'Arxiu del Convent de Predicadors, ms. 73, ací transcrita (368-369) i el capítol primer del *Libro V de la vida de San Luis* de Vicent Saborit, inèdita en el mateix arxiu, carpeta 3 (369-373), on també es conserven i són ací indicats els documents relatius a la casa natal de Lluís Bertran (374-375). Hom transcriu part de l'inventari del Convent de l'any 1936, on consta que aleshores es conservaven encara un *Breviari*, un llibre intítulat *Exercitamenta verae pietatis* i volums de *Sermons* i de processos de glorificació del sant esmentat (376-377). — J. P. E. [1603]

Laureano ROBLES, *Autógrafos de San Luis Bertrán en la biblioteca universitaria de Valencia*, dins «Revista Española de Teología», 42 (1982), 371-392.

Notícia de les vicissituds per les quals ha passat aquest ms. 924 de la Biblioteca de la Universitat de València des del mes de gener de 1936 en què sortí del Convent de Predicadors de la mateixa ciutat (371-375) i inventari dels textos que conté, amb indicació dels fragments que són autògrafs de sant Lluís Bertran i referència a l'edició de Joan Tomàs de Rocabertí (374-382), llista dels sermons d'aquesta (383-386) i taula d'equivalències entre els del manuscrit i els de l'edició (386-387), la qual no

sempre fou literalment fidel. El copista podria ésser fra Esteban de Santo Domingo (388). Les darreres pàgines donen notícia dels altres quatre sermons autògrafs procedents de Sant Miquel dels Reis, ara a la mateixa biblioteca, ms. 760. — J. P. E. [1604]

Domingo CASTRO, *San Luis Bertrán, maestro de frailes dominicos*, dins «Teología Espiritual», XXVI (1982), 323-335.

A base dels testimoniatges recollits en els processos de canonització dels anys 1591 i 1596 (ara a València, Arxiu del Convent Dominicà, ms. 73), i de la biografia de Vicent Justinià Antist, l'autor assenyalà els trets de la fesomia espiritual de sant Lluís Bertran amb transcripció de fragments contemporanis. — J. P. E. [1605]

Laureano ROBLES, *San Luis, maestro de novicios*, dins «Bertrán», 207-218.

Recopilació de dades personals dels novicis que estigueren sota sant Lluís Bertran en les set temporades que aquest fou mestre seu, a base de València, Arxiu del Regne, *Clerecia*, llibres 2953 i 1340, amb transcripció d'alguns fragments. Assenyalen la notícia del desig de Lluís Bertran d'estudiar a San Esteban de Salamanca (209 i 210). J. P. E. [1606]

Lorenzo GALMÉS, *San Luis Bertrán o la fuerza de un carisma*, dins «Teología Espiritual», XXVI (1982), 299-321.

Pàgines definides com a «notas o apuntes» (299) «con alguna concesión a sugerencias de la imaginación» (301), en les quals l'autor repassa els trets principals de sant Lluís Bertran en les seves actuacions de mestre de novicis, prior de convents diversos, missioner a Cartagena de Indias i predicador popular a base de les declaracions de testimonis en el procés de canonització, d'escrits del sant (*Tratado de la dignidad de los apóstoles...; Sermón sobre sant Vicent Ferrer*) i de biògrafs contemporanis com Vicent Justinià Antist, Francesc Vidal i Micó i Vicent Saborit. — J. P. E. [1607]

Adolfo ROBLES, *Milagros de San Luis Bertrán. Albaida. El incendio de un monte apagado*, dins «Bertrán», 282-284.

Transcripció del fragment en el qual Vicent Justinià Antist narra el fet i de les dues narracions que en feren dos testimonis en el procés de 1596, d'Arxiu del Convent de Predicadors de València, ms. 73. — J. P. E. [1608]

Adolfo ROBLES, *Milagros de San Luis Bertrán. San Luis se abraza a un árbol y deja impresa la cruz*, dins «Bertrán», 326-327.

Transcripció de dos fragments, un de la butlla de canonització, traduït al castellà, i un altre de Francesc Vidal i Micó, aquest basat en la segona part del procés, perduda l'any 1936. — J. P. E. [1609]

Laureano ROBLES, *Luis Almenara, médico de san Luis*, dins «Bertrán», 177-182.

Recopilació de dades, personals i familiars, sobre aquest metge valencià, començant per un fragment, en català, de la seva declaració en el *Proceso de beatificación* de Lluís Bertran, de 1582 (178), continuant amb les anotacions relatives al seu germà,

Jeroni Almenara, professor de filosofia i de teologia en el convent dominicà de València (178-179) i finalitzant amb les notícies sobre la carrera universitària a València de l'esmentat Lluís Almenara (180-182). El *Procés* és a València, Arxiu del Convent de Predicadors, ms. 73. Les notícies sobre fra Jeroni són a València, Arxiu del Regne, *Clerecia*, llibre 2953; i a la Biblioteca de la Universitat, mss. 4 i 159. Les relatives a la carrera universitària del metge a València, Arxiu Municipal, *Manuale de Consells* i Biblioteca de la Universitat, mss. 204 i 737. Hom fa referència a la poesia satírica de Guerau Gaspar de Montmajor amb motiu de la visita de l'estudi de València a Felip II, de la qual és transcrita l'estrofa dedicada a Lluís Almenara (181). — J. P. E.
[1610]

Adolfo ROBLES SIERRA, *San Luis y la Contrarreforma*, dins «Bertrán», 260-271.

La primera part de l'estudi presenta un resum global de la reforma del convent de Sant Domènec de València entre 1520 i 1530, on es decanta a favor de Josep M. de Garganta contra la versió de Vicente M. Beltrán de Heredia, bo i subratllant allò que aquella reforma tingué d'autòcton, també en el seu precedent de la Congregació de l'Observança des de 1440. La bibliografia sobre el tema és a les pàgines 261-262. L'autor publica quatre cartes, dues dels jurats de València, en català, i dues de Domingo de Montemayor, salvades per Josep Teixidor, *Necrologio del Real Convento de Predicadores de Valencia*, València, Biblioteca de la Universitat 4 (264-266). La segona part exposa algunes de les idees pròpies de la Contrarreforma presents en sermons diversos de Lluís Bertran, amb transcripció d'un llarg fragment del segon sermó per al diumenge III de quaresma (270-271). — J. P. E.
[1611]

Laureano ROBLES, *Confesores de San Luis*, dins «Bertrán», 272-281.

Recopilació de dades biogràfiques de Lorenzo López (Lorenzo de Santa Cruz) (273-276), Juan Alarcón (276-277), Bartolomé de la Cuesta (277-278), Miguel Herro (278-280) i Juan de Lazcano (280-281); hom transcriu els paràgrafs corresponents, tant d'obres contemporànies ja publicades (Vicent Justinià Antist o Francesc Vidal i Micó), com de fonts manuscrites de l'ARV, *Clerecia*, llibres diversos o dels processos de glorificació, de l'Arxiu del Convent de Predicadors, ms. 73, o del *Necrologio* de fra Josep Teixidor, ara a València, Biblioteca de la Universitat, ms. 4. Remarquem la notícia que l'any 1557, amb motiu d'una mala anyada i de la fam corresponent, els frares de Sant Domènec de València Pedro de Salamanca i Lorenzo López oferiren a la venda les biblioteques personals a fi que el convent no hagués de tallar l'almoïna als pobres. — J. P. E.
[1612]

Laureano ROBLES, *Coco de san Luis Bertrán*, dins «Bertrán», 522-526.

Descripció de l'objecte tal com és actualment i transcripció de l'escrit de N. Josep Figueres al vicari general de València demanant que fos justificada la seva veneració com a relíquia, actualment en el ms. 752 de la Biblioteca de la Universitat, de València, volum del s. XVII (523-525). — J. P. E.
[1613]

Adolfo ROBLES SIERRA, *San Luis Bertrán visto por los testigos de Colombia*, dins «Bertrán», 314-323.

Són ací transcrites dues cartes de fra Francesc Sala de 1586 i 1587 (315-318), de València, Arxiu del Convent de Predicadors, carpeta 23, i fragments de les declara-

cions de nou testimonis colombians conservats en el mateix arxiu, ms. 73 (319-323).
J. P. E. [1614]

Adolfo ROBLES SIERRA, *San Luis en familia*, dins «Bertrán», 17-30.

Presentació i transcripció de les quatre cartes adreçades per sant Lluís Bertran al seus pare, mare i germà entre 1542 i 1573, les dues primeres en traducció castellana i les altres en l'original català (19-25, amb fotocòpia de les dues pàgines de l'adreçada a la mare, Angela Eixarch, 22-23); i de vuit dels setze punts de la declaració d'Isabel Jordà(na), criada prop de setanta anys de la família Bertran, en el procés de canonització de 1597, conservat a València, Arxiu del convent de Predicadors, ms. 73 (26-29, amb referència al temps d'estudiant, 28). — J. P. E. [1615]

Testigos de vista en la muerte de San Luis, dins «Bertrán», 171-172.

Presentació i transcripció de la carta de Vicent Menor a Vicent Justinià Antist sobre aquell traspàs, de València, Arxiu del Convent de Predicadors, carpeta 23. — J. P. E. [1616]

Diario del P. V. J. Antist, primer biògrafo del Santo, dins «Bertrán», 31-32.

Transcripció de les anotacions dels dies 6-9 d'octubre de 1581, amb atenció als detalls de l'agonia del sant. — J. P. E. [1617]

A[dolfo] R[OBLES] S[IERRA], *Irradiación de San Luis en la Valencia del siglo XVI*, dins «Bertrán», 65-74.

Tria de testimoniatges dels processos de gloriificació fets els anys 1581, 1586 i 1596, després de transcriure el paràgraf de Vicent Justinià Antist sobre l'estat de salut de sant Lluís Bertran (65-66) i d'haver presentat breument els tres processos esmentats (68-69). Són transcrites les declaracions de Jeroni Abella, Gaspar Micó, del llibreter Vicent Garriga, de Joan Marco Corberà, de Nadal de Mena i de Lluc Pastrínia, en català les del primer, terç i quart, totes ara a València, Arxiu del convent de Predicadors, ms. 73 (70-74). — J. P. E. [1618]

V. SIERRA, *Presencia de san Luis Bertrán en la vida religiosa de la Valencia del siglo XVI*, dins «Bertrán», 102-105.

En el marc de l'enumeració de tracte amistós de sant Lluís Bertran amb membres d'altres ordes religiosos, l'autor transcriu tres cartes de Francisco de Molina, de Llorenç Samora i de Miguel de Vera, ara a València, Arxiu del convent de Predicadors, carpeta 23. — J. P. E. [1619]

Fiestas de la beatificación de San Luis Bertrán, año 1608, dins «Bertrán», 90-91.

Transcripció de les «Redondillas en lengua valenciana» de Jeroni Martínez de la Vega, publicades en el llibre de Vicent Gómez, *Los sermones y fiestas que la Ciudad de Valencia hizo por la beatificación del glorioso padre San Luys Bertran*, València 1609. — J. P. E. [1620]

Fragments del sermón de Fray Esteban Tous, carmelita, predicado en 1608 en Predicadores de Valencia, dins «Bertrán», 128-131.

El sermó fou publicat en l'obra esmentada en el resum anterior. — J. P. E. [1621

A[dolfo] R[OBLES] S[IERRA], *San Juan de Ribera, corrector de la primera biografía de San Luis Bertrán*, dins «Bertrán», 163-170.

Presentació i transcripció anotada de nou cartes de Ribera, les cinc primeres relatives a la primera biografia de Bertran, escrita per Vicent Justinià Antist, *Verdadera relación de la vida y muerte del Padre Luys Bertrán*, València 1583 (164-168); dues altres fan referència al procés de beatificació (168-170); l'adreçada a Jaume Bertran és també reproduïda fotogràficament (169) i les dues darreres, ja conegudes, són de Ribera a Bertran (170). Les inèdites són de València, Arxiu del convent de Predicadors, carpeta 23. — J. P. E. [1622

Ramon ROBRES LLUCH, *Guirnalda para un santo*, «Bertrán», 173-176.

Presentació i edició amb notes crítiques de les anotacions autògrafes de sant Juan de Ribera per al sermó en els funerals de sant Lluís Bertran, de l'Arxiu del Col·legi del Patriarca de València. L'autor afegeix al final la llista dels quinze esquemes de sermons dedicats a sants de l'orde dominicà, onze dels quals predicats a València o Xàtiva. — J. P. E. [1623

A[dolfo] R[OBLES] S[IERRA], *San Luis Bertrán, visto por sus discípulos*, «Bertrán», 221-234.

L'objecte d'aquestes pàgines és rastrejar l'influx de Lluís Bertran en dominicans que no foren novicis seus. Conté la transcripció, total o parcial, de les declaracions de Francesc Alemany (223), Francisco Palau (224-225), Juan Delescano (225), Juan Casanova (225), Francesc Climent (226), Jerónimo Bautista de Lanuza (226-227), Juan Pérez (227-228), Lupercio Huete (228), Pedro Blasco (228-230), Juan Alarcón (230), Domingo Anadón (230-232), fetes en els diversos processos de glorificació i conservades en l'Arxiu de Predicadors de València, ms. 73. Al final, l'autor remarca la influència de Lluís Bertran, a través dels seus deixebles, en universitats i cases d'estudis, fundació i govern de convents, i en les missions. — J. P. E. [1624

Laureano ROBLES, *Luis Martí, o.p., biógrafo y poeta de san Luis*, dins «Bertrán», 538-546.

Recull de dades sobre Lluís Martí i notícia dels escrits seus coneguts (539-540), descripció del llibre *Primera parte de la historia del bienaventurado padre fray Luis Bertran...*, imprès a València el 1584 ja publicada per Francisco Martí Grajales (541-543), indicació dels tres exemplars actualment coneguts, els quals pertanyerien a l'única edició real, car no hauria existit una segona edició, i transcripció de la narració de la presència d'un exemplar d'aquesta biografia en vers a Ontinyent, de Lluís Vicent Mas, *Fama póstuma de San Luis Bertran*, València, Biblioteca Universitària ms. 191 (544-545). — J. P. E. [1625

Adolfo R[OBLES] S[IERRA], *San Luis Bertrán y Santa Teresa de Jesús*, dins «Bertrán», 118-124.

Recorda la relació epistolar entre els dos personatges i esbrina les diverses possibilitats que explicarien que Teresa de Jesús tingués notícia de Lluís Bertran. Publica les divuit quartetes de Lluís Martí, recollides en el ms. 73 de l'Arxiu del Convent de Predicadors de València (122-124) i la carta de Sant Lluís Bertran (124). — J. P. E. [1626]

Marceliano LLAMERA; *La respuesta de San Luis Bertrán a Santa Teresa de Jesús sobre la reforma carmelitana*, dins «Bertrán», 99-101.

Resum sobre Sant Lluís Bertran, reconstrucció hipotètica de la consulta, transcripció de la carta de resposta i anàlisi dels aspectes més remarcables. — J. P. E. [1627]

Benjamín AGULLÓ PASCUAL, *San Luis Bertrán y el beato Nicolás Factor*, dins «Bertrán», 106-109.

Recorda les notícies sobre l'amistat entre els dos personatges recollides en tres llibres publicats a València entre 1787 i 1796 (106-107), reproduïx una carta de Nicolau Factor a Lluís Bertran i la *Commemoratio* d'imitació litúrgica, escrita pel primer a honor del segon, peces publicades en els *Opúsculos* de Factor, València 1796. J. P. E. [1628]

Miguel Àngel CATALÀ GORGUES, *Las fiestas barrocas de la canonización de san Luis Bertrán en la Valencia del seiscientos*, dins «Bertrán», 444-455.

Descripció de les ornamentacions públiques bastides sobretot en la plaça i en l'església de Sant Domènec de València i de les processons, a base de l'obra de Vicent Gómez, *Los sermones y fiestas...*, València 1609, amb transcripció del sonet escrit en l'adob de la façana de l'església dels Sants Joans i de les sis dècimes d'altres temples valencians (447-448) i dels jeroglífics col·locats en indrets diversos de la façana postissa construïda en aquella ocasió davant l'entrada de l'església de Sant Domènec, aquests transcrits de l'obra de Tomás López de los Ríos, *Auto glorioso, festejo sagrado...*, València 1674 (451-454). — J. P. E. [1629]

Vicente FERRER OLMOS, *La comedia de Gaspar Aguilar sobre la vida y la muerte de San Luis Bertrán, que se representó en las fiestas de su beatificación*, dins «Bertrán», 235-238.

Dades biogràfiques de Gaspar Aguilar, contingut del llibre publicat per ell a València el 1608, *Fiestas que la insigne ciudad de Valencia ha hecho por la beatificación del santo fray Luys Bertran. Junto con la Comedia que se representó de su vida y muerte y el Certamen Poético...*, la segona part del qual era la *Famosa comedia de la Vida y Muerte del santo fray Luis Bertran*. Hom recorda alguns detalls de l'escenografia, el tema de cada una de les tres jornades en què es dividia i transcriu les estrofes finals de la Fama (238). — J. P. E. [1630]

Vicente FERRER OLMOS, *La justa poética de 1608*, dins «Bertrán», 547-553.

Narració del certamen poètic convocat per la ciutat de València amb motiu de la beatificació de sant Lluís Bertran l'any 1608 i transcripció d'algunes mostres proce-

dents del llibre de Gaspar Aguilar, *Fiestas que la insigne ciudad de Valencia ha hecho por la beatificación del santo fray Luis Bertrán...*, València 1608 (530-533). — J. P. E. [1631]

Adolfo ROBLES, *San Luis en la Literatura*, dins «Bertrán», 533-537.

Presentació global de les composicions en vers aplegades en el llibre de fra Vicent Gómez, *Los sermones y fiestas...*, València 1609, amb mostres fragmentàries d'algunes. — J. P. E. [1632]

Josèp (sic) ALMINYANA VALLÈS, *Capella natalícia de Sant Lluís Bertran durant el segle (sic) XVII*, dins «Bertrán», 110-113.

Recull d'anotacions existents en volums diversos de l'Arxiu parroquial de Sant Esteve de València, relatives a la inauguració de la capella en l'estança on nasqué sant Lluís Bertran, amb transcripció d'un fragment de l'acta notarial de Gregori Tarraça del 1610, de la secció *Carpetes* 9 (111), d'onze assentaments de la solemnitat anyal, corresponents a dècades diverses del segle XVII, de la sèrie *Racional* (111-112) i de tres fragments sobre drets de la clerecia de sant Esteve en l'esmentada capella, del *Llibre de deliberacions del reverent clero* (112-113). — J. P. E. [1633]

LA MARQUESA DE LLANERA, *Hermandad de la celda de sant Luis Bertrán*, dins «Bertrán», 464-467.

Dóna notícia de la constitució de la confraria el 1722 i transcriu un paràgraf de les normes i quatre de les constitucions contemporànies. — J. P. E. [1634]

Josep ALMINYANA VALLÈS, *El tercer centenari de la mort i beatificació de sant Lluís Bertran en la parròquia de sant Esteve de València*, dins «Bertrán», 456-463.

Abans de parlar del terç centenari, l'autor aplega anotacions relatives a la segona meitat del segle XVII de l'Arxiu de la parròquia de Sant Esteve de València, *Llibre de determinacions capitulars*, *Llibre d'entrades i eixides de Caixa* i *Llibre racional*, textualment transcrites (456-458). — J. P. E. [1635]

Guillermo ARAMAYONA ALONSO, *San Luis Bertrán y las corrientes espirituales en la Valencia del siglo XVI. Crónica informativa del II Symposium de Teología Histórica de Valencia*, dins «Teología Espiritual», XXVI (1982), 337-354.

Tal com indiquen títol i subtítol, aquestes pàgines són crònica del simposi celebrat en la Facultat de Teologia de València els dies 20-22 d'abril de 1982. Molts dels punts tractats tenen relació amb la nostra temàtica, perquè giren entorn d'autors (Joan Baptista Anyés o teòlegs valencians en general entre 1550 i 1600, sant Lluís Bertran o sant Francesc de Borja) o de l'Estudi General durant els anys en els quals hi estudià l'esmentat sant Lluís Bertran, o perquè comporten un particular estudi de fons inèdits com són visites pastorals, processos d'Inquisició o de canonització. — J. P. E. [1636]

Lluís M.ª MONCUNILL I CIRAC, *Els castellanismes en la llengua poètica del Rector de Vallfogona*, dins «Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp», 1 (1982), 31-43. L'atracció de la cort damunt la societat barroca es traduí en atracció de la llengua

de la cort, el castellà, damunt els escriptors catalans, cosa que, unida a l'anèmia cultural catalana d'aquells segles, explica, segurament amb d'altres causes, la presència de castellanismes en l'obra escrita de Vicenç Garcia, castellanismes que ací són inventariats per ordre alfabètic amb la corresponent indicació del número de vegades que compareixen en la recopilació *La armonia del Parnàs...*, Barcelona 1700. — J. P. E. [1637]

Filippo PILI, *San Antioco e il suo culto nel «Proçess de Miracles» del 1593*, Càller 1981, 93 pp.

Edició del procés escrit en català i conservat en l'arxiu de la Cúria episcopal d'I-glesias, coneguda només a través del resum de «Rivista di Storia della Chiesa in Italia», XXXVII (1983), 338, núm. 455. [1638]

Rafael SOLER I FONRODONA, *El llibre de la fundació del convent de carmelites descalços de Sant Josep de Mataró*, dins «Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria [de Mataró]», 14 (juliol 1982), 5-17.

Presentació i resum del contingut de cada un dels apartats del *Libro de la fundación y estado del Convento de Religiosos Descalzos de N.ª S.ª del Carmen de esta villa de Matarón* començat el 1636, ara en el Museu Arxiu de Santa Maria. La coberta és fotografiada en la pàgina 6. A diferència del títol, el llibre és escrit en català. L'apartat novè, *Professions de religiosos...*, fou transcrit d'un precedent *Llibre de la recepció, aprovació i professió de los novicis de aquest convent de St. Joseph de Mataró* (12). També consta l'existència d'un *Llibre major nou* (13), posterior al nostre (15). Moltes de les notícies consignades en el *Libro* són transcripció o resum de documents públics. — J. P. E. [1639]

Relació breu de la fundació del Convent de Sant Josep de la vila de Mataró, de descalços de nostra Senyora del Carme, dins «Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria [de Mataró]», 14 (juliol 1982), 39-42.

Transcripció del primer apartat del *Libro de la fundación...*, sembla anterior a 1636. J. P. E. [1640]

Francesc SERRA DE GAYETA, *Una expedició de pollencins a l'illa de Sardenya l'any 1599*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXIX (1982), 265-267.

Transcriu un contracte entre un mariner i divuit caps de casa pollencins, decidits a emigrar a Sardenya. El document és en l'Arxiu del Regne de Mallorca, notari Joan Campomar C 699, signatura n.º 3088. — J. P. E. [1641]

Epistolarium coetaneorum S. Iosephi Calasancii 1600-1648 collegit et commentariis historicis illustravit et ad praelum paravit P. Claudius VILÀ PALÀ. VI. *Supplementum*, Roma 1981, XII i 2670-3106 pp.

Darrer volum de tres col·leccions de cartes adreçades a sant Josep de Calasanç o que s'hi refereixen (les de la sèrie de la qual aquest és el volum sisè), publicades entre els anys 1979 i 1981. Hom dóna la transcripció del text precedit de la corresponent referència heurística i seguit de notes explicatives, algunes d'elles amb indicacions bibliogràfiques. A les seixanta-una aplegades ací hom ha afegit un apèndix documental

(3039-3104), on són recollits catorze breus de papes, dos decrets del Sant Ofici, dos textos defensius (Tommaso Campanella, *Liber apologeticus contra impugnantes institutum Scholarum Piarum* i Valeriano Magni, 3073-3093) i quatre altres documents heterogenis. — J. P. E. [1642]

Epistolarium coetaneorum S. Iosephi Calasanctii 1600-1648. VII. Indices, Roma 1982, 374 pp.

Volum de deu índexs: d'autors, d'autors amb indicació de les persones a les quals s'adreçaven, de destinataris, onomàstic unificat, de biografies, de matèries, topogràfic, cronològic, de documents i d'errades. — J. P. E. [1643]

Jaime SALVÀ, *El cronista Dameto. Adiciones a Bover*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXVIII (1982), 167-184.

Exposició biogràfica, en la qual són incloses notícies tant sobre ascendents com, sobretot, descendents de Joan Dameto. Remarquem les dades sobre els seus estudis en col·legi i noviciat de jesuïtes (169-170), la de l'exercici de l'advocacia (172), la transcripció dels textos de l'ARM, *Llibre de determinacions de consells de la Universitat* relatius a treballs històrics de Dameto (173-175), la notícia d'haver-se conservat el segon volum de la *Història* (175), destí de la biblioteca (179) i capítols matrimonials de la filla Beatriu (181-182). — J. P. E. [1644]

Bernabé BARTOLOMÉ MARTÍNEZ, *Las cátedras de gramática de los jesuitas en las Universidades de Aragón*, dins «Hispania Sacra», XXXIV (1982), 389-448.

«Aragó» equival a l'antiga província jesuítica d'Aragó, i, per tant, a la corona catalano-aragonesa. Per això trobem en aquestes pàgines notícies sobre «las dificultades y luchas en el ejercicio de la enseñanza» (391) relatives a Gandia (391-393) amb llarg extracte d'un informe de Pere Gil de 1603; a Girona (393-396) amb notícies sobre fundació, dotació i tensions tant amb la ciutat com amb l'estudi general i un llarg fragment del *Orden que se ha de guardar en las clases de gramatica y seminario de Girona* de 1590, ara a Madrid, AHN, Sección Jesuitas, lligall 884/59; a Lleida (396-398) amb un fragment del *Principio de la fundación del colegio de Lérida*, *ibid.*, lligall 172/26; a Mallorca (398-400) amb fragments de la concòrdia amb la ciutat, de Madrid, BRAH, Sección Jesuitas, lligall 9/7295; a València (404-408) amb particular atenció a l'exclusiva jesuítica en l'ensenyament de la gramàtica llatina durant el segon terç del s. XVIII; i a Cervera (408-411) i al seu col·legi de Sant Bernat, entorn del qual som informats de la fundació, pla d'estudis i restes després de l'expulsió, amb transcripció d'un inventari de Madrid, AHN, Sección Jesuitas, lligall 78/55. La segona part de l'estudi (411-448) exposa els punts que, per llur conflictivitat, ocuparen més l'atenció dels protagonistes i ara són més representats en la documentació. Comença aplegant les bases legals en què recolzaven les pretensions de cada casa (411-412) i continua exposant les tensions entorn de l'autonomia en l'organització de l'ensenyament, de l'exclusivitat jesuítica en l'exercici de la docència gramatical, de la vigència de la normativa jesuítica en les escoles de què els jesuïtes s'encarregaven, de l'autonomia en l'elecció de professors i admissió d'alumnes, en la determinació de llibres de text o d'estudi i en l'elaboració de metodologia. Cada tema és exposat a base de fragments textuais procedents de les diverses cases esmentades. Remarquem dins l'exposició la notícia que per a la formació de professors de gramàtica, la província jesuítica d'Aragó

tenia dos Seminaris de Lletres Humanes, un a Girona i altre a la Seu d'Urgell (433); les notícies sobre llibres de text o d'estudi usats ací, en particular les relacionades amb Lluís Vives (438-439); i les referents a l'ús de la llengua catalana com a mitjà d'ensenyança (397, 445-446). — J. P. E. [1645]

José M. LLORENS, *Literatura organística del siglo XVII. Fuentes, concordancias, autores, transcripciones musicales, estudios, comentarios y síntesis*, dins «I Congreso», 29-131.

Panoràmica de la música de tecla del s. XVII, on hom troba fitxa dels següents autors catalans: Joan Baseya, amb obres a Barcelona, BC M. 729 (37); Josep Benavent, *ibid.*, M. 1011 (37); Bernabé Ribeira, *ibid.*, M. 751 (37); Joan Bta. Cabanilles, *ibid.*, 751 i M. 368, 387, 450, 729, 1328, 1011 i 1468; Felanitx, Fundació Bauzà Ms. 173; Montserrat, Arxiu Musical ms. 90 i Barcelona, Institut de Musicologia (41-62); Gregori Closells, Barcelona, Orfeó Català ms. 12 i Manresa, Arxiu musical de Santa Maria (62); Rafael Crest, Barcelona, Biblioteca de Catalunya M. 729 (67-68); Manuel Duran, Barcelona, Orfeó Català ms. 12 (68); Francesc Espelt, Barcelona, BC M. 729 i 751 (69-71); Esteve, Felanitx, Fundació Bauzà ms. 173 (71-72); Florcadell, Barcelona, BC M. 387 (72); Vicent Hervaz, *ibid.*, M. 1011 (73); Rafael Llistosellas, Astorga, ms. d'orgue (77); Francesc Llussà, *ibid.*, i Barcelona, BC M. 729 i 736/5 i Orfeó Català ms. 12 (77); Antoni Martín i Coll, Madrid, Biblioteca Nacional 2267 (78-80: les peces 6, 7 i 12 són cançons catalanes; cf. també pp. 93-109); Gabriel Menalt, Barcelona BC M. 729 i 751 (80-81); Josep Montserrat, *ibid.*, M. 729 (81); Josep de Pereandreu, Escorial 2187 i Barcelona, Orfeó Català ms. 12 (84); Andreu Peris, *ibid.*, M. 729 (84); Joan Saló, Astorga, ms. d'orgue (85); Joan de sant Agustí, Barcelona, BC M. 1011 (85-86); Joan Sebastian, Escorial 2187 (86); Josep Solana, Barcelona, BC M. 387 (88); Antoni Tormo, *ibid.*, M. 1011 (88-89); Jeroni de la Torre, Barcelona, Institut de Musicologia (89); Ignasi Vidal, Barcelona, BC M. 751 (91). Entre els tractats teòrics contemporanis, hom esmenta el d'Andreu de Montserrat, València 1614. Figuren també en biblioteques catalanes obres d'autors no catalans esmentats en aquest inventari. — J. P. E. [1646]

Alfredo SÁENZ-RICO URBINA, *Las controversias sobre el teatro en la España del siglo XVII. I. La polémica acerca de la licitud de las comedias, especialmente en Barcelona y en Mallorca durante el último cuarto del siglo XVII*, dins «Pedralbes. Revista d'Història Moderna», 2 (1982), 69-99.

La primera part de l'estudi presenta la situació del teatre en el conjunt de territoris de la monarquia hispànica en els segles XVI i XVII, amb particular referència a la controvèrsia entorn de la licitud de la representació de comèdies (69-86), amb indicació dels fons bibliogràfics relatius al tema en la Biblioteca de la Universitat de Barcelona (nota 33, pp. 79-80; i en les notes 41 i 42, obres de fr. Manuel de Guerra y Ribera en la mateixa biblioteca, algunes d'elles editades a València i a Barcelona, pàgines 82-84); les pàgines 84-86 recorden el ressò que tal polèmica tingué a Barcelona. La segona part, basada en documentació inèdita de l'ACA, *Consejo de Aragón*, i de l'Arxiu del Marquès de Castellldosrius, parcialment reproduïda, exposa el curs de la controvèrsia a Ciutat de Mallorca amb les seves implicacions tant polítiques generals com en relació a l'Hospital de Santa Caterina durant el virregnat de Manuel de Sentmenat i de Lanuza, amb una digressió sobre l'activitat teatral impulsada pel mateix personatge durant el seu virregnat del Perú (90). Remarquem la notícia que el marquè

esmentat escriví un *Villancico de ajuste de paces*, musicat per Felip Olivellas, mestre de capella de la parròquia barcelonina del Pi (89). — J. P. E. [1647]

Francisca MIRALLES VIVES, *La Facultad de Artes entre 1600-1611: Provisión de cátedras y graduados en la Universidad de Valencia*, dins «Saitabi», XXXII (1982), 43-60.

D'acord amb el títol, l'article té dues parts. La primera tracta de la provisió de càtedres (44-47); la segona conté la llista nominal dels 583 graduats en arts per l'Estudi General de València els primers anys del segle XVII (48-60). La provisió de càtedres es feia per votació dels jurats de la ciutat, previ examen (44). Les càtedres eren d'Astrologia i/o Matemàtiques, Metafísica, Filosofia Moral i altres parts de la filosofia (Lògica, Dialèctica i «Física»). Només trenta dels graduats arribaren al grau de mestres, acontentant-se els altres amb el de batxiller (48). La llista fa constar noms, procedència, catedràtic patrocinador, grau i data de l'examen. L'estudi es basa en l'AMV, *Manuale de consells* 127-138, *Llotja nova* 106-114 i *Llibres de graus de l'Estudi General* 47-57. — J. P. E. [1648]

Francisco MÁRQUEZ VILLANUEVA, *Lope, juez de la justicia catalana*, dins «Actes Yale», 425-443.

Resum de les vicissituds a Catalunya i València del protagonista de la novel·la de Félix Lope de Vega i Carpio, *El peregrino en su patria* (425-428), d'on es dedueix que en aquells moments (1604), el concepte que Lope es feia de Catalunya era caracteritzat pel doble tret del bandolerisme i d'una justícia cega i opressora. Es referí al bandolerisme en les peces teatrals *Roque Dinarte* i *Antonio Roca* (429-433) i a problemes de justícia en aquesta darrera (433-440). Les diverses redaccions d'aquesta darrera permeten d'endevinar l'evolució del seu pensament en aquest punt. — J. P. E. [1649]

Pau FERRER NARANJO, *Los moriscos de la Corona de Aragón. La propiedad morisca en los realengos de Valencia en 1609*, dins «Pedralbes. Revista d'Història Moderna», 2 (1982), 239-247.

Resum de tesi doctoral de l'autor, basada en documentació de l'ARV, *Mestre Racional (Béns de moriscos)* i *Cancelleria (Diversorum)*; Archivo General de Simancas, *Consejo de Aragón*; ACA, *Consejo de Aragón (Consell de València i Reial Cambra)*, i AHN, *Sección de Osuna*. — J. P. E. [1650]

Francesc BONASTRE I BERTRAN, *Notes sobre el compositor Gaspar Andreu (1611-1621)*, dins «Aplec de treballs del Centre d'Estudis de la Conca de Barberà», 4 (1982), 111-115.

Compositor conegut pels treballs d'Higiní Anglès, ara documentat com a mestre de Capella de la parròquia del Pi, de Barcelona, a base de l'Arxiu de la parròquia esmentada, *Llibre de resolucions*, lletra D, d'on són trets els dos documents transcrits en apèndix (115). Després seria mestre de capella de Montblanc i de la catedral de la Seu d'Urgell. — J. P. E. [1651]

Montserrat TORRENT, *Registración de la música de órgano de los siglos XVI y XVII*, dins «I Congreso», 197-222.

L'apèndix I (202-203) és transcripció del projecte elaborat l'any 1624 per fra Antoni Llorens per a l'orgue major de la Seu Vella de Lleida, sense indicació arxivística de procedència. — J. P. E. [1652]

Amparo FELIPO ORTS, *Las sisas del vino y del general de entradas tras las Cortes valencianas de 1626*, dins «Saitabi», XXXII (1982), 61-74.

Narració del camí seguit per a arribar a les imposicions necessàries per a sufragar les guerres de Felip IV de Castella, a base de documentació d'ACA, *Consell d'Aragó*, lligall 614, ARV, [Cancelleria?], reg. 531, i AMV, *Manuales de consells* 153, *Cartes reials* G-3, i *Crides i pregons* XX-3, amb transcripció d'alguns fragments (62, 64 i 65), d'una quarteta contra el rei (62) i de la crida del control del vi (67). Les pàgines 67-70 resumeixen la *Crida dels capítols conferents per a la administració y exacció del nou dret de general del vi...*, València 1627, de la Biblioteca de la Universitat de València ms. 701 i les 70-73 la *Crida dels capítols conferents pera la administració del nou dret de general de entrada...*, València 1627, d'ARV [Cancelleria?], reg. 700. J. P. E. [1653]

Lázaro IRIARTE, *La beata María Ángela Astorch, escritora mística (1592-1665)*, dins «Estudios Franciscanos», 83 (1982), 253-275.

Després d'un resum biogràfic, segueixen les notícies relatives a les vicissituds dels escrits d'Àngela, tant en l'original com en la còpia enviada a Roma amb motiu del procés de beatificació (253-155). L'autor recorda la disposició intel·lectual de la biografiada, en particular el seu gust per la llengua llatina (255-257); indica les obres d'altres autors, tant antics com moderns que hom pot descobrir darrera les narracions d'Astorch, entre ells Diego Pérez de Valdivia (259). La llengua catalana desputa en nombre de paraules o grafies estranyes al castellà (262). Després d'algunes pàgines dedicades a explicar les vicissituds redaccionals de les vivències místiques de l'autora, Iriarte dreça l'inventari tant dels escrits perduts (269) com dels conservats en còpia a Roma, Postulació General de l'Orde Caputxí i dels memorials i cartes (269-274). J. P. E. [1654]

Lázaro IRIARTE, *Beata María Ángela Astorch, clarisa capuchina (1592-1665). La mística del breviario* («Hermano Francisco - Hermana Clara» 4), València 1982, 240 pp.

Biografia d'una de les barcelonines que formaren la primera comunitat de caputxines de Barcelona i després la trasplantà a Saragossa i a Múrcia, comunitats de les quals fou abadessa. Les dades són tretes, la majoria de les vegades de forma textual, de dues fonts manuscrites: *Escritos de la venerable María Ángela Astorch*, ara a Roma, Postulació general dels caputxins, i *Traslado de la información que se ha hecho de la vida, virtudes y favores...*, conservat a Múrcia, Arxiu del convent de caputxines. Hom informa de l'existència de cartes autògrafes tant a Múrcia (9) com a Calataiud (226, nota 1), amb mostra d'una pàgina d'aquestes en la làmina precedent la pàgina 5. Remarquem les pàgines dedicades a explicar les diferències entre el reglament de la comunitat de Barcelona i el reelaborat per a les comunitats que en derivaren (121-131) i el capítol destinat a exposar els comentaris escrits per Àngela Astorch davant els fets de la Guerra de Catalunya de 1640 i ss. (143-149). — J. P. E. [1655]

Germán ZAMORA, *Angela Maria Astorch tra azione e contemplazione*, dins *Santi e santità nell'ordine capuccino. III. Il Novecento*, a cura di Mariano D'ALATRI, Roma 1982, 451-465.

Resum biogràfic, al final del qual hi ha una pàgina destinada a indicar algunes de les seves obres i a oferir mostra fragmentària d'algun escrit seu, traduït a l'italià. — J. P. E. [1656]

Jordi VIDAL I PLA, *Notes sobre els profílipistes de l'antic comtat de Besalú durant la Guerra dels Segadors (1640-1652)*, dins «Besalú IV», 83-91.

Exposició de les vicissituds per les quals, durant la Guerra dels Segadors, passaren Berenguer d'Oms (84-85), Miquel Salvà de Vallgornera (85-87) i Ramon Sagarriga i Alemany (87-88), a base, sobretot, de diversos lligalls d'ACA, *Consell d'Aragó*. La narració és col·locada dins la tesi que «una bona part de la noblesa catalana, defugint del seu interès nacional, s'exilià passant a augmentar les files dels partidaris de Felip IV» (83). — J. P. E. [1657]

Joan BUSQUETS, *Població i societat a la Girona del segle XVII. El testimoni de Jeroni de Real*, dins *Girona*, 85-106.

Com tantes altres ciutats de l'Europa del Barroc, Girona fou afectada per la guerra, la fam i la pesta, i entrà en una etapa de prostració i decadència. L'autor passa revista als problemes que preocupaven més els gironins del segle XVII i esmenta així mateix els remeis que hom aportava per superar la decadència que consumia la ciutat. A part de la bibliografia general sobre l'època (Antonio Domínguez Ortiz, Joan Reglà, Jordi Nadal, Pierre Vilar, Josep Sanabre, John H. Elliot, etc.), se serveix principalment de la Crònica inèdita de Jeroni de Real, guardada a l'Arxiu Municipal de Girona. Els aspectes que centren el treball són la guerra de Secessió (1640-1659), la pesta de 1650, la crisi demogràfica i dos projectes per a la ciutat: el nou hospital i el mont de pietat. J. C. R. [1658]

Josep Maria MADURELL I MARIMON, *Una víctima de l'incendi i destrucció de la vila de Rodes del Conflent*, dins «Besalú IV», 209-213.

Presentació del fet i transcripció del document notarial, en què consten els testimoniatges relatius a la forma com pogué escapar-se dels francesos fra Josep Puig de Bertran, carmelita, l'any 1652. Figura en el document fra Eliseu Armet, professor de filosofia del convent del Carme de Barcelona i alguns estudiants de la mateixa disciplina. L'acta notarial és de 1670 i procedeix de Barcelona, AHPN, *Miquel Fontcuberta*, manual dels anys 1669-1671. — J. P. E. [1659]

José M. MARQUÈS, *La Santa Sede y la España de Carlos II. La negociación del nuncio Mellini 1675-1685*, dins «Anthologica Annu», 28-29 (1981-1982 [1983]), 139-260. Edició independent integrada en «Publicaciones del Instituto Español de Historia Eclesiástica. Monografías, núm. 28», Roma 1981-1982 [1983], X i 268 pp.

Trobem en aquestes pàgines multitud de dades sobre Pedro Antonio de Aragón, duc de Sogorb i de Cardona, tal com hom pot veure en l'índex onomàstic (261); i d'altres sobre els bisbes de Girona, [Alfonso Balmaseda], i de Solsona, [Lluís de Ponts] (78 i 140); sobre el convent de Trinitaris de València (95) i la fundació de la

Congregació de la Missió (Sant Vicenç de Paül) a la mateixa ciutat (96); sobre la vacant del bisbat de l'Alguer el 1681 (138); sobre l'exigència francesa d'establir un vicari general del bisbe de la Seu d'Urgell per a la part de la Cerdanya passada a França després del Tractat dels Pirineus (140); sobre naus detingudes a Catalunya (202); sobre donatius dels bisbes d'Oriola, Tortosa i Lleida per a la defensa de Viena contra el turc (209, nota 61); sobre Joan Tomàs de Rocabertí i les seves obres en defensa del poder pontifici (214 i 243); sobre les universitats de Barcelona i de Perpinyà enfront de la *Declaració de la clerecia de França* (216). La part, però, que més ens afecta són les pàgines 119-124, dedicades íntegrament a presentar dos problemes d'immunitat eclesiàstica sorgits en els bisbats de Mallorca i de València. L'autor es basa en investigació personal en l'Arxiu Secret Vaticà, sèries *Principi* i *Spagna*, en particular, en l'ACA, *Consejo de Aragón*, i àdhuc en l'Archivio di Stato de Massa e Carrara, *Fondo cardinale Cibo*. — J. P. E. [1660]

Fray Cristóval MERCADER, *Vida admirable del siervo de Dios fray Pedro Esteve, predicador apostólico*. Tercera edició, facsimil de la segona (Publicaciones de la Caja de Ahorros de Alicante 95), Alacant 1982, X i 318 pp.

La primera edició d'aquesta obra és de 1677, la segona, ací anastàticament reproduïda, de 1865. Es tracta d'una sèrie de capítols, seguint el fil biogràfic del franciscà observant Pere Esteve (Dénia 1582 - València 1658), de to edificant, en els quals, però, podem saber que existia a Dénia a les darreries del s. XVI escola de gramàtica llatina (10), que estudià filosofia i teologia en el convent de Franciscans Observants de València (24-25), que sempre predicava en valencià (41, en realitat, totes les frases textuais del biografiat són en llengua catalana). Són reproduïts en castellà els escrits en prosa (descripció del Montgoi, 87 ss.; *Subida al monte del Señor para los siete días de la semana* 99-100). Són, en canvi, transcrits en el valencià contemporani les composicions en vers: *Gochos a Sen Pere Cap de Pals* (79-80), (*Goigs a la Mare de Déu de la muntanya de Santedat*) 82-84, (*Goigs a Jesús Pobre de Montgoy*) 100-101, *Història del Sant Sepulcre* 103-107, (*Cobles de defensa contra atacs de moros*) 130-132, (*Cobles d'estimar Déu*) 297-298. Contemporani de la Guerra dels Segadors, compongué algunes poesies a favor de Felip IV, tres de les quals són ací transcrits: *Ànimo, los meus chermans...* 141-142, *Resposta a la carta dels micalets* 143-150 i *Plora Barselona...* 151-157, amb referències molt concretes al setge de Tortosa. Una nota de la pàgina 305 anuncia que en la segona edició hom va suprimir el sermó que Bonaventura Grau, paborde de la seu de València, pronuncià en els funerals de fra Pere Esteve «por estar en lengua valenciana». — J. P. E. [1661]

José MARTÍ MAYOR, *Escornalbou. Colegio-Seminario de misiones de Propaganda Fide (1686-1835)*, dins «Archivo Ibero-Americano», XLII (1982), 293-342.

Els anys indicats en el títol corresponen a l'època en la qual aquell edifici pertangué als framenors observants de Catalunya. L'article exposa les lluites inicials per la possessió de la casa (293-303), els problemes de relació amb la província de Catalunya (303-308) i la vida intel·lectual de la comunitat, de la qual sorgiren obres com la de Francesc Balcells, *Font mystica y sagrada del paradís de la Iglesia*, Barcelona 1707, les *Doctrines o Index indicum*, de Francesc Boada, els *Assumptos apostólicos predicables* i la *Cura de almas* de Francesc Romeu i altres títols d'un gènere literari vinculat a les missions populars (*Primer llibret que... comensa Rosari en vers; Tercer llibret... intitulat Ramillet...*, i d'altres, fins a set, 315-317); i encara, *Mina riquíssima*

dels tresors, d'Isidre Febrer, i *Amorosos veus*, de Josep Costes (317-318). La casa professava doctrines probabilioristes, punt que encaixa amb els llibres de moral més usats en aquell col·legi (324-327). Pel ms. *Jornadas apostólicas*, de l'Arxiu de la Província de framenors de Catalunya, ubicat a Barcelona, sabem la irradiació d'aquelles missions populars (327-335), àdhuc en l'Amèrica Hispàna (335-342). — J. P. E. [1662]

Joaquim RAGON I CARDONER, *El último virrey de la administración habsburguesa en Cataluña: Jorge de Darmstadt y Landgrave de Hessa (1698-1701)*, dins «Pedralbes. Revista d'Història Moderna», 2 (1982), 263-271.

Resum de tesina de llicenciatura basada en documentació de l'ACA, de l'AHCB, *Lletres reials originals* i *Lletres closes*; i de la BC, *Fulletons Bonsoms* i *Fons de la Junta de Comerç*. — J. P. E. [1663]

M.^a de los Angeles PÉREZ SAMPER, *La familia Alós. Una dinastia catalana al servicio del Estado (siglo XVIII)*, dins «Cuadernos de Investigación Histórica», 6 (1982), 195-239.

Reconstrucció de la trajectòria d'aquesta família, que saltà de Mojà a Barcelona durant el s. XVII i després a tot Espanya i Amèrica. Els aspectes públics són reportats a base de la documentació de Simancas, Archivo General, *Secretaría de Gracia y Justicia*, lligalls 133-165 i de Madrid, AHN, *Consejos suprimidos*, lligalls 18512-18535; els familiars, a base de manuals de diversos notaris de l'Arxiu Històric de Protocols de Barcelona, completats amb ACA, *Llibre verd de privilegis*. Remarquem les notícies sobre Joan d'Alòs i Serradora, fundador de la nissaga barcelonina, professor de medicina en l'Estudi General, autor de quatre obres, tres de tema farmacèutic, i la quarta, *De corde hominis disquisitio psychologico-anatomica*, 1694 (197); sobre la *Instrucción militar* d'Antoni d'Alòs i de Rius (205) i sobre la presència familiar en el món de la cultura en particular mitjançant càrrecs de govern en la Universitat de Cervera (217-221). En el curs de l'exposició són transcrits fragments diversos (199-204), d'entre els quals cal indicar unes estrofes crítiques de l'ajuntament borbònic de Barcelona (215 i 234), de l'AHCB, manuscrit A-67. — J. P. E. [1664]

Testimonis de mariners, dins «Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria [de Mataró]», 13 (abril 1982), 36-43.

Transcripció de cinc informacions oficials sobre presa d'un gànguil de moros o sobre òbits de mariners, conservades en l'Arxiu del rector del Museu Arxiu de Santa Maria de Mataró. La primera és de 1684, les altres d'entorn de 1760. — J. P. E. [1665]

Víctor SÁNCHEZ GIL, *Teología y teólogos franciscanos españoles en el Siglo de la Ilustración*, dins «Archivo Ibero-Americano», XLII (1982), 703-750.

Joan Bta. Gener, jesuïta contemporani i fill de Balaguer, en *Scholastica vindicata*, inicià una valoració positiva de la teologia hispàna dels segles XVII i XVIII, visió que segueixen Heinrich Hurter i Martin Grabmann (706-707). A València, el 1732, hom suprimeix les càtedres de Metafísica i de Filosofia Moral i estableix les de Sant Bonaventura i Escot i entre 1746 i 1757 la província observant de València malda a introduir una càtedra de filosofia i dues de teologia en l'estructura universitària, al

final sense èxit (720-721). A Cervera hi hagué des del començament una càtedra de filosofia i una de teologia escotista, aquesta en mans de franciscans observants; els professors eren presentats pel superior franciscà i ací és transcrita una d'aquelles ternes, la de 1782, ara a Madrid, AHN, *Consejos*, lligall 6871; fou elegit Antoni Alabau, autor, almenys, de dos manuals filosòfics (722-725). — J. P. E. [1666]

Pere MOLAS RIBALTA, *Magistrados valencianos en el siglo XVIII*, dins «Mayans I», 81-122.

A base de documentació de Madrid, AHN, *Consejos suprimidos*, lligalls 18190 i 18217; de Simancas, Archivo General, *Gracia y Justicia*, lligall 133, 163 i llibre 291; de Barcelona, ACA, *Consejo de Aragón*, lligalls 623-625; i de València, Biblioteca de la Universitat, ms. 17, 79, 2284, ARV, *Real Acuerdo* i AMV, *Cartes reials*, de la qual són reproduïts molts fragments, l'autor exposa l'impacte de la Guerra de Successió en les institucions valencianes de justícia (11-87) i llur reestructuració després de la *Nueva Planta* amb personal de la corona de Castella (87-93). La secció principal, dedicada a dibuixar el perfil col·lectiu d'aquells magistrats (98-112) ens informa, entre d'altres aspectes, sobretot socials, de llur cultura, principalment jurídica (100-104) amb indicació d'obres escrites per tals magistrats com és ara Tomàs Ferrandis (Fernández) de Mesa, Joaquim Marín i Mendoza i Vicent Branchart, ultra d'altres notícies de la família de Gregori Maians (cf. encara 113). Les pp. 104-105 ens informen de l'activitat d'alguns magistrats com a professors d'universitat, també de la de Josep Borrull, encara que actués fora de València (114-115). L'apèndix ofereix la llista cronològica dels magistrats de l'audiència valenciana de 1707 a 1808 (121-122). — J. P. E. [1667]

Viatgers del segle XVIII al Maresme, dins «Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria [de Mataró]», 13 (abril 1982), 34-35; 14 (juliol 1982), 37-38; 15 (desembre 1982), 34.

Traducció catalana de les pàgines dedicades al Maresme per Joseph Townsend, Christopher Hervey i Jean François Bourgoing, respectivament. La versió del primer text és signada per J[osep] X[aubet] C[alvet]. — J. P. E. [1668]

Amato CAMPOLONGO, *Concessioni e riconoscimenti di nobiltà e di stemmi*, dins «Studi Meridionali», XIII (1981), 13-65.

Versió més extensa de l'estudi resumit dins ATCA, 2 (1983), 578, n. 1053, car ací són reproduïts extractes textuals, de vegades relativament extensos, de les respectives concessions. Abunden les atorgades a catalans a partir d 1705 (45, n. 127 i ss.). L'original és a l'Archivio di Stato de Nàpols, Archivio della Commissione Araldica Napoletana, lligall 100, fascicle intítulat *Concessioni e riconoscimenti di nobiltà e di stemmi*. J. P. E. [1669]

Josep M. GREGORI I CIFRÉ, *La cobla de música d'Igualada a la primera meitat del s. XVIII*, dins «I Congreso», 319-326.

Transcriu diversos acords del consell de la vila relatius als músics de 1705 i anys posteriors (319-320) i sobretot el text del contracte de 2 de desembre de 1743 entre el consell esmentat i Joan Sarsanach i companys (321-325), de l'Arxiu Municipal d'Igualada, *Registres*, volum de 1740-1747. — J. P. E. [1670]

Ireneu SEGARRA, *Miquel López, autor de la «Història inèdita de Montserrat»* (s. XVIII), dins «*Studia Monastica*», 24 (1982), 394-399.

L'autor exposa tres arguments que condueixen a identificar el mestre de música de Montserrat, autor de la *Història inèdita de Montserrat*, ara a París, Bibliothèque Nationale, esp. 321, ff. 338-352, amb el p. Miquel López. L'autor de la *Història...* diu que l'any 1703 era mestre de capella de Montserrat i Miquel López en fou dues vegades. D'altra banda, la lletra de les pàgines de París és idèntica a la del ms. 37 de l'Orfeó Català, de Barcelona, autògraf de Miquel López (399). — J. P. E. [1671

Josep M. TORRAS RIBÉ, *L'etapa de provisionalitat institucional borbònica en els municipis catalans durant la Guerra de Successió (1707-1716)*, dins «*Pedralbes. Revista d'Història Moderna*», 2 (1982), 127-148.

La política borbònica en l'estructura jurídica dels municipis catalans presenta una gamma que va de la ruptura total de Tortosa fins a la reafirmació de la continuïtat a Girona, passant per una remodelació de persones amb intenció més profunda a Lleida, fets documentats a base dels respectius arxius municipals (*Acuerdos 1709-1715*, *Llibre de Concells 1707-1715* i *Manual de acuerdos 1711*, respectivament) (130-133). Examinades les diverses hipòtesis d'explicació, l'article acaba amb la indicació de les dificultats que l'administració borbònica tingué a trobar subjectes afectes i aptes per als càrrecs municipals, a base de documents conservats en l'ACA, *Real Audiencia* i *Cancelleria*. — J. P. E. [1672

Federico VILA, *Reseña histórica, científica y literaria de la Universidad de Cervera*. Prólogo de Miguel BATLLORI (Biblioteca de Cervera y la Segarra), ²Cervera 1981, XXX i 436 pp. i 34 fulls de làmines, amb 80 il·lustracions.

Reedició de l'obra publicada l'any 1923, addicionada d'un pròleg de Miquel Batllori, en el qual aquest col·loca l'obra de Vila en el marc de la bibliografia sobre la Universitat de Cervera i en el dels estudis sobre la Il·lustració a Catalunya. Els quatre darrers folis d'il·lustracions presenten moments de l'edifici de la Universitat posteriors a 1923. — J. P. E. [1673

Ricard JORDÀ I GÜELL, *Població i riquesa a Olot fa dos segles i mig*, dins «*Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Annals 1980-81*», Olot 1982, 127-137.

Estudi de l'estratificació social d'Olot fet a base del *Cens de la població de 1720* i de la *Relación del repartimiento hecho por la justicia y regidores de la villa de Olot...* de 1726, de l'Arxiu Històric Municipal d'Olot. Hom assenyala els metges i doctors en lleis i els altres professionals que havien hagut de fer uns estudis. — J. P. E. [1674

Josep MURLÀ I GIRALT, *Notícia dels temples de l'ardiaconat de Besalú a través d'un document del bisbe Josep de Taberner i d'Ardena*, dins «*Besalú IV*», 155-194.

El títol només respon a la primera meitat de l'article, on l'autor resumeix les disposicions relatives a cada temple de l'edicte de 10 de març de 1722 (155-163). La segona consisteix a transcriure íntegrament una instrucció pastoral del mateix bisbe, datada el 15 de març de 1725 i adreçada a tot el bisbat de Girona. És per a nosaltres de particular interès la secció sobre «doctrina i ensenyansa», en la qual el bisbe obliga els mestres de minyons, «així de llegir y escriurer com de gramàtica», a ensenyar

doctrina cristiana servint-se del llibre «que composà lo doctor Orriols», paborde de Castellterçol (174), obra que, amb d'altres, també aconsella als rectors (174, 175 i 179). També ho és el manament «que en todas las rectorias se fassan arxius» (186), en els quals s'han de conservar els «llibres vells de la cura del temps antich» (187) i els cinc llibres parroquials (179, núm. 86), dels quals esmenta el *Llibre de baptismes* (175, núm. 64), el *Llibre de matrimonis* (179, núm. 86) i el *Llibre d'estat d'ànimes*, que mana d'introduir (178, núm. 78). Altres llibres de l'arxiu parroquial són la *Consueta* (181, núm. 81 i 187, núm. 119), el *Llibre o speculum del benefici curat* (186, núm. 114), el *Llibre de l'obra* (189, núm. 132), el *Llibre de la confraria* (190, núms. 136 i 139; aquest darrer número obliga a fer inventari dels béns) i el *Llibre de comptes de l'arxiu*, on constaran les quantitats que hi són dipositades (192, núm. 147). És esmentat en més d'una ocasió l'*Ordinari del bisbat de Girona* (177, núm. 74 i 178, núms. 79 i 80). — J. P. E. [1675]

Ramon SALA I CANADELL, *Un edicte del bisbe Taverner i d'Ardena sobre l'estat de les parròquies de l'ardiaconat de Besalú a principis del segle XVIII*, dins «Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Annals 198081», Olot 1982, 217-234.

Transcripció del *Modo ab què debuen servirse las iglesias annexas y sufragáneas del ardiaconat de Besalú*, de 1722 (218-234), sense indicació del fons arxivístic al qual pertany. — J. P. E. [1676]

Juan BASSEGODA NONELL, *Restauración de la Logia renacentista del Archivo de la Corona de Aragón, en Barcelona*, dins «Academia. Boletín de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando», núm. 54 (1982), 279-292.

Entre els llibres consultats per a la realització de les obres indicades en el títol figura el de Domingo de Aguirre, comte de Massot, *Tratado histórico legal del Real Palacio Antiguo y su Quarto Nuevo de la Excelentísima Ciudad de Barcelona...*, Viena 1725. — J. P. E. [1677]

Jaime COLL, *Crónica de la Provincia Franciscana de Cataluña*. Parte primera. Introducción e índices, José MARTÍ MAYOR. Coordinación de la edición, Víctor SÁNCHEZ GIL (Crónicas franciscanas de España 21), Madrid 1981, XXII i 404 pp.

La introducció recorda les dades biogràfiques principals del pare Jaume Coll, les seves obres i en particular la *Crónica* i les vicissituds de la seva edició [cf. ATCA 1 (1982), 449, n. 453]. La major part de la introducció escateix el problema de les fonts, les quals serien els *Memorials dels convents*, els cronistes anteriors de la província de Catalunya (Antoni Mochales, Àngel Vidal i Josep Batlle), les cròniques franciscanes generals i les històries de Catalunya i les fonts arxivístiques de diversos convents, sobretot del de Barcelona, i l'ACA. Les darreres pàgines expliquen l'estructura i el sentit de cada part de l'obra. La *Crónica* és reproduïda fotostàticament i l'índex alfabètic de persones, llocs i matèries ocupa les pàgines 385-403. — J. P. E. [1678]

Sebastià GELABERT (TIÀ DE SA REAL), *Comèdia en tres jornades i un pròleg de la gloriosa verge i màrtir santa Bàrbara*. Edició a cura de Jaume VIDAL ALCOVER (Col·lecció Tià de Sa Real 10), Manacor 1981, 184 pp.

Sebastià GELABERT (TIÀ DE SA REAL), *Comèdia de Sant Antoni de Viana*. Comèdia

del gloriós màrtir San(t) Sebastià. Edició a cura de Jaume VIDAL ALCOVER (Col·lecció Tià de Sa Real 14), Manacor 1982, 248 pp.

La introducció al primer volum (7-44) recull les dades biogràfiques de l'autor (1715-1768), recorda les seves característiques personals, aplega les trenta-una gloses en vers conservades, amb transcripció textual de les vuit darreres (15-20) i inventaria les vuit obres literàries conegudes (21). La font de les seves comèdies de sants és, en darrera instància, la *Llegenda àuria* (23), llur estructura és elemental, més pròxima al teatre medieval que al barroc castellà (24-25 i 43-44), però amb un element nou, la figura del graciós, personatge que representa el sentit popular més materialista (43), amb el seu propi nivell de llenguatge (article «salat», 31). Les pàgines 26-30 són destinades a estudiar la mètrica i les 31-37 el llenguatge predominant. Estructura i esquema de la narració són resumits en les pàgines 38-42. La introducció al segon volum afirma que Gelabert sembla haver seguit un model escrit amb variants valencianes (7-9) i qualifica la llengua emprada com a «català eclesiàstic del moment amb intervenció del seu mallorquí col·loquial i amb alguns trets derivats del model, probablement valencià...» (13). L'autor subratlla en la *Comèdia de sant Antoni* la seva relació amb el folklore local (20-22). En la *Comèdia de sant Sebastià* la tècnica mètrica del «glosat» és exclusiva del graciós. El text de cada comèdia és acompanyat de notes crítiques i gramaticals. — J. P. E. [1679, [1680

José Luis PESET, Antonio LAFUENTE, *Ciencia e historia de la ciencia en la España ilustrada*, dins «Boletín de la Real Academia de la Historia», CLXXVIII (1981), 267-299.

Objectiu de l'article és «interpretar las diversas valoraciones que se hicieron sobre nuestro pasado intelectual a lo largo de nuestra Ilustración» (270) i gairebé tota la seva segona part és dedicada al grup valencià reunit entorn de Gregori Maians (276-283). Aquest reedità la *Bibliotheca hispana* de Nicolás Antonio justament com a mitjà d'enfortir el lligam amb el passat (279). L'aragonès Andrés Piquer, afincat durant anys a València, acabaria emprendre un compendi d'allò més interessant que hi ha en els escrits dels metges espanyols del s. xvi (278). Assegurat, però, el sentit de continuïtat científica amb el passat, hom s'esforça, sobretot en escrits del gènere literari dels *Elogios*, a remarcar les aportacions dels científics vivents, gènere en el qual destaca l'*Ensayo de una biblioteca española de los mejores escritores del reinado de Carlos III*, de Joan Sempere i Guarinós. — J. P. E. [1681

Calogero MESSINA, *Umanesimo nella Spagna «Ilustrada»*, dins «Boletín de la Biblioteca Menéndez y Pelayo», LVIII (1982), 175-236.

Continuació del treball resumit dins ATCA 2 (1983), 253, n. 1070. Aquesta part conté pàgines dedicades al pensament de Gregori Maians sobre l'ensenyament del llatí (182) i del grec (188); llista d'obres, també d'autors nostres, sobre el llatí, les llengües llatines i l'humanisme (186-187); llistes d'edicions de clàssics, moltes d'elles de València o Cervera i alguna de Barcelona (195-199); la notícia d'haver estat publicada el 1771 a Girona una traducció en prosa castellana de les *Bucòliques* de Virgili, obra de Pere Bes i Labet (197); i a la posició d'Andreu Piquer sobre tradició o innovació (205-206). — J. P. E. [1682

José MARTÍNEZ DE LA ESCALERA, *Ciencias y letras entre los jesuitas de la Corona de Aragón 1747-1767*, dins «Miscelánea Comillas», XL (1982), 263-325.

La troballa de la documentació conservada a Madrid, Real Academia de la Historia 9/7289, ha permès d'aportar nous elements al coneixement dels jesuïtes de la província d'Aragó de la segona meitat del segle XVIII. Les peces ara publicades tenen el comú denominador d'haver arribat a mans del jesuïta saragossà José Martínez (1703-1791). Són una presentació de l'*Academia real de las ciencias de Paris*, obra del metge valencià Josep Ignasi de Torres (273-274; text en 277-281); el pròleg de Mateu Aimeric a l'edició pòstuma de l'*Idatii episcopi Chronicon* preparada per Juan Mateo Garzón (287-289, edició del text del pròleg, en llatí); les deu cartes del jesuïta mallorquí Bartomeu Pou i una de Martínez a Pou, les del mallorquí datades totes a Tarragona entre 1764 i 1766, amb moltes notícies sobre llibres i sobre ensenyament de llengües clàssiques en el col·legi jesuític de la ciutat imperial (295-304); la carta de Martínez a Tomàs Cerdà, informant-lo que seria nomenat professor de matemàtiques i «cosmógrafo del Rey», de 1765 (306-308). El darrer apartat se centra en el ressò català dels treballs del castellà Francisco X. de Idiáquez i en particular en els treballs i projectes del vigatà Josep Antoni de Tord (*sic*), fins ara desconegut (315-320). — J. P. E. [1683

Enrique GIMÉNEZ LÓPEZ, *La acción política del humanista Felipe Bolifón*, dins «Mayans II», 613-627.

L'italià Felipe Bolifón fou l'encarregat d'aplicar a Alacant el decret de Nova Planta en el relatiu als drets reials i a les salines. La seva actuació és ací exposada a base de fons diversos de l'Arxiu Municipal d'Alacant, amb transcripció de fragments. Mantingué correspondència amb Manuel Martí. — J. P. E. [1684

Manuel J. PELÁEZ, *Antonio Martínez de Pons y el Colegio de España*, dins «El Cardenal Albornoz y el Colegio de España VI». Edición y prólogo de Evelio VERDERA y TUELLS (Studia Albornotiana XXXVII), Bolònia 1979, 583-621.

Notícies biogràfiques, que van del seu naixement a Mataró el 1713 fins a la desvinculació del Col·legi de Bolonya i a la presa de possessió de l'ardiaconat de Tortosa el 1769, amb particular atenció a l'activitat de professor universitari, tant a Cervera (Peláez defensa contra Miquel Batllori que no fou catedràtic, ans només assistent de càtedra a Cervera, 587, nota 5) com a Bolonya i al seu treball en l'arxiu i en la biblioteca del col·legi, els manuscrits de la qual catalogà (*Bibliotheca Albornotiana. Continet manuscriptos codices qui adservantur in Regali ac Maiori Collegio Hispanorum...*, inèdit en còpies en l'Archivo del Colegio de España, arm. Q i en la Biblioteca Universitària de Bolònia, ms. lat. 299). Hom dona la notícia que es conserva en l'Arxiu diocesà de Barcelona, *Informacions sobre origen i bona fama*, l'expedient sobre puresa de sang de Martínez Pons; i publica les vint-i-quatre cartes que escriví al col·legi entre el 27 de novembre de 1748 i el 14 de desembre de 1769, de l'Archivo del Colegio de España. — J. P. E. [1685

Lino GÓMEZ CANEDO, *Fray Junípero Serra y su noviciado misional en América (1750-1758)*, dins «Archivo Ibero-Americano», XLII (1982), 881-918.

Exposició basada sobretot en Francesc Palou, *Relación histórica de la vida y apostólicas tareas del venerable padre fray Junípero Serra*, Mèxic 1787, i en les investigacions recents de Maynard Geiger. Aprofita les quatre cartes escrites en català a la

família, descriu els anys de formació a Ciutat de Mallorca i els del seu ensenyament de filosofia, dels quals es conserva un volum d'apunts presos per Antoni Noguera. També s'han conservat quatre sermons catalans, no, en canvi, l'universitari sobre Ramon Llull, tot i que degué ésser imprès (883-887). El 13 d'abril de 1749 embarcava camí de Cadis i d'Amèrica. — J. P. E. [1686]

Pere MOLAS RIBALTA, *Mayans descrito por él mismo. Un memorial inédito de 1766*, dins «Mayans I», 123-129.

Presentació (123-125) i transcripció (126-129) del «curriculum» presentat per Gregori Maians previ a la concessió per Carles III dels honors d'«alcalde de casa i cort», en el qual subratllava els seus mèrits en àmbits culturals del dret i en particular del de la defensa del regalisme, de l'estudi de les llengües castellana i llatina, de la lògica i ètica i de la història. El text procedeix de Simancas, Archivo General, *Gracia y justicia*, lligall 820. — J. P. E. [1687]

Antoni MESTRE, *Mayans y Oliva*, dins «Mayans II», 467-518.

L'estudi toca tres punts: La relació amb els senyors feudals i amb el municipi d'Oliva (468-477), tant en qüestions personals —repartició de l'«equivalent»— com en problemes generals com és ara el pas del ducat de Gandia als comtes de Benavente o l'aprofitament de l'aigua per a nous regadius. El segon punt és la religiositat popular, on es mostrà polèmic contra noves devocions (cas de la Divina Pastora), manifestant d'aquesta manera l'esquema mental religiós de l'il·lustrat (477-482). El tercer és la intervenció en les oposicions a l'escola de Gramàtica de 1745 (485-489) i en l'afer de la restauració de l'esmentada escola a Oliva el 1768 (489-511), en el qual s'emmarquen les *Constituciones que han de observar los maestros de latinidad que eligiere la villa de Oliva*, València 1770 (502-507). L'apèndix documental conté la *Retórica abreviada* de Maians (512-518), de l'AMV, *Serrano Morales* 7273-51, feix 7. — J. P. E. [1688]

José M. ESTELLÉS GONZÁLEZ, *La poesía latina publicada de Mayans*, dins «Mayans I», 303-315.

Exposa les circumstàncies històriques de la relació entre Gregori Maians i el cardenal Álvaro Cienfuegos entorn de 1730, al qual dedicà *Chocolata, sive in laudem potionis indicae, quam appellant Chocolate, elegia* i n'analitza les particularitats (303-308); l'atribueix a Maians, perquè l'exemplar conservat ara a València, Biblioteca del Col·legi Corpus Christi, porta autògrafa de l'autor l'equivalència de Georgio Ramnasio amb Gregorio Majansio (305-306). Les altres composicions llatines en vers, escrites entre 1722 i 1771, es divideixen en tres grups: les quatre adreçades a amics (308-311), les tres de tema religiós (311-312), i les restants de coloració més o menys «política» (312-314). — J. P. E. [1689]

Francisco Jorge PÉREZ DURÀ, *La poesía latina inédita de D. Gregorio Mayans*, dins «Mayans I», 347-362.

La primera part de l'article és dedicada al *Cosmopolitani Antivulgus* conservat en l'AMV, *Fons Serrano Morales* i és, segons que sembla, sàtira contra el paborde Pasqual Sala, de 1722, al qual ataca per la seva retòrica buida. Són 137 hexàmetres dactílics, però el poema és inacabat (350). Maians el féu conèixer a Manuel Martí, el qual

li assenyalà punts dèbils, no sempre corregits per l'autor (351). La segona part presenta la poesia dedicada a Tomàs Vicent Tosca del mateix fons (352), en el qual també figuren una vintena d'adreçades a amics, escrites abans de 1725 (353-356), set de tema religiós (356) i set d'altres de tema satíric (356-358). El darrer apartat és el de les composicions destinades a personatges polítics i militars (358-362). — J. P. E.
[1690]

Mariano PESET, *Gregorio Mayans y la práctica jurídica: su intervención en el pleito de sucesión del ducado de Gandia*, dins «Mayans II», 539-571.

L'autor recorda la doble direcció que seguien els juristes teòrics, estudiosos del Dret Romà, i els pràctics, més atents a la legislació de cada país, durant el segle XVIII, també a València (540-543), recorda també el plet successori del ducat de Gandia el 1749 i els seus pretendents (543-548). Estudia la intervenció que hi tingué Maians, tant en el context local d'Oliva (548-556), com en aspectes més teòrics, relacionats amb l'autenticitat de documentació (556-564), apartat en el qual trobem notícies sobre llibres i manuscrits del s. XVIII relatius als Borja (557-558) i d'altres sobre les diferències fonètiques del valencià entre l'apitxat de la ciutat de València i el tradicional del Regne i de Catalunya (558-559). — J. P. E.
[1691]

José Antonio MARAVALL, *Gregorio Mayans y la formación del pensamiento político de la Ilustración*, dins «Mayans I», 43-80.

Gregori Maians no fou un pensador polític com ho fou en l'època dels innovadors Gutiérrez de los Ríos amb el seu *El hombre práctico*. A diferència d'aquest, Maians (i el degà Manuel Martí) continuava preferint la llengua llatina (49). En Maians es trobaria més clar l'arrelament en els innovadors de darreries del s. XVII i en concret en l'obra de Vicent Tosca, que aquell reedità l'any 1754 (53). L'autor recorda els principals pensadors polítics de l'època, entre els quals figura Antoni Codorniu, *Indice de la filosofía moral cristiano-política*, 1745 i Girona 1753 (59-60), comú denominador dels quals és l'absorció de les qualitats polítiques en les virtuts morals cristianes. La posició de Maians pretén d'afirmar els valors tant del passat com de les novetats, començant per la llibertat intel·lectual o de crítica (65 ss.) i la valoració de la dada objectiva (68) àdhuc en religió (erasmisme cristià il·lustrat). Tal reforma comportava la reafirmació dels drets de la jurisdicció reial (69) en tant que protectora de tota mena de valors autèntics, àdhuc contra la jurisdicció eclesiàstica (69-71). El paràgraf central d'aquesta darrera pàgina conté la llista dels temes polítics de l'obra escrita de Maians. Les darreres pàgines exposen aspectes globals de la Il·lustració. — J. P. E.
[1692]

Pilar PEDRAZA, *La estética en el pensamiento de Mayans: El Arte de pintar*, dins «Mayans I», 237-245.

L'autora defensa que *El arte de pintar*, només publicat el 1854, és el discurs pronunciat per Gregori Maians en la sessió de clausura del curs el 4 d'agost de 1768 i aleshores no publicat perquè no encaixava amb allò que els Estatuts de l'Acadèmia de Belles Arts de Sant Carles de València prescrivien per a tal ocasió (237-240). El contingut tindria «los mismos defectos y virtudes que los tratados clásicos, aunque... más superficial que éstos» (240). Hi subratlla la necessitat que el pintor posseïxi coneixements múltiples, que copiï la naturalesa i que mantingui l'art en els límits del decòrum i al servei de la pietat cristiana (241-244). En canvi, no atribuïa significat especial a l'Acadèmia. — J. P. E.
[1693]

Juan GUTIÉRREZ CUADRADO, *Mayans y la lengua de la ciencia*, dins «Mayans I», 317-346.

Maians era conduït per doble preocupació, científica i pedagògica. Ciència i pedagogia reposen en fonament comú: els coneixements lingüístics (320) i més en particular el llenguatge científic (322), el llatí (323), tot i la positiva valoració i atenció al castellà (324). El llatí era la llengua de tota la ciència europea, d'abast internacional, també aquella que havia superat l'estadi de caducitat de les llengües vives (el valencià en seria la prova: «considero que ya llegó su fin a la lengua valenciana», 322, nota 25 i 327). Analitzat el concepte de «llengua universal» (330-333), l'autor aplega els fragments que es poden relacionar amb el tema, encara que directament es refereixin al *Diccionario facultativo* d'Antoni de Bordazar (333-341). Sembla que Maians es volia ocupar de la llengua universal en la inacabada *Razonatoria* (342-343). En ell haurien confluït la tradició hispànica (Francisco Sánchez de las Rozas, Juan Caramuel) amb la racionalista-cartesiana. — J. P. E. [1694]

Antoni TOVAR, *Mayans y la filología en España en el siglo XVIII*, dins «Mayans I», 379-408.

Després d'unes pàgines dedicades a les relacions de Maians amb el degà Manuel Martí (380-383), l'autor analitza les idees principals sobre història o pedagogia de les llengües respectives exposades en *Orígenes de la lengua española*, amb particular atenció a la controvèrsia amb Manuel de Larramendi (386-390) sobre la unitat de la llengua vasca en l'Espanya antiga, i amb els seus companys del «Diario de los literatos de España» sobre tradició i crítica històrica [cf. ATCA 1 (1982), 452, n. 463] (394-397), en *Idea de la gramática de la lengua latina* i en la *Gramática de la lengua latina* (397-403), on consta que, tot i el decret reial imposant-la en les set universitats de la corona catalano-aragonesa, les de Catalunya i Balears no l'acceptaren perquè volien seguir ensenyant llatí en llengua catalana (402). Les pàgines finals presenten Maians com a propugnador perseguit i victoriós per les seves exigències de crítica històrica (404-405) i alguna de les seves idees sobre Espanya primitiva i les seves llengües, amb particular atenció al *Tractatus de hispana progenie vocis «Ur»*, València 1779 (406-408). J. P. E. [1695]

Jaime SILES, *Mayans y la epigrafía ibérica*, dins «Mayans I», 363-378.

La primera part de l'article resumeix l'aportació de Maians en tant que recopilador d'inscripcions i la seva posició negativa en el problema del mètode per a desxifrar les inscripcions ibèriques (364-372); la segona recorda les seves idees sobre l'existència de diverses llengües ibèriques, intuïció confirmada per la investigació actual, superada la tesi que la llengua basca havia estat l'única. — J. P. E. [1696]

Àngel ANGLADA, *La edición de las obras de San Paciano de Barcelona encomendada a V. Noguera por Josef Climent*, dins «Mayans I», 291-301.

L'autor explica el títol de l'edició esmentada (València 1780), el seu contingut i el caràcter de la traducció castellana que les acompanya, com també la voluntat de depuració textual, la qual portà Vicent Noguera a escollir l'exemplar del Vat., Regin. 331, conegut, però, només en còpia de Francesc Pérez Baier (293-294), cosa que permet d'explicar-se certes lectures confuses. Parla també de les edicions anteriors, que Noguera tingué presents (295-296), amb atenció particular a les hipòtesis de Latino

Latinio (296-297). S'ocupa, finalment, de les esmenes equivocades, introduïdes per Noguera, i de la seva traducció castellana, la qual influí en la catalana de Llorenç Riber (300-302). — J. P. E. [1697]

Laureano ROBLES, *Los hermanos Mayans, editores de Vives*, dins «Mayans I», 247-287.

Intent de valoració de les *Opera Omnia* de Joan Lluís Vives editades per Gregori i Joan Antoni Maians en vuit volums a València entre 1782 i 1790. A les 96 peces de l'epistolari d'aquella edició, cal ara afegir les que han aparegut en els epistolaris de Franz Craneveld, Desideri Erasme, Thomas More i Guillaume Budé, en total 158 d'escrites per Vives (251-259), 18 d'adreçades a ell i 10 de contemporanis que en parlen (260-261). Enumera a continuació cinquanta-tres obres de Vives, de cada una de les quals recull les dades contemporànies fornides pel mateix autor o per d'altres i notícies complementàries d'edicions; tres d'aquestes obres (les que porten els nn. 1, 22 i 34) no foren publicades en l'edició dels Maians: *Hyginii Poeticon Astronomicon, Commentaria in XXII libros «De Civitate Dei» divi Aurelii Augustini i Epitaphium in honorem M. Dorphi*. — J. P. E. [1698]

M.ª Fernanda MANCEBO, *Mayans y la edición de libros en el siglo XVIII*, dins «Mayans I», 185-235.

A base de la correspondència de Maians reconstrueix l'esquema editorial del grup maiansià (186). Les edicions privades corresponen a la joventut de Maians i són de tema jurídic o religiós, en totes les quals intervé d'alguna manera l'editor Antoni Bordazar de Artazu, el qual figura com a autor de l'*Ortografía* atribuïda a Maians (189). Seguiria la relació amb Josep Berni i Català (190-199). Les sufragades per institucions públiques (199-212) inclouen les obres publicades per l'Acadèmia Valenciana, entre les quals figura la *Mathesis sacra* de Joan Bta. Corachán, València 1757. Remarquem les pàgines dedicades a la *Censura de historias fabulosas*, València 1742 (204-207) i als treballs previs a l'edició dels *Epistolarum libri XII* del degà Manuel Martí, València 1735 (209-212). Les edicions comercials posaren en contacte Maians amb editors valencians, madrilenys i estrangers. L'autora es fixa sobretot en aquests: Pierre i Roc Deville de Lió (215-217), Peter Hondt de La Haia (218-220) i Meerman (221) i Samuel de Tourne, aquest de Ginebra (222-224). L'apèndix documental conté cinc peces de naturalesa diversa, entre les quals destaquen l'estat de comptes relatiu a obres diverses de l'Acadèmia Valenciana (227-232) i la carta de Peter de Hondt a Gregori Maians de 7 de juny de 1731, amb les condicions per a l'edició de la *Historia* de Juan de Mariana amb la continuació de Josep Minyana (233-234). — J. P. E. [1699]

Miquel BATLLORI, *Gregori Mayans i la cultura italiana*, dins «Mayans I», 155-170.

Report limitat a precisar l'estat actual de les recerques i a insinuar nous viarans d'investigació (160), que recorda les relacions de Maians amb Ludovico Antonio Muratori (160 i 162), amb dos nuncis a Madrid membres de la família Gonzaga, Silvio Valenti Gonzaga (1735-1738) i Luigi Gonzaga Valenti (1773-1776) (61), amb el també nunci Enrico Enríquez i sobretot amb Lorenzo Botturini Benaducci (166-168). D'altres contactes es realitzaren a través d'amics: Manuel Martí el posaria en contacte amb els juristes Gianvincenzo Gravina i Giuseppe Aurelio Gennaro (165). Francesc Pérez Bajer d'una banda (163) i els jesuïtes, tant catalans com valencians, de l'altra, feien conèixer Maians a Itàlia (168-169). — J. P. E. [1700]

Vicente LEÓN NAVARRO, *El influjo de fray Luis de Granada en las pláticas dominicales de Felipe Bertran*, dins «Mayans I», 171-184.

Estudi de la «primera fase espiritual» i més en concret de les *Pláticas dominicales...*, de Felip Bertran, en relació a les quals l'autor afirma una major influència de fra Lluís de Granada més que la d'Erasme, car la d'aquest s'hauria realitzat a través d'aquell (172 i 174). Les obres de Granada més usades per Bertran són la *Guía de pecadores* i el *Libro de la oración y meditación*, sense, però, copiar-les, amb algunes excepcions (173), tot i que només el citi explícitament una vegada (174). L'autor remarca com a punts centrals de la doctrina de Bertran la reforma de l'Església primitiva, el rigorisme, la insistència en la importància de les virtuts internes en tant que font dels actes externs i la defensa de la comunió freqüent. Les pàgines finals confronten a doble columna fragments del sermó de Bertran corresponent al diumenge setè després de Pentecosta i del *Libro de la oración y meditación* de fra Lluís de Granada (179-184). — J. P. E. [1701]

Ernest LLUCH, *La fisiocràcia al País Valencià: història d'un retard*, dins «L'Espill», núm. 13-14 (Primavera-Estiu 1982), 95-117; i dins «Mayans II», 673-696.

No és possible de parlar de fisiocràcia pròpiament dita al País Valencià fins a la dècada de 1820. Però ja José Antonio Valcárcel es desmarcà de la «vella agricultura» i amb opuscles diversos i sobretot amb els deu volums de *Agricultura general y gobierno de la casa de campo...* (València 1765-1795) escamparia idees dels fisiòcrates europeus i, en general, es mouria en el terreny agronòmic que proposaven els fisiòcrates (96-101). Un dels autors incorporats en aquella biblioteca fou Gregori Maians, i en concret els seus *Apuntes sobre el cultivo de la caña de azúcar en Oliva*, encara que l'autor, en general, seguís empresonat en l'agricultura antiga (101-102). Al tombant del segle, Tomàs Valeriola seguiria en la mateixa posició. Tampoc no manifesten cap influència fisiòcrata Manuel Sisternes i Feliu, Joan Sempere i Guarínos o Ramon Campos. Bernat Joaquim Danvila i Villagrasa, en canvi, justament perquè plagia *l'Essai sur la nature du commerce...* de Richard Cantillon, difongué les veritats fonamentals de la fisiocràcia en les *Lecciones de economía civil* (Madrid 1779), aigualint-les, però, amb afegits mercantilistes (102-104). — J. P. E. [1702, [1703]

Germán ZAMORA, *La reforma de los estudios filosóficos en España bajo Carlos III. Universidad de Valencia*, dins «Estudios Franciscanos», 82 (1981), 189-220.

Exposició de les vicissituds de la facultat de filosofia (i de la universitat) de València els anys 1766-1786. Abans de l'expulsió dels jesuïtes, els professors de línia «antitomista» ensenyaven en gran part les aportacions de les diverses ciències modernes. L'expulsió dels jesuïtes els féu malvistos, però el triomf del corrent tomista no significà la pau de la universitat, car la lluita entre aquest i el corrent agustinà, fins aleshores ensopida, es manifestà amb força. La intervenció del poder reial afavorí una certa coexistència de línies de pensament mitjançant la llista d'autors que havien de servir com a manuals escolars (209), malgrat la reacció dels tomistes (212). Un nou pas de reforma fou la introducció del Pla d'estudis del rector Vicent Blasco. El llibre de text de la Facultat de Filosofia era el de François Jacquier (215), també acceptat pels tomistes «porque este autor incluye clara y concisamente los problemas útiles de la filosofía escolástica y de la moderna» (211). Malgrat tot, el primer curs del nou pla (1786-1787) no s'acabaria sense que València es veiés sotraguejada per aldarulls estudiantils. — J. P. E. [1704]

Joan FLORENSA, *Entre dos oposiciones a cátedra: 1768 y 1783*, dins «Archivum Scholarum Piarum», III (1979), 261-294.

L'autor explica l'intent d'opositar a càtedra de matemàtiques de la Universitat de València el 1768 de l'escolapi Benito Feliu de San Pedro i a càtedra de grec de la mateixa universitat de sis escolapis, com a manifestació d'una tendència a no enclaustrarse tals religiosos en els propis col·legis. La documentació és de Madrid, Archivo Histórico Nacional, *Consejos*, lligall 50.887; de l'Arxiu de la Universitat de València i de Saragossa, Archivo Provincial de las Escuelas Pías de Aragón, d'on són publicades cinc peces en apèndix (287-294). Indiquem que aquestes pàgines contenen moltes dades sobre ensenyament i obres relatives. — J. P. E. [1705]

Salvador ALBIÑANA, *Los conflictos escolásticos y el rectorado de Juan Antonio Mayans en la Universidad de Valencia*, dins «Mayans II», 411-428.

Els anys del rector Joan Antoni Maians, 1775-1777, foren els centrals de les reformes introduïdes per Carles III. La vinculació amb el seu germà Gregori i la pervivència de les lluites a favor i en contra dels jesuïtes són altres factors que emmarquen aquell rectorat. L'estudi d'Albiñana se centra en les lluites d'escola. L'ofensiva tomista, enfortida per l'arquebisbe Francisco Fabián y Fuero es trobava en el zenit amb manifestacions com la impugnació sistemàtica dels nomenaments de catedràtics sospitosos d'antitomisme. El rector Maians hauria d'haver reforçat l'agustinisme del front antijesuïta (416), en un moment en el qual el grup tomista havia tancat les portes de la Universitat a la *Gramatica llatina* de Gregori Maians (416 i 424) i faria fracassar el rectorat de Joan Antoni. L'apèndix (426-428) conté la transcripció de la carta de Gregori Maians a fra José de Castro, provincial dels franciscans descalços de 4 de febrer de 1775, ara en l'AMV, *Serrano Morales* 7272. L'estudi es basa en fons diversos del mateix arxiu, sobretot en la sèrie *Juntas del Patronato* 1775 i 1776, en Madrid, AHN, *Consejos* 6865 i 6867 i Simancas, Archivo General, *Gracia y Justicia*, lligall 948. — J. P. E. [1706]

Raúl ARIAS DEL VALLE, *D. Pedro Furió, maestro de capilla de la S. I. C. de Oviedo - 1775-1780. Documentación inédita*, dins «Studium Ovetense», X (1982), 167-218.

Furió sembla ésser valencià (170: el primer lloc de músic, a 16 anys, fou Elx; després tornaria a València). Ací són recordades les dates principals de la seva estada a Oviedo (167-169) i transcrits els documents relatius a les oposicions per al càrrec (170-173). Destaquen entre els altres documents l'inventari d'obres llatines musicades a Oviedo (174-176), el testament (177-178), l'inventari de béns «post mortem» (179-182) amb la llista dels llibres (180-181; cf. 214-215) i l'inventari particular de les obres de música (182-184). — J. P. E. [1707]

Fernand VAN STEENBERGHEM, *Les origines de la renaissance thomiste en Italie*, dins «Revue d'Histoire Ecclésiastique», LXXV (1980), 97-100.

Comentari a l'obra d'Enrico Ignazio Narciso, *La Summa philosophica di Salvator Roselli e la rinascita del tomismo* (Studi e ricerche sulla rinascita del tomismo 2), Roma 1966, de la qual es dedueix que Joan-Tomàs de Boixadors hauria cridat Salvatore Roselli de Nàpols a Roma i li hauria encomanat l'elaboració d'un manual (*Summa philosophica*, Roma 1777, tres volums) en els quals els punts més precisats en com-

paració amb el precedent magisteri de Roselli serien la negació de l'eclecticisme i l'afirmació del magisteri de sant Tomàs d'Aquino. — J. P. E. [1708]

Joan BADA I ELIAS, *Una Memoria per a la promoció de l'Alt Urgell (1779)*, dins «Pedralbes. Revista d'Història Moderna», 2 (1982), 163-176.

La introducció recorda treballs anteriors sobre Pedro Díaz de Valdés, autor de la *Memoria* ací publicada. Resumeix la seva biobibliografia i presenta el contingut del ms. 155 de la Biblioteca Episcopal del Seminari de Barcelona (163-165). Les pp. 166-176 ofereixen el text anotat de la *Memoria sobre la decadencia de las fábricas de Urgel y sobre los medios propios para promover la industria y para que florezca este territorio*. Cal remarcar la indicació sobre la conveniència d'ensenyament d'oficis tèxtils (176). — J. P. E. [1709]

Josep M. MARQUÈS, *De Cornellà a Caracas. L'arquebisbe Coll i Prat (1754-1822)*, dins «Revista de Girona», XXVIII (1982), 241-245.

La primera part de l'estudi explica la trajectòria de Narcís Coll i Prat a Catalunya, coincidint amb el nostre període, car el 1808 passaria a Amèrica (243). Destaquem la informació sobre els estudis de dret civil i canònic a Cervera i en particular sobre la seva tesina canònica *Canonicae assertiones cum historica ipsarum synopsi de decimis, de primitiis...*, Cervera 1782, amb fotografia de la portada. — J. P. E. [1710]

Juan GIL, *Epigrafia antiga y moderna*, dins «Habis», 12 (1981), 153-176.

L'apartat cinquè (163-175) reproduïx i transcriu preteses inscripcions prellatines trobades a Elx per Cándido M. Trigueros i explica les relacions tenses entre aquest falsari i Francesc Pérez i Baier a primers d'octubre de 1782, conegudes pel *Diario del viaje desde Valencia a Andalucía* hecho por D. Francisco Pérez Bayer... conservat a Madrid, Biblioteca Nacional ms. 5954. — J. P. E. [1711]

Francesc BONASTRE, *L'orgue de Sarreal de 1788*, dins «I Congreso», 267-275.

Presentació biogràfica del constructor, Josep Cases, amb indicació de dos escrits —un d'ells del pare Antoni Soler— entorn de l'orgue de la catedral de Sevilla, construcció de l'esmentat Cases (268, notes 2 i 3); exposició de les característiques de l'orgue de Sarreal i publicació del *Contracte per a la construcció d'un orgue nou per l'església nova de Sarreal*, de Tarragona, Arxiu Històric Provincial, manual 3785 (271-275). — J. P. E. [1712]

Ramon BOIXAREU, *Sobre els rais: notes*, dins «Ilerda», XLIII (1982), 291-298.

Recorda la prescripció del *Llibre de consolat de mar* i les notícies aplegades per Francisco de Zamora en el *Diario...* (291-293), un fragment de la resposta del correigiment de Pallars al qüestionari del mateix Zamora, de 1789 (295), ara a Madrid, Biblioteca del Palacio Real ms. 2743. — J. P. E. [1713]

José SÁNCHEZ REAL, *Tres escritos de Antonio Martí y Franqués*, dins «Estudios Altafullencs», 6 (1982), 71-77.

Presentació i transcripció de tres cartes d'Antoni Martí i Francès, a institucions oficials, dues de les quals cauen en el nostre període i procedeixen de l'Arxiu Municipal de Tarragona, *Libro capitular y de acuerdos de 1790*. La primera és comunicació d'haver ofert al rei una quantitat per a obres del port de Tarragona, i sembla relacionada amb l'ennobliment de la família; la segona informa del mal estat de la vista de Martí (76-77). Una darrera notícia parla de la venda de propietats familiars el 1745 (75). — J. P. E. [1714]

Eduard de BALLE, *L'Albert de Baldrich, un vallenc capdavanter de la cultura*, dins «Quaderns de Vilaniu. Miscel·lània de l'Alt Camp», 1 (1982), 5-23.

L'actuació d'Albert de Baldrich cau en el s. XIX, però hom dóna notícia d'un memorial adreçat per Felip de Baldrich al rei el 1794 i d'un quadern de Francesc de Baldrich, canonge de Tarragona, relatiu a la construcció de l'església de Rourell a mitjan s. XVIII. — J. P. E. [1715]

Ernest LLUCH, *La «Idea general de la policia» de Tomàs Valeriola*, dins «Recerques», 10 (1980), 125-137.

La primera part de l'estudi enriqueix les notícies biogràfiques sobre l'autor valencià a base de l'AHN de Madrid i de l'Arxiu de la Societat Econòmica d'Amics del País, de València, *Llibres d'actes* i *Caixa* 29 (125-128). Assenyala els autors estrangers que Valeriola, en general, es limità a traduir: Nicolas de la Mare, sobretot, però també Jean-Jacques Menuret de Chambaud i alguns autors de l'escola mèdica d'Edimburg, Scipione Piattoli, Fèlix Vicq d'Azyr, i exposa la seva actuació en l'afer de la localització del cementiri de València fora de la ciutat (134) o en el de l'opció política entre intervencionisme o mercat lliure (136). — J. P. E. [1716]

Francisco CIVIL, *Pablo Bruna y Jaime Molina, organistas aragoneses de Daroca y Gerona, respectivamente*, dins «I Congreso», 281-293.

Recopilació de notícies sobre l'estada a Girona de Jaume Molina, organista de la Seu, a qui el seu conterrani Pablo Bruna donà dos villancets a quatre veus, un d'ells conservat en l'Arxiu Capitular de Girona i ací transcrit (285-286, text; 287-293, música). L'apèndix biogràfic de Jaume Molina recull transcripció de fragments relatius a aquest personatge, procedents de l'arxiu esmentat (284-285). — J. P. E. [1717]

III. ARXIUS, BIBLIOTEQUES I MUSEUS

ALEMANYA I ÀUSTRIA

Irmgard BEZZEL, *Erasmusdrucke des 16. Jahrhunderts in Bayerischen Bibliotheken. Ein bibliographisches Verzeichnis* (Hiersemanns Bibliographische Handbücher 1), Stuttgart 1979, XII i 566 pp.

Figuren entre aquestes edicions d'Erasme de Rotterdam un exemplar de la traducció castellana *Colloquio d'Erasmus intitulado Institucion d'el Matrimonio christiano*, València 1528 per Joan Jofre (182, n. 550, ara a Munic, Bayerische Staatsbibliothek,

Rar. 1014/2); i un exemplar de l'edició de la *Vidua christiana* i altres tres opuscles curada per Francesc Joan Mas, de Vila-real, i publicada a València el 1554 per Joan Mey (500, n. 1815, ara en la mateixa biblioteca, Asc. 1718). — J. P. E. [1718]

Wolfgang HAUBRICH, *Error Inextricabilis. Form und Funktion der Labyrinthabbildung in mittelalterlichen Handschriften*, dins *Text und Bild. Aspekte des Zusammenwirkens zweier Künste in Mittelalter und früher Neuzeit* herausgegeben von Christel MEIER und Uwe RUBERG, Wiesbaden 1980, 63-174.

Descripció del dibuix d'un laberint, ara a Berlín, Preussische Staatsbibliothek, Ms. lat. Fol. 930, f. 64, volum de tradició catalana segura, còpia del *De rerum naturis* de Raban Maur. El dibuix representa un laberint d'onze cercles, a l'entrada del qual hi ha Teseu amb la massa i el fil d'Arianna. L'autor subratlla el detall que, tot i ésser copiat durant el s. XIV, el tipus de laberint és el característic dels segles IX i X, període en el qual començà la cristianització d'aquest mite pagà. — F. S. [1719]

Edith MADAS, *Die in der Österreichischen Nationalbibliothek erhaltenen Handschriften des ehemaligen Augustiner-Chorherrenstiftes St. Dorothea in Wien*, dins «Codices manuscripti», 8 (1982), 81-114.

Figuren en aquest inventari dos exemplars de la *Summa casuum conscientiae* (90), actual Cod. Vind. 1269, o *Summa de paenitentia et matrimonio* (95), actual Cod. Vind. 1691, de sant Ramon de Penyafort, tots dos del s. XIV. — J. P. E. [1720]

Otto MAZAL, *Der Franziskanerorden und die Wissenschaft*, dins «800 Jahre Franz von Assisi. Franziskanische Kunst und Kultur des Mittelalters». Niederösterreichische Landesausstellung. Krems-Stein, Minoritenkirche 15. Mai-17. Oktober 1982, Viena 1982, 743-763.

L'exposició introductòria dedica un petit paràgraf a Ramon Llull (746), esmenta «el català Antoni Andreu» (747) i Pere Tomàs (748) entre els principals deixebles de Duns Escot i dedica les pàgines 755-757 a una presentació del Cod. Vindobonensis 5482, foli únic de pergamí amb figures i cambres lullianes, present en aquella exposició i del qual hi ha làmina en la pàgina 756. — J. P. E. [1721]

Sammler Fürst Gelehrter. Herzog August zu Braunschweig und Lüneburg 1579-1666. Niedersächsische Landesausstellung in Wolfenbüttel 26. Mai bis 31. Oktober 1979, Wolfenbüttel 1979, 424 pp.

La làmina corresponent al núm. 704 de l'exposició (330) reproduïx una pàgina de l'índex alfabètic d'autors de la biblioteca del príncep, amb dues columnes de noms que comencen amb «Ar-», on figura el del valencià Argilagnés (*sic*), Fran(ciscus), el llibre del qual portava la signatura 912.20. — J. P. E. [1722]

ANGLATERRA

Dennis E. RHODES, *Four Important End-papers in Hereford Cathedral Library*, dins «The Library», Sixth Series, IV (1982), 410-415.

El segon dels quatre, format per dos parells de fulls consecutius, pertanyents a una

narració del matrimoni de la princesa Mary, filla d'Enric VII, amb el príncep Carles de Castella l'any 1508, es troba en un volum de Jaume Peres de València, *Psalmi Davidici*, París 1515, ara en la Biblioteca de la catedral d'Hereford, B.IV.13. — J. P. E. [1723]

BARCELONA

Pietro CORRAO, *Fonti e Cronache italo-iberiche del basso medioevo. «Prospettive di ricerca»*, dins «Schede Medievali», núm. 3 (luglio-dicembre 1982), 526-530.

Crònica del simposi organitzat per l'Istituto Italiano di Cultura de Barcelona els dies 21-23 de juny de 1982, en les diverses ponències del qual hi ha moltes notícies sobre fons barcelonins o d'altres llocs entorn del tema de les relacions de la Corona d'Aragó amb Itàlia durant la Baixa Edat Mitjana. — J. P. E. [1724]

Enric MOREU-REY, *Les écrivains français dans les bibliothèques privées barcelonaises du XVIIIe siècle*, dins «Anuario de Filología», Barcelona 1981, 465-469.

Resum d'estudi sociològic sobre la presència d'autors francesos, en francès o en traducció, en cent seixanta biblioteques privades de barcelonins del s. XVIII. El resultat confirma la idea tradicional de la influència de la cultura francesa a Catalunya, bo i concretant-la en algun detall. — J. P. E. [1725]

L'Arxiu de la Corona d'Aragó, Madrid 1980, 52 pp.

Guia provisional, «mentre es prepara una extensa guia amb plena actualitat» (7), d'uns fons que entre 1961 i 1979 passaren de tres quilòmetres i mig a nou quilòmetres lineals (9). En aquestes pàgines l'Arxiu ens és presentat en la seva història, edifici comprès (15-22), i en cada una de les grans seccions de les quals consta: Reial Cancelleria (22-26), Reial Patrimoni (26-30), Consell Suprem d'Aragó (30-33), Generalitat (33-35), Ordes religiosos i militars (35-38), Audiència (38-40), Fons notarials (40-41), Hisenda (42-43), Diversos (43-46), Biblioteca (46-48) i Arxiu Regional de Cervera (51-52). L'apartat dedicat a cada secció n'explica les característiques generals, les grans divisions i el nombre d'unitats que conté. Hom reproduïx fotogràficament algunes mostres. — J. P. E. [1726]

Concepción SÁNCHEZ MARTÍNEZ, *Estudio histórico-artístico de la iglesia de Nuestra Señora del Portillo de Zaragoza*, dins «Seminario de Arte Aragonés», XXXVI (1982), 43-61.

L'apèndix segon (119-120) conté la transcripció de cinc cartes de Martí l'Humà, una d'elles en català, relatives al possible pas de l'església del Portillo a l'orde de la Mercè (1398). Són de l'ACA, *Cancelleria*, reg. 1398 (cf. 49). — J. P. E. [1727]

Sara CUNCHILLOS, *Documentos para la historia del condado de Luna*, dins «J. Zurita. Cuadernos de Historia», XXXVII-XXXVIII (1980), 151-161.

Presentació del volum d'ACA, *Cancelleria*, Vària 56 (151-152) i regist dels seus vint-i-dos documents de 1336 a 1356. El darrer, *Definició feta al noble En Lop, comte de Luna, sobre l'exovar de la infanta, dona Iolant* és transcrit in extenso (158-161). J. P. E. [1728]

Louis HOLTZ, *Donat et la tradition de l'enseignement grammatical. Étude sur l'Ars Donati et sa diffusion (IVe-IXe siècle) et édition critique* (Documents, études et répertoires publiés par l'Institut de Recherche et Histoire des Textes 25), Paris 1981, XX i 750 pp. i vuit reproduccions fotogràfiques.

Descripció (397-399) del volum de Barcelona, ACA, Ripoll ms. 46, el cos del qual hauria estat copiat a Ripoll durant la primera meitat del segle x. Els folis de guarda (ff. 1 i 86-87) contenen un fragment de la *Lex Visigothorum*, copiada probablement a Girona entre els segles VIII i IX. — J. P. E. [1729]

Michel ZIMMERMANN, *Un formulaire du Xeme siècle conservé à Ripoll*, dins «Faventia», 4/2 (1982), 25-86.

El manuscrit de l'ACA, Fons Ripoll 74, conté als ff. 145-146 trenta-vuit models que van des de l'acta de consagració d'una església fins a un manament d'investigació pública, passant per l'acta d'elecció d'un abat, cartes diverses, o actes notarials, sobretot de donació a esglésies (27-28). Es dibuixen dos grups: els que corresponen a actes normals de la vida i els pensats per a ocasions molt específiques i presos després com a models (tercera consagració del temple de Ripoll el 977 o elecció de l'abat Froilus de Serrateix el mateix any). Tot el conjunt de textos seria datable del s. X (29-31) i presentaria aquestes característiques culturals: vigència de la llei gòtica, introducció recent de la regla benedictina en els monestirs i presència de mots grecs, tret, aquest darrer, que assenyalaria vers el bisbe de Girona Miró Bonfill, el qual podria ésser només el compilador que hauria col·locat al començament del recull els dos textos ja esmentats de 977, escrits per ell (31-32). Tret del cas del pròleg a un testament, documentat a Europa (33), les altres fórmules haurien estat almenys refetes a Ripoll, el conjunt de les quals hauria sorgit entre 960 i 980 (35). L'autor analitza les introduccions a documents jurídics comuns, bo i assenyalant els seus paral·lels en documentació catalana contemporània, en particular per als *Prologus de donacione ecclesie* i *Prologus donacione* (42-45 i 76-77), que comencen respectivament «Magnum mihi et satis licitum» i «Manifestum est enim». Les pàgines últimes presenten dades relatives a l'evolució d'aquest darrer pròleg (45-51), usat encara durant el segle XII. Segueix la llista d'actes, publicades o inèdites, en les quals hom féu servir el formulari «Magnum mihi...» entre 890 i 1130 (54-56) o el «Manifestum est enim...» (57-62) i mòduls abreujats (62-65) entre 880 i 1115. La darrera secció conté la transcripció del recull (67-86). [Caldrà tenir en compte les dues noves grans recopilacions de la Seu d'Urgell i de Vic, sobre les quals hom pot veure ATCA 1 (1982), 292-293 i 328, núm. 28; i 2 (1983), 399-405 i 471, núm. 695.] — J. P. E. [1730]

Àngel CONTE CAZCARRO, *El Temple en la ciudad de Huesca*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 11 (1981), 663-674.

Exposició global del segle de vida de la casa dels templers a Osca, basada en l'exemplar del *Cartulario del Temple*, conservat a Madrid, AHN, i, en part, en l'exemplar de Barcelona, ACA. Molts dels templers d'aquella casa foren catalans. — J. P. E. [1731]

M. ROSA AYERBE IRÍBAR, *Influencia de la devoción popular en la onomástica (según documentación del Archivo Capitular de la Catedral de Barcelona)*, dins «Saitabi», XXXII (1982), 5-15.

Llista de 519 noms i cognoms presents en el fons documental *Diversorum C*, anys

1340-1346, de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona, noms que ací són comparats amb els dels consellers de Barcelona estudiats per Agustí Duran i Sanpere.— J. P. E. [1732]

Eulàlia DURAN, «*Los colloquis de la insigne ciutat de Tortosa*». Resposta a unes «notes a la nova edició», dins «Serra d'Or», XXIV (1982), 235-236.

Resposta a la recensió de Jesús Massip, publicada l'anterior desembre, amb interrogants sobre la procedència del volum B-20 de l'AHCB i observacions que permetrien de pensar que aquest mateix exemplar fou la base de l'edició del segle passat, a cura de Fidel Fita. Jesús Massip insisteix en sentit contrari en la pàgina 397 del mateix volum.— J. P. E. [1733]

Josep BAUCCELLS I REIG, *Documentación franciscana en el Archivo Capitular de Barcelona. II. Manuscritos, incunables e impresos del siglo XVI*, dins «Archivo Ibero-Americano», XLII (1982), 157-186.

Presentació de les característiques globals (158-165) i descripció (166-172) dels dotze còdexs d'autor franciscà, quatre dels quals contenen obres de Francesc Eiximenis. Els incunables amb obres d'autor franciscà són divuit, un d'ells d'Eiximenis (172-180). Els impresos del s. XVI són dotze, entre els quals figuren els comentaris de Guillem Rubió a les *Sentències* de Pere Llombard en dos volums (180-186). L'única edició feta als Països Catalans és la del *Dotzè del crestià* d'Eiximenis (València, Lambert Palmart 1484).— J. P. E. [1734]

Josep PERARNAU, *La butlla desconeguda de Joan XXII «Ut vestre religionis ager...» (Avinyó, 19 de febrer de 1322) sobre l'examen dels aspirants al terç orde de Sant Francesc*, dins «Estudios Franciscanos», 83 (1982), 307-310.

Presentació i transcripció d'aquesta butlla, altrament desconeguda, conservada en l'Arxiu Diocesà de Barcelona, *Notularum communium* 5, on fou copiada l'any 1332 a base d'una còpia autenticada pel vicari general de Tarragona.— J. P. E. [1735]

Manuel RIU amb la col·laboració de Joan PINTÓ, *Pergaminos de la segunda mitad del siglo XIV conservados en el archivo de la basilica de Santa Maria del Mar (Barcelona)*. Serie I, años 1350-1380, dins *La pobreza II*, 95-151.

Continuació del treball resumit dins ATCA 2 (1983), 597, núm. 1129. L'actual conté vuitanta-dos registres d'altres tants pergamins de l'arxiu de Santa Maria del Mar, en general relatius a drets pecuniaris del Plat dels pobres de l'esmentada parròquia. Remarquem en el pergami 14.101 la notícia d'un *Flos sanctorum* escrit sobre pergami en llengua catalana (99) i en el 14.171 la relativa a un breviarí, també en pergami (148). Els pergamins 14.113 i 14.116 fan esment del cardenal Nicolau Rossell (105 i 107).— J. P. E. [1736]

Salvador CLARAMUNT RODRÍGUEZ, *Una primera aproximación para establecer un plano de la pobreza vergonzante en el arrabal de la Rambla de Barcelona a lo largo del siglo XV*, dins *La pobreza II*, 369-382.

Estudi urbanístic del Raval de Barcelona durant el segle XV a base dels llibres de

comptes de la parròquia de Santa Maria del Pi, *Plat dels pobres vergonyants*, 1423, 1428, 1430, 1438, 1449, 1450, 1451, 1456, 1465 i 1494. — J. P. E. [1737]

Josep-Joan PIQUER I JOVER, *Aportaciones a la iconografía de San Benito*, dins «Cistercium», XXXII (1980), 183-203.

L'apartat «Grabados xilográficos (siglos XVII-XIX)» conté una llista de vint-i-dos goigs, molts dels quals pertanyen als segles XVII i XVIII (190-196). El primer gravat és de l'edició de *Flor dels sanets*, Barcelona 1547. Les vint-i-quatre peces es troben ara a Barcelona, Biblioteca de Catalunya o Institut Municipal d'Història. — J. P. E. [1738]

Fernando DÍAZ ESTEBAN, Amadeo SOBERANAS LLEÓ, *Fragmento de rollo litúrgico del Penitente en Barcelona*, dins «Anuario de Filología», Barcelona 1981, 221-235.

Presentació del fragment, salvat durant el segle XVI en la coberta d'un llibre d'anotacions dels vescomtes de Santa Coloma de Queralt i ara a Barcelona, Biblioteca de Catalunya ms. 2595. Mans posteriors afegiren algunes notes en català (222). Hom reproduïx fotogràficament el text hebreu (225-227) i exposa amb detall les característiques de la seva distribució, comparant-la amb la de deu altres manuscrits hebreus. — J. P. E. [1739]

Marc MAYER, *L'església de Cabeza del Griego segons un manuscrit inèdit de la Biblioteca Universitària de Barcelona*, dins «II Reunió», 211-235.

Presentació del contingut del ms. 459 de la Biblioteca Universitària de Barcelona, amb particular atenció a les notícies sobre la primera excavació de l'església de Cabeza del Griego (213-228) entorn de 1790. La còpia d'aquesta *De servis Dei ignotis Nigrino ac Sefronio episcopis dissertatio...*, sembla contemporània i redactada a Catalunya (212, nota 3). — J. P. E. [1740]

José MARTÍ MAYOR, *Catálogo de incunables de la biblioteca provincial de los franciscanos de Cataluña en Barcelona*, dins «Revista Española de Teología», 42 (1982), 283-330. Publicat també en edició independent amb el mateix títol, dins la col·lecció «Humanismo, reforma y teología» 47, Madrid 1983, 54 pp.

La introducció explica les etapes de formació de l'actual fons d'incunables de l'esmentada biblioteca i assenyala algunes particularitats dels descrits. El cos del treball consta de cent vint-i-sis fitxes descriptives. Remarquem que els volums són més, car hi ha alguns repetits i algunes obres tenen més d'un volum, com és ara els quatre jocs de sermons de sant Vicent Ferrer (nn. 118-121), cada un dels quals és format per tres volums. Ultra aquest autor, pertany als Països Catalans Jaume Peres de València, representat per dos dels seus comentaris als *Salms* (n. 87) i al *Càntic dels càntics* (n. 98). Aquests dos volums són els únics editats en territori de llengua catalana (n. 99). Les dotze darreres pàgines són d'índex. — J. P. E. [1741]

Jill R. WEBSTER, *Els orígens socials dels franciscans*, dins «Actes Yale», 415-424.

Les pàgines inicials contenen esments d'autors com Ponç Carbonell o Francesc Eiximenis. Després l'autora fa referència a un llibre de novicis del segle XVIII de l'Arxiu provincial dels franciscans de Catalunya, de Barcelona, procedent del convent de Cervera. — J. P. E. [1742]

Rafael BASTARDAS I PARERA, *La «Vocació de Pere» i el seu autor*, dins «Quaderns d'estudis medievals», núm. 7 (març 1982), 392-400.

Estudi del relleu de marbre, procedent de Sant Pere de Rodes i ara al Museu Marés núm. 654, les inscripcions del qual, ací diversament reproduïdes (392-393, 397 i 398), serien escrites amb lletra falsament arcaica, imitant la del s. XI en la segona meitat del segle XII. — J. P. E. [1743]

CASTELLÓ DE LA PLANA

Antonio POVEDA AYORA, *Los archivos parroquiales del Alto Mijares*, dins «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», LVII (1981), 339-353.

Relació dels *Llibres de baptismes*, de *Matrimonis* i de *Defuncions* de les parròquies de la comarca de l'Alt Millars. Només pertanyen al nostre període un volum de baptismes d'Aranyuel (342); set de cada sèrie de Cortes d'Arenós (344-345); cinc de baptismes i de defuncions i quatre de matrimonis de Montanejos (348), quatre de cada sèrie de la Pobla d'Arenós (348), un de cada sèrie de Toga (350), un de defuncions de Villahermosa (352) i tres de cada sèrie de Zucaina (353). — J. P. E. [1744]

CIUTAT DE MALLORCA

Jaime CIRERA, Aina LE-SENNE, *Los libros manuscritos del «Fondo Estanislao de K. Aguiló» de la Sociedad Arqueológica Luliana*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXIX (1982), 145-164.

Presentació general i inventari dels volums manuscrits classificats amb la signatura «A(guiló) M(anuscrit)» i el corresponent número aràbic, del qual són exclosos alguns exemplars com el del cèlebre Cançoner Aguiló (145). L'inventari (148-164) aplega 149 unitats, de les quals només 32 corresponen amb certesa al s. XIX (ultra algunes de dubtoses, com és ara els nn. 124, 126-128), pertanyent el restant centenar llarg al nostre període d'estudi. Predominen els volums de contingut arxivístic (comptabilitat o recopilacions d'actes jurídics). Assenyalem els textos següents: AM 16, *Tratado jurídico en forma de diccionario para uso de notarios*, de darrerries del s. XVIII (150); AM 33 i 34, *Alcorán I-II. Diccionario de términos de Derecho* (153); AM 43, *Repertorium universale bibliothecae regalis conventus S.P.N. Francisci Palmae* (154); AM 59, *Lógica y física*, de 1734 (155); AM 76, *Correspondència con el agente de la ciudad D. Juan Bisquerria, 1761-1764* (157); AM 76, Francisco Suárez, *Tratado de lógica* (157); AM 84, *Varii tractatus Raimundi Lulii* (158); AM 86, *Contiones totius anni*, de 1740 (158); Segimon Comas, *Brevis rethoricae cursus...*, de 1770 (158); AM 88, *Llibre de recorts del sr. Francesch Serralta*, de 1521 (158); AM 96, Joan Pere Fontanella, *Decisiones iuridicae* (159); AM 99, *Viatge del factor Bernat Aguiló de Juan des de Palma a Amsterdam, en 1746* (159); AM 100, Montserrat Fontanet, *Art del conró* (159); AM 102, *Sucesos notables para la historia del Sr. Felipe Quinto...*, de 1709 (159); AM 103, *Historia politica y secreta del sr. Phelipe V*, de 1717 (160); AM 110, Ramon Llull, *Cent noms de Déu* (160); AM 111, Ramon Llull, *Llibre de contemplació* (des del cap. 269), de 1626 (160); Tomàs Amorós, *Llibre de notes de les seves impressions* (160); AM 116, Jaume Ferriol, Pere Alomar, *Commentaria in quaest. Summae Theol.*, 1685 (161); AM 131, *Prosodia que se enseña en la escuela de retórica de san Francisco de Assís de esta ciudad de Palma, 1777* (162); AM 132, Ramon Llull, *Practica artis*, s. XVIII (162); AM 133, *Documents de gran utilitat para la perfecció... de los*

llibres... de la V. M. Sor Anna Maria del SSMM Sagriment (163); AM 137, *Poesías*, s. XVIII (163); AM 140, *Llibre de versos castellans i catalans de tema religiós i amorós*, s. XVIII (163); AM 145, Jaume Viquet, *Miscelánea de los sucesos acaecidos... 1636-1645...*, s. XVII (164). — J. P. E. [1745]

Jaime CIRERA, *Índice analítico de las «Misceláneas Históricas de Mallorca» de D. Joaquim M. Bover de Rosselló*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXVIII (1981), 61-118.

Presentats els divuit volums que contenen la recopilació completa de materials, amb particular atenció a la sort dels toms II i III, segueix (63-118) la transcripció del fitxer existent en la Biblioteca Bartomeu March de Ciutat de Mallorca, distribuït per ordre alfabètic de matèries (i així, sota el concepte d'«Agricultura» trobem la referència a la còpia de l'*Art del conró* de Montserrat Fontanet en el volum XIII de les *Misceláneas*). Assenyallem que, ultra l'esmentada, hi ha en l'índex citat notícia de la presència en la recopilació que ens ocupa, d'obres dels següents autors: Marià Domènech (64), Miquel Aloy i Reus (65), Francesc d'Oleza (66), Guillem Terrassa (67), Bartomeu Oliver (67), Pere Tomàs (68), Julià Ballester (68), Guillem Tallades (69), *Benaventurada venguda de l'emperador Carlos...* (69), Pere Antoni Bernat (69), Lorenzo Vela y Ortega (72), Francesc Tallades (73), Damià Carbó (74), Joan Cervera (76), *Certamen literari de 1502 a honor d'En Ramon Llull* (77), Cristòfor Cladera (77), *Ordinacions dels corredors de Barcelona de 1272* (79), Joan Dameto (80), *Notícia de un ms. de D. Arnaldo Descós* (80), llista d'epitafis (81-82), Vicenç Mut (82), *Estudios en Mallorca* (82), Miquel Joan de Padrinas (83), fr. Miquel Ferrer (83), *Franciscanos mallorquines dignos de memoria por sus escritos* (84), Andreu Noguera (84), Bonaventura Serra (86), Agustí Torrella (87), Gabriel Tarrassa (89), fr. Joan Antoni Llambias (91), Guillem Terrassa (92), Mateu Callar Dameto (93), *Nota autògrafa de G. Heine sobre el «Pugio fidei» de Ramon Martí* (93), Joan Sabater (93), *Llibre de mostres generals del any 1515* (94), Pere Joan Nicolau (95), *Còpia de lo contengut en el llibre de la cadena* [de Muro] (96), Vicenç Mut i Armengol (96), Miquel Joan Nicolau i Mates (96), Andreu Noguera (97), «Noticiaris» (98), Francesc d'Oleza (100), Jaume d'Oleza (100), Guillem Terrassa (108), *Llibre del repartiment* (110), Mateu Salzet (111), *Llibre de coses notables del convent* [de sant Domènec], 1755 (113), *Cant de la Sibilla de la seu de València* (115), Francesc Tallades (116), Guillem Terrassa (116), Agustí Torrella (117), Jaume Viquet (118), Josep Zaforteza i Togores (118). J. P. E. [1746]

Andrés BESTARD MAS, *Anecdotario y textos críticos del autor de las «Misceláneas Pascual»*, dins «Bolletí de la Societat Arqueològica Luliana», XXXIX (1982), 207-232.

Pertanyen al nostre tema els apartats següents: *El teniente Bustillos y una monja de l'any 1741* (207-208); *El antilulismo del obispo Díaz de la Guerra* (211-213); *La biblioteca del marquès de la Romana* (220-221); *Cobles que tots anys se canten en la parròquia de Santa Maria del Camí el dia de la Mare de Déu d'Agost...*, ja impreses el s. XVII (222-223); *Noticiari de Maties Mut* (segles XVII-XVIII) (223-225); *Libro de anotaciones y recibos del sr. Parellós de Pax*, de mitjan s. XVI (225-226); *Ressenya de la cavalleria de la present Ciutat, Alcúdia i viles de la part forana al primer de maig de lo any 1625* (227-228); *Asalto al monasterio de Santa Magdalena* l'octubre de 1637 (228-230) i *Ve't aquí En Barrera* de la segona meitat del s. XVIII (230-232). — J. P. E. [1747]

CIUTAT DEL VATICÀ

José TRENCHS, *Benedicto XII y las órdenes militares hispánicas*, dins «Anuario de Estudios Medievales», 11 (1981), 139-150.

Presentació i text de quaranta-dos regests de documents de l'Arxiu Vaticà, alguns dels quals (144, n. 1-3; 148-150 n. 4 i ss.) fan referència a Catalunya i, més en concret, els darrers a la tensió entre Tortosa i Amposta els anys 1338-1340. A la pàgina 141 és indicada l'única butlla conservada d'aquell papa relativa a l'orde de Montesa. — J. P. E. [1748]

Karl August FINK, «*Sic in sua obedientia nuncupatus*», dins «Quellen und Forschungen aus Italienischen Archiven und Bibliotheken», 60 (1980), 189-199.

Enumeració de les vegades que la frase esmentada és aplicada als papes del temps del Cisma d'Occident i en concret a Benet XIII, aleshores a Peníscola, en els volums 105 i 106 de la sèrie *Supplicarum* de l'Arxiu Vaticà, pertanyents a l'any 1417. Els fragments més extensos ací transcrits són relatius al papa Luna (194-195 —del *Reg. lat.* 188— i 197). — J. P. E. [1749]

Jürgen MIETHKE, *Das Konsistorialmemorandum «De potestate pape» des Heinrich von Cremona von 1302 und seine handschriftliche Überlieferung*, dins «Studi sul XIV secolo in memoria di Anneliese Maier» a cura di A. MAIERÙ e A. PARAVICINI-BAGLIANI (Storia e letteratura 151), Roma 1981, 421-451.

En parlar de les còpies del s. xv, l'autor recorda que ja Heinrich Finke havia assenyalat que en l'actual cod. 26 de l'Arxiu Capitular de la Catedral de Barcelona manca el tractat d'Enrico da Cremona [que Jaume Caresmar hi havia vist en la segona meitat del s. XVIII]. La part que manca d'aquell volum és ara el Vat. lat. 10499. Notes marginals com la del f. 27^r (referència a Nicolau de Cusa, *De catholica concordantia*) semblen remetre al còdex 11 de l'Arxiu esmentat. Essent idèntica l'enquadernació dels tres volums Vat. lat. 10497, 10498 i 10499, cal preguntar-se si el segon procedeix també del citat Arxiu Capitular, tal com Josep Perarnau demostrà que en procedia el Vat. lat. 10497. — J. P. E. [1750]

José Luis GOTOR, *A propósito de las Coplas de Vita Christi de fray Iñigo de Mendoza*, dins «Studi Ispanici» (1979), 173-214.

La primera part de l'estudi conté molts paral·lels entre la literatura ascètica castellana i la catalana del segle xv (per exemple, 191). La segona part és dedicada al ms. Vat., Ross. 990, volum lullà. L'autor en transcriu i comenta les poesies castellanes [cf. ATCA 1 (1982), 362-363, n. 146] (197-206). La tercera s'ocupa del també ms. Vat. Ottob. lat. 695, el qual conté textos procedents de València, dissortadament per ara il·legibles: *Falconii, equitis Valentini, satyra in iurisconsultos* i *Companya de mestres de València que anaren las mans del Rey nostre senyor lo any 1586* (206-212). — J. P. E. [1751]

M[atias] DELCOR, *Un manuscrit hébraïque inédit des quatre évangiles conservé à la Bibliothèque Vaticane (Hebr. 100)*, dins «Anuario de Filología», Barcelona 1981, 201-219.

Presentació del volum Vat., Haebr. 100, transcripció del capítol 10 de l'*Evangelii de Mateu* (203-205), exposició de les característiques que porten l'autor a creure que la

versió hebrea fou realitzada a base d'una traducció catalana i no occitana, tot i la presència d'algun castellanisme (211), i exposició de les omissions, addicions i canvis textuals que l'obliguen a deixar oberta la qüestió de si el traductor practicà el sabotatge (211-214). Al final exposa les diferències d'aquesta en relació a les altres traduccions conegudes dels evangelis en hebreu, diferències que fan d'aquesta una traducció menys valuosa (219). Els italianismes escrits al marge demostrarien que el volum circulà per Itàlia. Ara com ara seria impossible de precisar quin fou el text català que serví de base de la traducció hebrea, la qual potser hauria estat realitzada en connexió amb la Disputa de Tortosa. — J. P. E. [1752]

ELX

Ana María NAVARRO ESCOLANO, *Signos notariales medievales de la colección de pergaminos del Archivo Histórico Municipal de Elche*, dins «Anales de la Universidad de Alicante. Historia Medieval», 1 (1982), 207-220.

Explicat el concepte de «signe notarial», segueix la llista de notaris que figuren en els pergamins de l'Arxiu Històric Municipal d'Elx (209-210). Les pàgines següents són dedicades a la reproducció dels signes noterials de seixanta-cinc notaris il·licitans (211-220). — J. P. E. [1753]

ESPANYA

Ángel CANELLAS LÓPEZ, *Fondos históricos aragoneses del desaparecido archivo del monasterio de Cogullada*, dins «J. Zurita. Cuadernos de Historia», XXXVII-XXXVIII (1980), 181-209.

Notícia de la manera com es formà entre 1895 i 1934, per obra del benedictí francès Amat Lambert, el fons de la «Sala de Aragón» del monestir de la Cogullada (181-186), fons ofert a institucions diverses en tornar aquells benedictins a França; i transcripció de l'inventari de les peces ofertes a la Diputació Foral de Navarra, entre les quals hi ha documents dels reis catalano-aragonesos i àdhuc de relatius a Catalunya, com és ara el de franquícia de Cervera en el Pont de Martorell, de 1287 (190), o sobre les relacions entre Pere el Cerimoniós i el seu germanastre Ferran, marquès de Tortosa (188), sobre l'arquebisbe de Toledo i després de Tarragona, Joan d'Aragó (190); i una *Crònica* del regnat de Ferran d'Antequera (195). — J. P. E. [1754]

Marcello COCCO, *A proposito della data di nascita di Sigismondo Arquer*, dins «Annali della Facoltà di Magistero dell'Università di Cagliari», Nuova serie, V/II (1982), 71-81.

A base del procés, ara a Madrid, AHN, *Inquisición*, lligall 109, l'autor estableix que Arquer nasqué el 1530, transcrivint les frases en les quals aquest ho declara explícitament, fonamentant-se en «un libro de memorias de mi padre» (75). — J. P. E. [1755]

María del Carmen DÍAZ GARRIDO, *Historia de la fundación del Archivo General Militar. II parte*, dins «Revista de Historia Militar», XXVI, núm. 52 (1982), 117-137.

Recollim la notícia que en la secció primera d'aquest arxiu del Alcázar de Segovia és conservada, entre d'altres, la documentació personal relativa al marquès d'Aitona,

capità general de Catalunya el 1635 (126) i en la novena la *Causa por la rendición de la Plaza de Rosas y el Castillo de la Trinidad en el año 1645* (136). És possible que sota epígrafs que no ho manifesten explícitament hi hagi documentació interessant per al nostre tema com és ara sota «Contraban», la documentació del qual comença el 1689, o sota «Obres impreses», secció que posseeix fons ja de 1713. — J. P. E. [1756]

Donald YATES, *The Cathedral Library of Tarazona. Its Medieval Manuscripts and Benefactors*, dins «The Journal of Library History. Philosophy and Comparative Librarianship», 17 (1982), 268-277.

Text de la comunicació presentada a la «Fifth Saint Louis Conference on Manuscript Studies» el mes d'octubre de 1978 (cf. ATCA 1 (1982), 376, núm. 194), amb moltes notícies que cauen en el nostre camp. Els mss. 92 i 80 de la biblioteca de la catedral de Tarazona serien missals (el primer un mixt) segons l'ús de Tarragona. El gran benefactor hauria estat Fernando Pérez Calvillo, una temporada bisbe de Vic, amb fama d'home dur fins al punt que hauria estat conegut com el «Faraó de Vic» (270); li pertanyia un *Rosarius* de Guido da Baisio (ms. 131), que comprà a Pere Roig, xantre d'Elna, per 25 florins (270); un altre exemplar de la mateixa obra (ms. 86) hauria estat comprat per 35 lliures a un noble de València (270). El ms. 71, l'*Ètica* d'Aristòtil amb glossa de Guerau Ot, costà deu florins i pertanyia al convent de Framenors de Cervera, «ad usum» de fra Guillem Aldomar; al mateix convent franciscà de «Arvaria» (sic! Cervaria = Cervera) havia pertangut la *Summa contra gentes* de sant Tomàs d'Aquino (ms. 83), comprat a Lleida per quinze florins (271). Les *Sententiae* de Pere Lombard (ms. 122) havien estat propietat d'un franciscà de Lleida, com també unes concordàncies bíbliques (ms. 8). El ms. més significatiu de la col·lecció (ms. 64) és el vademècum de fra Joan des Vilar, de la custòdia franciscana de Barcelona (272), amb còpia del s. XIII de les *Epistolae ad Lucillum* de Sèneca. El ms. 101, *Diccionari* de Papias, fou donat a aquella biblioteca per Jerónimo de Ocón, bisbe d'Elna, el 1420. El *Liber sextus* (ms. 19) fou comprat a un tal Monaldus de Tarragona (273) i una còpia de Ramon Llull, *Arbor scientiae*, a Antoni Sedacer [professor de l'Escola lul·liana] de Barcelona per 12 ducats (273). — J. P. E. [1757]

ESTATS UNITS D'AMÈRICA

Alberto PORQUERAS MAYO, Joseph L. LAURENTI, *Ediciones valencianas (siglos XVI-XVII) en la Universidad de Illinois*, dins «Boletín de la Biblioteca Menéndez y Pelayo», LVIII (1982), 351-372.

Les pàgines introductòries deploren la manca d'estudis bibliogràfics valencians, bo i desitjant que apareguin les recerques inèdites d'Agustín Millares Carlo sobre la història de la impremta a Barcelona (352). Els autors estableixen la classificació temàtica dels vint-i-quatre impresos en filosòfics, religiosos, històrics, literaris i de difícil classificació, i assenyalen la raresa de certs exemplars (353-357). Després de la llista d'obres de referència i de biblioteques consultades (358-362), clouen l'article les vint-i-quatre fitxes (363-372). — J. P. E. [1758]

Recent Acquisitions - Books, dins «The Princeton University Library Chronicle», XLIV (1982), 73-82.

Remarquem en les pàgines 75-76 la notícia que la Biblioteca de la Universitat de

Princeton ha comprat una col·lecció de 716 unitats d'obres jurídiques «spanish and catalan», impreses a Barcelona i en d'altres llocs durant els segles xvii i xviii. — J. P. E.
[1759]

FRANÇA I SUÏSSA

Jean BECQUET, *Catalogue de la Bibliothèque des Grandmontains de La Haye d'Angers aux XVIIe et XVIIIe siècles*, dins «Revue Mabillon», LX (1982), 201-224.

Figuren en aquest catàleg, amb el n. 23, Benedicti Pererii, *In Genesim, Colònia 1606* (203). N. 264, Benedicti Pererii, *De communibus omnium rerum naturalium principiis et affectionibus*, Lió 1588 (218). N. 230 [Guiu de Montroquer], *Manipulus curatorum una cum eruditorio sacerdotum*, París 1495 (221). N. 354. *L'Institution de la femme chrétienne*, par Louis Vivez, París 1545 (223). — J. P. E.
[1760]

Daniel WILLIMAN, *Bibliothèques ecclésiastiques au temps de la papauté d'Avignon I. Inventaires de bibliothèques et mentions de livres dans les Archives du Vatican (1287-1420) - Répertoire. II. Inventaires de prélats et de clercs non français - Édition. Avant-propos de Jacques MONFRIN. Index établis par Marie-Henriette JULIEN DE POMMEROL* (Documents, études et répertoires publiés par l'Institut de Recherche et d'Histoire des Textes 23, 1), París 1980, XVI i 388 pp.

Després de les introduccions (I-XVI i 1-15), l'obra és dividida en les dues seccions indicades en el subtítol (19-97 i 101-284). Trobem en la secció d'inventaris notícia dels personatges següents: de Berenguer des Prats, bisbe de Tortosa (30, n. 340, 1; publicat 138); de Ferrer Colom, bisbe de Lleida (32, n. 340, 9; cf. 141); d'Arnau Cescomes, arquebisbe de Tarragona (38, n. 346, 5; cf. 176-178); de Pere [de Planella], bisbe d'Elna (39, n. 346, 6); de Bartomeu Galmar, arquebisbe de Torres (Sardenya) (49, n. 352, 4; cf. 196-198, en català); de Berenguer de Cruilles, bisbe de Girona (57, n. 362, 6; cf. 213); d'Antoni des Colell, bisbe de Mallorca (58, n. 363, 2; cf. 214-218); de Guillem des Prats, de Perpinyà (63-64, n. 368, 9); de fr. Bartomeu de Virgili, framenor, bisbe de Jerusalem, resident a Tarragona (73, n. 397, 8; cf. 270); de Bernat, arquebisbe de Càller (74, n. 399, 6; cf. 270-271, en català); de Benet de Soler, rector de Gandesa (74, n. 400, 9; cf. 271); de fr. Bartomeu Peiró, bisbe d'Elna (76, n. 408, 7) i de fr. Francesc Eiximenis, bisbe d'Elna (76, n. 409, 3; cf. 287-306). Els tres inventaris ací no publicats ho seran en el volum II (12). — J. P. E.
[1761]

Élisabeth PELLEGRIN, *Manuscrits latins de la Bodmeriana* (Bibliotheca Bodmeriana. Catalogues V), Cologny-Ginebra 1982, 488 pp.

El Cod. Bodmer 109 conté cinc obres llatines de Ramon Llull (*Tabula generalis, De demonstratione per æquiparentiam* (sic), *Ars compendiosa inveniendi veritatem, Lectura super figuras artis demonstrativae, Liber chaos*) i fragments, també llatins, de l'*Arbor scientiæ*. La descripció d'aquest volum de pergami, del s. xiv, ocupa les pàgines 221-226. El Cod. Bodmer 135 atribueix a Raynaldus (Arnau?) de Vilanova una *Tabula super balneis (Puteolanis)* de Pietro d'Eboli (328). Alguns dels Cod. Bodmer procedeixen de la biblioteca dels reis de Nàpols, successors d'Alfons dit el Magnànim.
J. P. E.
[1762]

John H. PRYOR, *Business Contracts of Medieval Provence. Selected NOTULAE from*

the Cartulary of Giraud Amalric of Marseilles, 1248 (Studies and texts 54), Toronto 1981, XII i 312 pp.

Trobem entre aquestes anotacions notarials el rebut de Bernat de Brullà, de Perpinyà, a Pere Guirau, de Llemotges, per 25 sous, el 22 de maig de 1248 (143-144); la sentència arbitral de Joan Borgunyó sobre deute de Joan Ermini a Guillem d'Argelers, deute certificat per document de Pedrol de Vilagrassa, notari de Ciutat de Mallorca, 20 juny 1248 (200-202); contracte de societat entre els jueus Boninfant, Bonsenyor i Bonafós amb vistes a un viatge comercial a València, 11 de maig de 1248 (218-219). L'original es troba en els Archives Communales de la Ville de Marseille, Série II, 1. — J. P. E. [1763]

Jean DUFOUR, *Les manuscrits liturgiques de Moissac*, dins «Fanjeaux 17», 115-138.

Remarquem les notícies, més riques quan es tracta del contingut, dels volums de Perpinyà, Biblioteca municipal 4 (122-123), i de París, Institut Catholique, lat. 1 (127-128), tots dos, segons l'autor, procedents d'Arles del Tec. — J. P. E. [1764]

Miquel S. GROS, *Le Pontifical de Narbonne*, dins «Fanjeaux 17», 97-113.

Dins aquest estudi de l'evolució de la litúrgia en la seu metropolitana de Narbona des dels darrers temps romans fins a l'època carolíngia, l'autor recorda la producció de textos litúrgics per part de sant Just d'Urgell i del bisbe Pere de Lleida, en el segle VI (105); presenta els quatre testimonis de la litúrgia narbonesa carolíngia d'entorn de l'any 1000, entre els quals figuren els volums de Lleida, Biblioteca del Capítol 16, i Vic, Arxiu del Capítol 104 (109). La romanització creixent d'un segle més tard tindria com a testimonis els volums de Vic, Biblioteca del Capítol 103, i Tarragona, Biblioteca Provincial 26 (111). La tercera de les làmines reproduïdes entre les pàgines 112-113 ofereix una miniatura del volum de Perpinyà, Biblioteca municipal 4. — J. P. E. [1765]

Joaquim O. BRAGANÇA, *L'influence de la liturgie languedocienne au Portugal* (Missel, Pontifical, Rituel), dins «Fanjeaux 17», 173-207.

En el decurs de l'estudi cita diverses vegades el volum ms. de París, Institut Catholique lat. 1, al qual dedica l'annex (*Les origines du ms. 1 de l'Institut Catholique de Paris*, 203-205), on arriba a la conclusió que tal volum no seria d'Arles del Tec, ans «un témoin de la tradition liturgique de Moissac» (205). — J. P. E. [1766]

Aimé-Georges MARTIMORT, *Sources, histoire et originalité de la liturgie catalano-languedocienne*, dins «Fanjeaux 17», 25-49.

L'herència visigòtica i encara més la Marca Hispànica varen configurar durant segles un espai unitari catalano-llenguadocià, ací estudiat en tant que determina una unitat en els textos litúrgics. L'autor completa l'inventari de manuscrits (28-29 i 31) i n'estudia les coincidències en quatre punts: santoral, particularitats de l'*Ordo missae*, cerimònies de la benedicció de la llum i del diumenge de rams. En els tres darrers punts són reproduïts alguns textos, almenys de manera fragmentària. — J. P. E. [1767]

BIBLIOTHÈQUE NATIONALE, *La médecine médiévale à travers les manuscrits de la Bibliothèque Nationale*, París 1982, 100 pp.

El núm. 12 d'aquest catàleg correspon al volum manuscrit de la mateixa Biblioteca Nacional de París, fr. 1320, amb la traducció francesa del *Regimen sanitatis [salernitanum]* d'Arnau de Vilanova. En l'explicació, hom dona notícies d'edicions incunables franceses tant del text llatí com de la traducció francesa i anuncia la recent troballa a Lyon d'un exemplar d'una edició de París datada el 6 de novembre de 1501. — J. P. E. [1768]

Jacqueline LINET, Denise HILLARD avec la collaboration de Xavier LAVAGNE, *Bibliothèque Sainte-Geneviève. Paris. Catalogue des ouvrages imprimés au XVIe siècle. Sciences-Technique-Médecine*, París, Munic, Nova York, Londres 1980, XVI i 494 pp. i dotze reproduccions al final.

Figuren al catàleg José de Acosta, *Historia natural y moral de las Indias...*, Barcelona 1591 (3, n. 16). Obres mèdiques completes o escadusseres d'Arnau de Vilanova (24-25, n. 121-128), a les quals cal afegir-ne d'altres d'incloses en reculls d'autors diversos (95, n. 508, 198, n. 1049, 203, n. 1098 i 1100, 252, n. 1312, 253, n. 1313, 262, n. 1364-1365, 305, n. 1583, 331-332, n. 1707-1710). Bernat Caxanes, *Adversus Valentinus... medicos de ratione mittendi sanguinem...*, Barcelona 1592. Bernardino Gómez Miedes, *Commentariorum de sale libri quinque...*, ²València 1579. Bernat de Granollachs, dins *Repertorio de los tiempos*, Toledo 1509, Sevilla 1513. (Pseudo) Ramon Llull, edicions diverses d'obres alquímiques (237-238, n. 1238-1245, a les quals cal afegir la de l'*Ars operativa* dins un volum miscel·lani, 210, n. 1100). Joan Martí Població, *In figuram dierum criticorum... explanatio*, París 1535 i *De usu astrolabii compendium*, París, sense data (314, n. 1628-1629). I Gaspar Torrella, *Consilium de aegritudine pestifera*, Roma 1505 i 1506 (383, n. 1982-1983). — J. P. E. [1769]

Josiane MAS, *La tradition musicale en Septimanie. Répertoire et tradition musicale*, dins «Fanjeaux 17», 269-286.

El cos de l'article estudia l'extensió geogràfica on són documentats textos característics de la Septimània, prenent, entre d'altres, com a base d'observació el volum manuscrit de Perpinyà, Biblioteca municipal 119, procedent d'Elna; i dedica les pàgines 282-285 a presentar les característiques de la notació catalana, a base dels volums de París, Bibliothèque Nationale, lat. 14301, d'Arles del Tec; *ibid.*, Nouvelles acquisitions latines 557, de Sant Guillem de Combret; i *ibid.*, lat. 933, de La Grassa. — J. P. E. [1770]

Jacques Guy BOUGEROL, *Les manuscrits franciscains de la Bibliothèque de Troyes (Spicilegium Bonaventurianum XXIII)*, 20 i 398 pp.

El ms. 767 conté les *Quaestiones fr. Petri de Atarrabia in I Sententiarum* (49-50). El ms. 1462, copiat a Barcelona el 1412, és un *Compendium artis demonstrativae* de Ramon Llull (177-178); el ms. 1965 és un resum de la *Summa de poenitentia* de sant Ramon de Penyafort (282, inc.: «Symonia inter crimina...»). — J. P. E. [1771]

M. A. SÁNCHEZ, *Una inscripció d'un barceloní a Tours*, dins «Faventia», 4/2 (1982), 107-109.

Notícia, reproducció i transcripció corregida d'una inscripció barcelonina conser-

vada actualment a Tours, Musée Archéologique, núm. d'inventari 392. Pertanyia a una capella [funerària?] de Pere Bussot, ciutadà de Barcelona. — J. P. E. [1772]

GIRONA

Josep M.ª MARQUÈS, *Guia de l'arxiu diocesà de Girona*, Girona 1982, [24] pp.

Exposat l'organigrama de tot l'arxiu en sis grans seccions (de fons episcopals, de la Cúria de l'oficial i del vicari general, de secretaria de cambra i govern, d'administració econòmica, d'arxius incorporats i d'arxius dipositats), a les quals s'afegeix la de la documentació complementària, l'autor presenta sota l'epígraf corresponent, ultra la signatura, la denominació i les característiques de totes i cada una de les sèries englobades en cada secció, indicant, de més a més, per a cada sèrie, els límits cronològics inicial i final, la consistència arxivística, expressada en nombre de volums o lligalls, una orientació sobre el contingut, diversa si es tracta de sèries homogènies o miscel·lànies, i sobre els eventuais instruments de recerca (índexs, per exemple). Les pàgines finals contenen la llista dels volums manuscrits. — J. P. E. [1773]

Enrique MIRAMBELL BELLOCH, *Guía del Archivo Histórico de Gerona*, dins «Boletín de Archivos», núm. 9 (septiembre-diciembre 1980), 251-256.

Informació esquemàtica resumida en quatre apartats (dades generals sobre localització i història de l'arxiu, fons documentals, serveis que pot prestar i bibliografia). L'apartat de fons documentals (252-255) indica amb detall cada una de les seccions de l'arxiu, amb consignació del nombre de volums o peces i de les dates extremes entre les quals s'estenen. — J. P. E. [1774]

Enric MIRAMBELL I BELLOCH, *Els protocols notariais històrics de Peralada*, dins «Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos», 15 (1981-1982), 137-159.

Catàleg dels protocols notariais de la vila de Peralada conservats a l'Arxiu Històric Provincial de Girona. El fons comprèn més d'un miler de registres que abracen el període que va des del 1286 fins a finals del segle XVIII. Precedeix la relació una notícia de les vicissituds sofertes per la documentació fins que s'aplegà en l'esmentat arxiu. — J. C. R. [1775]

GRANOLLERS

Joan GARRIGA ANDREU, *Arxius de Catalunya (XVII): L'Arxiu Històric de Granollers*, dins «L'Avenç», núm. 48 (abril 1982), 78-79.

Presentació global dels fons d'aquest arxiu, dividit en «Hemeroteca Josep Mora» i «Arxiu de l'Ajuntament». Malgrat el nom, es concentren en el primer els fons corresponents al nostre període, començant pel *Llibre de privilegis* de la vila, el *Manual i llibre d'ordinacions i govern municipal*, tota la sèrie de *Deliberacions del consell* (1628 i ss.) i altra documentació tant econòmica com d'administració de justícia. S'han aplegat també en aquesta secció els volums procedents de l'antic arxiu parroquial tant de Granollers com de poblacions de la comarca (Bigues, Caldes de Montbui, Vallromanes, la Roca i d'altres) i els fons de la baronia de Montbui. Hi ha, encara, uns 1.800 pergamins. La documentació més antiga de l'Arxiu de l'Ajuntament és la que

procedeix d'antics convents de Caputxins i de Mínims i de l'Hospital. — J. P. E.
[1776]

ITÀLIA

Catalogo di manoscritti filosofici nelle biblioteche italiane. Volume 3. Firenze, Pisa, Pistoia a cura di G. C. CARFAGNINI, M. R. PAGNONI STURLESE, G. POMARO, S. ZAMPONI. Premessa di Claudio LEONARDI (Subsidia al «Corpus Philosophorum Medii Aevi» III), Florència 1982, XVI i 172 pp.

A Florència, Biblioteca Nazionale Centrale, Conventi Soppressi, ms. C.8.722, ff. 1^v-122^v, Joan de Marbres (Ioannes Canonicus), *Quaestiones super VII libros Physicorum* i ibid., ff. 132^r-136^v, Antoni Andreu, *De tribus principiis naturae* (37-38). A Pistoia, Biblioteca Febroniana, hi havia [cf. aquest mateix volum, pp. 7 ss.] en el ms. 314, ff. 1-21, sis textos en català sobre problemes astronòmics, copiats «per J[oaannem] Camarena manu propria» (132), amb els següents incipits: «Quant uolràs fer lo instrument appellat safe...» (I, ff. 1^r-2^r); «Radix medius motus planetarum per l'an 1440...» (II, f. 13); «Taula 9ª espera segons alfonsines...» (III, f. 13^v); «Per saber lo loch de Saturnus e de Júpiter e de Màrs...» (IV, f. 14^r-19^r); «Per fer lo instrument desigat...» (V, ff. 20^r-21^r); «Mes sapiats sy io auia affer...» (VI, f. 21^v). I en la darrera part del volum, ff. 91^r-101^r, la traducció catalana de l'obra de Gherardo Sabbioneta da Cremona, *Theorica planetarum*, «Comença la theòrica de las planetas...» (133-134). La part llatina contenia diverses taules astronòmiques (per exemple, la de mestre Pere de Dàcia) i l'*Almanach* de Profeit [Duran], jueu, ff. 22^r-82^r. — J. P. E.
[1777]

Catalogo di manoscritti filosofici nelle biblioteche italiane. Volume 4. Cesena, Fabriano, Firenze, Grottaferrata, Parma, a cura di G. AVARUCCI, D. FRIOLI, G. C. CARFAGNINI, G. POMARO, P. ROSSI, A. VELLI. Premessa di Claudio LEONARDI (Subsidia al «Corpus Philosophorum Medii Aevi» IV), Florència 1982, XVIII i 282 pp.

Consta a Cesena, Biblioteca Malatestiana, D XXIII 1, f. 229, *Lex Hippocratis*, traducció potser d'Arnau de Vilanova (57). D XXV 1, ff. 163-169, Galè, *De semine*, traducció potser d'Arnau de Vilanova. D XXVI 1, ff. 173-177, Avicenna, *De viribus cordis*, traducció d'Arnau de Vilanova (99). S V 4, ff. 1-5, Galè, *De rigore, tremore, ictigatione et spasmo*, traducció d'Arnau de Vilanova (118); ff. 41-42, Hipòcrates, *De humana natura*, traducció potser d'Arnau de Vilanova (120). S XXVI 4, ff. 1-9, Galè, *De rigore...* (com en S V 4). A Parma, Biblioteca Palatina, Manoscritti Misti, B 26, ff. 63-65, Arnau de Vilanova, *Epistola de sanguine humano ad magistrum Iacobum de Toletto* (240-241) i ibid., ff. 131-132, Arnau de Vilanova, *Pillulae imperiales* (241). — J. P. E.
[1778]

Primo BERTRAN ROIGÉ, *Catálogo del Archivo del Colegio de España* (Studia Albornotiana XL), Bolònia 1981, 552 pp.

Ja en el pròleg trobem que el primer ordenador de l'arxiu fou el barceloní Antoni Martínez de Pons, antic catedràtic de Cervera (17). En la secció dels fons corresponents a la direcció tenim l'esquema dels actes de visita realitzada l'any 1757-1758 per Francesc Pérez i Baier (141-142). En la part dedicada a expedients d'alumnes, figuren els d'Antoni Agustín (194-195, cf. 240, el del seu germà Pere), de Joan Arguís i Romeu (248; cf. les cartes indicades en 343, n. 46-48), de Josep Boixadors-Llull i Casademunt (255; cf. cartes en 246, n. 126; i en 438), de Joan Chavet i Lloret (263),

d'Antoni Pascual i Lleu (266, cf. 327, n. 6; 351, n. 266 a, b, c), de Josep Potau i Olzina (275; cf. 326, n. 4; 327, n. 6; 355, n. 356; i 445-446), d'Antoni Martínez de Pons (282; cf. 352, n. 292), de Pere Martínez-Pons Mir i Massana (288; cf. 328, n. 46), de Carles Simon Pontero (292; cf. 349, n. 204; cf. també 296, Gaietà Moreno de Simon Pontero), de Josep Noguera Climent (300; cf. 329, n. 72 i 336, n. 8). En la secció «Miscelànea» figuren cartes d'Alfons Trullenç i Cardona (332, n. 2 i 7; 372, n. 796; 395 i 443), de Rafael Caus (343, n. 64), de Melcior Centelles de Borja (346, n. 125), d'Antoni Despuig (343, n. 64) i de Llorenç Despuig (364, n. 588), de Perot Rocaguinarda (349, n. 216), de Pere de Pons (351, n. 268), de Baltasar Mercader (353, n. 319), de Francesc de Miravet (353, n. 322), de Josep de Montserrat (354, n. 332), de Joaquim de Montserrat (359, n. 472), de Francesc Frigola i de Llordat (363, n. 578), de fr. Joan Tomàs de Rocabertí (365, n. 632; 368, n. 606), de Ramon de Marimon, bisbe de Vic (370, n. 735), de Joan B. Campañà (371, n. 759), d'Asensí Sales (371, n. 762), d'Antoni Ferrer (371, n. 772), de Josep Lluprà i Roger (371, n. 774), de Felip Bertran (372, n. 786 i 389, n. 21), de Narcís Queralt Reart i Xammar (372, n. 791), del duc de Sogorb, Pedro de Aragón (373, n. 818), de [Francisco González i de Bassecourt], comte del Asalto (374, n. 844), de fr. Joan Tomàs de Boixadors (378, n. 37), de Dionís Bardaxí i Azara (378, n. 43), del capítol de Barcelona (385, n. 9), d'Antoni de Senmenat (386, n. 2), de Pau Duran (387, n. 12), de Francesc Borrull (387, n. 19), del comte de Carlet (388, n. 9). La pàgina 476 conté la fotocòpia d'un certificat de baptisme de la parròquia del Pi (Barcelona), en llatí i català, de 1779. — J. P. E. [1779]

Goffredo DOFI, *I codici agostiniani della Biblioteca Statale di Cremona*, dins «Agustiniana», 32 (1982), 392-424.

El ms. 99 (55.4.2) és transcripció manuscrita, feta l'any 1749, del volum primer de les *Beati Raymundi Lulli Opera*, Magúncia 1721. — J. P. E. [1780]

Hidetoshi HOSHINO, *Nuovi documenti sulla compagnia degli Acciaiuoli di Firenze nel Trecento*, dins «Annuario dell'Istituto Giapponese di Cultura», XVIII (1982-1983), 7-23.

Fallida la companyia Acciaiuoli l'any 1343, es féu càrrec dels seus 1501 volums de registres el Tribunale di Mercanzia de Florència, el qual, en un moment determinat (1353) manà de fer-ne inventari (Florència, Archivio di Stato, Tribunale di Mercanzia n. 4199), on consta que set d'aquells volums corresponien a la filial de Mallorca i, més en concret, un a l'agent Biblioto Renzi, altre a Maniero di Lippo, dos a Simone di Berto i tres a Iacopo Arnaldi (Jaume Arnau?) (10, 16 i 22-23). — J. P. E. [1781]

Lucia BERTOLINI, *Censimento dei manoscritti della Sfera del Dati. I manoscritti della Biblioteca Laurenziana*, dins «Annali della Scuola Normale Superiore di Pisa. Classe di Lettere e Filosofia», serie III, vol. XII (1982), 665-705.

El Cod. 109 (SS. Annunziata 1639), ff. 40^v43^r conté una *Cançona morale di Mariotto d'Arigo Davanzali, mandata al magnifico re Alfonso d'Aragona l'anno 1455* (696). J. P. E. [1782]

Donato VALLI, *Catalogo della Biblioteca «Siciliani» di Galatina* (Centro di Studi del pensiero filosofico del Cinquecento e del Seicento in relazione ai problemi della

Scienza, Serie II, Strumenti Bibliografici 5), Florència 1979, XXXVI i 646 pàgines.

La biblioteca posseeix Antoni Andreu, *Quaestiones super XII libros Metaphysicae Aristotelis*, Nàpols 1475 i Venècia 1491 (4-5) i Venècia 1523 (56); i *Expositiones super artem veterem*, Venècia 1509 (55). Aristòtil, *Opera Omnia, item supra censuram Ioannis Ludovici Vives de libris aristotelicis*, volums I-III, 1562 (68). Anton de Calcena, *Les instruccions per als novament convertits del regne de València*, València 1536 (144). Nicolau Eimeric, *Directorium inquisitorum... cum commentariis Francisci Pegñae*, Roma 1585 (238). Bernardino Gómez Miedes, *Commentariorum de sale libri IV*, València 1572 (273). Guiu de Montroquer, *Manipulus curatorum*, Venècia 1507 (282). Johannes (Marbres) Canonicus, *Quaestiones super VIII libros Physicorum*, Venècia 1520 (310). Jeroni Lloret, *Index et genealogiae virorum et mulierum*, Barcelona 1568 (326). Ramon Llull, *Arbor scientiae*, Lió 1515 (342). Cristóbal Moreno, *Libro de la vida y obras... de... fray Nicolás Factor...*, Alcalá 1587 (362). Ludovico Pariseti, *In funere Isabellae Cardonae... Barchinonensis*, Nàpols 1532 (403), Ludovico Pariseti, *Clarissimae virginis Beatricis Cardonae... epicedium*, Nàpols 1535 (403). Benet Perera, *De communibus omnium rerum naturalium principiis et affectionibus libri quindecim*, Roma 1576 (416-417) i *Commentariorum in Danielem prophetam libri sexdecim*, Roma 1587 (417). Diego Pérez de Valdivia, *Documentos particulares para la vida heremítica*, Barcelona 1588 (417); i *Documentos saludables para las almas piadosas*, Barcelona 1588 (417-418). Jaume Peres de València, *Expositiones in centum quinquaginta psalmos...*, Lió 1526 (418). Sanç Porta, *Mariale*, Lió 1513 (443). Ramon Sibiuda, *De natura hominis... dialogi: Viola animae...*, Lió 1544 (452). Ramon de Penyafort, *Summula*, Estrasburg 1518 (453). Baltasar Sorio, *Mariale*, Tortosa 1538 (494). Juan Suárez de Godoy, *Thesoro de varias consideraciones*, Barcelona 1578 (501-502). Sant Vicent Ferrer, *Sermones aestivales*, Lió 1558 (544-545) i *Sermones hyemales, Sermones aestivales*, Venècia 1583 (545). Joan Lluís Vives, *Opera*, Basilea 1555 (547-548). — J. P. E. [1783]

Achille BONIFACIO, *Catalogo degli incunabuli della Biblioteca Universitaria di Messina* (Biblioteca di Bibliografia Italiana XCVI), Florència 1982, 170 pp.

La biblioteca posseeix tres edicions d'Antoni Andreu, *Quaestiones super Metaphysicam Aristotelis*, Venècia 1487, 1491 i 1495; una de cada una de les obres següents del mateix autor: *Scriptum in artem veterem Aristotelis et in divisiones Boethii*, Venècia 1496 i *Scriptum super Metaphysicam Aristotelis*, Venècia 1482 (13-24, n. 13-18); i dues de les seves *Quaestiones in sex principia Gilberti Porretani*, Venècia 1492 i 1500 (56-57, n. 172-173) i de les *Quaestiones* (de Lògica), Venècia 1489 i 1500 (66-67, n. 219 i 222). Dos exemplars de Johannes (Marbres) Canonicus, *Quaestiones super Physicam Aristotelis*, Venècia 1481 i 1492. Un de Guiu de Montroquer, *Manipulus curatorum*, Roma 1484 (62, n. 197) i un altre del *Repertorium de pravitate haeticorum, examinatum et emendatum per Michaelem Albert*, València 1494 (87, n. 309) i una col·lecció completa de *Sermones* de sant Vicent Ferrer, Venècia 1496 (101, n. 372). — J. P. E. [1784]

Ubaldo VALENTINI, *Incunabuli e cinquecentine della biblioteca del Seminario di Milano* (Archivio Ambrosiano XXXIX), Milà 1981, 600 pp.

Trobem entre els incunables, Avicenna, *Canones medicinae* i *De viribus cordis*, aquesta darrera en traducció llatina d'Arnau de Vilanova, Venècia 1500 (18). Entre les edicions del segle XVI, Josep Anglès, *Flores theologicarum quaestionum in II Sententiarum*, Venècia 1588 (73); Ramon Llull, *Ars inventiva veritatis*, València 1515

(261); Jaume Peres de València, *Explanationes in... psalmos...*, Venècia 1568 (dues edicions diverses) (292-293); Benet Perera, *Commentariorum in Daniele prophetam libri XVI*, Lió 1588 (294); Diego Pérez de Valdivia, *Avvertimenti spirituali per tutti quelli che specialmente si sono dedicati al servizio di Dio...*, Florència 1590 (295); i sant Vicent Ferrer, *Sermones aestivales*, Lió 1558 (383); *Sermones Hyemales*, Anvers 1570; *Sermones de sanctis*, Anvers 1570 i Venècia 1573 (384). — J. P. E. [1785]

Pietro BURGARELLA, *Verbaŕi del sacro regio consiglio di Sicilia del secolo XV*, dins «Archivio Storico Siciliano», serie IV, VII (1981), 115-220.

És normal la presència de catalans en el consell reial després de les Vespres Sicilianes i de vegades preponderant en els darrers anys del s. xiv i primers del xv (120-137). Les actes transcrits (172-210), de l'Archivio di Stato de Palerm, *Protototaro del regno 3 i Cancelleria* 176 contenen deliberacions del consell dels anys 1462-1463, en les quals són individuables repercussions de la guerra de Catalunya contra Joan II, com és ara el segrest de béns de catalans a Sicília (175-185: atenció a les pàgines 184-185, el text de les quals és invertit). — J. P. E. [1786]

Giuseppe PETRALIA, *Mercanti e famiglie pisane in Sicilia nel XV secolo*, dins «Annuario dell'Istituto Storico Italiano per l'Età Moderna e Contemporanea», XXXIII-XXXIV (1981-1982), 165-296.

Estudi elaborat a base de les dades de fons de Palerm (Archivio di Stato, Archivio Comunale, Biblioteca Comunale) i de Pisa (Archivio di Stato), en el curs del qual és constant la referència a mercaders catalans i per tant la indicació de fons manuscrits on es poden trobar dades que els afecten, per exemple, els banquers Gaspar Casasaja, Dionís Sarrera i Pere Vendrignans (180); els préstecs de banquers florentins a membres de famílies nobles de Catalunya (182, nota 21); els mercaders Joan Abens (188), Pere Amat (191, nota 42), Pere Prexana (196, nota 54), Francesc Hospital (201, nota 63). Coneixem operacions amb gra fetes per Ramon de Santa Pau (206, nota 73), a través del llibre de comptes del mestre portolà Bernat de Requesens (207-208, ara a Palerm, Archivio di Stato, «Trib. Real Patrimoni», núm. provis. 732). Trobem en operacions amb sucre el nom de Joan de Cruyeller (213) i les naus d'En Julià (215, nota 93). Assenyalem unes pàgines sintètiques sobre la presència de negociants catalans a Sicília i llurs privilegis copiats en el *Quaternus continens gabellas...*, de la Biblioteca Comunale de Palerm, ms. Qq E 28 (223-225) i notícies sobre Francesc Pernell (225, nota 118), Arnau Porta (227, nota 122), Joan Bernat de Cabrera (240, nota 157), representants de mercaders italians a Barcelona (242, nota 162). Hom pot veure en els apèndixs (260 ss.) els noms dels mercaders pisans que expediren mercaderies vers Barcelona, Mallorca o, alguna vegada, a València (273); la suma global de vendes a crèdit fetes pels pisans de Sicília a mercaders de les tres ciutats esmentades o a catalans en general (280). — J. P. E. [1787]

Maria NEGLIA, *Il laboratorio di legatoria e restauro dell'Archivio di Stato di Palermo*, dins «La Conservazione delle Carte Antiche. Notizie dal Laboratorio di Restauro di Documenti, Libri e Legature del Comune di Milano», 3 (1982), 7-10.

L'autora dóna la notícia d'haver estat restaurat el volum de protocols notariais d'Adamo da Citella de setembre 1298-agost 1299, propietat de l'Archivio Comunale de Palerm; també la de l'existència d'un altre volum de protocols del mateix notari cor-

responent als anys 1286-1287 en l'Archivio di Stato, de la mateixa ciutat (cf. ATCA 1 [1982], 349, n. 103). — J. P. E. [1788]

Gaetano RAVALDINI, *Biblioteche monastiche a Ravenna*, dins «Studi Romagnoli», XXXI (1980), 153-189.

L'actual Biblioteca Classense conté fons d'antics convents entre els quals trobem Guiu de Montroquer, *Manipulus Curatorum*, Venècia 1486 (173) procedent del monestir benedictí de Sant Joan Evangelista; Johannes Lucidus Cataneus, *Oratio ad Alexandrum VI*, Parma 1493 (179); Ramon Sibiuda, *Theologia naturalis*, Lió 1496, i Antoni Andreu, *Quaestiones* (amb obres d'altres autors), Venècia 1489, tots de Santa Maria in Porto (179-180). — J. P. E. [1789]

Giovanna M. SCOTTO, Gisella THELLUNG, *Le cinquecentine della biblioteca della Fondazione* (Collana della Fondazione Marco Besso VIII), Roma 1981.

Són: *Conservandae bonae valetudinis praecepta... Arnoldi Villanovani... in singula capita exegesis*, Francfort 1582 (102-103); Pedro de Ryvadeneira, *Vita del P. Francesco Borgia*, Florència 1600 (265); Joan Lluís Vives, *Flores excerpti ex hortis exercitationis*, Venècia 1576 (336). — J. P. E. [1790]

Marco SCHIRRU, *Gli «Status animarum» in Sardegna. Sanluri (1658-1666-1671) - Villanovafranca (1668 e anno per anno fino al 1685) - Desulo (1843). Un sondaggio su problemi e aspetti significativi*, dins «Annali della Facoltà di Magistero dell'Università di Cagliari», Nuova Serie IV (1980), 111-166.

Les escasses mostres textuais recollides en aquest estudi manifesten que durant la segona meitat del s. XVII algunes de les anotacions en els llibres parroquials estudiats eren escrites en llengua catalana. — J. P. E. [1791]

MATARÓ

Guia de l'Arxiu de Santa Maria de Mataró, dins «Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria [de Mataró]», 15 (desembre 1982), 43-48.

Les dues pàgines inicials exposen el procés de formació de l'arxiu actual a partir d'antics fons ací recordats. Les altres quatre ofereixen un inventari general de les diverses sèries. Hom hi troba pergamins des del segle XII, llibres de baptismes des de 1508. Entre els fons procedents de donació particular destaca el volum *Confirmació de tots los privilegis de la vila de Agramunt*, de 1648. — J. P. E. [1792]

Cristina FERRÉS I PUIGVERT, *Notícia de l'Arxiu Municipal de Mataró*, dins «Fulls del Museu Arxiu de Santa Maria [de Mataró]», 13 (abril 1982), 44-48; 14 (juliol 1982), 43-46.

Notes històriques sobre l'arxiu de la ciutat de Mataró, amb el text de la primera anotació on l'arxiu és esmentat, de 1684 (44), i inventari de les diverses seccions, amb indicació del nombre de peces de cada una. Els fons que cauen en la nostra època pertanyen a les quatre primeres seccions i, només en tres casos, a la sisena de protocols notarial: els de Pau Teixidó, de 1752 a 1777; d'Isidre Font i Prat, de 1779 fins

a ben entrat el s. XIX; i de José-Antonio Font i Prats, escrivà de l'antiga província de Marina, de 1798 a 1818. — J. P. E. [1794]

MONTSERRAT

Anscari M. MUNDÓ, *Nouveau fragment de saint Jérôme en onciale*, dins «Bulletin de la Société Nationale des Antiquaires de France», 1980-1981, 232-233.

Presentació de dos folis fragmentaris pertanyents a Montserrat, ms. 1252, escrits durant el s. VII, potser en el centre d'Itàlia. El text pertany al llibre III del *Commentarium in Evangelium Matthei* de sant Jeroni. Els fragments es trobaven al lloc d'un exemplar de les *Opera Omnia* de Giovanni Pico della Mirandola, Basilea 1557, segurament enquadrat a Barcelona al cap de poc. — J. P. E. [1794]

Montserrat ALBET, *Obres completes de Joan Cererols*, dins «Serra d'Or», XXIV (1982), 277-279.

Comentari al fet d'haver estat publicat el darrer volum de les obres completes del músic Joan Cererols (1618-1680), el primer volum de les quals havia aparegut l'any 1931, amb fotografia del foli inicial del *Liber missarum* (279), ms. 892 de la Biblioteca de Montserrat. — J. P. E. [1795]

POBLET

Alejandro MASOLIVER, *La lista completa definitiva de los vicarios generales de la Congregación cisterciense de la Corona de Aragón y Navarra*, dins «Cistercium», XXXII (1980), 463-469.

Reconstrucció basada en les dades que proporcionen dos manuscrits de l'arxiu de Poblet, armari V, calaix 34: *Libro segundo de la Congregación Cisterciense* i Ignacio Ostabat, *Epítome del gouierno y priuilegios de la Congregación*, ultra el volum V de Jaume Finestres, *Historia de el Real Monasterio de Poblet*, Tarragona 1765. En les notes que acompanyen aquests més de seixanta noms, hom recorda les obres escrites de Guillem Riera i de Josep Bassa (467). — J. P. E. [1796]

REUS

Francesc SOLER I DE MAGRINYÀ, *Arxius de Catalunya (XVIII). L'Arxiu de Reus*, dins «L'Avenç», núm. 49 (maig 1982), 71.

Presentació dels fons pertanyents a l'Edat Moderna. La sèrie d'actes municipals és completa de 1445 a 1936, amb la llacuna dels anys 1771-1773. La de *Llibres de privilegis* és formada per 261 volums, de 1466 a 1900. El *Llibre d'ordinacions* comprèn de 1360 a 1560. El bloc de «Carpetes i pergamins» conté documentació heterogènia en general de tipus econòmic, la qual, en algun cas, es remunta al segle XII. L'autor fa recompte de les seccions en què es troben dividits els «Pergamins» i la documentació de caràcter administratiu, i assenyala l'existència d'un fons relatiu a les guerres dels segles XVI-XVIII. — J. P. E. [1797]

Pere ANGUERA, *El Centre de Lectura de Reus i la seva biblioteca*, dins «Revista de Llibreria Antiquària», 4 (1982), 36-48.

Tot i ésser de mitjan s. XIX, el Centre decidí de crear en la biblioteca una secció destinada a llibres impresos anteriors a l'any 1600, la qual, en poc temps, posseí més de tres-cents exemplars (43) i després anà creixent amb deixes diverses, d'Eduard Toda i sobretot de Miquel Ventura. La guerra civil i la postguerra causaren pèrdues lamentables. Actualment, el fons antic forma la sala de reserva (46), amb tretze incunables i trenta volums del s. XVI (47). — J. P. E. [1798]

SANTA PAU

Francesc GRABOLOSE I ROURA, *Llibre de baptismes i òbits de Santa Pau (1499 a 1513)*, dins «Patronat d'Estudis Històrics d'Olot i Comarca. Annals 1980-81», Olot 1982, 81-109.

Presentació del quadern existent en l'Arxiu parroquial de Santa Pau, contenint la documentació que interessa, recopilació de dades individuals sobre persones pertanyents a masos encara existents i, en apèndix documental (92-108), primer assaig de transcripció dels assentaments. — J. P. E. [1799]

TARRAGONA

Josefina CUBELLS LLORENS, *Guía del Archivo Histórico Provincial de Tarragona*, dins «Boletín de Archivos», núm. 9 (septiembre-diciembre 1980), 289-299.

Informació disposada d'acord amb l'esquema que ja coneixem per la fitxa paral·lela de Girona. Remarquem, de més a més, la llista de temes recentment estudiats en aquest arxiu (290-291) i el fet de trobar-se ací l'antic arxiu municipal de la ciutat de Tarragona (293-294). — J. P. E. [1800]

TERRASSA

Pere PUIG I USTRELL, Josep SANLEHÍ I UBACH, *L'Arxiu Històric de Terrassa. Precedents i perspectives d'un patrimoni documental. Aportació de l'Arxiu a la conservació i divulgació del patrimoni documental*, dins «Faventia», 4 (1982), 119-126.

Descripció que ofereix: localització actual de l'Arxiu, objectius, possibilitats d'ús, etapes d'agrupació dels fons, enumeració dels principals, amb particular atenció a tres volums manuscrits, perspectives de futur i bibliografia. Fotocòpia de l'acta de consagració de l'església de Santa Maria de 2 de gener de 1113. — J. P. E. [1801]

TORTOSA

Joan GÓMEZ I PALLARÈS, *Dos possibles precedents dels Argumenta de còmput 34 a 42 del manuscrit 10 de l'Arxiu de la Catedral de Tortosa*, dins «Faventia», 4/2 (1982), 87-94.

Transcripció dels *Argumenta* de Tortosa, Catedral 10, ff. 19-20, tots relatius a normes per a la determinació d'extremes del calendari (88-90), seguida de la també transcripció de normes semblants dels volums de Londres, British Library, Cotton Caligu-

la A XV, i de París, Bibliothèque Nationale, Nouvelles Acquisitions Latines 2169 (90-93), amb indicació final de semblances i divergències. — J. P. E. [1802]

Ubaldo PÉREZ GUTIÉRREZ, *Aportaciones del manuscrito 148 de Tortosa a la tradición manuscrita de la Tebaida*, dins «Durius», 6 (1978 [1980]), 143-166.

L'article comença amb una descripció del volum manuscrit, que de fet és un recull d'indicacions sobre la distribució del text de la Tebaida en aquelles pàgines (144-148); segueixen unes consideracions sobre la seva història, les quals desemboquen en la conclusió que ja hauria format part de la més antiga llibreria de la Seu de Tortosa i procediria de sant Ruf d'Avinyó (148-150). Compara, després, les variants de l'exemplar tortosí amb el text del còdex de París, Bibliothèque Nationale, lat. 8051 (156-159), cosa que permet de col·locar el text ara tortosí en la línia omega de la tradició textual de la *Tebaida*, la representada per més manuscrits, i estableix la llista de les variants exclusives de la còpia de Tortosa (159-166), algunes de les quals considera importants. El volum hauria estat escrit en la segona meitat del s. XII. Hi ha reproducció d'una pàgina en la 147 de l'article. — J. P. E. [1803]

Vidal GUITARTE IZQUIERDO, *Incunables de la biblioteca de la catedral de Tortosa*, dins «Revista Española de Teología», 42 (1982), 187-199 i «Anales Valencinos», VIII (1982), 379-390.

Presentació i descripció dels tretze incunables de la biblioteca del capítol de Tortosa, entre els quals es troben els *Opuscula* i l'*Expositio in Cantica Cantorum* de Jaume Peres de València, tots dos volums publicats en aquesta ciutat el 1485 i 1486, respectivament. El text de «Revista Española de Teología» té al final un breu apartat sobre la *Importancia del tema* (199), que manca en «Anales Valencinos». — J. P. E. [1804, 1805]

VALÈNCIA

Laureano ROBLES, *El P. Lanuza y Santa Teresa*, dins «Bertran», 125-127.

Gran part de la documentació, a la qual fan referència aquestes pàgines sobre Jerónimo Bautista de Lanuza, deixeble de Sant Lluís Bertran, es troben en fons valencians: Biblioteca de la Universitat, mss. 698 i 701, i Arxiu del convent de Predicadors, ms. 22. — J. P. E. [1806]

Vic

J[osé] MARTÍNEZ VÁZQUEZ, *Astronomía en un tratado de cómputo del siglo XIII*, dins «Faventia», 4 (1982), 45-59.

Prosseguint estudis anteriors [cf. ATCA 2 (1983), 477-478, núms. 719 i 720] sobre el ms. 167 del Museu Episcopal de Vic, l'autor transcriu ara els textos astronòmics dels folis 8^c-9^d, conjunt de catorze anotacions, set de les quals són relatives a la lluna (50-56). Les pp. 57-59 ofereixen reproducció fotogràfica d'aquells folis. La introducció (45-49) indica les fonts dels textos ara vigatans, Isidor i Beda sobretot, i a través d'aquest darrer, Ambròs i Basili de Cesarea, els textos dels quals són reportats en l'aparat de fonts. — J. P. E. [1807]

J[ulio] SAMSÓ, *Una nota sobre algunos pasajes astronómicos en el manuscrito 167 del Museo Episcopal de Vic*, dins «Faventia», 4 (1982), 60-65.

Anàlisi de les operacions de còmput pressuposades en alguns dels textos transcrits en l'article anterior: tamany de l'univers, període sideri aproximat dels planetes superiors, longitud mitjana de Saturn i de la Lluna. En general, els textos esmentats demostrarien la supervivència en països cristians fins a començaments del s. XIII de fórmules que en l'Espanya musulmana havien començat a ésser superades en la segona meitat del s. IX. — J. P. E. [1808

Josep BRACONS I CLAPÉS, *Catàleg de l'escultura gòtica del Museu Episcopal de Vic* (Sèrie Catàlegs 1), Vic 1983, 138 pp.

La introducció (13-60), de la qual hom fa constar que és reproducció del text publicat dins «Ausa», IX (1981), 261-302, conté la transcripció d'alguns fragments textuals més o menys antics (19, 21, 22, 33, 52), ultra la notícia d'una «sala de la llibreria» existent en la Seu de Vic durant la darrera dècada del segle XIV. Aquesta part és il·lustrada amb dinou reproduccions, en una de les quals (49), hom pot llegir una inscripció. El catàleg pròpiament dit ocupa les pàgines 61-128; les corresponents fitxes assenyalen l'existència en les peces descrites d'inscripcions normalment transcrites ací, concretament en les fitxes núms. 1, 9, 89, 94, 96, 97, 98, 99, 103, 104, 105, 108 i 119. J. P. E. [1809

LLOCS DIVERSOS

Andrew HUGHES, *Medieval Liturgical Books in Twenty-Three Spanish Libraries: Provisional Inventories*, dins «Traditio», XXXVIII (1982), 365-394.

L'article conté indicacions sobre els següents manuscrits: Barcelona, Biblioteca de Catalunya mss. 302, 303, 304, 305 i 619 (373-374); Barcelona, Arxiu Capitular de la Catedral, mss. 106, 107 i 108 (374); Girona, Arxiu Capitular, mss. VII-7, VII-15 a VII-24, VII-26, 20.b.1, 20.b.3, 20.b.5, 20.b.6, 20.b.8 i 20.b.9 (376-377); Girona, Museu diocesà, ms. 7027 (377); Girona, Arxiu del Seminari diocesà, mss. 3 i 238 (378), i Fons de Sant Feliu, ms. 14 (378); Lleida, Museu diocesà, tres volums no numerats (379); Montserrat, Biblioteca del monestir, mss. 36, 759, 762, 763, 764, 837, 852, 880 i 1117; Poblet, Arxiu del monestir, mss. 4, 5, 6 i 10 (385); Tortosa, Arxiu Capitular, mss. 18, 98, 136 i 145 (389); Seu d'Urgell, Arxiu de la Catedral, ms. 2710 (389); Vallbona de les Monges, Arxiu del monestir, mss. 10, 21, 22, 23, 24, 25 (389-390); i Vic, Museu Episcopal (Arxiu Capitular), mss. 80, 81, 82, 83, 84, 85, 86, 113 i 114 (390-391). — J. P. E. [1810

Pep VILA, *Noves aportacions a l'estudi del «Cicle de la Passió»*, dins «Estudi General. Revista del Col·legi Universitari de Girona», II (1981), 41-52.

Inventari i catàleg dels manuscrits que contenen peces dramàtiques, el tema de les quals és la Passió de Jesús. Continuant la llista de textos de la Passió començada per Josep Romeu i Figueras i continuada per Josep Massot i Muntaner, descriu i inventaria el contingut dels volums manuscrits següents: els que porten els núms. 3 (42-43), 13 (43-44), 14 (44) i 4 (45) de la biblioteca de l'autor; Casa de Cultura de Ripoll, Fons Lambert, ms. XCVI (44-45); Vic, Museu Episcopal, mss. 262 (45-56), 263 (49-51) i 264 (51); Perpinyà, Arxiu Departamental dels Pirineus Orientals, mss. 15

(46-47) i 16 (48-49) i Biblioteca municipal ms. 200 (47-48); i Girona, Biblioteca Pública, ms. 9/119 (46). En apèndix, uns fragments de D. M. J. Henry sobre la revifalla de representacions antigues de la Passió al Rosselló en acabar el s. XIX (48-49) i una explicació preliminar sobre la traducció catalana de la *Victòria de Cristo* i les seves representacions i complements a Alps durant la segona meitat del s. XVIII, de Vic, Museu Episcopal, ms. 263. — J. P. E. [1811

BÉNÉDICTINS DU BOUVERET, *Colophons de manuscrits occidentaux des origines au XVIe siècle*. Tome VI. *Lieux. Anonymes (18952-23774)* (Spicilegii Friburgensis Subsidia 7), Fribourg 1982, 537 pp.

Consten escrits a Barcelona: el 1412, el ms. de Troyes, Bibliothèque Municipale 1462; i l'any 1474 el de Londres, British Museum, Harley 4909 (17). L'actual ms. de València, Universitat 1724 fou escrit el 1459 a Florència (43) i el ms. 756 l'any 1745 (44); el ms. de l'Escorial g.IV.25 fou copiat a Sant Jeroni de la Murta (20); el ms. LXXI de Madrid, Archivo Histórico Nacional ho fou a Sant Boi de Llobregat l'any 1400 (61); València, Universitat ms. 2402 és de Milà, 1450 (64), València, Universitat 28 també és de Milà 1464; València, Universitat 2401 també és de Milà, 1465. Tortosa, Catedral 26 és de Montpeller 1399-1400 (68); Girona, antic convent de Caputxins era de Sant Marçal del Montseny, 1496 i 1497 (69); València, Universitat 832, de Nàpols, 1500; València, Catedral 111 és d'Oxford 1446 (74); la *Reportatio* de València, Catedral 214 fou exposada a París l'any 1320 (77); València, Catedral 152 és de Pisa, 1421 (82); Madrid, Carmelites Descalços 7 i Escorial 0.II.2 són de Poblet, 1400 (84); Escorial 4.II.20 és de València, 1407 (105). En la secció d'obres anònimes figuren els explícits de València, Universitat 320 (121), de Barcelona, ACA 69 (*sic!*) (125), de València, Catedral 203 (134), de Tortosa, Catedral 141 (138), de València, Universitat 1201 (143), 2312 (144), de Tortosa, Catedral 199 (146), de València, Catedral 229 (146), 219 (147), de Perpinyà, Biblioteca Municipal 22, de l'any 1448 (188), de Tortosa, Catedral 207 (191), de València, Universitat 2368 (198), de Tortosa, Catedral 222 (206), de València, Universitat 376 (234), de València, Catedral 137 (238) i 201 (246), de València, Universitat 747 (259), 1399 (267) i 239 (271), de Tortosa, Catedral 171 (272), de València, Catedral 159 (275), 95 (287), de València, Universitat 223 (287), 72 (292), de València, Catedral 83 (293), de Perpinyà, Biblioteca Municipal 29 (296), de València, Universitat 1179 (297), de València, Catedral 40 (298), de València, Universitat 1203 (301), 2084 (301), de València, Catedral 198 (301), de Montserrat 13 (302), de Narbona (i abans d'Arles del Tec), Biblioteca Municipal 166 (302), de València, Catedral 98 (302), de València, Universitat 2298 (317), de Tortosa, Catedral 96 (322), de València, Universitat 2309 (324), de València, Catedral 14 (339), 233 (352), de Tortosa, Catedral 216 (355), de València, Catedral 295-297 (365), 179 (368), de València, Universitat 82 (376), de València, Catedral 204 (387), 235 (388), 36 (415), 49 (463), de València, Universitat 2252 (464), 403 (467), de Barcelona, ACA, Sant Cugat 8 (471), de València, Catedral 24 (494), 108 (501), 227 (511) i 97 (533). — J. P. E. [1812